

**Управління моніторингу дотримання прав людини
в діяльності органів внутрішніх справ МВС України**

ПРАВА ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МІЛІЦІЇ – 2009

**Звіт, підготовлений за результатами роботи
Управління моніторингу дотримання прав людини
в діяльності органів внутрішніх справ України
МВС України в 2009 році**

Київ – 2010

ББК 67.9(4УКР)

П68

Художник-оформлювач
Б.Є. Захаров

Книга надрукована за фінансової підтримки
Міжнародного Фонду «Відродження»

Думки авторів та упорядників можуть
не співпадати з думками МФВ

Загальна редакція: Белоусов Ю.Л., Левченко К.Б.,
Мартиненко О.А.

Автори та упорядники розділів:

вступ – Мартиненко О.А., розділ 1 – Мартиненко О.А., розділ 2 – Павленко В.І., Лазаренко О.О., розділ 3 – Міняйло В.Л., Гема Л.О., розділ 4 – Османов А.Р., розділ 5 – Пивоваров В.С., Толопіло А.П., розділ 6 – Белоусов Ю.Л., Цісарук А.В., розділ 7 – Свірець В.В., розділ 8 – Чумак Ю.В., Мартиненко О.А., розділ 9 – Батчаєв В.К., Лепеха А.Г., розділ 10 – Лазаренко О.О., Козаренко Н.В., Левченко К.Б., розділ 11 – Швець С.П., розділ 12 – Новікова М.В., Архіпов В.І., розділ 13 – Грибан П.В., Левченко К.Б.

Права людини в діяльності української міліції – 2009. –
П 68 Харків: Права людини, 2010 р. – 380 с.

ISBN 978-966-8919-96-1.

ББК 67.9(4УКР)

ISBN 978-966-8919-96-1

© Б.Є. Захаров, художнє оформлення, 2010
© Управління моніторингу дотримання
прав людини в діяльності органів внутрішніх
справ МВС України, 2010
© Міжнародний Фонд «Відродження», 2010

| Перелік скорочень

АРК – Автономна Республіка Крим

БДПЛ ОБСЄ – Бюро демократичних інститутів з прав людини Організації з безпеки та співробітництва в Європі

БФ – благодійний фонд

ВБНОН – відділ боротьби з незаконним обігом наркотиків

ВБЗПТЛ – відділ боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми

ВКМСД – відділ кримінальної міліції у справах дітей

ВНЗ МВС – вищий навчальний заклад Міністерства внутрішніх справ

ВІЛ – вірус імунодефіциту людини

ВІЛ/СНІД – вірус імунодефіциту людини/ синдром набутого імунодефіциту

ВСГРФО – відділ служби у справах громадянства, імміграції і реєстрації фізичних осіб

ВФЗБО – відділ фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку

ВДСБЕЗ – відділ Державної служби боротьби з економічною злочинністю

ГО – громадська організація, громадське об'єднання

ГУБОЗ – Головне управління по боротьбі з організованою злочинністю

ГУМВС – Головне управління Міністерства внутрішніх справ

ЄКПТ – Європейський комітет проти тортур

ДАІ – Державна автомобільна інспекція

ДДГРФО – Державний департамент у справах громадянства, імміграції і реєстрації фізичних осіб

ДИМ – дільничний інспектор міліції

ДКЗ – Департамент кадрового забезпечення

ДНДІ МВС – Державний науково-дослідний інститут Міністерства внутрішніх справ

ДТП – дорожньо-транспортна пригода

ЖРЗПЗ – журнал реєстрації заяв та повідомлень про злочини

ЗМІ – засоби масової інформації

ІОС УКЗ – Інспекція з особового складу Управління кадрового забезпечення

ІПС – Інспекція патрульної служби

ІТТ – ізолятор тимчасового тримання

ІТТ МРВ – ізолятор тимчасового тримання міського районного відділу

КК – Кримінальний кодекс

КМСД – кримінальна міліція у справа дітей

КМУ – Кабінет Міністрів України

КПК – Кримінально-процесуальний кодекс

КРУ – контрольно-ревізійне управління

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

КЮІ ХНУВС – Кіровоградський юридичний інститут Харківського національного університету внутрішніх справ

ЛДУВС – Луганський державний університет внутрішніх справ

- МВ** – міський відділ
- МВ-РВ(МРВ)** – міський та районний відділи
- МВС** – Міністерство внутрішніх справ
- МОМ** – Міжнародна організація з міграції
- МСЕК** – медико-соціальна експертна комісія
- МРВ** – міський районний відділ
- МУ** – міське управління
- НБУ** – Національний банк України
- НУО** – неурядова організація
- ОВС** – органи внутрішніх справ
- ОДА** – обласна державна адміністрація
- ОУ ВКМСД** – оперуповноважений відділу кримінальної міліції у справах дітей
- ПС** – патрульна служба
- ППСМ** – Патрульно-постова служба міліції
- ПРООН** – Програма розвитку Організації об'єднаних націй
- ПСПУ** – Прогресивна соціалістична партія України
- РВ** – районний відділ
- РНБО** – Рада національної безпеки та оборони
- РФ** – Російська Федерація
- СВБ** – Служба внутрішньої безпеки
- СІЗО** – слідчий ізолятор
- СКР** – Служба карного розшуку
- СМЕ** – судово-медична експертиза
- ТМО** – територіальне медичне об'єднання
- УВКБ ООН** – Управління Верховного комісара ООН у справах біженців

УГБ – управління громадської безпеки

УПІРФО – управління у справах громадянства, імміграції і реєстрації фізичних осіб

УДЗБЕЗ – управління державної служби боротьби з економічною злочинністю

УМВС – Управління Міністерства внутрішніх справ

УМДПЛ – Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС

УМВСЗТ – Управління Міністерства внутрішніх справ на залізничному транспорті

УПА – Українська повстанська армія

УПЦ – Українська православна церква

ХІСД – Харківський інститут соціальних досліджень

ХНУВС – Харківський національний університет внутрішніх справ

| Вступ

У 2009 році Управлінням моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС (УМДПЛ) було продовжено розвинення засад прозорості та підзвітності органів внутрішніх справ громадському контролю у відповідності до провідних принципів функціонування правоохоронних органів у сучасному суспільстві.

Працівниками УМДПЛ – помічниками міністра під час особистих прийомів було прийнято 3705 громадян (у 2008 р. – 2677) та розглянуто 2857 звернень громадян (у 2008 р. – 1827 звернень). За фактами можливих порушень прав людини було ініційовано 2016 службових перевірок (1233 у 2008 р.). Одночасно працівниками УМДПЛ було особисто перевірено стан дотримання прав людини у діяльності 966 служб та підрозділів внутрішніх справ (645 у 2008 р.).

Спільно з активістами правозахисних організацій було організовано 422 виїзди мобільних груп з моніторингу дотримання конституційних прав та свобод громадян. Одночасно силами УМДПЛ було розширено коло повноважень мобільних груп, які отримали право здійснювати раптові та нічні візити, а також проводити бесіди із затриманими з максимальним ступенем конфіденційності. Протягом 2009 року за сприянням помічників міністра було здійснено 29 візитів мобільних груп у нічний час. Проведено 86 засідань громадських рад з питань забезпечення прав людини при регіональних управліннях МВС України. За підтримки неурядових та міжнародних організацій для працівників ОВС було організовано та проведено 493 навчальних семінарів (у 2008 р. – 207). Проблемні питання діяльності органів внутрішніх справ стали темою обговорення під час 340 прес-конференцій та круглих столів (188 у 2008 р.), проведених за участю помічників міністра. Ними також було розміщено 1411 публікацій в друкованих та інтернет виданнях з метою інфор-

мування громадськості про стан дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх (у 2008 р. – 701).

Означений обсяг роботи став результатом системної діяльності МВС України в усвідомленні ролі правоохоронних органів щодо забезпечення прав людини у сучасній правовій державі. Саме тому з боку керівництва міністерства надавалася підтримка щодо участі працівників УМДПЛ у роботі міжвідомчих робочих груп, створених для протидії расизму та ксенофобії (Держкомнацрелігій), імплементації рекомендацій Комісара Ради Європи з прав людини Т.Хаммарберга (Мінюст), взаємодії з Європейським комітетом з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність поведженню чи покаранню (Міністерство закордонних справ), розробки проекту Закону України «Про Національний комітет протидії катуванням та жорстокому поведженню» (Мінюст).

З метою нормативного закріплення обраної міністерством стратегії працівниками УМДПЛ було розроблено наказ МВС України від 16.09.2009 № 404 «Про забезпечення прав людини в діяльності органів внутрішніх справ України». Положеннями наказу передбачається покращання рівня інформованості громадян щодо результатів службових перевірок, проведених на підставі поданих ними скарг на неправомірні дії працівників міліції; вдосконалення контролю за перебуванням громадян в адміністративних приміщеннях, попередження фактів побиття і жорстокого поводження стосовно затриманих осіб, а також перегляд системи навчання персоналу ОВС в галузі забезпечення прав людини.

Працівниками УМДПЛ активно розширювалося коло контактів з міжнародними організаціями у сфері підвищення професійного рівня працівників ОВС. Були започатковані проектні ініціативи із Програмою розвитку ООН, Британською радою, ОБСЄ, Радою Європи. Окрім розробки 7 посібників з тематики дотримання прав людини в діяльності ОВС, помічниками міністра здійснювалося супроводження Меморандуму між МВС України та Офісом з питань демократичних інституцій та прав людини ОБСЄ.

*Начальник управління моніторингу
дотримання прав людини в діяльності ОВС,
доктор юридичних наук О.А. Мартиненко*

1. | Сучасні виклики у діяльності органів внутрішніх справ

Аналіз актуальних питань забезпечення правопорядку в країні та основних напрямків вирішення завдань, поставлених перед правоохоронними органами керівництвом держави, дозволяє назвати основні виклики, що постали перед ОВС України:

- виникнення численних нових правовідносин в економічній та соціальній сферах, які призвели до появи нових складів правопорушень та збільшення їх кількості;
- загрозливє для національної безпеки зростання тіньової економіки;
- зростання загрози тероризму, організованої злочинної діяльності, торгівлі людьми;
- високий рівень тяжких насильницьких та корисливо-насильницьких злочинів (умисних вбивств, тяжких тілесних ушкоджень, розбійних нападів, грабежів);
- необхідність дотримання стандартів щодо захисту прав і свобод людини у практичній діяльності ОВС України;
- нове ставлення по проблем насильства в сім'ї, визнання його як правопорушення;
- поглиблення розуміння в суспільстві злочинного характеру будь-якої дискримінації, і водночас зростання проявів расизму, ксенофобії, антисемітизму тощо в суспільстві
- поширення правового нігілізму в суспільстві;
- поширення нелегальної міграції та незаконної діяльності мігрантів;
- маргіналізація значної частини населення;
- розповсюдження наркоманії у молодіжному середовищі.

Але безумовно, цей перелік є неповним.

Програмні документи МВС України поділяють сучасні виклики за сферами дії підрозділів та служб органів внутрішніх справ, що дозволяє розглядати їх за наступними блоками:

1. У сфері захисту інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки та безпеки дорожнього руху.
2. У сфері боротьби з організованою злочинністю і корупцією.
3. У сфері протидії злочинам в економічній та фінансовій сферах, захисту об'єктів права власності.
4. У сфері протидії нелегальній міграції, поширення расизму та ксенофобії.
5. У сфері розповсюдження наркоманії в суспільстві, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів.
6. У сфері забезпечення міжнародних стандартів щодо захисту прав і свобод людини в діяльності органів внутрішніх справ.
7. У сфері реформування та вдосконалення структури системи ОВС України з метою ефективного реагування на нові кримінальні загрози.

З урахуванням специфіки роботи УМДПЛ ми вважаємо за доцільне зупинитися лише на останніх двох напрямках, оскільки переважним чином саме вони були у фокусі уваги працівників управління протягом 2009 року.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

До нещодавно рівень безпеки оцінювався громадянами європейських країн з точки зору захисту територіальної цілісності держави та державних структур від воєнного нападу з боку іншої держави. Проте після закінчення періоду «холодної війни» та розпаду СРСР пріоритети у сфері захисту дещо змінилися. На перше місце громадянами висувуються вимоги до захисту добробуту та індивідуальної

безпеки, а також захисту структур громадянського суспільства від сучасних загроз різнопланового характеру. З цих причин пріоритетну роль у системі забезпечення безпеки починають відігравати не військові структури, а органи правопорядку.

До дій правоохоронців, у свою чергу, суспільство висуває додаткові вимоги щодо обов'язковості громадського контролю, оскільки суспільство має бути застраховано від ситуацій, коли внаслідок недостатнього професіоналізму посадовців особиста безпека громадян зазнає негайного та руйнівного впливу. Саме тому останнім часом такі міжнародні організації, як НАТО та ЄС усе більше уваги приділяють демократичному контролю та боротьбі з корупцією у невійськовому секторі безпеки. Як наслідок, поліцейські в більшості західноєвропейських країн почали займатися виховною роботою з неповнолітніми, консультувати населення з проблем ефективного захисту від злочинців, оперативно вирішувати проблеми міжособистісних відносин, припиняючи розвиток конфліктів. Та й структура поліцейських органів стала змінюватися в напрямку орієнтації на розв'язання соціальних проблем.

Стосовно національних органів правопорядку додаткові зусилля повинні бути спрямовані й на підвищення рівня професійної підготовки правоохоронців, передачу значної частини функцій контролю місцевим виборним органам влади. Така стратегія дій дозволить вирішити два питання – задоволення потреб національної безпеки та досягнення європейських стандартів правоохоронної діяльності.

Української державою на законодавчому рівні здійснено значний прогрес у закріпленні принципів верховенства права та дотримання прав людини в діяльності ОВС. Так, Загальні положення Конституції України та базових законів з питань демократичного цивільного контролю над правоохоронними органами містять наступні законодавчо встановлені принципи їх діяльності: відповідність діяльності правоохоронних органів принципам верховенства права та законності; повага до прав і свобод людини та громадянина; позапартійність і деполітизація; демократична підзвітність; прозорість діяльності.

Стосовно діяльності органів внутрішніх справ України зазначені принципи знайшли відображення у відповідних законах:

- 1) *принцип відповідності діяльності принципам верховенства права та законності:*
- Закон України «Про міліцію»: діяльність міліції будується на принципах законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами, громадськими організаціями й населенням (ст. 3). Міліція виконує свої завдання неупереджено, у точній відповідності із законом. Жодні виняткові обставини або вказівки службових осіб не можуть бути підставою для будь-яких незаконних дій або бездіяльності міліції (ст. 5). Працівникам міліції забороняється займатися будь-якими видами підприємницької діяльності (ст. 18);
 - Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»: оперативно-розшукова діяльність ґрунтується на принципах законності, дотримання прав і свобод людини, взаємодії з органами управління і населення (ст. 4). Забороняється приймати рішення про проведення оперативно-розшукових заходів за відсутності підстав, передбачених ст. 6 Закону (ст. 6);
 - Закон України «Про боротьбу з тероризмом»: боротьба з тероризмом ґрунтується на принципах: законності та неухильного додержання прав і свобод людини і громадянина; комплексного використання з цією метою правових, політичних, соціально-економічних, інформаційно-пропагандистських та інших можливостей; пріоритетності попереджувальних заходів (ст. 3);
 - Закон України «Про боротьбу з корупцією»: державний службовець або інша особа, уповноважена на виконання функцій держави, не має права: сприяти, використовуючи своє службове становище, фізичним і юридичним особам у здійсненні ними підприємницької діяльності, а так само в отриманні субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг з метою незаконного одержання за це матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг; займатися підприємницькою діяльністю безпосередньо чи через посередників або підставних осіб, бути повіреним третіх осіб у справах державного органу, в якому вона працює, а також виконувати роботу на умо-

вах сумісництва (крім наукової, викладацької, творчої діяльності, а також медичної практики) (ст. 5);

2) принцип поваги до прав і свобод людини і громадянина:

- Закон України «Про міліцію»: діяльність міліції будується на принципах законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами, громадськими організаціями й населенням (ст. 3). Міліція поважає гідність особи і виявляє до неї гуманне ставлення, захищає права людини незалежно від її соціального походження, майнового та іншого стану, расової та національної належності, громадянства, віку, мови та освіти, ставлення до релігії, статі, політичних та інших переконань. Міліція не розголошує відомостей, що стосуються особистого життя людини, принижують її честь і гідність, якщо виконання обов'язків не вимагає іншого. Міліція тимчасово, в межах чинного законодавства, обмежує права і свободи громадян, якщо без цього не можуть бути виконані покладені на неї обов'язки, й зобов'язана дати їм пояснення з цього приводу (ст. 5);
- Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»: оперативно-розшукова діяльність ґрунтується на принципах законності, дотримання прав і свобод людини, взаємодії з органами управління і населення (ст. 4). Одержані внаслідок оперативно-розшукової діяльності відомості, що стосуються особистого життя, честі, гідності людини, якщо вони не містять інформації про вчинення заборонених законом дій, зберіганню не підлягають і повинні бути знищені. Не підлягають передачі й розголошенню результати оперативно-службової діяльності, які відповідно до законодавства України становлять державну таємницю, а також відомості, що стосуються особистого життя, честі й гідності людини;
- Закон України «Про боротьбу з тероризмом»: боротьба з тероризмом ґрунтується на принципах: законності та неухильного додержання прав і свобод людини і громадянина; комплексного використання з цією метою правових, політичних,

соціально-економічних, інформаційно-пропагандистських та інших можливостей; пріоритетності попереджувальних заходів (ст. 3);

3) принцип позапартійності й деполітизації:

- Закон України «Про міліцію»: у підрозділах міліції не допускається діяльність політичних партій, рухів та інших громадських об'єднань, що мають політичну мету (ст. 3). Працівники міліції не можуть бути членами політичних партій, рухів та інших громадських об'єднань, що мають політичну мету (ст. 18);

4) принцип демократичної підзвітності:

- Закон України «Про міліцію» встановлює, що контроль за діяльністю міліції здійснюють Кабінет Міністрів України і в межах своєї компетенції – відповідні ради (ст. 25). Заступник міністра внутрішніх справ України – начальник Головного управління МВС України в автономній Республіці Крим, начальники головних управлінь, управлінь МВС в областях, містах та начальники їх міських і районних відділів (управлінь) один раз на рік звітують перед відповідними радами про стан боротьби зі злочинністю та охорони громадського порядку. Керівник місцевої міліції у встановлені відповідною радою строки звітує перед нею про стан охорони громадського порядку та громадської безпеки на відповідній території (ст. 7);

5) принцип прозорості діяльності:

- Закон України «Про міліцію»: діяльність міліції є гласною. Вона інформує органи влади та управління, трудові колективи, громадські організації, населення і засоби масової інформації про свою діяльність, стан громадського порядку та заходи щодо його зміцнення. За погодженням з міліцією, засоби масової інформації можуть акредитувати своїх журналістів при її органах. Не підлягають розголошенню відомості, що становлять державну або службову таємницю (ст. 3).

Подальше вдосконалення діяльності ОВС у сфері забезпечення прав людини наразі передбачає вирішення наступних завдань:

1. Перегляд та розробка нормативно-правової і методичної бази для діяльності підрозділів, що відповідають за розгляд скарг та заяв громадян щодо неправомірних дій працівників правоохоронних органів, з урахуванням вимог чинного законодавства та практики Європейського суду з прав людини. Уведення в практику роботи органів та підрозділів внутрішніх справ обов'язкової реєстрації в журналі реєстрації заяв і повідомлень про злочини, що вчинені або готуються (ЖРЗПЗ), заяв і повідомлень громадян про неправомірні дії працівників органів внутрішніх справ, де вбачаються формальні ознаки злочину.
2. Встановлення в усіх підрозділах органів внутрішніх справ систем відеоспостереження з метою попередження незаконних дій працівників ОВС. Визначення об'єктів та місць розміщення відеоапаратури, необхідної кількості технічних засобів, опрацювання порядку встановлення, технічного обслуговування апаратури, збереження та використання отриманої інформації, а також визначення суб'єктів, на які покладається завдання здійснення контролю за справністю апаратури та за проведенням фіксації дій працівників ОВС.
3. Забезпечення безперебійного функціонування в усіх органах і підрозділах внутрішніх справ «телефонів довіри», через які затримані особи за підозрою в скоєнні злочину та в адміністративному порядку можуть надавати інформацію про стан дотримання їх прав та законних інтересів під час перебування у спеціальних установах міліції та кімнатах для затриманих в адміністративному порядку чергових частин.
4. Створення дійової системи очищення органів внутрішніх справ від працівників, які порушують службову дисципліну і законність, допускають вчинки, несумісні з перебуванням на службі, безвідповідально ставляться до виконання службових обов'язків, порушують конституційні права та свободи громадян.

5. Завершення реконструкції спецустанов та забезпечення належних медичних та санітарних умов у приміщеннях досудового утримання під вартою.
6. Надання безоплатної правової допомоги затриманим та заарештованим особам з використанням потенціалу місцевих правозахисних організацій.
7. Поширення повноважень громадських рад при ГУМВС, УМВС з питань забезпечення прав людини, а також мобільних груп згідно з принципами Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження чи покарання. Підтримка активної співпраці з громадськими радами з одночасним поширенням в їх складі питомої ваги представників громадськості
8. Створення єдиної системи навчання особового складу з дотримання прав людини у сфері правоохоронної діяльності на базі навчальних закладів системи МВС та в межах службової підготовки. Підтримка діяльності управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС, створеного у структурі Апарату Міністра, а також роботи науково-методичного центру з дотримання прав людини в діяльності ОВС України, створеного при Державному науково-дослідному інституті МВС України.
9. Розповсюдження інформації про форми громадського та відомчого контролю за дотриманням прав людини, започаткованого при МВС, шляхом участі в семінарах, конференціях, засіданнях «круглих столів» тощо.
10. Розробка системи періодичного опитування населення з метою з'ясування думки населення про ефективність діяльності місцевих органів внутрішніх справ.
11. Удосконалення системи соціальної та психологічної роботи в ОВС України, акцентувавши увагу на формуванні гуманістично-орієнтованої корпоративної етики.
12. Підвищення рівня соціального захисту працівників ОВС, забезпечення гарантованого бюджетного фінансування, запровадження механізму забезпечення житлом шляхом пільгового кредитування.

**СУЧАСНІ ВИКЛИКИ У СФЕРІ РЕФОРМУВАННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ
СТРУКТУРИ СИСТЕМИ ОВС УКРАЇНИ З МЕТОЮ ЕФЕКТИВНОГО
РЕАГУВАННЯ НА НОВІ КРИМІНАЛЬНІ ЗАГРОЗИ**

За визнанням міжнародних та національних експертів, існуюча на сьогодні в Україні правоохоронна система не здатна адекватно відповісти на вищезазначені виклики. Не зважаючи на кілька спроб реформування органів внутрішніх справ, починаючи з середини 90-х років, вони зберегли фактично радянську систему — з надмірною централізацією, мілітаризацією, бюрократизмом, авторитарно-дисциплінарною моделлю управління.

Причиною низької ефективності попередніх реформувань фахівці вважають відсутність у розроблених концепціях механізму реалізації, спроби імперативного прискорення перетворень в ОВС. На практиці це призводило до випередження загальнодержавних темпів реформування правоохоронної системи, передчасного декларування «досягнень», а врешті-решт — до дискредитації багатьох реформістських заходів. Вкрай негативний вплив на хід та результати перетворень справило нерозуміння з боку багатьох керівників реформування як серйозного, тривалого, нелегкого процесу. Суб'єктивізм, відсутність спадковості при кадрових змінах, зневажливе ставлення до попереднього досвіду, намагання кожного разу розпочати «з нуля» і негайно досягти «перемоги» — все це великою мірою зумовило неуспішність реформування системи МВС.

Найбільш невідповідними вимогам сучасності рисами системи ОВС України є: зорієнтованість на досягнення формальних показників в роботі, наслідком чого є застосування тортур, безпідставні затримання громадян, чисельні порушення законності, політизованість, значна корумпованість особового складу. Наслідком цих недоліків є вкрай низький рівень довіри населення до міліції, негативні оцінки з боку міжнародних організацій.

Недосконалість системи ОВС України посилюється такими негативними факторами, як:

- складні умови праці;
- велика плинність персоналу, в т.ч. керівного складу, різке зниження чисельності працівників, які мають достатній досвід роботи;

- невідповідність рівня заробітної платні обсягам інтелектуальних, нервових, фізичних зусиль працівників;
- хронічне недофінансування системи МВС з боку держави;
- зниження рівня соціальної захищеності, зокрема нестабільність пенсійного законодавства.

Враховуючи зміни соціально-економічних і політико-правових умов функціонування системи МВС України, проголошений державою курс на євроінтеграцію та чітку відповідність роботи ОВС європейським стандартам правоохоронної діяльності, відхід від радянської моделі з каральним змістом діяльності до соціально-сервісної моделі є обумовлений об'єктивно.

Проте розуміння реформування системи, приведення її у відповідність до суспільних потреб і можливостей держави, за визнанням фахівців ОВС, ще не гарантує успішну реформацію через наявність низки проблем. До таких, зокрема, слід віднести:

- відсутність політичної волі та узгодженої концепції щодо послідовного та глибокого реформування системи МВС України;
- неузгодженість проєктів реформування органів внутрішніх справ України з теорією та практикою здійснення інших системних перетворень у країні;
- часті зміни керівництва Міністерства, галузевих служб, головних управлінь (управлінь) МВС на місцях;
- відтік досвідчених кадрів з системи ОВС України, деформація та «розмивання» її професійного ядра; фахова та психологічна неготовність значної частини керівного складу органів системи МВС України до глибокого реформування її діяльності;
- виключення витрат на систему МВС України з числа пріоритетних напрямів державного фінансування;
- недостатнє наукове забезпечення реформаційних процесів як наслідок недооцінки та прямого ігнорування відомчої науки.

Зважаючи, що процес перетворень ОВС України, ініційований у березні 2008 року відповідним Указом Президента № 245/2008, має здійснюватися в руслі європейської правової доктрини в області дотримання прав людини правоохоронними органами, доцільно розглянути зміст зазначених принципів, які можуть бути покладені в основу реформування національних правоохоронних органів.

Верховенство права. При здійсненні своїх функцій органи внутрішніх справ повинні діяти тільки на підставі закону, дотримуватись особистих прав громадян і не вчиняти довільних або протиправних дій. Це є основним принципом для правової держави й діяльності силових структур в умовах демократії. Забезпечене у такий спосіб верховенство закону в діяльності ОВС повинне фокусувати увагу не тільки на тому, *що* робиться, але й на тому, *як* це робиться. Це також передбачає, що ті, хто створює, тлумачить або застосовує закон, самі йому підкоряються. Від персоналу органів внутрішніх справ очікується, тим самим, що він буде надавати приклад у слідуванні законам, застосування яких він забезпечує.

При виконанні своїх обов'язків посадові особи правоохоронних органів зобов'язані дотримуватися міжнародних норм у галузі прав людини, імплементованих державою у встановленому порядку, а також рішень міжнародних організацій, до виконання яких приєдналася держава (ООН, ОБСЄ, Рада Європи тощо), про що в національних законодавствах повинні бути відповідні положення.

Принцип верховенства закону передбачає також першочергове закріплення у законодавчих актах максимально деталізованого спектру завдань, функцій та повноважень, що має зменшити ризик зловживання правоохоронцями власними дискреційними повноваженнями та як результат – мінімізувати ризик порушення закону. Останнє положення є особливо актуальним для нормативної бази діяльності ОВС України, яка відрізняється надзвичайною різноманітністю законодавчих, міжвідомчих та відомчих норм з дисбалансом на користь останніх, що на практиці призводить до суперечностей між законним і підзаконним рівнями регулювання роботи персоналу. Досить ефективним мірою у цьому випадку, як показує практика європейських країн, є максимальна регламентація дій посадових осіб шляхом розробки деталізованих нормативно-правових актів, настанов, рекомендацій, що передбачають усі можливі варіанти поведінки персоналу в стандартних та нестандартних ситуаціях.

Деполітизація. Якщо проаналізувати діяльність поліцейських структур різних країн, то чи навряд ми зможемо вказати будь-який приклад повної незалежності органів внутрішніх справ від політики, або «повної деполітизації». До найбільш відвертих способів маніпулювання можна віднести спроби політичних лідерів приму-

сити поліцію виконувати окремі задачі, не передбачені законом та не підкріплені легітимними рішеннями державних органів влади. Такими ж відвертими є випадки створення або ліквідації окремих підрозділів поліції для досягнення політичних та особистих цілей цих лідерів. Іншим прикладом є постійна тенденція призначати на керівні посади поліції осіб, від яких очікується політична відданість та групова лояльність до певних політичних партій або громадських груп.

Таким же прикладом маніпуляції можна вважати процес регулювання етнічного, гендерного чи релігійного складу поліції, оскільки якісний склад персоналу завжди відбиває політичні тенденції урядів. Більш завуальовано виглядають чисельні приклади безперервного оновлення законодавства про поліцію з приходом до влади нових лідерів, перегляду ними пріоритетів та стратегії реформування органів внутрішніх справ, зміни підходів до підготовки персоналу тощо.

Наявність приведених прикладів, на жаль, є цілком закономірним явищем, оскільки поліція завжди і всюди є частиною політики. Робота поліції є обов'язковим суб'єктом внутрішньої політики і саме через політичні процеси набувають своєї чинності та закріплюються у національному законодавстві нові моделі поліцейської діяльності. Іншими словами, реформа органів внутрішніх справ – це завжди політичний процес. І говорячи про деполітизацію органів внутрішніх справ, ми маємо розуміти, що мова може йти не про абсолютну їх незалежність від політики, що неможливо навіть теоретично, а про те, щоб політичний вплив був мінімізований у практиці роботи правоохоронних органів.

Шляхами такої мінімізації може бути заборона на членство у політичних партіях для працівників органів внутрішніх справ та носіння ними політичних значків і символів; заборона на діяльність політичних партій у приміщеннях поліції, на обговорення політичних питань під час службових нарад; обмеження на надання політичним партіям підтримки з боку персоналу поліції.

Сутність принципу деполітизації, таким чином, полягає у вимозі до національних урядів розробити дієві механізми, що мають забезпечити недоторканість і захист системи органів внутрішніх справ від можливого тиску з боку політичних структур та зробити

мінімальним негативний вплив політичних факторів на ефективність роботи поліції.

Демілітаризація. Вихідним положенням даного принципу є розуміння того, що поліція, виконуючи у суспільстві сервісну функцію та сприймаючи громадян як клієнтів та партнерів, повинна мати іншу організаційну структуру, аніж військові підрозділи.

Проте досвід Центральної та Південно-Східної Європи вказує, що найбільш небезпечною є не стільки мілітаризована структура поліцейських підрозділів, скільки спорідненість внутрішньої культури армії та поліції як наслідок тоталітарної, мілітаризованої системи радянського періоду. У тоталітарних державах поліція, як частина військової структури, цілком переймає військові цінності, систему стосунків, стереотипи поведінки. У період реформування позбутися цього історичного багажу досить важко, тому часто поліція продовжує використовувати цілком мілітаризовану тактику охорони правопорядку та стиль управління персоналом.

Децентралізація. Сучасною теорією управління децентралізація розглядається як один з основних управлінських механізмів підвищення гнучкості, ефективності органів влади, так само як і засіб захисту інтересів громадян від сваволі держави. Цей принцип вимагає саме управлінських, а не структурних змін, оскільки результатом його втілення має стати децентралізація прийняття рішень, відповідальності та розподілу ресурсів, які є необхідними для ефективного та оперативного реагування поліції на місцевому рівні. Реалізація принципу децентралізації традиційно вбачається у започаткуванні у національних системах правоохоронних органів підрозділів муніципальної поліції.

Під муніципальною поліцією зазвичай розуміються поліцейські формування, створені органами місцевого самоврядування різних рівнів і які перебувають у їхньому безпосередньому підпорядкуванні. Обсяг повноважень муніципальної поліції у різних країнах неоднаковий. У більшості європейських країн на неї покладено нагляд за безпекою дорожнього руху, санітарним станом населених пунктів, порядком на ринках, виконанням розпоряджень міської влади. Одночасно вона грає роль своєрідного дублера і резерву національної поліції. У Великобританії, Німеччині й США, навпаки, муні-

ципальною поліцією виконується основний обсяг правоохоронної діяльності із забезпечення правопорядку.

Важливим є й те, що фінансування муніципальної поліції здійснюється, в основному, на кошти місцевої влади, що надає державному бюджету більшу стратегічну ініціативу. Муніципалітети, наприклад, можуть мати право вирішувати питання щодо відкриття або закриття поліцейських дільниць, призначати керівників місцевих підрозділів поліції, порушувати питання щодо перевірки діяльності місцевої поліції, визначати розмір фінансування поліції та надання їй матеріальних ресурсів, визначати основні напрямки роботи поліції.

Підзвітність та прозорість в роботі. Проблема встановлення підзвітності в роботі правоохоронних органів вирішується шляхом визначення механізмів, за якими суспільство може контролювати дії правоохоронців та бути впевненим, що вони діють в рамках закону. В якості одного з таких механізмів виступають органи державної влади, які здійснюють так званий «зовнішній» контроль за діяльністю органів внутрішніх справ – органи судової влади, прокуратури, комітети уряду, місцеві органи самоврядування, офіс омбудсмена. Іншим механізмом є підрозділи «внутрішнього» контролю – відділи внутрішніх розслідувань, службових перевірок, розгляду скарг громадян на дії поліцейських тощо. Взаємодія форм зовнішнього та внутрішнього контролю дозволяє гарантувати належний рівень підзвітності поліції державним установам в цілому. Проте у демократичному суспільстві, окрім відомчого та державного контролю, набуває своєї виключної важливості елемент громадського цивільного контролю як гарантія рівноправної участі населення в процесі управління державою.

Принцип підзвітності суспільству, таким чином, розглядає наявність державного, громадського та відомчого контролю над діями поліції, а також готовність та відкритість самої поліції до здійснення таких форм контролю.

Передбачається, що на вимогу засадам прозорості органи внутрішніх справ започатковують окремі посади або ж навіть окремі підрозділи по зв'язкам із громадськістю та міжнародних відносин. Цим забезпечується оперативне інформування громадян щодо діяльності та результатів роботи органів внутрішніх справ в цілому, змен-

шення дистанційованості у стосунках поліції та населення шляхом проведення інформаційних кампаній, започаткування «гарячих ліній», спеціалізованих рубрик у засобах масової інформації.

Поліція також має розробити ефективні механізми розслідування випадків, коли права громадян порушуються в результаті непрофесійних або протиправних дій правоохоронців. У населення, у свою чергу, має бути доступ до інформації щодо розслідування правопорушень, вчинених поліцейськими. На правах загального доступу мають також знаходитися інформаційні матеріали та документи щодо планів та результатів роботи поліцейських підрозділів, загального бюджету та витрат, характеристик персоналу поліції (за віком, статтю, рівнем освіти та кваліфікації), контактна інформація посадовців тощо.

Тісна співпраця з населенням та місцевими громадами. Як свідчить досвід реформування європейських правоохоронних структур, процеси деполітизації та демілітаризації майже автоматично призводять поліцейські організації до відмови від іміджу «професійних борців із злочинністю» та переорієнтації поліцейської діяльності здебільшого на профілактику правопорушень. Відповідним чином тактика охорони правопорядку значно меншою мірою, ніж раніше, становиться пов'язаною із застосуванням сили та протистоянням населенню.

Згідно принципу, що розглядається, поліцейські агенції, не відмовляючись від виконання основного завдання – охорони громадського порядку – мають змістити основний акцент своєї роботи на зв'язок із населенням, оскільки без активної та зацікавленої підтримки громадян розкриття і профілактика злочинів є малоперспективною справою. При цьому ключовою фігурою превентивної діяльності стає не «поліцейський-борець із злочинним світом», а «поліцейський-тренер», головною задачею якого має бути навчання і консультування громадян, які не бажають стати жертвою злочинних посягань. Правоохоронна діяльність таким чином, концентрується на безпосередньому та довгостроковому обслуговуванні населення у сфері підвищення його безпеки.

Співпраця із населенням потребує, таким чином, зміну діяльності органів внутрішніх справ, коли пріоритету набуває не реагування на кримінальні прояви, а участь у вирішенні усього комплексу проблем, які мають у населення конкретної місцевості у сфері

дотримання закону. Від поліції очікується прояв інтересу не лише до інформації, яка стосується правопорушень, але й до потреб громадян, їх проблем та ускладнень стосунків, які складають підґрунтя для загострення криміногенної ситуації.

Серед критеріїв оцінки ефективності роботи поліцейських підрозділів також мають відбутися наявні зміни. Як найбільш суттєві критерії, мають розглядатися якість реагування на повідомлення населення, якість стосунків громадян з працівниками поліції, активність поліцейського персоналу у вирішенні поточних проблем мешканців району, різноманітність заходів з метою зміцнення правопорядку, інтенсивність робочих зв'язків із органами самоврядування, державної влади, засобами масової інформації.

Професійна підготовка персоналу. До персоналу поліції традиційно пред'являються більш суворі вимоги та обмеження – від умов прийому на роботу до реалізації прав людини. Пов'язано це, перш за все, з тим, що саме поліцейські найчастіше є пов'язаними з виконанням рішень державної влади у вигляді примусу та відповідальності. При цьому авторитет державної влади залежить від індивідуальної професійної компетенції правоохоронця.

Саме тому європейські стандарти передбачають, що прийнятий на службу поліцейський повинен пройти у повному обсязі не тільки загальну, професійну та службову підготовку, але й отримати також відповідний інструктаж з соціальних проблем, демократичних свобод, прав людини і, зокрема, з Європейської конвенції з прав людини. На практиці означений інструктаж може формуватися у вигляді семінарів або ж спеціальних навчальних курсів з гуманітарного права.

Сервісна спрямованість діяльності поліції має додатково передбачати створення спеціальної системи щоденного навчання і контролю персоналу, яка є комбінацією таких форм, як щоденне коротке обговорення виниклих проблем та розгляд практичних ситуацій; тренінг у сфері застосування норм права і дотримання етичних принципів; обмін індивідуальним позитивним досвідом. Окрема увага у професійній підготовці персоналу має бути приділена критеріям відбору кандидатів на посади працівників органів внутрішніх справ. Очікується, що до кандидатів на керівні посади поліцейські агенції створюють спеціальні, більш відповідальні з точки зору вимог суспільства, критерії відбору. Такими критеріями можуть бути лідерські

якості кандидата, його вміння піклуватися про професійне зростання підлеглих, елементи стратегічного мислення, толерантність до впровадження гендерної та етнічно-збалансованої кадрової політики. Додатковою умовою відбору на посади керівників поліцейських підрозділів може бути участь у кадрових та екзаменаційних комісіях представників місцевої громади, неурядових організацій, органів місцевого самоврядування.

Враховуючи викладенні позиції, у напрямку реалізації процесу реформування ОВС одними з найбільш пріоритетних завдань є наступні:

1. Забезпечення принципу верховенства права у діяльності органів внутрішніх справ, створення з цією метою та запровадження механізмів, що унеможливають використання органів внутрішніх справ у партійно-політичних, групових чи особистих інтересах.
2. Деталізація та розвиток механізму реформування в цільових програмах, планах поступального вдосконалення окремих напрямів оперативно-службової діяльності МВС та складових його системи.
3. Створення в МВС України ефективної системи реагування на злочини та інші правопорушення – нормативно визначених, взаємопов'язаних та узгоджених дій органів внутрішніх справ від отримання інформації про злочин (інше правопорушення) до повного забезпечення захисту інтересів та прав потерпілих і держави.
4. Розробка, з урахуванням європейських стандартів, нової системи оцінки оперативної та службової діяльності ОВС України у цілому, по службах і напрямках роботи, її експериментальна апробація та запровадження в практичну діяльність.
5. Перетворення патрульної служби на одну із базових служб органів внутрішніх справ, яка інтегрує в собі діяльність декількох служб в системі органів МВС України. Значне підвищення вимог до професійно-кваліфікаційних якостей працівників цієї служби.
6. Реорганізація системи навчання, стажування і виробничої практики курсантів та слухачів вищих навчальних закладів, організація належного методичного та матеріального забез-

печення, стимулювання керівників навчальної практики з числа практичних працівників ОВС.

7. Розширення участі органів внутрішніх справ України в міжнародному співробітництві на підставі норм міжнародного права, відповідних договорів і угод у сферах боротьби з тероризмом, корупцією, транснаціональною злочинністю, зокрема наркобізнесом, торгівлею людьми, незаконною міграцією тощо.

ВИСНОВКИ

- Виклики, що постають перед органами внутрішніх справ України, є похідними від загальних проблемних питань, які має вирішувати світова цивілізація та, зокрема, українське суспільство. Проте, на відміну від загальносуспільних викликів, органи внутрішніх справ мають реагувати в першу чергу на ті з них, які негативно впливають на криміногенну ситуацію у країні та детермінують злочинні прояви у суспільстві. У своєму загальному вигляді означені виклики можуть бути умовно поділені на три сфери діяльності ОВС України – протидія злочинності, забезпечення прав людини в ході службової діяльності посадових осіб ОВС, реформування системи органів внутрішніх справ.
- На відміну від «традиційних», сталих видів злочинності, саме новітні прояви кримінальної активності формують перший блок викликів, які постають перед органами внутрішніх справ. Це обумовлено активними пошуками прибутків з боку злочинного світу в період соціальних змін та появи нових сфер діяльності. Серед таких кримінальних викликів можна вказати торгівлю людьми, кіберзлочинність, рейдерство, транснаціональну торгівлю зброєю, дитячу проституцію та нелегальний ігорний бізнес. Як правило, органи внутрішніх справ потребують часу для формування адекватних заходів реагування та ефективної протидії новим кримінальним загрозам. Зміст таких заходів складають вдосконалення законодавчої та відомчо-нормативної бази правоохоронної діяль-

- ності, напрацювання нових алгоритмів оперативно-розшукової та профілактичної діяльності, специфікація методик проведення досудового слідства, пошук нових способів збору доказової бази та проведення відповідних видів експертиз.
- Державний курс на євроінтеграцію та підписання міжнародних угод обумовлюють як окремий виклик у діяльності органів внутрішніх справ неухильне дотримання стандартів у сфері захисту прав людини під час реалізації правоохоронних функцій. З необхідністю реагувати на появу нових видів злочинів та діяти у відповідності до міжнародних стандартів безпосередньо пов'язаний третій блок викликів, що стосується проблем реформування системи органів внутрішніх справ. Останні стосуються встановлення режиму політичної незаангажованості ОВС України, вдосконалення організаційної структури та перерозподілу функцій, забезпечення високого рівня підзвітності суспільству, реорганізації підготовки та навчання персоналу.

2. | Забезпечення права на свободу від катувань та жорстокого поводження

Протидію випадкам катування і жорсткого поводження в органах внутрішніх справ можливо визнати одним із найбільш складних завдань у діяльності УМДПЛ.

Саме факти тортур та побиття громадян у міліції спричиняють широкий суспільний резонанс, викликають справедливе обурення у населення та створюють в уяві пересічного українця негативний образ міліціонера-злочинця. Без сумніву, саме катування та протиправне застосування фізичного насильства в органах внутрішніх справ є головним фактором, який обумовлює недовіру до правоохоронців з боку населення, тією причиною, через яку громадськість фактично відмовляється співпрацювати з міліцією та бачити у ній захисника і партнера. Тому саме результативності розслідування випадків незаконного насилля в органах внутрішніх справ, своєчасності та ефективності реагування міліцейських керівників всіх рівнів на виявлені і доведені порушення прав громадян приділяють стільки уваги правозахисники, засоби масової інформації та суспільство у цілому.

У 2009 фахівцями Харківського інституту соціальних досліджень за організаційної підтримки УМДПЛ було проведено загальнонаціональне дослідження рівня поширеності катувань та жорстокого поводження в діяльності органів внутрішніх справ. Згідно результатів дослідження майже половина населення (49%) вважає, що практика застосування катувань та жорстокого поводження є поширеною в діяльності української міліції. Зрозуміло, що подібне уявлення про роботу міліції в очах громадськості навряд чи сприяє формуванню довіри та бажання співпрацювати.

2. Забезпечення права на свободу від катувань та жорстокого поводження

В цілому, згідно даних дослідження, простежується тенденція переміщення фактів незаконного насильства з етапу затримання на етап розслідування. Так, якщо кількість постраждалих від побоїв та неналежного поводження в ході затримання знизилася в період з 2003 по 2009 роки, то кількість постраждалих від тих же дій в ході розслідування дещо збільшилася й складає на сьогодні близько 490 тис. щорічно. Кількість осіб, які згідно результатів дослідження, стали жертвами катувань протягом року складає близько 113 тис. осіб.

У той же час незаконне насильство у силових структурах завжди було і у теперішній час є явищем латентним, явищем, існування якого не афішується і приховується у будь-якій країні світу, в тому числі і в Україні. Необхідно розуміти, що через специфіку застосування дисциплінарних покарань в органах внутрішніх справ, коли начальник притягується до дисциплінарної відповідальності за проступок, вчинений його підлеглим, жоден керівник галузевої служби чи райвідділу не зацікавлений у виявленні факту вчинення насильства у підпорядкованому підрозділі, а значить – у проведенні об'єктивного та неупередженого службового розслідування. На сьогодні саме цей фактор в першу чергу обумовлює незадовільну якість службових перевірок випадків застосування міліцією тортур та побиття і як результат – низьку ефективність протидії цим негативним явищам.

Слід брати до уваги і той факт, що метою катування та побиття громадян, як правило, є отримання зізнання у скоєнні злочину, що призводить до його «розкриття». Враховуючи те, що діяльність підрозділу міліції, а отже і компетентність його начальника, традиційно оцінюється саме за цим показником, насильство до громадян іноді застосовується працівниками міліції за мовчазною згодою їх керівників. Вказане призводить до того, що такі випадки набувають не епізодичного, а системного характеру і вибиття показів з підозрюваних фактично замінює кропітку та клопітну роботу по розкриттю злочину.

Серед тих факторів, що ускладнюють службові розслідування випадків побиття громадян та застосування до них тортур, можливо відмітити і певну деформацію моралі співробітників міліції та їх психологічну готовність до вчинення протиправного насильст-

ва стосовно громадян. Таке насильство у середовищі правоохоронців все ще не вважається ганебним і неприпустимим явищем, за наявною інформацією мали навіть місце випадки, коли досвідчені співробітники карного розшуку інструктували своїх молодших товаришів про методи вибиття показів з підозрюваних. Тези «розкриття злочину оправдає все» та «злочинець знав, на що йшов» знаходять підтримку у працівників органів внутрішніх справ, а тому при проведенні службових розслідувань по фактах катування чи побиття міліціонери, як правило, не дають правдивих свідчень проти «своїх», саме в цьому вбачаючи професійну корпоративність. Крім цього, слід брати до уваги і те, що співробітники органів внутрішніх справ розуміють, що катування є одним з тяжких злочинів, який тягне за собою відповідальність у вигляді позбавлення волі, а тому, маючи юридичну освіту і певний практичний досвід участі у кримінально-процесуальних діях, ретельно маскують такий злочин та застосовують певні види тортур (електричний струм, протигаз), які не залишають видимих слідів на тілі, що в свою чергу практично унеможлиблює доведення їх вини.

Вказане стосується і випадків жорсткого поводження із затриманими (залишення громадян у наручниках протягом тривалого часу, їх довготривале примусове утримання у підрозділах міліції без надання води та їжі, погрози фізичною чи іншою розправою щодо затриманих або їх близьких тощо). Таке поводження має місце у багатьох випадках, але отримати безперечні докази вини міліціонерів під час службових розслідувань, як правило, не має можливості.

Суттєвим негативним фактором, який впливає на результативність службових перевірок, є певна обмеженість повноважень помічників Міністра УМДПЛ при їх проведенні та прийнятті рішення за їх результатами. Значним кроком вперед у питаннях посилення контролю за якістю службових розслідувань стало підписання наказу МВС України від 16.09.2009 № 404 «Про забезпечення прав людини в діяльності органів внутрішніх справ», яким передбачається ознайомлення помічників Міністра, як ініціаторів проведення службових розслідувань по фактах порушень прав людини, з проектами висновків цих розслідувань, що дає змогу поміщикам Міністра висловлювати свої зауваження та впливати на хід та якість службових перевірок.

Незважаючи на вказані вище проблеми щодо забезпечення належної ефективності службових розслідувань по фактах застосування протизаконного насильства в органах внутрішніх справ, у 2009 році УМДПЛ проведено значну роботу по викорененню цього негативного явища.

Протягом звітного періоду помічниками Міністра в областях отримано 209 звернень громадян про порушення правоохоронцями їх права на свободу від катувань та жорстокого поводження, за якими ініційовано проведення 154 службових перевірок.

Так, в січні 2009 року до помічника Міністра у Сумській області звернулось подружжя із заявою про затримання та побиття працівниками Тростянецького РВ їх сина – громадянина Л. Проведеною з ініціативи помічника Міністра службовою перевіркою встановлено, що громадянин Л. був затриманий за підозрою у скоєнні крадіжки мобільного телефону. Під час його опитування у райвідділі міліції співробітники карного розшуку П. и В. з метою отримання зізнання у скоєнні злочину застосували до громадянина Л. фізичне насильство шляхом нанесення ударів руками по тулубу та шиї. В результаті таких дій останній зізнався в скоєнні крадіжки, але у зв'язку з погіршенням стану здоров'я був госпіталізований швидкою допомогою до Тростянецької ЦРЛ. Згідно акту судово-медичного обстеження, у громадянина Л. виявлені тілесні ушкодження у вигляді закритої травми грудної клітини та переламів ребер, що кваліфіковано як тілесні ушкодження середнього ступеню тяжкості. За матеріалами проведеної службової перевірки прокуратурою Тростянецького району стосовно працівників міліції порушена кримінальна справа за ст. 127 та ст. 365 ч. 2 КК України. Наказом начальника УМВСУ в Сумській області оперуповноважені П. і В. звільнені з ОВС, також до дисциплінарної відповідальності притягнуто ряд посадових осіб міліції. В травні 2009 року справа розглянута в суді, а звинувачені притягнуті до кримінальної відповідальності.

У червні 2009 року до помічника Міністра у Вінницькій області звернулась громадянка Г., яка повідомила, що троє працівників Козятинського РВ ГУМВС України у Вінницькій області побили 4 жителів с. Журлинці. У ході ініційованої помічником Міністра службової перевірки було встановлено, що співробітники міліції, перебуваючи у складі слідчо-оперативної групи, приймали участь у припиненні конфлікту між жителями вказаного села, під час чого

незаконно застосували фізичну силу до учасників конфлікту. За результатами службового розслідування старший слідчо-оперативної групи був попереджений про неповну посадову відповідність, Вінницькою обласною прокуратурою щодо нього порушено кримінальну справу. Іншим винним співробітникам міліції оголошено сувору догану.

Через засоби масової інформації до помічника Міністра у Дніпропетровській області надійшло звернення координатора Вінницької правозахисної групи щодо здійснення міліцією масового побиття затриманих в ІТТ Нікопольського МВ, яке мало місце у січні 2009 року. Проведеною з ініціативи помічника Міністра службовою перевіркою встановлено, що під час перевезення затриманих із Дніпропетровського СІЗО до ІТТ, з вини керівника ізолятору затримані безпідставно утримувались у спецавтомобілях на 15 градусному морозі понад дві години, що призвело до їх обурення діями міліції, після чого начальник ІТТ віддав наказ застосувати до затриманих гумові кийки. По вказаному факту органами прокуратури порушено кримінальну справу.

За службовими зверненнями помічника Міністра у Дніпропетровській області, було проведене службове розслідування за фактами, розміщеними 10.09.2009 у мережі Інтернет щодо неправомірних дій працівників ГУМВС України в Дніпропетровській області відносно громадян С., О., Ю., Н. та К. Встановлено, що вказані особи були затримані за підозрою у скоєнні вбивства і з метою отримання зізнання у вчиненні цього злочину працівниками міліції щодо них можливо застосовувалось незаконне фізичне насильства (у окремих виявлені тілесні ушкодження у вигляді синців). Відповідні матеріали у теперішній час перевіряються прокуратурою Дніпропетровської області, тому питання про доцільність подальшого перебування в ОВС України працівників міліції буде розглянуто після прийняття відповідного процесуального рішення органами прокуратури або суду.

04.08.2009 року до помічника Міністра у Харківській області за телефоном звернулася громадянка П., яка заявила, що її неповнолітню племінницю Р. доставили до Орджонікідзевського РВ ХМУ ГУМВС України в Харківській області та без пояснення причин утримують тривалий

2. Забезпечення права на свободу від катувань та жорстокого поводження

час. Помічник Міністра невідкладно виїхав до зазначеного райвідділу та встановив, що громадянка Р. утримується у камері для доставлених і затриманих при черговій частині понад добу, не отримуючи води та їжі. Крім цього, під час огляду службових приміщень підрозділу було з'ясовано, що у кабінеті слідчого утримується громадянка Л., яка повідомила, що перебуває у міліції тривалий час також без води та їжі. У фойє райвідділу перебувала громадянка, яка заявила, що її неповнолітню дочку Д. також зранку тримають у міліції без пояснень причин затримання. 05.08.2009 до помічника Міністра з письмовою заявою звернулася громадянка Б., яка заявила, що працівники Орджонікідзевського РВ протягом 4 серпня утримували її та чоловіка у приміщенні райвідділу без їжі та води, увечері піддали їй тортурам, моральному та фізичному знущанню, намагаючись добитися зізнання у вбивстві.

Громадянка Р. також звернулася з письмовою скаргою, у якій повідомила, що її з 3-го по 4-е серпня 2009 року також утримували в Орджонікідзевському РВ ХМУ ГУМВСУ в Харківській області та застосовували незаконні заходи фізичного тиску. За вказаними фактами помічником Міністра було ініційовано проведення службової перевірки, матеріали якої передані для прийняття рішення до органів прокуратури.

В квітні 2009 року помічником Міністра в Черкаській області була отримана інформація про загибель адміністративно заарештованого П. під час його перевезення з ІТТ Монастирищенського РВ ГУМВС України в Черкаській області до іншого підрозділу міліції.

Виїхавши на місце події спільно з працівниками служби внутрішньої безпеки, помічник Міністра прийняв участь у проведенні службової перевірки по зазначеному факту, у тому числі зустрічався з родичами загиблого, опитував співробітників ІТТ та конвою. Було встановлено, що під час конвоювання громадянин П. втратив свідомість, після чого помер. При цьому на його тілі були виявлені численні і обширні гематоми, що вказували на можливе застосування співробітниками щодо померлого фізичного насилля, хоча працівники міліції цей факт категорично заперечували. Зібрані помічником Міністра матеріали були передані спеціальній комісії МВС України, яка була створена відповідно до розпорядження Міністра внутрішніх справ для розслідування інциденту. У подальшому за вказаним фактом органами прокуратури було порушено кримінальну справу, співробітники міліції, які конвоювали заарештованого П., були спочатку звільнені з органів внутрішніх справ, а у подальшому – заарештовані.

Помічником Міністра у Донецькій області ініційовано проведення службових перевірок по скаргах громадян Б. та З. на їх незаконне затримання та жорстоке поводження відповідно у Ворошиловському та Іллічівському райвідділах міліції. Під час проведення перевірок факти підтвердились, винні працівники міліції притягнуті до суворой дисциплінарної відповідальності, матеріали службових розслідувань направлені для прийняття рішення в органи прокуратури.

Випадки жорсткого поводження з громадянами виявлялись і під час виїзду до райвідділів мобільних груп з моніторингу забезпечення прав і свобод людини.

Так, 11.02.2009 під час проведення моніторингу дотримання прав людини у діяльності Артемівського РВ ЛМУ ГУМВС України у Луганській області, до помічника Міністра звернувся громадянин Н., який перебував у приміщенні райвідділу. Останні повідомив, що під час його затримання працівники міліції безпідставно наділи на нього наручники та почали наносити удари по тулубу. Побиття продовжувалось і у приміщенні Артемівського РВ, куди він був пізніше доставлений. У громадянина Н. відібрана відповідна заява, помічником Міністра ініційовано проведення службовой перевірки, матеріали якої передані до прокуратури.

При здійсненні моніторингу в Славутському РВ УМВСУ в Хмельницькій області в квітні 2009 року членами мобільної групи був виявлений факт незаконного утримання у райвідділі вночі протягом 6 год. 30 хв. громадянина Д.

У березні 2009 року під час перевірок членами мобільної групи Зарічанського РВ Хмельницького МВ в службовому кабінеті біля 23 год. виявлений громадянин П., який був прикутий металевими наручниками до батареї.

З ініціативи помічника Міністра за обома випадками проведені службові розслідування, винні співробітники міліції притягнуті до дисциплінарної відповідальності, матеріали службових розслідувань направлені до прокуратури області, якою у порушенні кримінальних справ було відмовлено.

Подібний випадок мав місце і у Черкаській області, коли 08.10.2009 мобільною групою під час нічного візиту до Смілянського МВ ГУМВС

2. Забезпечення права на свободу від катувань та жорстокого поводження

України в Черкаській області було встановлено, що о першій годині ночі у кабінеті сектору карного розшуку міськвідділу перебуває громадянин Г. Ініційованою помічником Міністра службовою перевіркою було встановлено, що працівники міліції, вимагаючи від громадянина Г. зізнання у скоєнні злочину, утримували останнього у райвідділі без оформлення будь-яких документів протягом 9 годин. За результатами службової перевірки до дисциплінарної відповідальності притягнуто ряд співробітників Смілянського МВ ГУМВС, в тому числі і його керівники.

3.

Забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, дотримання прав людини при проведенні затримання, арешту

Право громадян на свободу та особисту недоторканність гарантується:

ЗАГАЛЬНОЮ ДЕКЛАРАЦІЄЮ ПРАВ ЛЮДИНИ (ПРИЙНЯТА ТА ПРОГОЛОШЕНА В РЕЗОЛЮЦІЇ 217 А (ІІІ) ГЕНЕРАЛЬНОЮ АСАМБЛЕЄЮ ВІД 10 ГРУДНЯ 1948 РОКУ)

Стаття 3. «Кожна людина має право на життя, свободу та особисту недоторканність».

Стаття 9. «Ніхто не може зазнавати безпідставного арешту, затримання або вигнання».

МІЖНАРОДНИМ ПАКТОМ ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРАВА (ПРИЙНЯТИЙ 16 ГРУДНЯ 1966 РОКУ ГЕНЕРАЛЬНОЮ АСАМБЛЕЄЮ ООН)

Стаття 9. «Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути піддано свавільному арешту чи триманню під вартою. Нікого не може бути позбавлено волі інакше, як на підставах і відповідно до такої процедури, які встановлено законом».

**ЄВРОПЕЙСЬКОЮ КОНВЕНЦІЄЮ
ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД
(УЧИНЕНО В РИМІ 4 ЛИСТОПАДА 1950 РОКУ)**

Стаття 5. Право на свободу та особисту недоторканність.

1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

- a) законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом;
- b) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом;
- c) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;
- d) затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою допровадження його до компетентного органу;
- e) законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічнохворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг;
- f) законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції.

КОНСТИТУЦІЄЮ УКРАЇНИ

Стаття 3. «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю».

Стаття 29. «Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований або триматися

під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом».

КОДЕКСОМ УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Стаття 7. «Ніхто не може бути підданий заходу впливу в зв'язку з адміністративним правопорушенням інакше як на підставах і в порядку, встановлених законом. Додержання вимог закону при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення забезпечується систематичним контролем з боку вищестоящих органів і посадових осіб, прокурорським наглядом, правом оскарження, іншими встановленими законом способами».

Стаття 32. «Адміністративний арешт установлюється і застосовується лише у виняткових випадках за окремі види адміністративних правопорушень на строк до п'ятнадцяти діб. Адміністративний арешт призначається районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею)».

КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Стаття 371. Завідомо незаконні затримання, привід, арешт або тримання під вартою.

1. Завідомо незаконне затримання або незаконний привід – караються позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років або обмеженням волі на строк до трьох років.

2. Завідомо незаконні арешт або тримання під вартою – карається обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки або були вчинені з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права

обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Стаття 14. «Ніхто не може бути заарештований інакше як на підставі судового рішення».

ЗАКОНОМ УКРАЇНИ «ПРО МІЛІЦІЮ»

Стаття 1. «Міліція в Україні – державний озброєний орган виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян...».

Стаття 3. «Діяльність міліції будується на принципах законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами, громадськими організаціями й населенням».

Стаття 5. «Міліція поважає гідність особи і виявляє до неї гуманне ставлення, захищає права людини...».

ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Стаття 297. Право на повагу до гідності та честі

1. Кожен має право на повагу до його гідності та честі.
2. Гідність та честь фізичної особи є недоторканими.

Саме з урахуванням перелічених Законів України та інших нормативних актів, а також рекомендацій від 19.09.2001 р. Європейського кодексу поліцейської етики, п.3 принципу 16 Зводу принципів захисту всіх осіб, підданих затриманню чи ув'язненню у будь-якій формі (1988 р.), ст. 1 Протоколу № 4 до ЄКПЛ, а також ст. 8 Декларації про поліцію, планувалась та здійснювалась моніторингова діяльність помічників Міністра з прав людини в областях у 2009 році.

У звітному періоді, з метою попередження фактів порушень прав людини з боку працівників органів внутрішніх справ України, поновлення їх конституційних прав та свобод, помічниками Міністра підготовлено та направлено на розгляд Міністрові внутрішніх справ України, начальникам УМВС, ГУМВС в областях, АР Крим, м. Києві та м. Севастополі понад 150 доповідних записок та службових листів, в тому числі для їх розгляду та відповідного реагування на місцевих оперативних нарадах та колегіях.

Але, нажаль, незважаючи ці та інші чисельні заходи, прийняті працівниками УМДПЛ на місцях (навчання персоналу з питань забезпечення прав людини працівниками міліції, участь в роботі колегій, оперативних нарад, громадських рад з цього питання, моніторинговій діяльності постійно діючих мобільних груп та ін.) схилити менталітет переважної більшості працівників органів та підрозділів внутрішніх справ держави щодо необхідності безумовного, неухильного дотримання конституційних прав та свобод громадян вдається дуже повільно.

Про поширеність фактів порушень прав громадян при їх затриманнях, утримуваннях в органах та підрозділах внутрішніх справ, арештах свідчать їх звернення до помічників Міністра. На протязі 2009 року ними отримано понад 200 скарг, по яких ініційовано 184 службових перевірки, в тому числі у 30 і 80 випадках, відповідно, вони здійснювались працівниками відділів внутрішньої безпеки ГУБОЗ МВС та інспекціями з особового складу УКЗ УМВС та ГУМВС в областях, АР Крим, м. Києві та м. Севастополі.

В окремих з них йдеться, навіть, про дії працівників міліції, в яких містяться ознаки посадових злочинів.

Зокрема, до помічника Міністра Мілостного О.В. звернулась громадянка З. та повідомила про утримування, на її думку всупереч діючому законодавству, її онука С. в Орджонікідзевському РВ Маріупольського МВ ГУМВС України в Донецькій області з одночасним застосуванням до нього заходів морального та фізичного тиску, катування електричним струмом, протигазом. Як наслідок – наявність у нього тілесних ушкоджень, що віднесені до середньої тяжкості.

Проведеним службовим розслідуванням зазначені фати підтвердилися. Матеріали перевірки направлені до прокуратури Орджонікід-

зевського району м. Маріуполя, по яких порушено кримінальну справу за ознаками злочину, передбаченого ч. 2 ст. 365 КК України.

Про системність порушень прав громадян при їх затриманнях та утримуваннях в підрозділах міліції м. Маріуполя свідчить і звернення громадянки П. про незаконне утримування її сина на протязі тижня в Приморському РВ Маріупольського МВ та застосування до нього аналогічних катувань за допомогою електроструму та протигазу, а також позбавлення їжі та обмеження у питній воді. Матеріали службової перевірки за цими фактами спрямовані до органів прокуратури у відповідності до ст. 97 КПК України.

До заходів дисциплінарного впливу також притягнуто працівників міліції з іншого регіону – Конотопського МВ та Тростянецького РВ УМВС України в Сумській області, які незаконно тимчасово обмежили волі свідка по кримінальній справі громадянина К. та в порушення діючих відомчих нормативних актів застосували до нього фізичний вплив та наручники, а також без будь-якого процесуального складання необхідних документів примусово утримували понад 7 годин громадянина Л. в кімнаті для адміністративних затриманих.

Крім того, звертають на себе увагу непоодинокі звернення іноземних громадян на факти їх незаконних затримань та застосувань заходів фізичного впливу працівниками міліції підрозділів внутрішніх справ м. Харкова.

Про незаконні затримання також йшлося у зверненнях громадян до помічників Міністра у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Запорізькій, Миколаївській та інших областях.

Серед основних причин зневажливого відношення до прав громадян залишається незадовільний професійний, моральний та культурний рівень окремих працівників міліції, особливо молодшого начальницького складу, а також сподівання на «традиційне» виправдання їх дій, у випадку проведення службових перевірок безпосередніми їх керівниками.

Для подолання цих негативних явищ помічниками Міністра проведено більш ніж 170 семінарів та тренінгів для працівників міліції та військовослужбовців внутрішніх військ МВС України.

В той же час, моніторинги стану справ на місцях свідчать про те, що вжиті помічниками Міністра заходи виявились вкрай недо-

статніми і потребує продовження такої роботи в часі. Як наслідок, очікуваними та поширеними залишилися порушення прав громадян, в тому числі, при їх доставляннях в підрозділи міліції за відсутності фактів скоєних ними правопорушень, для встановлення їх особи та проведення дактилоскопіювань.

Звернули на себе увагу непоодинокі та системні випадки примусового дактилоскопіювання громадян, особливо ромської національності, вихідців з кавказького регіону, країн Африки та Близького Сходу. Загальна чисельність цих та інших осіб по Україні набагато перевищує загальну чисельність затриманих за підозрою у вчиненні злочину або за бродяжництво, взятих під варту, звинувачених у вчиненні злочину, а також осіб, підданих адміністративному арешту.

Основними причинами такого стану є:

- бажання керівників всупереч Закону охопити дактилоскопіюванням якомога більшу частину населення, що проживає на території обслуговування, з можливістю подальшого використання цієї бази даних при розкритті злочинів;
- правовий нігілізм більшості працівників, особливо патрульної служби, дільничних інспекторів міліції, помічників начальника – оперативних чергових, окремих працівників оперативних підрозділів;
- відсутність належного контролю за цією ділянкою роботи з боку галузевих служб УМВС та ГУМВС в областях, АР Крим, містах Києві та Севастополі.

Зазначені ствердження ґрунтуються на вибіркового опитуванні працівників міліції. Вимушеність своїх дій щодо доставляння окремих громадян для дактилоскопіювання вони пояснюють прямими вимогами та вказівками керівників різних рівнів, що залучаються до інструктажів.

Чисельними залишаються факти незаконного притягнення громадян до адміністративної відповідальності. Тільки в Хмельницькій області помічником Міністра викрито 50 таких фактів. Причина таких порушень така ж – низький професійний рівень окремих працівників патрульної служби, відсутність належного контролю з боку керівників різних рівнів за об'єктивністю та повнотою збору матеріалів. Більшість закритих проваджень становили матеріали про

дрібне хуліганство та непокору законним розпорядженням працівників міліції.

Непоодинокими у 2009 році були факти незаконних утримувань громадян в спецстановах міліції.

Завдяки принциповій позиції членів мобільної групи з моніторингу забезпечення прав та свобод людини припинені чисельні порушення прав громадян, які утримувались в приймальнику-розподільнику для осіб, що займаються бродяжництвом ГУМВС України в Запорізькій області.

В порушення відомчих нормативних актів, до квітня 2009 р., до цієї спеціальної установи поміщались та утримувались особи, відносно яких порушені кримінальні справи та обрано запобіжний захід, не пов'язаний з утриманням під вартою.

08 березня 2009 року працівниками міліції Орджонікідзевського РВ ЗМУ ГУМВС України в Запорізькій області за скоєну крадіжку затримано громадянина І., якого цього ж дня за сфальсифікованими документами поміщено до приймальника-розподільника для бродяг. Стверджувати про це дозволяє факт порушення 12.01.09 р. відносно нього кримінальної справи в цьому ж райвідділку, обрання 14.01.09 р. запобіжного заходу – підписки про невиїзд та пред'явлення обвинувачення. Більш того, працівникам міліції заздалегідь було відомо про те, що цей громадянин перебував у вказаній спеціальній установі в період з 03 лютого до 05 **березня цього ж року**. Фактично, за наявності відмови у наданні судом санкції на арешт працівники міліції саме таким чином унеможливили ухилення обвинуваченого від досудового слідства.

За наявності факту встановлення особи громадянина Ш., 07.03.09 р. поміщено до цієї ж спеціальної установи працівниками Вільнянського РВ ГУМВС України в Запорізькій області, хоча в цей же день відносно нього було складено адміністративний протокол № 423 за ознаками правопорушення, передбаченого ст. 185 КУпАП, який був розглянутий судом з одночасним накладанням на Ш. адміністративного штрафу.

Вказані порушення були чисельними та мали системний характер. Вжитими заходами, завдяки правильній позиції начальника ГУМВС генерал-майора міліції Ольховського В.І., в подальшому, порушення прав людей в приймальнику-розподільнику для осіб що займаються бродяжництвом були унеможливлені.

Не можуть не викликати особливу стурбованість порушення прав неповнолітніх громадян, які незважаючи на доведеність існуючої, невирішеної проблеми до керівництва Департаменту кримінальної міліції у справах дітей МВС України, продовжують мати місце в приймальниках-розподільниках для дітей ГУМВС України в областях.

Права дитини є категорією прав людини, втім діти потребують особливого захисту з боку держави, що передбачено міжнародними документами та національним законодавством України (www.echr.ru).

На існування проблеми із захистом прав дітей наголошував й Комітет ООН з прав дитини у своїх рекомендаціях, після чергового звіту Україні по виконанню Конвенції про права дитини¹:

«...35. Комітет також занепокоєний скаргами, що продовжують надходити від дітей, зокрема, дітей ромів (циган), щодо жорстокого поводження та катування з боку працівників правоохоронної системи, та тим, що ці скарги не розслідуються незалежним органом.

36. Комітет рекомендує державі-стороні:

...b) Реагувати на заяви, які звинувачують у катуванні та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видах поводження чи покарання дітей;

...d) Ужити негайних заходів щодо припинення міліцейського насильства щодо дітей, які належать до національних меншин, зокрема, ромів (циган), та подолати безкарність, яка домінує в цих актах насильства;

e) Ужити всіх законодавчих заходів щодо заборони катування та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження чи покарання;

f) Забезпечити догляд, реабілітацію, реінтеграцію та компенсацію жертвам...»

Виходячи з особливих потреб дитини, Конвенція про права дитини ООН має досить велику кількість статей, що забороняють будь-які форми насильства. Стаття 37 Конвенції забороняє катування чи інші жорстокі або принижуючі гідність види поводження чи покарання. Стаття 32 Конвенції забороняє економічну експлуатацію

¹ Розгляд доповідей, які подаються державами-сторонами відповідно до статті 44 Конвенції», CRC/C/15/Add. 191, 2002 р., Розділ D 4.)

дитини в тому числі «...виконання будь-якої роботи, що представляє небезпеку для її здоров'я і фізичного, розумового, духовного, морального та соціального розвитку». Стаття 33 захищає дитину від незаконного вживання наркотичних засобів та психотропних речовин, а також від їх залучення до виробництва таких речовин і торгівлі ними. Стаття 34 захищає дитину від сексуальної експлуатації і сексуальних розбещень, включаючи проституцію і порнографію. Стаття 35 зобов'язує держави докладати всіх зусиль для попередження викрадення дітей, торгівлі дітьми та їх контрабанди. Захист від усіх інших форм експлуатації, що завдають шкоду будь-якому аспекту добробуту дитини, проголошує стаття 36 Конвенції. Стаття 39 Конвенції накладає на державу позитивний обов'язок уживати «...всіх необхідних заходів для сприяння фізичному та психологічному відновленню та соціальній інтеграції дитини, яка є жертвою будь-яких видів нехтування, експлуатації чи зловживань, катувань чи будь-яких жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведінки, покарання...».

Важливою є практика Європейського суду з прав людини в контексті цієї проблеми: «До даного часу Європейський суд не осудив однозначно застосування всіх видів тілесних покарань, але одночасно, також, не постановив, що яка-небудь форма фізичного насильства є допустимою. У світлі статті 3 Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод» (*«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню»*) рішення суду стосовно застосування фізичних покарань, як то в приватних школах, так і вдома (справа *А. проти Великобританії*, 1998 р.), є ключовими, тому що однозначно стверджують відповідальність держави за захист від насильства більш слабких осіб, якими є також діти, як удома, так і в будь-якому іншому місці. Суттєвим є також той факт, що Суд розпочав посилятись у своїх рішеннях на Конвенцію про права дитини ООН. У справі *А. проти Великобританії* Суд посилається безпосередньо на статтю 37, що також, як і стаття 3 Європейської конвенції, покладає на державу обов'язок захисту від нелюдського та принижуючого гідність поведінки або покарання, і на статтю 19, яка рекомендує державам здійснювати захист дітей, які перебувають під опікою батьків або інших осіб, від «усіх форм фізичного та психічного на-

сильства». Внаслідок рішень Комісії і Суду стосовно застосування фізичних покарань в англійських школах уряд Великобританії був змушений увести заборону на застосування фізичних покарань у державних освітніх установах (діє з 1987 року). У 1999 році заборона була поширена також на приватні установи».

Законом України від 17 липня 1997 р. «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» Верховна Рада України надала згоду на обов'язковість для України цих чинних міжнародних договорів і вони, згідно з ч. 2. ст. 8 Конституції України, є частиною національного законодавства України. Національні суди України використовують також у своїй правоінтерпритаційній діяльності щодо прав і свобод людини та їх гарантій принципи, методи, правила тлумачення конвенційних норм, які вироблені Європейським судом з прав людини.

Відповідно до ст. 32 вказаної Конвенції зі змінами, внесеними Протоколом № 11 до неї, питання тлумачення і застосування Конвенції та протоколів до неї віднесені до компетенції Європейського суду з прав людини. Україна визнала цю компетенцію, про що спеціально вказано в згаданому законі (<http://www.lawyer.org.ua/?w=r&i=12&d=692>).

Особливу стурбованість викликає порушення одного з основоположних прав людини, яким є право на свободу, що стосується неповнолітніх громадян. Незважаючи на доведеність керівництву Департаменту у справах дітей існуючої невирішеної проблеми щодо процедури поміщення дітей до приймальників-розподільників ГУМВС, УМВС України в областях, продовжують мати місце окремі порушення щодо цієї категорії дітей.

Відповідно до статистичних даних² у 2009 році до приймальників-розподільників для дітей було поміщено **1034** підлітка (таблиця 4).

На практиці мають місце випадки, коли зацікавлені посадові особи не здійснюють належного контролю за цією ділянкою службової діяльності, в наслідок чого порушуються права дітей, які направляються до спеціальних установ (приймальників-розподільни-

² Звіт про роботу підрозділів кримінальної міліції у справах дітей у 2009 році. / Форма 1-НП, затверджена наказом МВС України від 16.01.2008 № 16 за погодженням з Держкомстатом.

ків для дітей) за допущені порушення **правил внутрішнього розпорядку, що виявилися у залишенні території місць навчання або перебування без відповідного дозволу адміністрації**, що не потребує заведення оперативно-розшукової справи категорії «Розшук» (ОРС «Розшук») з боку територіального органу внутрішніх справ.

Так, 29 серпня в селі Мала Білозерка Василівського району Запорізької області працівниками міліції за місцем мешкання батьків, позбавлених батьківських прав, була затримана К., 1995 р. народження, яка 24.08.09 р. без будь-якого дозволу залишила Пологівський притулок для дітей. В своєму поясненні неповнолітня розповіла про причину залишення приюту – бажання поїхати додому, де на протязі 4-ох днів допомагала батькам по господарству. В день затримання її поміщено до приймальника-розподільника для дітей.

04 червня до Вільнянського РВ ГУМВС України в Запорізькій області з Вільнянської центральної районної лікарні надійшла заява про те, що без відома адміністрації лікарняний заклад залишив неповнолітній Б., 03.05.1998 р.н. На підставі цієї заяви, працівниками відділення кримінальної міліції у справах дітей заведено оперативно-розшукову справу. Наступного дня, тобто 05.06.09 р., хлопчика було знайдено за місцем проживання у своєї матері, не позбавленої батьківських прав, та поміщено до приймальника-розподільника для дітей ГУМВС України в Запорізькій області.

Аналогічна хибна практика, що порушує права дітей, спостерігається в дитячих спеціальних установах ГУМВС України в Дніпропетровській області. Без попередніх перевірок місць можливого перебування дітей, ОРС «Розшук» заводились у день реєстрації повідомлень про залишення неповнолітніми місць постійного проживання, або навчання в школах інтернатах з подальшим їх поміщенням в Криворізький приймальник-розподільник для дітей. Такі факти є системними та допущені відносно:

Д., 1993 р.н., була поміщена до приймальника-розподільника для дітей 02.07.2009 на підставі постанови начальника Долгинцівського РВ від 02.07.2009 Інформація про залишення місця проживання зареєстрована у ЖРЗПЗ від 02.07.2009, постанова про заведення ОРС «Розшук» від 02.07.2009, дитина розшукана та затримана також 02.07.2009;

Б., 1995 р.н., який самовільно залишив школу-інтернат № 9 м. Кривий Ріг, поміщений до приймальника-розподільника для дітей 03.07.2009 на підставі постанови начальника Інгулецького РВ від 02.07.2009. Інформація про залишення місця проживання зареєстрована у ЖРЗПЗ 02.07.2009, постановою про заведення ОРС «Розшук» від 02.07.2009, дитина розшукана та затримана 02.07.2009. За матеріалами справи Б. 11.07.2009 повернутий за місцем навчання;

П., 1994 р.н., поміщений до ПР для дітей з 06.08.2009 на підставі постанови начальника Долгинцівського РВ від 06.08.2009. Інформація про залишення місця проживання зареєстрована у ЖРЗПЗ 06.08.2009, постановою про заведення ОРС «Розшук» від 06.08.2009., дитина розшукана та затримана 06.08.09. П. наголосив, що підставою перебування у спецстанові є його особисте небажання жити разом з матір'ю. Він не залишав свого місця проживання, добровільно погодився на пропозицію працівників міліції перебувати у спецстанові до часу вирішення питання з матір'ю.

Є., 1992 р.н., поміщена до приймальника-розподільника для дітей 08.07.2009 на підставі постанови начальника Апостолівського РВ від 08.07.2009. Інформація про залишення місця проживання зареєстрована у ЖРЗПЗ 08.07.2009, постановою про заведення ОРС «Розшук» від 08.07.2009, дитина розшукана та затримана 08.07.2009. За матеріалами справи Є. повернута матері 02.08.2009;

К., 1992 р.н., поміщена до приймальника-розподільника для дітей 17.07.2009 р. на підставі постанови начальника Центрально-міського РВ від 17.07.2009 року. Інформація про залишення місця проживання зареєстрована у ЖРЗПЗ 17.07.2009 р., постановою про заведення ОРС «Розшук» від 17.07.2009 р., дитина розшукана та затримана 17.07.2009. За матеріалами справи К. повернута матері 10.08.2009;

Останнім двом дівчатам було більше 17 років, вони мали паспорти громадян України, право вільно переміщатися у межах країни і вільно обирати місце проживання згідно із ст.ст. 2, 13 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання» (<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1382-15&chk=4/UMfPEGznhhE4h.ZiBkAeAyHI4qks80msh8Ie6>)

За відсутності відповідних судових рішень, передбачених міжнародними стандартами та Конституцією України, підставами для поміщення дітей до 30 діб в приймальники-розподільники, які можна

вважати місцями тимчасового обмеження волі, нажаль, залишаються копії постанов про заведення оперативно-розшукових справ, а також відповідні **постанови органу дізнання**, затверджені начальниками РВ (Дніпропетровська область), або **рапорт (!)** працівника КМСД із резолюцією «ДОЗВОЛЯЮ» керівника обласного ВКМСД (Запорізька область).

Наведені приклади свідчать про низький професіоналізм працівників кримінальної міліції у справах дітей, які не вжили достатніх заходів щодо встановлення можливого місця перебування дитини одразу після залишення закладів, де останні перебували, а також відсутність контролю з боку керівництва ОВС, що стало причиною необґрунтованого заведення ОРС «Розшук» і як наслідок – перевищення необхідних меж застосування сили по відношенню до дітей, а саме обмеження їх прав шляхом поміщення до спеціальної установи закритого типу з єдиною метою – статистичної наповнюваності.

Підпункт d пункту 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ) допускає «затримання неповнолітньої особи на підставі законної постанови для виховного нагляду» або «її законне затримання з метою до провадження його до компетентного судового органу». Відповідно до ЄКПЛ термін «неповнолітня особа» має автономне значення і розповсюджується на осіб, яким ще не виповнилося 18 років.

Перша підстава для затримання застосовується у випадках, коли суд або адміністративний орган виносять законне рішення про поміщення (<http://helsinki.org.ua/index.php?id=1150957520>).

Згідно ст. 7 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» (<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=20%2F95-%E2%F0>) до приймальників-розподільників для дітей можуть бути доставлені діти віком від 11 до 18 років, які перебувають у розшуку, тобто відносно яких заводилась оперативно-розшукова справа та здійснювались оперативно-розшукові заходи, спрямовані на встановлення місцезнаходження особи, яка розшукується.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» підставами для проведення оперативно-розшукової діяльності є наявність достатньої інформації, одержаної в установле-

ному порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів про осіб безвісно відсутніх.

Отже, відповідно до п. 7.3 «Інструкції з організації розшуку обвинувачених, підсудних, осіб, які ухиляються від відбування кримінального покарання, безвісно зниклих осіб та встановлення невідомих трупів», яка затверджена наказом МВС України від 05.01.2005 № 3 дск, для заведення ОРС «Розшук» за фактом зникнення неповнолітньої особи, працівники кримінальної міліції у справах дітей впродовж однієї доби з моменту реєстрації звернення, повинні зібрати у достатньому обсязі матеріали перевірки щодо підтвердження факту відсутності перебування дітей за місцем проживання батьків, в тому числі позбавлених батьківських прав, бабусь, дідусів, інших близьких родичів, друзів та ін. Заява (повідомлення) про зникнення неповнолітньої особи розглядається особисто начальником ОВС і приймається рішення згідно ст. 97 КПК України.

У той же час чинним на даний час наказом МВС України від 13.07.1996 № 384 Про затвердження Положення про приймальники-розподільники для неповнолітніх органів внутрішніх справ, що зареєстрований в Міністерстві юстиції України 09.08.1996 за № 434/1459, визначаються підстави поміщення підлітків до спеціальної установи. Так, відповідно до п. 3.1 у ПРН можуть бути доставлені неповнолітні віком від 11 до 18 років на термін до 30 діб, які вчинили у віці від 11 до 14 років суспільно-небезпечні діяння, якщо є потреба негайно ізолювати їх (п. 3.1.1); направляються у спеціальні установи для неповнолітніх (п. 3.1.2); самовільно залишили спеціальний навчально-виховний заклад, де вони перебували (п. 3.1.3). Підставою для поміщення неповнолітніх у приймальник-розподільник є: постанова органу дізнання, слідчого, санкціонована прокурором, або постанова суду для неповнолітніх, зазначених у п. 3.1.1. цього Положення; ухвала суду про те, що конкретна особа направляється у спеціальні установи для неповнолітніх, зазначених у п. 3.1.2. цього Положення; постанова, затверджена начальником (або його заступником) міськрайвідділу внутрішніх справ для неповнолітніх, зазначених у п. 3.1.3. цього Положення. У цьому випадку під спеціальними навчально-виховними установами для неповнолітніх розуміються загальноосвітні школи та профтехучилища соціальної реабілітації, підпорядковані Міністерству освіти і науки України. Лише в цьо-

му випадку для поміщення дитини до приймального-розподільника достатньо постанови, затвердженої начальником (або його заступником) міськрайвідділу внутрішніх справ.

Лише за умови підтвердження факту відсутності особи, яка розшукується у місцях ймовірного перебування, який ґрунтуватиметься на матеріалах перевірки, дитину можна вважати безвісті зниклою, а заведення ОРС «Розшук» вважати обґрунтованим та таким, що відповідає вимогам Закону.

Підтвердженням цьому є роз'яснення Генеральної прокуратури України щодо підстав поміщення неповнолітніх до ПРД, викладені у листі від 18.06.2009 № 7/3-49. Так, підставою для поміщення до ПРД неповнолітнього, який перебуває у розшуку, обов'язково є наявність заведеної у встановленому порядку оперативно-розшукової справи. Якщо справу не заведено, дитина, яка перебуває без належного догляду має поміщуватися до притулку для дітей чи іншого дитячого закладу соціального захисту.

Одночасно не залишилася поза увагою помічників Міністра практика порушення прав дітей в наслідок несвоечасного закриття ОРС «Розшук» за фактом їх зникнення.

Відповідно до **п. 1 ст. 9-2** Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», оперативно-розшукова справа повинна бути закрита у разі розшуку особи, яка була безвісно відсутньою. Але зазначені вимоги Закону, з відома Департаменту КМСД МВС України, в окремих випадках не виконувалися працівниками кримінальної міліції у справах дітей.

Так, 13.07.2009 до Бердянського МВ ГУМВС України в Запорізькій області, від адміністрації ДОТ «Орлятко», надійшла заява про його залицення вихованцем школи-інтернату № 3 неповнолітнім К., 1994 р.н. 14.07.2009 працівниками кримінальної міліції у справах дітей за цим фактом було заведено ОРС «Розшук».

01.08.2009 К., було затримано працівником міліції у м. Дніпропетровську при намаганні здати металобрухт. Після з'ясування особи його було доставлено до школи-інтернату м. Запоріжжя. В подальшому, заступником директора школи-інтернату було ініційовано поміщення підлітка до психіатричного диспансеру, про що повідомлено працівників міліції. 27.08.2009 працівниками Бердянського міськвідділу К. з психіатричного диспансеру було доставлено у м. Бердянськ. Незважаючи на встановлен-

ня місцезнаходження дитини, ОРС, по сумнівним причинам, закрита не була і 29.08.09 неповнолітнього К. поміщено до приймальника-розподільника для дітей.

19.07.2009 неповнолітній Л., 1995 р. народження, залишив територію дитячого оздоровчого лагерью «Орлятко» у м. Бердянську – місце літнього перебування вихованців запорізької школи-інтернату № 3 м. Запоріжжя. 27.08.2009 він прийшов до інтернату, оскільки, з його слів, скучив за друзями. Цього ж дня в інтернат приїхали працівники міліції та відвезли його до м. Бердянська, звідки 29.08.2009 повернули до м. Запоріжжя та помістили у приймальник-розподільник для дітей.

Аналіз дій посадових осіб органів внутрішніх справ при прийнятті рішень щодо заведення ОРС «Розшук» свідчить про наявність грубих порушень вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а саме статті 1 «Завдання оперативно-розшукової діяльності», статті 2 «Поняття оперативно-розшукової діяльності», статті 4 «Принципи оперативно-розшукової діяльності», у тому числі щодо законності, дотримання прав і свобод людини, взаємодії з органами управління і населенням.

Наведені приклади не є вичерпними та свідчать про необхідність невідкладного вирішення на законодавчому рівні внесення відповідних доповнень та змін щодо підстав поміщення підлітків до приймальників-розподільників для дітей.

Зазначені заходи сприяли рішенню Міністра, за яким на теперішній час розроблено проект наказу та положення, які знаходяться у стані погодження та реєстрації. В них зокрема зазначається, що підставою для поміщення підлітків, які перебували у розшуку як безвісті відсутні до приймальника розподільника є **постанова суду про те, що дитина, яка перебуває в розшуку, потребує поміщення до ПРД** (зазначена постанова вноситься судом на підставі мотивованого подання, підписаного начальником ОВС, або його заступником, в якому вказується відомості про заведення ОРС категорії «Розшук». При поміщенні до ПРД дітей, які перебувають у розшуку, працівники міліції надають копію зазначеного подання до суду).

Серед інших проблемних та найбільш поширених порушень залишаються факти необґрунтованого позбавлення волі осіб що підозрюються в незаконному обігу наркотичної сировини у невеликих

розмірах, тобто у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 44 КУпАП.

Відповідно до вимог ст. 263 КУпАП, до 3 діб, може тривати адміністративне затримання осіб, що порушили порядок обігу наркотичної сировини у невеликих розмірах виключно для:

- встановлення особи правопорушника;
- проведення медичного обстеження;
- дослідження вилученої речовини;
- встановлення каналів надходження вилученої наркотичної сировини.

В той же час, моніторинг цього питання свідчить про численні випадки ігнорування зазначених вимог, що неминуче тягне за собою системні та суттєві порушення прав громадян.

Як приклад, – факти направлення вилученої речовини на дослідження лише після звільнення затриманих осіб, які перебували, як правило, в кімнатах для затриманих чергових частин міськрайорганів. Серед звільнених встановлені громадяни, у яких вилучена речовина, після проведених досліджень, не була наркотичною. Одночасно слід зазначити про те, що вимоги щодо проведення медичного обстеження, у подавляючій більшості випадків не виконуються. За такої практики та за наявності факту встановлення особи, утримування громадян на протязі до 72 годин **не можна вважати обґрунтованим та законним.**

Більш ефективною, у звітному періоді, була робота мобільних груп з моніторингу забезпечення прав і свобод людини та громадянина в діяльності органів внутрішніх справ.

08.10.2009 о першій годині ночі, здійснюючи нічний моніторинговий візит, постійно діючою мобільною групою, під час огляду службових приміщень Смілянського МВ ГУМВС Черкаської області, встановлено перебування громадянина Г., 1989 року народження, у службовому кабінеті працівників карного розшуку.

Під час співбесіди із затриманим з'ясовано, що він був доставлений до міськвідділу 07 жовтня 2009 р. о 16.00 годині. З пояснень працівників міліції, підставою перебування громадянина Г. є необхідність складання відносно нього протоколу про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 185 КУпАП за факт втечі від працівників міліції, який, нібито, мав місце 01.09.2009 р.

У подальшому членами мобільної групи було з'ясовано, що перебування громадянина Г. у Смілянському МВ ГУМВС, понад 9 годин, не зафіксовано а ні в книзі обліку доставлених, а ні в журналі обліку відвідувачів та запрошених до міськвідділу.

Протокол про адміністративне затримання громадянина Г. був складений старшим оперуповноваженим СКР Смілянського МВ старшим лейтенантом міліції С., який повідомив, що особисто громадянина Г. не затримував, а протокол склав за дорученням свого керівництва. У протоколі про адміністративне затримання не вказані дата і час затримання, відсутній підпис про ознайомлення затриманого з своїми правами, його огляд проведено за відсутності понятих, а також зазначено, що про затримання повідомлено матір, але не вказано час і дату такого повідомлення. Сам затриманий категорично заперечив той факт, що про його перебування у міськвідділі повідомлені його родичі (можливість зателефонувати матері надана громадянину Г на вимогу членів мобільної групи).

Крім того, затриманий повідомив, що йому відмовили у можливості скористатись юридичною допомогою фахівця з області права, проте у протоколі про адміністративне затримання зазначається, що будь-яких заяв та зауважень від громадянина Г. не надходило. Дата складання протоколу про затримання та підпис самого затриманого у протоколі також відсутні.

Працівники чергової частини повідомили, що вони взагалі не знали про перебування затриманого у міськвідділі.

Таким чином, співробітниками Смілянського МВ ГУМВС при проведенні затримання громадянина Г. були порушені його права і свободи, визначені Конституцією України та КУпАП, а також проігноровані відповідні нормативні документи МВС України щодо обов'язкового фіксування перебування громадян у службових приміщеннях підрозділу міліції та утримання затриманих виключно у кімнатах для доставлених і затриманих при черговій частині.

Членами мобільної групи від громадянина Г. прийнята заява про порушення його прав. За результатами проведеної інспекцією з особового складу перевірки працівники карного розшуку, які приймали участь у затриманні громадянина Г. та оперативний черговий чергової частини Смілянського МВ ГУМВС, притягнуті до суворої дисциплінарної відповідальності. Матеріали службової перевірки

направлені до Черкаської обласної прокуратури для прийняття рішення у відповідності до ст. 97 КПК України.

19 жовтня 2009 року членами мобільної групи з моніторингу дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ ГУМВС України у Закарпатській області здійснено виїзд у нічний час до В. Березнянського РВ ГУ МВС.

Під час проведення моніторингу В. Березнянського РВ ГУ МВС встановлено факт безпідставного, тривалого перебування в приміщенні райвідділу громадянина Г., який підозрювався в скоєнні крадіжки. Членам мобільної групи жодного документа, на підставі якого громадянин Г. утримувався в приміщенні райвідділу не надано. Після втручання членів мобільної групи громадянина Г. відпущено. По даному факту проведено службову перевірку, винних осіб притягнуто до заходів дисциплінарного впливу.

Аналогічні порушення прав людини викривались і іншими мобільними групами в Донецькій, Харківській, Миколаївській та інших областях.

Серед інших причин поширеності фактів порушень прав людини є зацікавленість керівників різних рівнів в проведенні службових перевірок з виправдальним ухилом дій працівників міліції та їх небажання об'єктивно та у повному обсязі відтворити обставини виниклої події з одночасним вжиттям вичерпних заходів щодо усунення причин та умов, які сприяли порушенням конституційних прав та свобод громадян.

Не повною мірою сприяють викоріненню цих ганебних фактів підрозділи інспекцій з особового складу, на які наказом МВС від 06 грудня 1991 року № 552 покладено обов'язки проводити службові розслідування у випадках:

- порушень працівниками міліції законності скоєних керівниками органів внутрішніх справ, до яких належить притягнення до кримінальної відповідальності;
- дорожньо-транспортних пригод, скоєних працівниками органів внутрішніх справ, якщо при цьому загинули люди;
- застосування працівниками органів внутрішніх справ вогнепальної зброї, якщо при цьому є поранені або загиблі;
- скоєння злочинів працівниками органів внутрішніх справ, корупції;

- самогубств та загибелі працівників;
- поранення працівників.

Вказаний перелік є вичерпним та не доповнений жодним з відомчих нормативних актів.

Отже, заяви, скарги громадян, в яких міститься інформація з ознаками дій працівників міліції, які підпадають під дію кримінального кодексу України, **не повинні** перевірятись працівниками інспекцій по особовому складу, оскільки ст. 12 Закону України «Про звернення громадян» виключає таку можливість. Прийняття по таких зверненнях громадян рішень згідно до ст. 97 КПК України є обов'язковим, вони повинні ґрунтуватись на підставі матеріалів дослідчих перевірок, зібраних слідчим або органом дізнання.

В той же час, слід зазначити, що відповідно до Закону України «Про міліцію», інспекції з особового складу УРП УМВС та ГУМВС віднесені до інших працівників органів внутрішніх справ, що не віднесені до підрозділів міліції (ст. 7 міліція складається з підрозділів: кримінальної міліції, міліції громадської безпеки, транспортної міліції, ДАІ, міліції охорони, судової міліції та спеціальної міліції) та не наділені функціями органу дізнання (ст. 101 КПК України).

Підлеглисть інспекцій з особового складу керівникам УМВС, ГУМВС, УВСТ вимушує працівників підтасовувати матеріали перевірок та отримувати необхідні пояснення від учасників перевіряємих подій.

Так, наприклад, за фактом отримання 05.09.09 р. тілесних ушкоджень та примусового перебування на протязі тривалого часу (05–07.09.09 р.) в Ленінському РВ Запорізького міського управління громадян М. та С. одночасно проведено службові розслідування інспекцією з особового складу та працівниками 7-го відділу СВБ ГУБОЗ МВС України.

Згідно до висновку інспекції з особового складу, опитаний про обставини вилучення наркотичної сировини у громадянина С. понятий В. пояснив: *«...05.09.09 р. приблизно о 18 годині бачив закутого в наручники хлопця, який поводив себе агресивно, висловлювався в адресу міліціонерів нецензурною лайкою. В його присутності працівники міліції з карману одягу вказаного хлопця вилучили паперовий згорток в якому знаходилась речовина рослинного походження сіро-зеленого кольору...»*

Про ці ж обставини, викладені у висновку СВБ, цей же громадянин В. надав пояснення про те що: *«...бачив затриманого, який*

сидів на задньому сидінні автомобілю. І коли він разом з П. підійшли, міліціонери сказали, що вилучили у затриманого пакунок з сіро-зеленою речовиною. Цей пакунок вже лежав на капоті автомобіля, при ньому затриманого не оглядали, а вивели з автомобіля щоб показати з якої кишені було вилучено паперовий пакунок...»

При перевірці обставин отримання 09.11.09 р. тілесних ушкоджень за участі працівників міліції громадянинові Б. (струс головного мозку, забиття м'який тканин голови та обличчя, садини на губах, забиття грудної клітини) та його товаришеві Д. (подвійний перелам нижньої щелепи) перевірки інспекції з особового складу УРП ГУМВС України в Запорізькій області зведена до прийняття пояснень від учасників події та зробленого на їх підставі виводу:

«...факти, викладені у зверненні Б. знайшли об'єктивне підтвердження в частині його затримання працівниками міліції та доставляння до розміщення Орджонікідзевського РВ ЗМУ.

Об'єктивно встановити осіб, які заподіяли тілесні ушкодження Б. та Д. у ході проведення службового розслідування сталося неможливим у зв'язку з суттєвими протиріччями з цього приводу між поясненнями Б., Д. і їх знайомих з одного боку, та працівниками нічного клубу і працівниками міліції, з іншого боку.

Проведення дій щодо упізнання осіб та проведення очних ставок можливе лише у ході провадження за кримінальною справою, що перебуває поза межами інспекції з особового складу.»

Питання обґрунтованості застосування до Б. наручників, доставляння його до райвідділу, підстави для примусового утримування в райвідділі, відмови у виклику швидкої допомоги (викликана лише після того , як Б. знепритомнів та упав зі стільця), усунення протиріч, в порядку передбаченому пунктом 13.2 Інструкції «Про порядок проведення службових розслідувань в ОВС України, затвердженої наказом МВС від 06 грудня № 552 (проведення одночасних опитувань осіб, в поясненнях яких є суттєві протиріччя) залишилися поза увагою службового розслідування, яке тривало 35 днів, замість термінів, передбачених ст. 97 КПК України.

Таких протиріч – безліч і по інших зверненнях громадян.

З огляду на вищевказані факти, можна зробити висновок про відсутність об'єктивності проведення службових розслідувань окремими підрозділами інспекцій з особового складу УМВС, ГУМВС та

безпомилково здогадатись про причин подальшої втрати довіри громадян-заявників до працівників правоохоронних органів.

**ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВЖИТТЯ ЗАХОДІВ,
СПРЯМОВАНИХ НА ВИКОРІНЕННЯ ПОРУШЕНЬ ПРАВ ГРОМАДЯН
ПРИ ЇХ ЗАТРИМАННЯХ, АРЕШТАХ:**

1. Сумісно з ДКМСД МВС України, ГПУ, Міністерством юстиції України розробити рекомендації (інструкцію) щодо практичного використання диспозиції ч. 7 ст. 6 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» (суди розглядають справи: **щодо інших питань**, пов'язаних з особистими, житловими майновими правами неповнолітніх).

Під поняття «інші питання прав дітей» доцільно запропонувати, в тому числі дотримання прав при поміщенні їх до приймальника-розподільника до 30 днів. Підставою для поміщенні може бути мотивована постанова органу дізнання, затверджена начальником та узгоджена з прокурором (після ознайомлення з обґрунтованістю заведення ОРС «Розшук» та відсутності підстав для її закриття) та санкціонована судом.

Вирішення таким чином цього питання не потребує законодавчих змін та доповнень до вищевказаного Закону України, матеріальних витрат і т. ін.

2. Запропонувати ДБНОН МВС України розробити методичні рекомендації щодо порядку затримання громадян, до 72 годин, за незаконний обіг наркотичної сировини (ст. 263 КУпАП) **виключно за наявності:**
 - а) у сукупності, перелічених у Законі підстав (встановлення особи, проведення медичного освідчення, та дослідження вилученої речовини, встановлення каналів надходження);
 - б) перспективи порушення кримінальної справи та обрання відносно затриманої особи запобіжного заходу взяття під варту.
3. Визначитись з повноваженнями інспекцій по особовому складу УКЗ УМВС, ГУМВС, УМВСТ щодо доцільності подаль-

3. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканність

шої практики доручення цим підрозділам організації перевірок по фактах та зверненнях громадян, в яких містяться ознаки злочинів, що вчинені або готуються.

4. Сумісно з ГШ, УЮЗ, ДКЗ МВС внести доповнення до наказу МВС України від 14.04.2004 р. № 400 щодо порядку реєстрації та розгляду звернень громадян до МВС, УМВС, ГУМВС, УМВСТ, в яких міститься інформація з ознаками злочинів, що вчинені або готуються працівниками правоохоронних органів держави.
5. Впровадити в практику органів внутрішніх справ України, досвід запропонований ХІСД щодо використання засобів електронної системи обліку відвідувачів підрозділів міліції.
6. Обладнання міськрайлінорганів засобами відеоспостереження з подальшою архівацією запису на термін до 30 діб.
7. Подальше поширення практики виїздів постійно діючих мобільних груп з моніторингу забезпечення прав і свобод громадян до підрозділів органів внутрішніх справ у нічний час.

4. | Покращення умов утримання в спецстановах міліції

Посилена увага УМДПЛ в цьому напрямку приділялась покращенню умов утримання та забезпечення конституційних прав осіб, що утримувались в спецстановах міліції. Така діяльність проводилась шляхом здійснення постійних відвідувань цих установ, вивчення існуючих умов утримання в них та оперативного реагування і вжиття заходів по усуненню виявлених порушень.

Відбувалось це, насамперед, під час виїздів мобільних груп з моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС, особистих відвідувань помічниками Міністра підрозділів та при проведенні службових перевірок по зверненням громадян за участю помічників.

Варто відмітити, що питання проведення будівельно-ремонтних робіт у спеціальних установах міліції перебуває на особливому контролі керівництва МВС. Так, починаючи з 2006 року реалізується Програма будівництва, реконструкції, ремонтів зазначених закладів міліції на 2006 рік та наступні роки. З часу її реалізації освоєно близько 60 млн. грн.

В той же час, фінансування вищезгаданої Програми є вкрай недостатнім. Так, у 2009 році кошти в Державному бюджеті України для МВС на вказані цілі не були передбачені взагалі, й відповідно не надходили. Фінансування ремонтно-будівельних робіт здійснювалось за рахунок спеціального фонду МВС, з якого було виділено 5,2 млн. грн.

З метою прискорення ведення будівельних робіт у спеціальних установах міліції МВС неодноразово зверталось до центральних органів виконавчої влади стосовно спрямування цільових асигнувань у 2009 році. Ужитими організаційними заходами вдалося віднайти 3,9 млн. грн. для погашення заборгованості за виконані у 2008 році

будівельно-ремонтні роботи на спеціальних об'єктах органів внутрішніх справ.

Певну підтримку було надано й місцевими органами виконавчої влади. Загалом упродовж 2009 року з місцевих бюджетів на проведення будівельно-монтажних робіт у спеціальних установах міліції було спрямовано 4,6 млн. грн.

На сьогодні в 413 діючих ізоляторах тимчасового тримання обладнано індивідуальні спальні місця, умивальники, санітарні вузли. Утримувані особи мають можливість прийняти душ, проводити прогулянки на свіжому повітрі.

АНАЛІТИЧНА ТА НОРМОТВОРЧА РОБОТА

Ситуація щодо стану умов утримання осіб в спецустановах помічниками Міністра протягом 2009 року відображалась у 198 доповідних та службових листах, що надавались керівництву ГУМВС, УМВС на місцях (у 2008 році – лише 50). З них узагальнений аналіз стану, з викладенням особистих пропозицій, містили 50 документів.

Міністру внутрішніх справ та до УМДПЛ було надіслано 34 доповідних записки щодо загального стану умов утримання в спецустановах, наявності системних порушень в них та інформації щодо надзвичайних ситуацій, пов'язаних з проблемами утриманих в них осіб. Питання забезпечення прав та належних умов утримання осіб, що перебували в таких установах міліції, в прямій постановці розглядалось на 73 засіданнях колегій і оперативних нарад керівників ГУМВС, УМВС (проти 46 в попередньому році). Під час їх роботи помічниками Міністра здійснено 60 виступів.

З метою поліпшення умов утримання помічниками ініційовано надсилання від імені керівників ОВС 65 службових листів до органів прокуратури, підрозділів Департаменту по виконанню покарань, медичних та санітарно-епідеміологічних закладів.

Так, з 01.10.2009 року, особистим рішенням Управління ДДУПВП в Сумській області зменшено кількість планових щомісячних конвоїв, внаслідок чого протягом жовтня-грудня 2009 року у шести ІТТ міськрай-органів області було зафіксовано системні порушення виконання вимог

ст. 155 КПК України та ст. 8. Закону України «Про попереднє ув'язнення» в частині перевищення 10-ти денного терміну утримання осіб в спецстановах та окремого покамерного їх розміщення згідно категорій. Помічником Міністра з цього приводу до керівництва ГУМВС було подано службового листа, який 03.12.2009 року було розглянуто на оперативній нараді (протокол № 68). За результатами обговорення, відповідно рішення № 8/1-3965 від ГУМВС в області надіслано листа обласному прокурору та керівництву Управління ДДУПВП в Сумській області щодо збільшення кількості планових конвоїв до СІЗО.

Крім аналітичної роботи, проводились і заходи щодо вдосконалення існуючої нормативно-правової бази з цього напрямку. Міністру внутрішніх справ надано 11 доповідних, в яких, крім викладення аналізу ситуації з порушенням прав осіб, що перебувають в спецстановах міліції, умов їх утримання, надані вмотивовані пропозиції по удосконаленню існуючої нормативно-правової бази. Серед них:

- Пропозиції до нової редакції наказу МВС № 553-1992 року, яким затверджено «Положення про приймальники-розподільники для осіб, затриманих за бродяжництво». Спільними зусиллями УМДПЛ та ДГБ МВС проект такого наказу було підготовлено та в червні в 2009 року обговорено з керівниками цих установ на розширеній нараді, що відбулася в ГУМВС України в Дніпропетровській області.
- Прийняттям Закону України № 1188-VI від 17.04.2009 р. реалізовані раніше надані пропозиції щодо внесення змін до ст. 11 Закону України «Про міліцію» в частині затримання осіб, які підозрюються в зайнятті бродяжництвом лише за вмотивованим рішенням суду. Таким чином, окремі положення національного законодавства були приведені у відповідність до вимог Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а саме ст. 5 Конвенції, яка передбачає наявність судового контролю за затриманням особи.
- Пропозиції щодо ознайомлення помічників Міністра з висновками та матеріалами службових розслідувань за фактами порушень прав людини; забезпечення, відповідно до норм, чергових частин та спецстановах кварцовими лампами, які реалізовані підписанням наказу МВС № 404 від 16.09.2009 р.

- Пропозиції для внесення до Загальнодержавної програми протидії захворюванню на туберкульоз у 2007–2011 роках, в частині включення МВС для бюджетного фінансування утримання хворих на туберкульоз в ІТТ та передачі їх до СІЗО, а також до Закону України «Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз», в частині захисту працівників міліції, які мають контакти з хворими на туберкульоз під час їх охорони та конвоювання. Аналогічного змісту пропозиції були подані для внесення спільного наказу МОЗ і МВС № 331/645 від 06.07.2004 року.
- Пропозиції для внесення змін до спільного наказу № 705 від 16.10.1996 року, що затвердив «Інструкцію про порядок конвоювання та тримання в судах підсудних (засуджених) за вимогою судових органів», в частині приведення умов до міжнародних стандартів.
- Пропозиції для внесення змін до наказу МВС № 390 від 16.10.2007 р., що затвердив «Положення про пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні», в частині нормативного врегулювання застосування заходів фізичного впливу та спецзасобів цивільною охороною установи.
- Пропозиції до нової редакції наказу МВС № 384 від 13.07.1996 р., яким затверджено «Положення про приймальники-розподільники для дітей в ОВС», що враховують міжнародні вимоги до таких спецустанов та скасовують повноваження начальників МРВ по затриманню дітей до рішення суду.

Зважаючи на те, що процес вдосконалення нормативно-правової бази на національному рівні є тривалим за часом, помічниками Міністра така діяльність здійснювалась паралельно і на регіональному рівні.

Так, 15.10.2009 року помічником Міністра на ім'я прокурора Одеської області підготовлено та надіслано службового листа з проханням вжиття заходів прокурорського реагування до посадових осіб УДДУПВП в Одеській області, які не виконують вимоги протесту, внесеного Генеральною прокуратурою щодо заборони приймання до СІЗО осіб, хворих на алкогольний психоз чи осіб, страждаючих на тяжкі соматичні або інфекційні захворювання, та продовжують повертати таких осіб до ІТТ,

чим фактично проявляють до них жорстоке поводження та порушують їх конституційні права.

РОБОТА ЗІ ЗВЕРНЕННЯМИ ГРОМАДЯН

Протягом 2009 року помічниками Міністра в регіонах прийнято 109 громадян та отримано 103 звернення. Це – 9,8% їх загальної кількості за всіма напрямками діяльності (проти 12% у 2008 році).

Узагальнений аналіз свідчить про те, що переважна більшість їх надходила від рідних та близьких осіб, утримуваних в спецустановах ОВС і стосувалась питань своєчасного повноцінного отримання медичної допомоги, госпіталізації в стаціонарні медичні заклади та передачі лікарських препаратів.

Так, 07.03.2009 року, працівниками Скадовського РВ УМВС в Херсонській області, без згоди лікарів було перервано курс лікування в умовах стаціонару районної лікарні та поміщено до ІТТ підозрюваного у скоєнні злочину гр. Д. Вперше після цього його зміг оглянути лікар лише 12.03.2009 року та, за наявних умов його перебування, був змушений скоректувати лікувальний процес. Проведеною з ініціативи помічника Міністра службовою перевіркою були встановлені порушення з боку працівників Скадовського РВ. Матеріали перевірки, в подальшому, було надіслано до прокуратури Херсонської області для прийняття рішення в порядку ст.97 КПК України. Керівництвом УМВС видано наказ про покарання винних посадових осіб.

Подібні порушення стають можливими виключно з причини неналежної організації службової діяльності спецустанов їх безпосередніми керівниками або керівниками територіальних органів. Досить часто, при відсутності достатньої кількості конвойних підрозділів, керівники МРВ не бажають залучати для охорони затриманих (заарештованих), поміщених в медичні заклади, працівників інших підрозділів і служб.

Інша частина звернень громадян була пов'язана зі скаргами на порядок здійснення передач утриманим, заборону користування електро-побутовим обладнанням та недотриманням санітарно-гігієнічних норм в приміщеннях спецустанов.

Так, 18.11.2009 р. на виїзному особистому прийомі, помічником Міністра отримано від голови місцевого комітету Всеукраїнського громадського об'єднання «Центр захисту прав людини «Свобода» звернення щодо порушення прав і умов утримання осіб в ІТТ Глухівського МВ ГУМВС України в Сумській області. В цей же день, помічником особисто проведено моніторинг цієї спецстанова, під час якого більшість викладених у зверненні фактів знайшли своє підтвердження:

- графік прийому передач спецстанова передбачав всього шість годин на тиждень, виключаючи вихідні, що за умов віддаленої сільської місцевості викликало справедливі нарікання як від самих утриманих, так і від їх рідних;
- керівництвом безпідставно було заборонено користування в одній із камер телевізором;
- встановлений ліміт наповнення був перевищений на 3 особи, у зв'язку з чим порядок окремого покамерного розміщення не витримувався;
- деякі камери перебували в антисанітарному стані.

Помічником Міністра було ініційовано проведення службової перевірки, за висновками якої до дисциплінарної відповідальності притягнуто п'ять посадових осіб МВ і ГУМВС. Порушення були усунуті.

В аспекті наявності таких порушень, слід визнати досить низьку наглядову роботу, а подекуди – безконтрольність з боку відповідних працівників підрозділів управлінь міліції громадської безпеки та штабу в регіонах.

Практика та надходження повторних звернень, на жаль, підтверджує незацікавленість керівників місцевих, а іноді і регіональних ОВС в офіційному обліку, об'єктивній перевірці та висвітленню для громадськості фактів порушень прав і належних умов утримання осіб в підпорядкованих їм спецстановах.

В той же час, варто зазначити, що завдяки реагуванню на звернення громадян було виявлено лише 9,5% порушень прав людини в діяльності ІТТ від загальної кількості виявлених порушень. Переважну ж кількість (76,5%) порушень протягом 2009 року було виявлено шляхом особистих відвідувань спецстанова помічниками Міністра та візитів мобільних груп з моніторингу забезпечення прав людини в діяльності ОВС.

Це свідчить про те, що на сьогодні УМДПЛ створено дієвий та ефективний механізм виявлення, обліковування та висвітлення таких порушень для відома громадськості. До того ж, постійні відвідування спецустанов помічниками Міністра, за участю представників правозахисних організацій і громадськості, змушують керівників ОВС на місцях оперативно вживати заходи по усуненню виявлених порушень безпосередньо ще під час здійснення моніторингу. Практика засвідчує, що близько 12–15% виявлених недоліків і порушень усуваються вже до кінця моніторингового візиту.

У 2009 році з цього напрямку відвідано 461 підрозділ ОВС та здійснено 269 моніторингових візитів мобільними групами, з яких в нічний час – 31 візит.

Проініційовано та призначено до проведення 86 службових перевірки. З них проводилось службою ВВБ – 10, ІОС – 35, іншими службами – 41.

Узагальнений аналіз порушень, виявлених під час відвідування спецустанов помічниками та моніторинговими візитами мобільних груп, свідчить про наступне. Протягом 2009 року поширеними та такими, що мали системний характер слід визнати порушення:

- I. Перевищення встановленого ліміту наповнення, а як наслідок цього – незабезпечення окремого покамерного розміщення осіб, відповідно їх категорій та перевищення максимально можливого 10-денного терміну їх утримання в ІТТ*

Це – одна із найпоширеніших категорій порушень в більшості спецустанов зовнішнього характеру.

18.11.2009 року, під час моніторингу ІТТ Глухівського МВ ГУМВС України в Сумській області виявлено, що при встановленому ліміті наповнення 18 осіб, в установі утримувалась 21 особа. В порушення вимог ст.8. Закону України «Про попереднє ув'язнення», окреме покамерне розміщення осіб, згідно їх категорій, було не забезпечено. В камері № 5 затриманий в порядку ст. 115 КПК неповнолітній Є. (14 років) утримувався разом з дорослим, вже заарештованим. В камері № 6 затримані особи утримувались разом з засудженими. В порушення вимог ст. 155 КПК України тільки з 06.08. по 18.11.2009 року в ІТТ утримувалось понад 10-денний термін 12 осіб. За виявленими порушеннями проведено

службову перевірку, а винних посадових осіб притягнуто до дисциплінарної відповідальності.

Аналогічні факти виявлялись в ІТТ ГУМВС в Донецькій, Полтавській, Харківській, Черкаській області, УМВС в Кіровоградській та інших областях.

До основних причин і умов, що сприяли виникненню таких порушень, слід віднести:

1. Суттєве зменшення ліміту наповнення спецустанов, у зв'язку з приведенням їх до міжнародних вимог в частині забезпечення необхідної площі на одного утриманого – 4м². Таке зменшення протягом останніх 5 років відбувалось двічі. У 2005-2006 рр. – під час реконструкції цих установ і приведення площі на одного утриманого до 2,5 м² та у 2007-2008 рр. – під час збільшення цієї площі, згідно рекомендацій ЄКПК – до 4м².

2. Поступове, з року в рік, збільшення завантаження ІТТ категорією засуджених за вимогами територіальних судів. Ознайомлення засуджених з матеріалами кримінальних справ здійснюється судами, іноді по декілька місяців і практично весь цей час вони утримуються в ІТТ. Судові засідання призначаються в термін, за який неможливо забезпечити етапування засуджених до СІЗО, а потім знов до ІТТ. Нажаль, такі факти характерні для спецустанов всіх, без виключення, областей України.

3. Продовження існування негативної практики відмов, з боку обласних управлінь Державного Департаменту України з питань виконання покарань, у прийнятті до своїх слідчих ізоляторів з ІТТ хворих на алкогольний психоз, тяжкі соматичні та інфекційні захворювання.

Ще 18.04.2008 року на підставі ініційованих регіональними помічниками Міністра звернень до територіальних органів прокуратури, Генеральною прокуратурою України було внесено протест голові ДДУПВП, в якому поставлено питання про скасування п. 2.3.6. «Правил прийняття осіб, взятих під варту і засуджених у слідчі ізолятори ДДУПВП», затвердженого наказом його голови № 192 від 20.09.2000 року (zareєстрований у Мінюсті України 27.10.2000 року № 751/4972) щодо заборони у прийнятті до СІЗО осіб, хворих на алкогольний психоз та осіб, які страждають на тяжкі соматичні

або інфекційні захворювання. Нажаль, остаточне рішення не було прийняте і порушення продовжують відбуватись. Так, помічником Міністра в ГУМВС України в Одеській області тільки в період з 01 по 13.10.2009 року із 99 проконтрольованих етапувань до СІЗО було відмовлено в прийнятті цієї категорії осіб у 54 випадках. Звісно, перебування таких осіб в ІТТ не може забезпечити в повній мірі необхідні для них санітарно-гігієнічні, епідеміологічні умови та проходження повноцінного курсу лікування.

Усунення такого негативного фактору, на сьогодні, є пріоритетним напрямком для більшості помічників Міністра в регіонах.

4. Суттєве збільшення завантаження ІТТ категорією адміністративних арештованих у зв'язку із законодавчим розширенням сфери застосування судами покарання у вигляді адмінарешту. Законом України «Про внесення змін в деякі законодавчі акти України стосовно удосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху», що вступив в дію 17.11.2008 р., за шістьма складами правопорушень введено нову санкцію у вигляді адмінарешту. Законом України № 599-IV від 25.09.2008 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства стосовно протидії насильству в сім'ї» з 01.01.2009 року передбачено покарання у вигляді адмінарешту і за вчинення дій, згідно ч. 1. ст. 173-2 КУпАП України. Звісно, дія цих законодавчих змін не могла не вплинути на збільшення в спецустановах кількості адмінарештованих.

Так, 18.03.2009 року моніторинговим виїздом мобільної групи до ІТТ Чорнобаївського РВ ГУМВС України в Черкаській області виявлено утримання в двомісній камері одночасно п'ятьох адмінарештованих осіб. Ще один адмінарештований взагалі утримувався більше 2-х діб в кімнаті для допитів. Надмірна кількість утриманих спала на матрацах просто на підлозі. На вимогу помічника Міністра понадлімітну кількість адмінарештованих було переміщено до найближчих спецустанов та призначено проведення службової перевірки.

Наявність таких порушень також характерна для ІТТ більшості областей України.

5. Зменшення кількості та недосконалість графіків планових конвоїв вагонзаками територіальними Управліннями ДДУПВП. Фі-

нансові та інші проблеми спонукають УДДУПВП в областях на свій розсуд зменшувати кількість та корегувати графіки планових конвоїв вагонзаками, що в подальшому призводить до порушення прав та належних умов утримання осіб в спецустановах.

Протягом жовтня-грудня 2009 року помічником Міністра ГУМВС України в Сумській області були встановлені порушення понад 10-ти денного терміну утримання в ІТТ Конотопського МВ, Буринського РВ, Білопільського РВ, Кролевецького РВ та Глухівського МВ. Під час проведення службових перевірок за цими фактами було з'ясовано, що відбулись вони з причини прийняття рішення УДДУПВП в Сумській області про зменшення з 01.10.2009 року планових конвоїв вагонзаками з чотирьох разів на місяць до трьох. При цьому їх графік був встановлений таким чином, що автоматично передбачав перебування осіб в ІТТ цих МРВ 12 та 14 днів. Відповідно до рішення оперативної наради при начальнику ГУМВС, що розглянула це питання, прокурору Сумської області та начальнику УДДУПВП в Сумській області надіслано листи про врегулювання цих проблем.

Слід відверто визнати, що наявність наведених вище факторів зовнішнього характеру, які зумовлюють виникнення порушень першої категорії, на сьогодні в деякій мірі нівелює головне функціональне призначення найбільшої за кількістю серед спецустанов – ІТТ. Оскільки за своїм нормативним статусом – це установи міліції для роздільного, *тимчасового (до трьох діб, а за виключних обставин – до 10 діб)* утримання затриманих за підозрою у скоєнні злочину, взятих під варту осіб та підсудних у зв'язку з розглядом справи в суді.

II. До іншої, теж досить значної за чисельністю виявлених порушень умовної категорії, слід віднести порушення технічно-функціонального характеру

Серед них слід вказати перш за все відсутність в спецустановах необхідних службових приміщень, обладнання, проблеми з функціонуванням мереж водо-тепло- енергозабезпечення, каналізаційних та вентиляційних систем, недостатність освітлення в приміщеннях, необхідність в проведенні поточних ремонтів та інше.

Якщо виникнення порушень зазначеної раніше категорії пов'язано з діяльністю інших державних органів чи із законодавчими змі-

нами і фактично є поза межами прямого впливу на їх вирішення органами внутрішніх справ, то стосовно останньої – навпаки. Однак, усунення цих порушень повністю залежить від фінансово-матеріального забезпечення як самих спецустанов, так і системи ОВС в цілому.

10.02.2009 року, під час моніторингового візиту мобільної групи до ІТТ Ковальського МРВ УМВС у Волинській області, виявлено невідповідну встановленим нормам температуру повітря в камерах, а сама система опалення камерного блоку потребувала заміни. Каналізаційна система не працювала, а вентиляційна не забезпечувала необхідного притоку повітря. В службових приміщеннях було відсутнє необхідне обладнання, а освітлення було недостатнє.

23.04.2009 року під час відвідування помічником Міністра ІТТ Козельщинського РВ ГУМВС в Полтавській області було виявлено, що каналізація, як і вентиляційна система в камерному блоці, не працювали. Освітлення було недостатнє. Система постачання питної води, умивальники і санвузли потребували заміни, а приміщення – негайного ремонту.

Подібні порушення виявлені в спецустановах УМВС України в Кіровоградській, Миколаївській, Херсонській, Чернігівській областях, в ГУМВС України в Черкаській області.

По кожному із виявлених фактів, з ініціативи помічників Міністра, були здійснені службові перевірки, а винні особи притягнуті до дисциплінарної відповідальності. Проте слід вказати й те, що значна кількість спецустанов розміщені в старих, непридатних, з врахуванням сьогоднішніх вимог, будівлях. Приведення їх до необхідних стандартів потребує значних фінансових вкладень, які не завжди можуть бути в подальшому виправданими.

Варто відмітити, що із 16 спецустанов ГУМВС України в Сумській області лише в шести існують усі передбачені нормативними документами службові приміщення, з необхідним в них працюючим обладнанням. Протягом 2007–2008 років керівним складом МРВ та ГУМВС за підтримки МВС здійснено значні обсяги робіт по будівництву, реконструкції і ремонту спецустанов, з метою приведення їх до міжнародних вимог. Проте у 2009 році «Програма по будівництву, реконструкції і ремонту спеціальних установ міліції на 2006 та наступні роки», затверджена наказом МВС № 1001 від 15.11.2005 р., з причини припинення бюджетного фінансування була практично

повністю згорнута. Та все ж, не зважаючи на загострення у 2009 році кризових явищ в державі, деяким керівникам ОВС вдалось знайти шляхи вирішення цих проблем через залучення небюджетних коштів і допомоги органів місцевого самоврядування. 10.02.2009 року начальником УМВС України в Сумській області, за участю помічника Міністра, в Тростянецькому РВ після проведеної реконструкції відновлено функціонування ІТТ, що відповідає встановленим вимогам та належним умовам для утримання в ньому осіб.

III. Останню умовну категорію найбільш поширених порушень прав та умов утримання осіб в спецстановах складають порушення адміністративно-організаційного характеру

До них слід віднести:

- ненадання завчасної та повноцінної медичної допомоги;
- незабезпечення повноцінного харчування; відсутність можливості користування душем;
- недотримання графіку щоденних прогулянок;
- нестача постільних речей, посуду, інвентаря, дезрозчинів, аптечок; нерегулярне проведення опромінювання (кварцування), дезінфекцій та санобробок; недотримання в камерах санітарно-гігієнічних норм;
- неознайомлення утриманих з їх правами та обов'язками. Порушення вимог під час складення матеріалів про затримання та обшуки;
- заборона користування телевізорами та іншими побутовими пристроями, літературою тощо.

Так, 16.02.2009 року під час моніторингового візиту мобільної групи до ІТТ Очаківського РВ УМВС України в Миколаївській області виявлено відсутність холодильника для зберігання продуктів. В спецстанові декілька днів здійснювалось лише дворазове харчування утриманих, не забезпечувалася можливість прийняття душу, кварцування та санобробка приміщень були нерегулярні. Медичний огляд осіб, взятих під варту, своєчасно не проводився, а медичні аптечки згідно норм не були укомплектовані. Телефон довіри в ІТТ не працював.

Проблеми з харчуванням утриманих виявлялись також під час відвідування 20.11.2009 року ІТТ Лозівського МВ ГУМВС Украї-

ни в Харківській області та 25.11.2009 року в ІТТ Корюківського РВ УМВС України в Чернігівській області. Проведеними з ініціативи помічників Міністра службовими перевітками встановлено, що порушення прав утриманих на якісне харчування виникали з вини надавача цих послуг. Однак до дисциплінарної відповідальності все ж були притягнуті і посадові особи міськрайорганів, що не забезпечили його належний контроль.

Наявність цієї категорії порушень обумовлено виключно відсутністю належної організації службової діяльності безпосередньо з боку керівництва спецустанов та безконтрольністю за цими процесами керівників вищої ланки.

Значно частіше виявлялись порушення, пов'язані з наданням медичної допомоги утриманим.

Так, під час відвідування 20.07.2009 року ІТТ Кілійського РВ ГУМВС України в Одеській області помічником Міністра виявлено факт утримання гр. М., який повідомив, що хворий на активну форму венеричного захворювання, про це ним було повідомлено співробітникам ІТТ, однак жодних заходів з їх боку вжито не було. На вимогу помічника Міністра до утриманого була викликана швидка медична допомога. Лікарем факт захворювання було підтверджено, надана допомога і призначено лікування. За результатами проведення службової перевірки працівники ІТТ притягнуті до дисциплінарної відповідальності.

З метою відновлення порушених прав та суттєвого поліпшення умов утримання осіб в спецустановах, у випадках наявності грубих та постійних порушень, повне усунення яких тривалий час не здійснювалось помічниками Міністра в регіонах, перед керівництвом ГУВМС, УМВС ініціювалось вжиття більш радикальних заходів, включно до внесення пропозицій про припинення їх функціонування.

Так, 15.07.2009 року моніторинговим виїздом мобільної групи до Смілянського МВ ГУМВС України в Черкаській області її члени дійшли висновку, що умови утримання в цьому ІТТ є одними із найгірших. Камери і службові приміщення потребували негайного ремонту, система подачі питної води та пристрої змиву санвузлів в камерах не працювали, потребувала ремонту сантехнічна арматура умивальників, ізолятор не було забезпечено достатньою кількістю постільної білизни та іншого інвентарю. Звіт МГ та висновки службової перевірки було розглянуто на опе-

ративній нараді при керівництві ГУМВС, за результатами якої прийнято рішення про притягнення деяких посадових осіб МВ до дисциплінарної відповідальності та встановлено термін для усунення порушень до 01.09.2009 року.

Проведеною в подальшому контрольною перевіркою з'ясовано, що з причини обмеженого фінансування міськвідділу рекомендації мобільної групи та вимоги ГУМВС в повному обсязі не виконані і умови перебування осіб в ІТТ продовжують залишатися вкрай незадовільними. Помічником Міністра було проінформовано про це керівництво та внесена пропозиція про призупинення діяльності спецстанова. 07.09.2009 року керівництвом ГУМВС підписано наказ про припинення функціонування ІТТ Смілянського МВ.

Аналогічне рішення з ініціативи помічника Міністра прийнято також керівництвом ГУМВС України в Полтавській області по ІТТ Козельщинського РВ. І це – не поодинокі факти принципового реагування на наявність грубих порушень умов утримання в спецстановах.

Відслідковувався і стан умов утримання осіб, взятих під варту, що проходили лікування в спецпалатах (відділеннях) комунальних медичних закладів, в тому числі – і хворих на туберкульоз. Ситуація в них з умовами утримання осіб та забезпеченням їх прав не змінилась в порівнянні з попереднім роком. Проблематичними залишається створення умов для здійснення прогулянок.

Так, 22.01.2009 року, помічником Міністра в УМВС України в Чернігівській області відвідано спецвідділення для діагностики та лікування затриманих та взятих під варту осіб з відкритою формою туберкульозу, де від них отримано звернення про те, що вони не мають можливості здійснювати прогулянки та просять дозволу встановити телевізор для перегляду телепередач. Помічник Міністра звернувся з цього приводу до керівництва УМВС. Питання щодо надання дозволу на встановлення телевізора для перегляду телепередач було вирішено позитивно. Стосовно здійснення прогулянок утриманими за наявних умов в медустанові без відповідної реконструкції приміщення визнано неможливим.

Досить серйозним в цьому аспекті залишаються проблеми захисту прав працівників міліції, що здійснюють охорону та конвоювання цієї категорії осіб. В значній кількості областей працівни-

ки міліції несуть службу в одній палаті з хворими на туберкульоз (Закарпатська, Миколаївська, Полтавська, Тернопільська, Черкаська, Чернігівська), або ж перебувають просто в загальних коридорах (Волинська, Донецька, Київська, Львівська, Сумська та Рівненська) внаслідок чого піддаються ризику зараження та захворювання на цю важку хворобу. Індивідуальними засобами захисту працівники міліції повністю не забезпечуються. Головна причина цьому – відсутність достатнього фінансування комунальних медичних закладів та неналежна взаємодія керівництва територіальних ОВС з ними. Саме на медзаклади нормативно покладено вирішення цих питань, однак окреме кошторисне забезпечення під це не здійснюється.

Згідно статистичних даних Департаменту медичного забезпечення та режиму МВС щорічно на туберкульоз органів дихання захворюють близько 100 працівників міліції (див. рис.1).

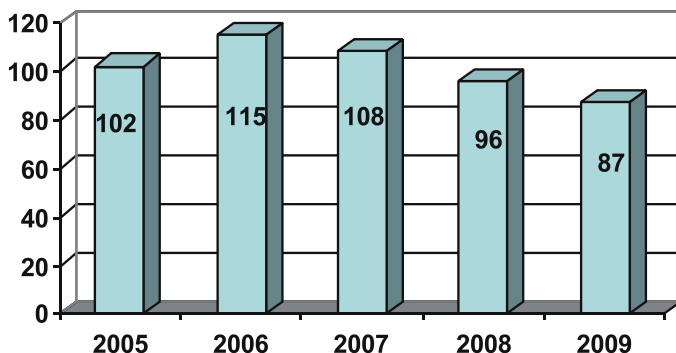

Рис. 1. Кількість працівників міліції, які захворіли на туберкульоз органів дихання

Що стосується стану умов утримання в приймальниках-розподільниках для осіб, затриманих за бродяжництво, то відповідно до результатів їх моніторингу за 2009 рік його можна оцінити позитивно. Сприяло цьому і внесення в квітні 2009 року змін до законодавства в частині затримання за підозрою у бродяжництві осіб лише за рішенням суду та заборону повторного утримання. Це значно скоротило наповнюваність цих спецустанов та дало змогу облаштувати необхідним чином їх приміщення і створити належні умови.

Протягом 2009 року помічникам Міністра в регіонах у повсякденній діяльності доводилось досить часто стикатись з різного роду проблемними аспектами. Серед таких слід вказати відсутність чіткого законодавчого врегулювання їх діяльності по контролю за умовами утримання осіб в спецустановах та дотриманням їх прав. Так, відповідно до п. 1 ст. 12 Закону України «Про попереднє ув'язнення» побачення, а звідси і спілкування з категорією обвинувачених, затриманих за підозрою у вчиненні злочину і підсудних, що взяті під варту, може відбуватись лише за письмовим дозволом слідчого, органу дізнання чи суду, у провадженні якого перебуває справа. Тобто термінова перевірка інформації про порушення прав та умов утримання цієї категорії осіб в спецустановах ОВС та оперативне вжиття відповідних заходів по їх усуненню досить ускладнена.

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

Активніше, в порівнянні з попереднім роком, здійснювались УМДПЛ та помічниками Міністра на місцях і заходи інформаційно-просвітницького характеру. Головною метою їх було: підвищення професійного рівня працівників міліції в галузі прав людини, висвітлення для громадськості і ЗМІ стану умов утримання осіб в спецустановах та інформування про заходи, що вживались, з метою їх поліпшення керівництвом територіальних ОВС і МВС в цілому.

Протягом 2009 року з ініціативи та за участю помічників Міністра проведено 70 семінарів та 15 тренінгів. Основною тематикою їх проведення були: «Національні та міжнародні стандарти умов утримання в спец установах», «Недопущення жорстокого поведіння з утриманими та відповідальність за незабезпечення їх прав», «Механізми, методика і тактика моніторингу ІТТ».

Так, 23.07.2009 року з ініціативи УМДПЛ та помічника Міністра в УМВС України в Херсонській області спеціалістами лабораторії соціально-психологічної роботи ХНУВС в рамках реалізації проекту «Попередження тортур та поганого поведіння у місцях утримання під вартою» офісу координатора проекту ОБСЄ в Україні проведено регіональний рекрутинг-тренінг для учасників мобільних груп. В заході прийняли участь

помічники Міністра в Миколаївській, Одеській і Херсонській областях та 23 учасника мобільних груп з цих областей.

24.07.2009 р. там же, тренерами-спеціалістами ХНУВС А. Черноусовим та Д. Кобзіним проведено семінар-тренінг для начальників МГБ УМВС України в Херсонській області на тему «Діяльність ОВС України із забезпечення прав людини. Виконання зобов'язань в рамках Факультативного протоколу до Конвенції ООН проти катувань».

Тільки особисто помічниками Міністра в регіонах для особового складу оперативних служб, МГБ і слідства з цього напрямку захисту прав людини проведено 126 занять.

Проблеми забезпечення прав та стан утримання осіб в конкретних регіонах чи по конкретним спецустановам були предметом розгляду і обговорення на 45 круглих столах та 32 прес-конференціях.

04 вересня 2009 року помічником Міністра в ГУМВС України в Харківській області за сприянням представників правозахисних НУО, що делегували своїх членів до постійно діючих мобільних груп, проведено круглий стіл «Моніторинг ІТТ в Харківській області». В роботі круглого столу взяли участь Координатор проектів ОБСЄ в Україні посол Любомир Копай, керівник відділу Верховенства права Координатора проектів ОБСЄ в Україні Станіслав Шевчук, радник Міністра Катерина Левченко та працівники служби міліції громадської безпеки ГУМВС області. Цього ж дня відбувся й візит мобільної групи за участю представників ОБСЄ до ІТТ Зміївського району.

Варто відмітити, що Координатор проектів ОБСЄ в Україні вже кілька років поспіль здійснює організаційну та фінансову підтримку мобільних груп, фінансуючи проведення тренінгів та конференцій, видання методичних та навчальних посібників.

02 липня 2009 року керівництвом УМВС та помічником Міністра в Житомирській області проведено прес-конференцію для особового складу, ЗМІ та представників правозахисних організацій з нагоди Міжнародного Дня підтримки жертв катувань. В роботі прес-конференції взяли участь і керівники Апарату МВС. Учасникам доведено стан забезпечення прав та умов утримання осіб в спецустанові області.

Вся діяльність в напрямку забезпечення прав та створення належних умов утримання для осіб, що перебувають в спецустановах міліції, постійно висвітлювалась в засобах масової інформації. Частина її дублювалась помічниками Міністра на сайті УМДПЛ та відомчих сайтах ГУМВС, УМВС областей в розділах «Діяльність Громадських рад та мобільних груп з моніторингу дотримання прав людини».

Загалом у 2009 році в ЗМІ регіонального рівня було розміщено 180 інформацій. Зокрема, за участі помічника Міністра по Харківській області вийшло 17 інформаційних повідомлень у ЗМІ на означену тематику, також 20 матеріалів розміщено на сайті www.umdpl.info.

На місцевих телеканалах за участі помічників Міністра продемонстровано 39 інтерв'ю та відео-сюжетів. Так, 05 квітня 2009 року в регіональному друкованому виданні «3 місяця пригоди» № 14 надрукована стаття помічника Міністра в АР Крим «ІВС: загроза зараження на туберкульоз». 16 вересня 2009 року в газеті «Молодь Черкащини» розміщена публікація помічника Міністра в УМВС України в Черкаській області «Смілянський ІТТ – на замку».

В центральних друкованих виданнях за 2009 рік було розміщено 8 публікацій. 09 липня 2009 року в газеті Верховної Ради України «Голос України» надрукована стаття помічника Міністра в УМВС України в Житомирській області «Кожен має право на дотримання своїх прав – тим більше в ізоляції». В щотижневій всеукраїнській газеті «Кримінальна хроніка» за листопад 2009 року № 124 надруковано інтерв'ю з помічником Міністра щодо особистих вражень представників Єврокомісії за результатами вивчення стану умов в ІТТ ГУМВС України в Донецькій області.

ВЗАЄМОДІЯ З ОРГАНАМИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА НЕУРЯДОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Повсякденна діяльність УМДПЛ та його представників відбувалась в тісному робочому спілкуванні на місцях з органами прокуратури, судами, підрозділами Державного Департаменту України з питань виконання покарань, санітарно-епідеміологічними установами, медичними закладами, органами місцевого самоврядування

та представниками Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. Та все ж, найбільш розповсюдженою та плідною була співпраця з громадськими організаціями та об'єднаннями. Протягом 2009 року кількість НУО – партнерів УМДПЛ значно зросла у порівнянні з 2008 роком і склала 63 організації.

Переважна більшість таких організацій безпосередньо опікуються проблемами забезпечення прав людини та належних умов утримання в місцях ізоляції. Саме їх члени представлені в складі громадських рад та мобільних груп при ГУМВС, УМВС областей.

Питання дотримання прав та стану умов утримання осіб в спецустановах міліції протягом 2009 року розглядалось на 23 засіданнях громадських рад в регіонах.

Тісне та плідне спілкування здійснювалось і з членами делегацій ОБСЄ та місій Ради Європи і Єврокомісії, що перебували чи здійснювали моніторинг в Україні протягом 2009 року. Так, 5 травня 2009 р. помічник Міністра по Харківській області сприяв в організації та прийняв участь у засіданні 2-х круглих столів, які проводились в рамках Спільної програми Ради Європи та Єврокомісії «Боротьба з проявами жорстокого поводження і безкарністю у країнах Південного Кавказу, Молдові й Україні» з членами мобільної групи та працівниками міліції, за участі регіонального експерта Джима Мардока і регіонального координатора Божени Маланчук. Така ж робоча зустріч відбулася 07 травня 2009 року за участі помічників Міністра у м. Севастополі та м. Києві.

Помічниками Міністра у 2009 році прийнята участь в роботі 26 міжвідомчих робочих груп, комісій і комітетів. В основному їх діяльність була пов'язана із напрацюванням пропозицій та вирішенню конкретних нагальних питань чи розгляду надзвичайних ситуацій. В березні 2009 року помічник Міністра в УМВС України в Кіровоградській області прийняв участь у роботі міжвідомчої комісії по проведенню службового розслідування (МВС, Генеральна прокуратура, ДДУПВП) щодо можливого порушення конституційних прав осіб, що утримувались в ІТТ Знамянського МРВ.

Відновлення функціонування спецустанов, в яких було здійснено реконструкцію чи капремонт, в більшості відбувалось після комісійного обстеження їх за участю помічників Міністра на місцях. Тільки помічником Міністра в ГУМВС України в Дніпропетровсь-

кій області протягом 2009 року в складі таких комісій було обстежено 3 приймальника-розподільника для осіб, затриманих за бродяжництво, де було проведено капітальний ремонт, та ІТТ.

За безпосередньої участі помічників Міністра в регіонах, для проведення заходів, пов'язаних з забезпеченням прав і поліпшенням умов та самої матеріальної бази спецустанов, в якості благодійної допомоги залучено близько 50 тисяч гривень фінансових ресурсів.

Так, в липні 2009 року помічником Міністра в ГУМВС України в Черкаській області за сприянням Громадської організації «Орден правди» від благодійних релігійних громад області отримано 200 простиррад, 100 наволочок, 100 рушників – на загальну суму 7900 грн., які передані до ІТТ для використання утриманими в них особами.

Наведений вище приклад буде зустрічатися о тексту ще декілька разів. Де його залишати, чи хай повторюється по розділах. Доречі це питання виникає ще багато разів. Потрібно принципово визначитися.

Широкі за своїм спектром, проблеми забезпечення прав і поліпшення умов у великій кількості різних категорій спецустанов, утримані котрих щоденно перебувають у русі і постійно змінюються, за наявних фінансово-матеріальних можливостей не можуть бути повністю вирішеними в такий короткий термін. Вони потребують доволі тривалого часу, докладання постійних і системних зусиль як з боку самого штату спецустанов, керівництва ОВС на місцях і МВС, так і держави в цілому.

До цього ж, необхідне всіляке сприяння органів місцевого самоврядування, на території котрих вони знаходяться, місцевої влади та підтримка з боку населення, громадських правозахисних об'єднань і міжнародних інституцій.

СЕРЕД ПЕРШОЧЕРГОВИХ ЗАХОДІВ ДЛЯ СЕБЕ НА 2010 РІК

УМДПЛ ВБАЧАЄ:

1. Підтримку остаточного вирішення питання про створення в Україні Національного комітету проти катувань, як єдиного державного органу за здійсненням контролю та запобіган-

- ню катуванням і іншого жорстокого поводження в місцях затримання, тримання під вартою та місцях позбавлення волі.
2. Подальше лобювання, спільно з керівництвом МВС та правозахисними інституціями, рекомендацій по приведення національного законодавства, регулюючого ці питання, у відповідність з міжнародним.
 3. Внесення та підтримка пропозицій для керівництва по приведенню діючої нормативно-правової бази МВС у відповідність національному та міжнародному законодавству з цих питань.
 4. Збільшення кількості та підвищення якості моніторингів спецустанов з обов'язковою участю в них представників громадськості.
 5. Оперативне реагування на факти порушень прав та незабезпечення належних умов утримання осіб в спецустановах, з метою їх негайного усунення.
 6. Постійне підвищення професійного рівня працівників спецустанов та ОВС в цілому в галузі прав людини й підняття рівня їх особистої відповідальності.
 7. Налагодження взаємодії, обміну досвідом та інформацією з керівництвом та членами мобільних груп, що створені і діють в системі територіальних управлінь ДДУПВП.

5. | **Забезпечення права на мирні зібрання**

Свобода мирних зібрань є одним з фундаментальних, природних прав кожної людини в незалежності від віку, полу, національності, віросповідань, тощо. Дотримання цього права є однією з ознак демократичної держави і тому органи державної влади повинні створювати усі необхідні умови для його реалізації. Міжнародні стандарти в сфері дотримання права на мирні зібрання зобов'язують державу не лише гарантувати свободу мирних зібрань, тобто не втручатись в право на його реалізацію, а й накладають на неї позитивний обов'язок у забезпеченні права кожній людині на реалізацію цього права. Одним з головних суб'єктів, що має забезпечувати право на мирні зібрання є органи внутрішніх справ.

Згідно статистики, наданої ДГБ МВС України протягом 2009 року на території держави відбулося майже 156,5 тис. масових заходів (у 2008 році – понад 153,7 тис.; збільшення на 1,8%) за участю понад 61,5 млн. осіб (2008 рік – понад 64,7 млн. осіб; зменшення на 5%). Найбільш багатолюдні акції мали місце на території Львівської області – понад 6,06 млн. осіб взяли участь у понад 10,4 тис. акцій, Рівненської – за участю понад 4,85 млн. осіб відбулося понад 3,85 тис. заходів, Тернопільської – за участю понад 4,4 млн. осіб пройшло понад 8,72 тис. масових заходів, Дніпропетровської – понад 4,19 млн. осіб взяли участь у понад 6,31 тис. масових заходів, Одеської – за участю понад 4,14 млн. осіб відбулося понад 5,7 тис. заходів.

Для забезпечення охорони громадського порядку і безпеки під час масових заходів та інших акцій залучалося майже 823,2 тис. (понад 879,2 тис., зменшення на 6,4%) працівників органів внутрішніх справ.

За підсумками 2009 року на території України мали місце 52 (у 2008 р. – 70; зменшення на 25,7%) випадки блокування транспор-

тних комунікацій у 19 (на рівні) регіонах України та на території обслуговування однієї залізниці, зокрема: у м. Києві – 11, на території обслуговування Південно-Західної залізниці – 5, в Луганській області – 4; у Дніпропетровській, Кіровоградській та Чернівецькій областях – по 3; в Закарпатській, Житомирській, Львівській, Миколаївській, Тернопільській, Харківській, Херсонській, Хмельницькій, та Черкаській областях – по 2, в АР Крим, м. Севастополі, Донецькій, Одеській та Рівненській областях – по 1, загальною тривалістю 4,1 доби (35,2 доби; зменшення у 8,6 разів). У них узяла участь 64521 (7540; збільшення у 8,5 разів) особа.

За цими фактами було порушено п'ять кримінальних справ (за ознаками ч. 1 ст. 279 КК України: дві – Харківська область, по одній – Миколаївська, Одеська та Луганська області). Постанови про порушення трьох із зазначених кримінальних справ скасовано прокурором на підставі ст. 100 (Нагляд прокурора за законністю порушення кримінальної справи) КПК України (2 – Харківська область, 1 – Миколаївська область). У сорока одному випадку в порушенні кримінальної справи відмовлено на підставі п. 2 ст. 6 КПК України, за шістьма фактами матеріали додано до справи районного управління (м. Київ – 5, Чернівецька область – 1). Для забезпечення правопорядку залучалися 4132 (2104; збільшення у 1,9 разів) правоохоронці.

Мали місце 16 (у 2008 р. – 12; збільшення на 33,3%) акцій протесту у вигляді голодування загальною тривалістю 74,8 (49,4; збільшення на 1,5%) діб. Оголошувалися вони 56 (70; зменшення на 20%) особами у 11 (10) регіонах держави: у Дніпропетровській області – 3, в АР Крим, Луганській та Черкаській областях – по 2, у Волинській, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Харківській, Хмельницькій та Чернівецькій областях – по 1.

Протягом 2009 року на території України відбулося 16 (у 2008 р. – 4; збільшення у 4 рази) страйків (у Донецькій області – 6; у Луганській та Харківській областях – по 2; в АР Крим, Житомирській, Київській, Миколаївській, Херсонській та Чернігівській областях – по 1) загальною тривалістю 41,1 (5,6 діб; збільшення у 7,3 разів) доба за участю 10419 (366; збільшення у 28,5 разів) осіб від чотирнадцяти (чотирьох) організацій. Охорону громадського порядку забезпечували 177 (31; збільшення у 5,7 разів) працівників органів внутрішніх справ.

Аналізуючи інформацію помічників Міністра про стан забезпечення прав людини на мирні зібрання в діяльності органів внутрішніх справ, можна зробити висновок, що найбільш **поширеними порушеннями цього права залишаються:**

- нереагування з боку міліції на сутички, що виникають під час протистояння між забудовниками та пікетувальниками, які протестують проти незаконного (на їх думку) будівництва;
- неправомірне застосування сили і спеціальних засобів проти учасників мирних зборів з боку правоохоронних органів;
- недостатня координація дій працівників правоохоронних органів з учасниками мирних зборів по попередньому узгодженню місць проведення та маршрутів проходження, особливо під час проведення контрдемонстрацій.

Варто відмітити, що результати проведених службових перевірок за фактами порушень прав людини під час мирних зібрань з боку міліції свідчать про те, що працівники міліції не завжди попереджали про свої наміри застосувати заходи фізичного впливу і спеціальних засобів, хоча це прямо передбачено *ст. 12 Закону України «Про міліцію»*.

В більшості випадків на затриманих під час масових заходів громадян працівники міліції склали протоколи за статтями Кодексу України про адміністративні правопорушення, а саме: стаття 185 (злісна непокоря законним вимогам працівників міліції) та стаття 185-1 (порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій). Також правоохоронці застосовували правові норми статті 279 (блокування транспортних комунікацій) та статті 296 (хуліганство) Кримінального кодексу України.

Проте в більшості випадків до учасників та організаторів зібрань застосовують саме статтю 185 КУАП через те, що довести факт «злісної непокори» працівникам міліції в українських судах значно легше, ніж факт «порушення порядку організації і проведення зборів» — для першого в практиці українських судів достатньо лише свідчень самих працівників міліції.

У той же час не застосовувалась стаття 340 ККУ, яка передбачає покарання за незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій з боку службових осіб, а та-

кож статей 170 (перешкоджання законній діяльності об'єднань громадян), 171 (перешкоджання професійній діяльності журналістів), 364 (зловживання владою) та 365 (перевищення влади або службових повноважень) Кримінального кодексу України.

АНАЛІТИЧНА ТА НОРМОТВОРЧА РОБОТА УМДПЛ

З метою вдосконалення нормативно-правової бази та покращення ситуації із забезпеченням права на мирні зібрання з боку органів внутрішніх справ України помічниками Міністра було напрацьовано та підготовлено ряд рекомендацій та доповідних записок.

Фахівцями ДГБ та УМДПЛ за сприяння Канадського фонду підтримки місцевих ініціатив розроблено методичні рекомендації «Компетенція міліції України в охороні прав громадян та громадського порядку під час виборчого процесу», які присвячені ролі та діям працівників ОВС під час виборів Президента України 2010 року. Рекомендації накладом 38 тисяч примірників були розіслані до усіх обласних управлінь міліції. Практичні рекомендації направлені на вирішення типових проблемних ситуацій, що могли виникнути під час виборчого процесу, та запропоновані відповідні алгоритми дій. Особливе місце в публікації займають стосунки працівників ОВС та офіційних спостерігачів, в тому числі від іноземних держав та міжнародних організацій. Окремий розділ присвячено реалізації виборчих прав працівниками ОВС України.

В Дніпропетровській області за ініціативою помічника Міністра Мінйла В.Л. запроваджена система відеоспостереження в місцях масових заходів у містах Дніпропетровську, Кривому Розі, Павлограді, Дніпродзержинську та Нікополю з метою забезпечення прав громадян та попередження фактів побиття і жорстокого поводження з боку працівників міліції. Запропоновані заходи нормативно-правового та документального забезпечення фіксації дій працівників міліції. Продовжуючи політику Міністерства на розбудову «режиму прозорості», за дорученням Міністра у листопаді 2009 року у якості експерименту була відпрацьована схема повного відеоспостереження цільових місць проведення заходів та зібрань громадян. Проведено аналіз нормативно-правових

актів щодо забезпечення громадської безпеки на стадіонах та місцях масових заходів.

За ініціативою помічника Міністра в Одеській області на нарадах керівництва ГУМВС України двічі розглядалися питання забезпечення права громадян на мирні зібрання та об'єднання, забезпечення громадського порядку під час масових заходів, виборчих кампаній. Ці питання відображались у службових листах до Міністра та начальника ГУМВС України в Одеській області.

За участю помічника Міністра Швеця С.П. розроблено методичні рекомендації на тему «Право громадян на свободу мирних зібрань». Вказівкою начальника УМВС про проведення заняття з цієї теми рекомендації направлені до територіальних підрозділів каналами електронної пошти. Заняття в період з 10 по 20.10.09 проведені у 25 органах та підрозділах. Начальники органів та підрозділів письмово доповіли про проведення заняття.

В Сумській області на ім'я начальника УМВС України надіслана доповідна за результатами висновку службової перевірки щодо дій працівників Ковпаківського ВМ СМВ під час забезпечення громадського порядку 02.04.2009 р. в м. Суми по вул. Нахімова, 30, де робітниками ВАТ «Сумський хлібокомбінат» проводилась акція на знак незгоди з діями представників державної виконавчої служби м. Києва. В доповідній висловлені пропозиції щодо необхідності проведення додаткових занять в системі службової підготовки з питань забезпечення громадського порядку під час проведення мітингів, демонстрацій та інших масових заходів.

За ініціативою помічника Міністра начальником ГУМВС України в Черкаській області підписано розпорядження від 18.11.2009 № 1_21/15/36 «Про організацію виконання рішення засідання Громадської ради при ГУМВС з питань забезпечення прав людини». У розпорядженні перед начальниками міськрайорганів серед інших поставлено завдання забезпечити безумовне дотримання законності при реалізації громадянами свого права на мирні зібрання під час проведення заходів, пов'язаних з передвиборчою кампанією та виборами Президента України.

РОБОТА ЗА ЗВЕРНЕННЯМИ ГРОМАДЯН, РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ ПОДІЇ ТА ІНСПЕКЦІЙНА РОБОТА

Протягом звітнього періоду працівники УМДПЛ проводили ряд заходів, направлених на зменшення кількості порушень прав людини під час проведення мирних зібрань, в тому числі реагували на скарги громадян та публікації в ЗМІ, брали участь в інспекційній роботі в діяльності ОВС по організації мирних зборів тощо.

Помічником Міністра в Дніпропетровській області було розглянуто ряд звернень громадян щодо порушень прав під час проведення мирних зібрань. Серед них можна виділити:

- звернення керівництва дніпропетровської студії «Резонанс-ТБ» щодо порушень прав на мирні зібрання, які мали місце у селі Придніпровське Нікопольського району під час масових заходів, які висвітлювались журналістами студії. Дії окремих осіб (керівників місцевого самоврядування) відверто порушували Закон України щодо професійної діяльності журналістів, під час яких було пошкоджено відеокамеру. Відпрацювання обставин та подій дозволило встановити свідків, прийняти рішення про належне оформлення матеріалів, які в подальшому було передано до прокуратури.
- звернення лідерів громадських організацій та ініціативних людей, які мають активну громадську позицію, про випадки їхнього переслідування з боку правоохоронних органів (заведення кримінальних справ, фальсифікації адміністративних справ тощо). Так, голова Всеукраїнської громадської організації «Земля і Воля» скаржився на кримінальну справу, порушену проти нього на його думку, на замовлення рейдерів та земельних спекулянтів. Через застосування до нього слідчим підписки про невиїзд практично унеможливорюється робота Всеукраїнської громадської організації «Земля і Воля», бо її підрозділи знаходяться у різних областях та регіонах України.
- скарга голови Дніпропетровської обласної організації «Українська Національна Асамблея» на сфальсифіковані, на його думку, проти нього працівниками міліції адміністративні справи, нанесення тілесних пошкоджень, знущання, розбій і

катування працівниками міліції, тільки за те, що він розмовляє на державній мові і відстоює національні погляди, конституційні права і свободи.

У м. Бориспіль Київської області за участю помічника Міністра проведено засідання керівництва районного управління та командирів спецпідрозділу «Беркут». Під час засідання розглядались питання дотримання прав громадян під час охорони громадського порядку при проведенні «Євро-2012».

01.05.09 в м. Києві помічником Міністра Пивоваровим В.С. спільно з начальником УМДПЛ Мартиненком О.А. проведено інспектування дій міліції під час проведення мирних заходів. В цей день в сквері Шевченка проводились дві контрдемонстрації, які були організовані членами ультраправих націоналістичних організацій та їх опонентами – членами молодіжної субкультури «Антифа». З метою недопущення зіткнення радикально налаштованих по відношенню один до одного опонентів та з метою уникнення можливих порушень громадського порядку міліція вимушена була зупинити ходу прихильників «антифа» в напрямку пам'ятника Т.Г. Шевченка, де вже проводили свій мітинг представники ультраправих націоналістичних організацій. Після заходу, за участю представників правозахисних організацій, було проведено експертне обговорення щодо можливих порушень прав людини під проведення мирних заходів з боку працівників міліції. В якості рекомендації було зазначено, що з метою уникнення порушень права на мирні зібрання, необхідно залучати таку кількість особового складу, якої буде достатньо для запобігання сутичок між опонентами і в той же час дасть змогу реалізувати своє право на мирне зібрання всім його учасникам. Необхідно проводити попередні зустрічі з керівниками зібрань з метою роз'яснення прав і обов'язків їх учасників, узгодженню місця проведення, приблизної кількості учасників, маршрутів слідування та інших питань, які стосуються організації та проведення заходу.

Помічниками Міністра в АР Крим було ініційована перевірка щодо звернення гр. Бен-Наїма М.М. про те, що відносно нього готується фабрикація справи про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 185-1 КупАП за те, що він спільно з представниками Кримського регіонального комітету ВГО «Центр захисту прав людини «Свобода» проводив мирну акцію біля входу до громадської

приймальні ГУМВС України в АР Крим. Силами ВВБ ГУМВС в АР Крим було проведено службове розслідування за вказаним зверненням. Під час службового розслідування було встановлено, що адміністративний матеріал на гр. Бен-Наіма не складався, в діях працівників міліції ГУМВС України в АР Крим порушень законності на вбачається.

У Луганську помічником Міністра ініційовано перевірку за фактом публікації в одному з Інтернет-видань інформації відносно обшуку працівниками луганської міліції учасників пішої ходи громадян-прихильників Луганської обласної організації ВО «Свобода». Беручи до уваги соціально-політичну ситуацію, яка склалася на території області, та оперативну інформацію ГУМВС України в Луганській області щодо можливого блокування вказаного заходу представниками політичних партій та громадських організацій, на підставі п. 23 ст. 11 Закону України «Про міліцію» та з метою недопущення порушень громадського порядку, забезпечення безпеки громадян, вилучення речей, які можуть бути використані як зброя, працівниками міліції перед початком пішої ходи було запропоновано її учасникам показати свої речі. Учасники акції добровільно згодилися показати свої речі та після огляду провели заплановані заходи. Під час вказаного огляду до працівників міліції з боку учасників акції жодних претензій не виникло.

17.11.09 року до помічника Міністра в Одеській області звернулись із заявою мешканці с. Усатово Беляєвського району Одеської області щодо виникнення конфлікту у зв'язку з проведенням лінії електропередач «Аджалик – Усатове» по території їхнього села та зіткнень між загонами міліції та місцевими жителями, які протестують проти цього будівництва. У зв'язку з цим фактом помічником Міністра була проведена ретельна перевірка, він прибув на місце конфлікту в с. Усатове, де провів зустріч з керівництвом місцевої міліції та представниками протестуючих з метою улагодження конфлікту. По наслідкам перевірки їм була підготовлена доповідна Міністрові внутрішніх справ України.

02.04.09 на особистий прийом до помічника Міністра в Сумській області звернувся генеральний директор ВАТ «Сумський хлібокомбінат» з приводу, на його погляд, незаконних дій працівників Ковпаківського ВМ і Сумського МВ по відношенню до робітни-

ків його підприємства, які проводили акцію протесту з приводу виконання державними виконавцями Дарницького РЮУ м. Києва незаконного рішення суду по зміні керівництва підприємства. Висновками проведеної ІОС УКЗ за ініціативи помічника Міністра службової перевірки встановлено порушення вимог наказу МВС України та Мінюсту № 609/56/5 від 25.06.2002 р. в частині непропорційного надання переваги одній із сторін (стороні державних виконавців) та відтиснення робітників підприємства і таким чином створення безперешкодного проходу на прохідну підприємства представникам державної виконавчої служби. Наказом начальника УМВС України в Сумській області, за матеріалами службової перевірки, ряд працівників міліції притягнуто до адміністративної відповідальності.

06.09.09 р. до помічника Міністра поштою надійшла скарга від мешканця м. Суми гр. С. з приводу незаконних дій, на його погляд, та застосування фізичного насильства до нього з боку працівників міліції 05.09.09 р. на стадіоні «Ювілейний» м. Суми під час проведених масових культурно-спортивних заходів з нагоди святкування Дня м. Суми. Висновком службової перевірки про ініційованої помічником Міністра порушення з боку працівників міліції було підтверджено. Наказом начальника ГУМВС в Сумській області за надмірне застосування фізичного впливу при зупиненні громадянина С., що виразилось в заламуванні руки за спину людині похилого віку та нетактовного поводження з ним інспектору конвойної служби Сумського МУ, ряд працівників міліції притягнуто до адміністративної відповідальності.

10.11.09 р. на особистий прийом до помічника Міністра в Харківській області звернулася голова «Громадянської ради Харківщини» громадянка Р., яка скаржилась на те, що 05.11.09 р. працівники міліції, по закінченні біля будівлі міськвиконкому пікету «СТОП беспределу в Харкові», безпідставно, порушуючи свободу мирних зібрань в Україні, затримали громадянина Ш., в результаті чого в останнього виник напад есенціальної гіпертонії. Було ініційовано проведення службової перевірки силами УГБ. З'ясовано, що працівники Харківського міськвиконкому відмовилися приймати від гр. Ш. повідомлення про захід, тим самим штучно створили ситуацію порушення порядку проведення громадських заходів.

В Хмельницькій області протягом 2009 року відбувся один масовий захід із порушенням порядку його проведення, а саме в м. Дунаївці мешканці міста перекрили рух під час проїзду кортежу із головою Верховної ради України В. Литвиним. По даному факту в порушенні кримінальної справи відмовлено. При проведенні зазначеного заходу порушень прав громадян допущено не було.

Інший мітинг жителями м. Дунаївці проводився з метою припинення діяльності шкідливого для навколишнього середовища та проживаючих в м. Дунаївці жителів підприємства «Центр інноваційних технологій», яке орендує виробничі приміщення у ВАТ «Дунаєвецька сільгосптехніка». Мітингуючи блокували транспортні комунікації. Роз'яснювальна та попереджувальна робота з громадянами працівниками ОВС результатів не дала. Під час проведення акції були опитані 5 учасників акції, адміністративні протоколи не склалися, порушень прав громадян не допущено.

18.05.09 р. в м. Кам'янець–Подільському, з ініціативи мешканців сіл Велика Слобідка, Багновиця, Тарасівка, Панівці, Думанів, відбулось пікетування приміщення Кам'янець–Подільського. Порушень громадського порядку під час пікетування міськрайсуду не допущено.

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УМДПЛ

За звітний період помічниками Міністра проведено ряд заходів, які направлені на підвищення професійного рівня працівників міліції в сфері забезпечення права людини піл час проведення мирних зібрань.

В Дніпропетровській області здійснено аналіз та перевірку матеріалів по виконанню доручення керівництва МВС про невідкладні заходи з підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 з футболу, та матеріали регіонального центру з питань безпеки та правопорядку на період підготовки та проведення цих заходів щодо забезпечення прав людини. Проведено ряд заходів з висвітлення проблематики дотримання прав людини в діяльності ОВС, зокрема щодо забезпечення права на мирні зібрання. Серед них можна виділити:

- науково-практична конференція «Права людини: теорія, реальність, перспективи»;
- семінар-нарада з керівним складом ГУМВС, УМВС, МВС України щодо завдань та стану справ з забезпечення прав людини;
- семінар-нарада з особовим складом ДМУ ГУМВС в області щодо забезпечення прав громадян та основоположних свобод;
- підсумки роботи за рік з особовим складом РВ–МВ з питань забезпечення прав громадян;
- прес-конференція для ЗМІ з питань забезпечення прав людини органами та підрозділами ГУМВС в області, які поширені у засобах інформації обласного та загальнодержавного рівня.

В Донецькій області за ініціативою помічника Міністра проведено заняття у 64 органах та підрозділах ОВС області на тему «Право громадян на свободу мирних зібрань». В Кіровоградській області організовано та проведено семінар з працівниками ВГБ УМВС, роти ППС та спецпідрозділу «Беркут» з питань забезпечення та дотримання прав громадян працівниками міліції під час мирних зібрань.

В Полтавській області організовано та проведено 2 круглих столи – «Відкритість органів влади як фактор демократизації суспільства»: 30.11.2009 року у м. Кобеляки та 11.12.2009 року в с. Решетилівка. Помічником Міністра було підготовлено 9 публікацій з тематики висвітлення питань свободи слова, права на зібрання, які були надруковані у виданнях «Полтавська думка», «Ехо Кобеляк», «Решетилівський вісник», «Новини Полтавщини», «Регіональний портал». Серед НУО, залучених помічником Міністра до вирішення цієї проблеми – Полтавський обласний «Медіа-клуб», Полтавська філія «Центру суспільних служб України», Полтавський центр сім'ї «Родинний дім».

В Сумській області помічником Міністра за участю СМГО «Громадське бюро «Правозахист» в приміщенні актового залу СМВ для працівників ПСМ, ДІМ та ДАІ (120 осіб) проведено семінар на тему: «Мирні зібрання, демонстрації та акції – невід'ємне право громадян». На семінарі розглядалися питання алгоритму дій в окремих ситуаціях працівників ОВС під час виборчого процесу. Обговорені недоліки, що були виявлені раніше в цьому напрямку та шляхи їх усунення.

10.04.2009 помічником Міністра спільно з керівництвом УМВС для представників ЗМІ та громадськості проведена прес-конференція за фактом надзвичайної події, що мала місце під час акції протесту робітників ВАТ «Сумський хлібокомбінат» з приводу дій державних виконавців м. Києва по виконанню рішення Краснопольського районного суду щодо зміни керівника підприємства. Під час конференції доведено попередній висновок службової перевірки за цими подіями та вжиті керівництвом заходи до винних осіб з метою недопущення в подальшому конституційного права громадян на мирні зібрання та акції.

Спільно з представниками СМГО «Громадське бюро «Правозахист» напрацьовано методичний матеріал та прийнята участь в проведенні семінару для працівників Сумського МВ. Проведено незалежне громадське розслідування подій, що мали місце під час проведення акції протесту на ВАТ «Сумський хлібокомбінат», яким підтверджено висновки службової перевірки УМВС області.

В Харківській області помічник Міністра брав активну участь у ряді заходів, що стосувались проблематики забезпечення права на мирні зібрання з боку ОВС. Серед них можна виділити.

- участь в роботі круглого столу «Мережі лідерів громадянського суспільства» в Києві, присвяченому проблемам дотримання прав людини. Виступив у секції, що стосувалася тематики мирних зібрань;
- участь у прямому ефірі телепрограми «Вісті. Тема дня», присвяченої темі «Дотримання свободи мирних зібрань в Україні»;
- зустріч з представником Московської Гельсінської групи Сергієм Шимоволосом на тему забезпечення свободи мирних зібрань;
- налагодження плідної співпраці з громадською організацією «Інститут «Республіка» (голова – член Громадської ради при МВС Володимир Чемерис);
- участь у заключному семінарі на тему «Захист прав людини» (присвяченому свободі мирних зібрань та політичним правам громадян), організованому «Лабораторією законодавчих ініціатив» за сприяння Спільної програми Ради Європи та Європейської Комісії.

В Черкаській області помічником Міністра спільно з членом Громадської ради при ГУМВС України Обідалом Ю.М. розроблені

методичні рекомендації та проведені заняття з особовим складом окремого батальйону патрульної служби при ГУМВС на тему «Право громадян на свободу мирних зібрань».

В Чернігівській області до членів Громадської ради звернулись декілька представників молодіжного антифашистського руху «Антифа» з тим, що отримали тілесні ушкодження від співробітників міліції під час акції 21 листопада, яка називалась «Марш за здоровий спосіб життя», та яку проводило молодіжне угруповання націоналістичного спрямування і де відбулась сутичка представників «Антифа» з представниками націоналістів. 30 представників «Антифа» в масках та з палками намагалися несподівано атакувати колону націоналістів. Тільки оперативні дії правоохоронців дозволили запобігти кровопролиттю.

23 листопада помічник Міністра та члени Громадської ради відвідали Чернігівський міськвідділ міліції, де мали нагоду поспілкуватися з керівництвом міської міліції з приводу цих подій. На запитання членів Громадської ради дав вичерпні відповіді стосовно присутності та дій міліції під час цих заходів начальник Чернігівського міськвідділу міліції.

ЗАХОДИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАПЛАНОВАНІ НА 2010 РІК

Враховуючи рекомендації, які наданні міжнародними інституціями та правозахисними організаціями, у наступному році необхідно провести ряд заходів в напрямку забезпечення права на мирні зібрання:

1. затвердити наказом МВС України та зареєструвати в Міністерстві юстиції України «Методичні рекомендації із забезпечення охорони правопорядку під час проведення масових заходів та акцій»;
2. створювати комісії в МВС за участю представників громадськості для розслідування інцидентів під час мирних зібрань, що виникли за участю правоохоронних органів. Висновки цих комісій мають бути оприлюднені;
3. продовжувати навчання працівників спеціальних підрозділів та патрульної служби МВС (Департамент громадської безпе-

- ки) по дотриманню прав людини під час забезпечення громадського порядку при проведенні мирних зібрань, охороні учасників мирних зібрань, підстав і умов використання ними спеціальних засобів і фізичної сили, а також забезпечити незалежний контроль за реалізацією їх повноважень під час проведення мирних зібрань;
4. продовжувати моніторинг та контроль виявлених випадків порушень прав людини під час проведення масових заходів;
 5. ввести тему «Права людини: свобода вираження поглядів та свобода зібрань та об'єднання», під час проведення занять зі службової підготовки, який затверджується МВС;
 6. продовжувати співпрацю з громадськими правозахисними організаціями в сфері моніторингу забезпечення права громадян на мирні зібрання у формі «круглого столу».
 7. залучати фахівців міжнародних інституцій та правозахисних організацій для розробки та проведення спеціалізованих тренінгів для особового складу Департаменту громадської безпеки з урахуванням європейського досвіду та стандартів, визначених Радою Європи, зокрема в рішеннях Європейського суду з прав людини.

6. | **Забезпечення права власності в діяльності органів внутрішніх справ**

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

«Кожна людина має право володіти майном як одноосібно, так і разом з іншими. Ніхто не може бути безпідставно позбавлений свого майна» – сприяти поважанню цього права є завданням, до виконання якого повинні прагнути всі народи – задекларовано в преамбулі і відображено в ст. 17 Загальної декларації прав людини, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948 р.

«Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності»

(ст. 41 Конституції України)

«Власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд. Діяльність власника може бути обмежена чи припинена лише у випадках і в порядку, встановлених законом»

(ст. 319 Цивільного кодексу України)

Отже, втручання з боку посадових осіб держави у реалізацію конституційних прав власника має бути пропорційним ступеню суспільної загрози від вчиненого правопорушення.

У рішенні по праві «*Спорронг і Лоннорт проти Швеції*» Європейський суд сформулював такий важливий принцип пропорційності втручання держави у приватні відносини: «Суд повинен визначити, **чи було дотримано справедливу рівновагу** між вимогами інтересів суспільства та необхідними умовами захисту основних прав особистості...».

В свою чергу, рішення, яке є неадекватним ступеню суспільної загрози від правопорушення, суперечить принципу верховенства

права, а отже, і Конституції України. Обмеження зазначеного права в частині примусового відчуження об'єктів права власності може бути застосоване як виняток, і лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Конфіскація майна застосовується виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом.

Конституція України захищає громадян від неправомірних дій посадових осіб, в тому числі дій, пов'язаних із незаконним обмеженням права власності. Так, в ст. 51 Конституції зазначається, що держава гарантує право кожному громадянину на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконним рішенням, діями чи бездіяльністю органів державної влади, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень» (ст. 56 Конституції України).

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про міліцію» до основних завдань міліції відноситься й захист власності громадян від протиправних посягань. В той же час, працівникам міліції надається право вилучати предмети, матеріальні цінності і документи, які знаходяться у власності, або користуванні юридичних і фізичних осіб, як речових доказів при документуванні злочинів чи адміністративних правопорушень, для забезпечення рішення суду в частині конфіскації майна, а також предметів і документів обіг яких заборонено (пп. 6, 7, 9, 23, 24 ст. 11 Закону України «Про міліцію»).

Варто зазначити, що при обшуку або виїмці можуть бути вилучені лише предмети і документи, які мають значення для справи, а також цінності і майно обвинуваченого або підозрюваного з метою забезпечення цивільного позову або можливої конфіскації майна. Вилученню при обшуку або виїмці підлягають також предмети і документи, які вилучені законом з обігу (ст. 186 КПК України).

Єдині правила вилучення, обліку та зберігання речових доказів, цінностей та іншого майна встановлені Інструкцією «Про порядок вилучення, обліку, зберігання та передачі речових доказів у кримінальних справах, цінностей та іншого майна органами дізнання, досудового слідства і суду», яку було затверджено 13.05.2004 року МВС України (№ 5386/Мн), Державною податковою адміністрацією (№ 669/26-00), Верховним судом України (№ 96), Генеральною прокуратурою України (№ 05/1-139ОКВ), Службою безпеки України (№ 62960), Державною судовою адміністрацією (№ 60/04).

Інструкцією передбачена персональна відповідальність посадових осіб за збереження речових доказів, цінностей та іншого майна. У разі пошкодження, втрати вилучених речових доказів, цінностей та іншого майна, заподіяні їх власникам, збитки підлягають відшкодуванню на підставі Положення про застосування Закону України «Про порядок відшкодування шкоди заподіяної громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду», затвердженого наказами Міністерства юстиції України № 6/5, Генеральної прокуратури України № 3, Міністерства фінансів України № 41 від 04.03.96 р.

Кодексом України про адміністративні порушення передбачається й вилучення речей і документів та затримання транспортних засобів при вчиненні адміністративних правопорушень (ст.ст. 265, 265-1, 265-2).

Порядок здійснення тимчасового затримання транспортного засобу роз'яснено в Постанові Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 року № 1102 «Про затвердження Порядку тимчасового затримання та зберігання транспортних засобів на спеціальних майданчиках і стоянках». При здійсненні тимчасового затримання транспортного засобу, необхідно також враховувати, що згідно з пунктом 8.1. Інструкції з оформлення працівниками Державтоінспекції МВС матеріалів про адміністративні порушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 26 лютого 2009 року № 77, вважається, що транспортний засіб створює значні суттєві перешкоди дорожньому руху, якщо він робить неможливим рух транспортних засобів проїжджою частиною автомобільної дороги. Транспортний засіб може бути затриманий на строк до вирішення справи про адміністративне правопорушення, але не більше трьох діб, з моменту такого затримання, не залежно від стадії вирішення справи.

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОМІЧНИКІВ МІНІСТРА В СФЕРІ МОНІТОРИНГУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ОВС

Аналітична робота. Зазначений напрямок діяльності був одним з пріоритетних в роботі помічників Міністра протягом 2009 року.

Під час особистого прийому до помічників Міністра надійшла велика кількість скарг громадян на необґрунтоване притягнення їх до адміністративної відповідальності за порушення правил дорожнього руху і пов'язане з цим тимчасове затримання транспортних засобів. За результатами проведеного аналізу цих скарг було встановлено невідповідність реквізитів Постанови про накладення адміністративного стягнення вимогам Закону України «Про виконавче провадження». В свою чергу, зазначена невідповідність призводила до неможливості реалізації положень статті 308 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

На підставі зібраних матеріалів було підготовлено доповідну записку Міністру внутрішніх справ України «**Про невідповідність постанови про адміністративне провадження вимогам Закону України «Про виконавче провадження»** з конкретними пропозиціями по усуненню виявлених порушень (<http://www.umdpl.info/index.php?id=1268214062>).

Помічниками Міністра в областях було також направлено в територіальні підрозділи ДАІ для вивчення з особовим складом і використання в роботі **роз'яснення щодо правових підстав тимчасового затримання і доставлення транспортного засобу для зберігання на спеціальний майданчик або стоянку.**

В більшості областей помічниками Міністра ініційовано обговорення питання щодо забезпечення права власності в діяльності ОВС на розширених оперативних нарадах і засіданнях колегій ГУМВС, УМВС в областях. Так, наприклад, у Волинській області, відповідно до плану роботи Громадської ради при УМВС України у Волинській області, на протязі січня-квітня минулого року було здійснено моніторинг ситуації щодо забезпечення права власності в діяльності ОВС при здійсненні процедури тимчасового затримання, зберігання і повернення транспортних засобів. За результатами моніторингу Громадською було рекомендовано начальникам міськрайорганів, окремих структурних підрозділів УМВС України у Волинській області вжити наступні заходи:

- звернутись до органів місцевого самоврядування про виділення у межах населених пунктів в постійне користування підрозділам Державної автомобільної інспекції земельних ділянок для створення спеціальних майданчиків і стоянок для зберігання тимчасово затриманих транспортних засобів;

- розробити і затвердити Положення «Про спеціальний майданчик, стоянку для зберігання тимчасово затриманих у встановленому законом порядку транспортних засобів»;
- призначити відповідальних за забезпеченням функціонування спеціальних майданчиків, стоянок для зберігання тимчасово затриманих транспортних засобів. Розробити відповідні посадові обов'язки;
- провести ревізію всіх транспортних засобів, які вилучались і зберігаються на спеціальних майданчиках або стоянках. Підготувати списки тимчасово затриманих транспортних засобів, де відобразити час затримання, правові підстави і прийняте рішення;
- в співпраці з органами виконавчої влади, податковою адміністрацією ініціювати визнання транспортних засобів, в яких відсутні власники – безхазяйними;
- організувати додаткове вивчення з особовим складом, в системі службової підготовки, нормативно правових документів, які регламентують зазначену сферу правовідносин.

Результати моніторингу і запропоновані в цьому напрямку роботи заходи були розглянуті 16.04.2009 на оперативній нараді керівного складу УМВС України у Волинській області. Всі запропоновані Громадською радою заходи включені в прийняте рішення, визначені конкретні терміни по їх реалізації. Інформація про проведену роботу розміщена на сайті УМДПЛ Апарату Міністра.

РОБОТА ІЗ ЗВЕРНЕННЯМИ ГРОМАДЯН

В 2009 році помічниками Міністра в областях, з питань забезпечення права власності здійснено прийом 310 громадян, прийнято 336 звернень, ініційовано 240 службових перевірки, проведення яких доручалося службі внутрішньої безпеки – 28, інспекції з особового складу – 60, іншим службам ОВС – 152.

Аналізуючи звернення громадян, необхідно відзначити, що **найбільш поширеним видом порушення права власності було протиправне затримання транспортних засобів**. В якості прикладу наведемо найбільш резонансні випадки.

Помічником Міністра у Донецькій області, під час особистого прийому, було отримано скаргу від гр. Ф. на неправомірні дії співробітників ДАІ, спецпідрозділу «Беркут» ГУМВС у Донецькій області, та дільничних інспекторів Костянтинівського МВ ГУМВС області. В скарзі йшлося про незаконну зупинку та огляд автомобіля заявника, а також про вилучення майна. Ініційована помічником Міністра службова перевірка проводилась силами Інспекції з особового складу ГУМВС області. Факти частково підтвердились. Працівники міліції притягнуті до дисциплінарної відповідальності. Матеріали направлені до Костянтинівської міжрайонної прокуратури Донецької області для прийняття рішення згідно КПК України.

22.07.2009 помічником Міністра у Миколаївській області було отримано скаргу від гр. Г. на дії співробітників ДАІ, в результаті яких на підставі протиправно винесених постанов про притягнення до адміністративної відповідальності за порушення правил дорожнього руху (ПДР) скаржник підлягав накладенню штрафів на загальну суму понад 5000 грн. Помічником Міністра було ініційовано службову перевірку силами УДАІ УМВС, в результаті якої факти, викладені у скарзі, не підтвердились. Помічник Міністра не погоджуючись з висновками, двічі направляє матеріали на доопрацювання, в результаті чого протиправно винесені постанови про стягнення грошових сум скасовані, до дисциплінарної відповідальності притягнуто 5 співробітників ДАІ.

Аналогічний випадок мав місце в Миколаївській області й 20.10.2009, коли помічником Міністра було отримано скаргу від гр. В. на дії співробітників ДАІ, в результаті яких на підставі протиправно винесених постанов про притягнення до адміністративної відповідальності за порушення ПДР, скаржник підлягав штрафам на загальну суму понад 3000 грн. За результатами службової перевірки, яка проводилась силами УДАІ УМВС, факти, викладені у скарзі, знов не підтвердились. Помічник Міністра, не погоджуючись з висновками, знов таки двічі направляє матеріали на доопрацювання, в результаті чого протиправно винесені постанови про стягнення грошових сум були скасовані, до дисциплінарної відповідальності було притягнуто 3 співробітника ДАІ.

19.11.2009 до помічника Міністра у Закарпатській області із скаргою на працівників слідчого відділу Ужгородського МВ ГУМВС звернувся гр. Б. В скарзі йшлося про розслідування кримінальної справи, пов'язаної з ДТП та неповернення автомобіля, який було вилучено та поставлено на спеціальний майданчик ще в травня 2009 року. По

зазначеному факту було проведено службову перевірку. За її результатами автомобіль було повернуто власнику, працівники ОВС, винні у незадовільному розслідуванні кримінальної справи, були притягнуті до дисциплінарної відповідальності. Розслідування кримінальної справи передано до Слідчого управління ГУ МВС України у Закарпатській області.

Поширеним порушення права власності є також вилучення при обшуках та виїмках предметів і документів, які всупереч вимогам ст. 186 КПК України, не мають значення для справи, не належать обвинуваченому або підозрюваному, і не відносяться до таких, які згідно закону вилученні з обігу.

Серед найбільш резонансних порушень права власності, разом із іншими правами, варто відмітити випадок, який мав місце в Запорізькій області у вересні 2009 року.

Так, 06.09.2009, громадянка К., жителька м. Запоріжжя, звернулась в Ленінський РВ ЗМУ з метою припинення діяльності наркопритону в одній з квартир. З її слів, в зазначеній квартирі разом з іншими особами, що зловживали наркотичними засобами, знаходився й її співмешканець громадянин Б. Проте працівники міліції, які приїхали на виклик, застосували спеціальні засоби саме до заявниці та, принижуючи людську гідність, доставили її до Ленінського РВ Запорізького МУ. Згідно довідки травмпункту 9-ої міської лікарні, заявниці були спричинені чисельні гематоми. Під час затримання працівники міліції незаконно заволоділи мобільним телефоном заявниці «Нокия» N73 вартістю 1 850 гривень.

З ініціативи помічника Міністра у Запорізькій області службою внутрішньої безпеки було проведено службове розслідування, під час якого у жінки одного з працівників патрульної служби було вилучено мобільний телефон, який належав заявниці. За даним фактом прокуратурою м. Запоріжжя було порушено кримінальну справу, а працівника міліції звільнено з ОВС.

Серед інших порушень, що мали в Запорізькій області, варто відмітити:

- незаконне вилучення та утримання слідчим Василівського РВ ГУМВС України в Запорізькій в якості речового доказу автомобіля «Ланос», що належав громадянці Т., мешканці м. Слов'янська Донецької області. За результатами службової

- перевірки автомобіль повернуто власниці під розписку про відповідальне зберігання до вирішення питання в суді;
- вилучення працівниками Шевченківського РВ м. Запоріжжя автомобіля у гр. З. та його часткова розукомплектація під час зберігання на території райвідділу. Проведеною перевіркою встановлені факти порушення працівниками міліції норм КПК України. Автомобіль повернуто власнику.

07.04.2009 до помічника Міністра у Закарпатській області звернувся громадянин З. із скаргою на незаконне вилучення працівниками Управління карного розшуку ГУМВС двох мобільних телефонів та подальшого їх привласнення. Зібрані за зверненням громадянина З. матеріали працівниками ВВБ направлені в прокуратуру Закарпатської області в порядку ст.97 КПК України.

Кілька резонансних порушень права власності мали місце в Донецькій області, зокрема:

- незаконне вилучення майна гр. З. співробітниками карного розшуку Іллічівського РВ Маріупольського МУ ГУМВС України в Донецькій області. Перевірку проводили працівники відділу внутрішньої безпеки та інспекції з особового складу ГУМВС області. Факти підтвердилися. Матеріали направлені до прокуратури Іллічівського району м. Маріуполя для прийняття рішення згідно КПК України. За результатами службової перевірки до дисциплінарної відповідальності притягнуто 7 працівників ОВС;
- незаконний огляд, вилучення й неповернення майна гр. П. Перевірку проводили працівники ВВБ, ІОС УКЗ ГУМВС. Матеріали направлені до прокуратури Приморського району м. Маріуполя для прийняття рішення згідно КПК України. За результатами перевірки було звільнено з посади одного з заступників начальника райвідділу й кілька працівників служби дільничних інспекторів міліції та ДСБЕЗ Приморського РВ притягнуто до дисциплінарної відповідальності;
- неправомірні дії слідчих при проведенні обшуку та незаконного вилучення у гр. К. ювелірних виробів, грошей та документів на суму понад 300 000 грн. За результатами службового розслідування слідчому було оголошено сувору догану. Заявнику гр. К повернуті ювелірні вироби, гроші та інші

предмети. Матеріали службового розслідування направлені до прокуратури Донецької області.

В скаргах і зверненнях громадян до помічників Міністра поширеними є посилання на **порушення права власності, пов'язані з поверненням вилучених речових доказів, цінностей та іншого майна.**

Громадянин І. на протязі року звертався із чисельними заявами-скаргами до керівників всіх рівнів ГУМВС та МВС України на протиправні дії працівників УДСБЕЗ ГУМВС України у Дніпропетровській області, які вилучили печатку садового товариства, чим надали можливість розпоряджатися майном й земельними ділянками особам, які незаконно заволоділи товариством. Втручанням в ситуацію помічника Міністра та супроводженням матеріалів перевірки, порушене право власності членів садового товариства було поновлено.

Помічником Міністра у Дніпропетровській області було також виявлено грубе порушення права власності громадянина М. на особисте майно працівниками Томаківського РВ ГУМВС в області під час дізнання та досудового слідства. Чисельні письмові та особисті звернення громадянина М. до начальника Томаківського РВ не мали належних заходів реагування, хоча за вироком суду по кримінальній справі речові докази мали бути повернені власнику. Причиною не повернення вилучених речових доказів стало халатне ставлення слідчого і начальника Томаківського РВ до виконання своїх функціональних обов'язків.

02.11.2009 до помічника Міністра в Кіровоградській області на особистому прийомі звернувся громадянин З., мешканець с.Помічна Новоукраїнського району, стосовно безпідставного затягування розслідування кримінальної справи по ДТП та розукомплектування його автомобіля ЗА3-1102, який зберігався в дворі Новоукраїнського РВ. За результатами службового розслідування, ініційованого помічником Міністра, було прийнято рішення про притягнення слідчого СВ Новоукраїнського РВ капітана міліції С. до дисциплінарної відповідальності у вигляді попередження про неповну посадову відповідність. Автомобіль було укомплектовано, опечатано та поставлено в бокс.

04.11.2009 до помічника Міністра у Черкаській області на особистому прийомі звернулась громадянка К., яка повідомила, що в червні 2009 року її затримали співробітники Придніпровського РВ

ГУМВС України в Черкаській області за торгівлю у невстановленому місці парфумами та косметикою. На громадянку К. було складено адміністративний протокол за статтею 160 ч.2 КУпАП, а наявний у неї товар (26 найменувань косметичних та парфумерних виробів на загальну суму 9957 гривень) був вилучений. Того ж дня рішенням Придніпровського районного суду м.Черкаси громадянку К. було притягнуто до адміністративної відповідальності у вигляді штрафу на суму 102 гривні, з конфіскацією предметів торгівлі.

Громадянка К., яка має на своєму утриманні чоловіка – інваліда І групи та неповнолітню дитину, звернулась з позовною заявою про оскарження рішення Придніпровського районного суду до апеляційного суду Черкаської області, який 08.07.2009 звільнив її від відповідальності та зобов'язав Придніпровський РВ повернути громадянці К. вилучені у неї косметичні та парфумерні вироби. З цього питання громадянка К. неодноразово зверталась до працівників міліції, але вилучену у неї продукцію упродовж 4 місяців їй не повертали, а в подальшому зробили спробу повернути громадянці К. зовсім інші косметичні та парфумерні вироби, частина з яких була у використанні. За результатами ініційованої помічником Міністра службової перевірки наказом начальника ГУМВС в Черкаській області за допущені грубі порушення при вилученні у громадянки К. речей та незабезпечення їх належного зберігання, начальник сектору дільничних інспекторів міліції Придніпровського РВ був звільнений із займаної посади. Придніпровським РВ ГУМВС були відшкодовані громадянці К. нанесені їй збитки на суму 9 957 гривень.

Варто зазначити, що в більшості випадків причинами незабезпечення належного збереження тимчасово вилученого майна є відсутність умов для його зберігання й контролю зі сторони посадових осіб органів внутрішніх справ за цим напрямком роботи.

Окремої уваги потребує й розгляд **порушень права власності громадян з боку працівників ОВС, які обумовлені неналежним розслідуванням злочинів, що посягають на їх власність.**

До найбільш резонансного порушення в цій сфері варто віднести подію, що мала місце в Дніпропетровській області.

Так, до помічника Міністра у Дніпропетровській області на особистому прийомі звернулися працівники лінійного відділу міліції на ст. Нижньодніпровськ-Вузол ЛУ МВС України на Придніпровській залізниці, які

поскаржилися на численні факти примушування їх з боку керівництва відділу до приховування кримінальних справ про злочини щодо крадіжок вантажів на залізниці. Приховування здійснювалося шляхом систематичного внесення неправдивих відомостей у картки статистичної звітності про рух кримінальних справ. В ході службової перевірки було виявлено понад 140 кримінальних справ, прихованих в 2008 році, які було поновлено за обліками в 2009 році, й забезпечено відповідне розслідування.

Помічником Міністра у Дніпропетровській області під час особистого прийому було отримано ще одне звернення, яке також варто згадати в контексті порушення права власності громадян. Так, у зверненні громадянки Ж. йшлося про її незгоду з рішенням про відмову у порушенні кримінальної справи. У відповідній постанові Кіровського РВ м. Дніпропетровська було зазначено, що підставою для відмови в порушенні кримінальної справи стала відсутність документальних доказів у потерпілої про належність її виробів із золота та іноземної валюти. Після втручання помічника Міністра керівництвом ГУМВС було спрямовано клопотання до прокуратури про скасування зазначеної постанови.

До помічника Міністра в Запорізькій області звернувся громадянин К., директор ТОВ «Запорізька Агроторгова Компанія», із скаргою на бездіяльність працівників міліції Вільногорського МВ ГУМВС України в області. З його слів, він звернувся із заявою до Вільногорського МВ про заволодіння громадянином М., жителем м. Вільногорськ, шляхом обману 60 000 кг. аміачної селітри, яка належала ТОВ «Запорізька Агроторгова Компанія». При цьому громадянин К. надав усі необхідні документи про приналежність товару ТОВ «Запорізька Агроторгова Компанія». Не зважаючи на наявність доказів, заходи реагування працівниками Вільногорського МВ не вживалися, що сприяло тому, що громадянин М. мав можливість вільно розпорядитися вантажем та реалізував майже 56 000 кг аміачної селітри. Лише за втручанням помічника Міністра у Запорізькій області слідчо-оперативна група виїхала на місце події та задокументувала факт перевезення громадянином М. останніх 4 000 кг аміачної селітри. За результатами перевірки було порушено кримінальну справу за ст.190 КК України, документально закріплені докази про заподіяні збитки у розмірі 117000 гривень.

14.07.2009 до помічника Міністра звернувся громадянин В., який скаржився на бездіяльність посадових осіб Чернігівського міського відділу міліції, які упродовж тривалого часу (з квітня 2004 року) не проводять належним чином розслідування щодо проникнення в приміщення та викрадання його майна, відмовляючи в порушенні кримінальної справи на підставі п. 2 ч. 1 ст. 6 КПК України. Слід зазначити, що прокуратура неодноразово скасовувала постанови про відмову в порушенні кримінальної справи, проте лише після втручання помічника Міністра прокуратурою було порушено дисциплінарне провадження відносно дільничних інспекторів міліції, винних у затягуванні справи. Усі зібрані матеріали були знову направлені до Чернігівського МВ УМВС України в Чернігівській області для проведення додаткової перевірки.

06.10.2009 на особистий прийом до помічника Міністра у Харківській області звернувся громадянин К., який скаржився на недбале розслідування працівниками Держинського РВ ХМУ ГУМВСУ в Харківській області кримінальної справи за фактом крадіжки майна, що належало заявникові. Працівниками міліції було явно занижено вартість викраденого медичного устаткування. Так, 2 гінекологічні крісла, обтягнуті натуральною шкірою, з невідомих причин були оцінені лише у 10 грн., сухожаровий шкаф з автоматичним режимом стерилізації – за оцінкою міліціонерів вартував 5 грн., а ендоскоп японського виробництва – всього 2 грн.

До помічника Міністра у Полтавській області звернувся адвокат громадянки Ш., який повідомив про безпідставну відмову в порушенні кримінальної справи Пирятинським РВ ГУМВС України в Полтавській області за фактом крадіжки її особистого майна. Заявниця не була повідомлена про факт відмови у порушенні кримінальної справи, їй не було вручено копію постанови. За результатами службової перевірки дії працівників Пирятинського РВ ГУМВС визнані неправомірними, двох працівників міліції притягнуто до дисциплінарної відповідальності. Постанова про відмову в порушенні кримінальної справи була скасована.

20.11.2009 до помічника Міністра у Полтавській області звернувся громадянин Росії Ш., який повідомив про викрадення у липні 2009 року з належного йому гаража (в гаражному кооперативі м. Комсомольська Полтавської обл.) раритетного автомобіля ГАЗ-12-ЗіМ чорного кольору, 1954 р. випуску. Заявник поскаржився, що пра-

цівниками Комсомольського МВ відмовлено у прийнятті заяви про крадіжку, що фактично призвело до укриття злочину. За результатами службової перевірки, порушеної помічником Міністра, притягнуто до відповідальності двох працівників міліції Комсомольського МВ.

В якості ще одного досить поширеного порушення права власності, яке було у фокусі уваги помічників Міністра, варто відмітити й затримку у виплатах певних видів грошового забезпечення особам, звільненим з органів внутрішніх справ.

Враховуючи практику Європейського суду з прав людини, зокрема справи «Булинько проти України» (2005) перешкоджання державою в отриманні громадянином належних йому коштів вважається втручанням у її право на мирне володіння майном, передбачене ст.1 Першого протоколу до Європейської Конвенції з прав людини та основоположних свобод.

В той же час, варто відмітити, що зазначене порушення у порівнянні з 2008 роком, коли помічники Міністра отримували велику кількість звернень від пенсіонерів органів внутрішніх справ, у 2009 року майже не зустрічалося.

Багато громадян звернулися до помічників Міністра з порушенням їх прав власності *на земельні та майнові паї*, однак, у більшості випадків ці питання не належали до компетенції органів внутрішніх справ. Справи або вже перебували в суді й заявник скаржився на затягування процесу, або ж судом було прийняте рішення, яке не задовольняло заявника та потребувало оскарження. У таких випадках діяльність помічників Міністра зводилася переважно до надання консультативної допомоги.

ЗАХОДИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАПЛАНОВАНІ В ЦЬОМУ НАПРЯМКУ ДІЯЛЬНОСТІ УМДПЛ НА 2010 РІК:

1. Ініціювати проведення цільового вивчення ситуації щодо дотримання законності вилучення, стану обліку і зберігання речових доказів, цінностей та іншого вилученого майна, а також забезпечення права власності при прийнятті рішень про повернення вилученого майна.

2. Здійснити перевірку дотримання прав громадян при виконанні підрозділами ДАІ статті 265-2 КУпАП та Постанови Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 № 1102 «Про затвердження Порядку тимчасового затримання та зберігання транспортних засобів на спеціальних майданчиках і стоянках». Зробити аналіз щодо термінів зберігання вилучених транспортних засобів у підрозділах і службах ОВС.
3. Організувати і провести в областях з керівниками слідчих підрозділів, дізнання, карного розшуку, боротьби з незаконним обігом наркотиків, підрозділів по боротьбі з економічною злочинністю, ДАІ учбові заняття, безпосередньо присвячені розгляду питань щодо дотримання права власності людини в діяльності ОВС.

7.

Захист права на приватність (протидія незаконним оглядам, обшукам, незаконному проникненню у володіння особи, несанкціонованому прослуховуванню телефонів

Право на повагу до приватного і сімейного життя передбачене статтею 8 Конвенції про захист прав людини та основних свобод. Основними аспектами права особи на приватність є інформаційний, тілесний, комунікаційний та територіальний. З огляду на зазначені аспекти право на приватність в Україні гарантоване наступними статтями Конституції України (ч. 1 ст. 19, ч. 2 ст. 28 – тілесний аспект; ст. 30 – територіальний аспект; ст. 31 – комунікаційний аспект; ст. 32 – інформаційний аспект). Відповідно до ст. 64 Конституції України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Конституцією і законами України передбачається можливість тимчасового обмеження територіального, комунікаційного та інформаційного аспектів прав і свобод людини і громадянина під час проведення оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового слідства.

Підстави і порядок здійснення заходів, пов'язаних із зазначеними обмеженнями, можуть здійснюватися лише у суворій відповідності з КПК України, законами України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про міліцію», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю».

Обмеження вказаних конституційних прав і свобод людини і громадянина під час проведення оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового слідства допускається лише за вмотивованим

рішенням суду (крім випадку, передбаченого ч. 3 ст. 30 Конституції України) і носять винятковий та тимчасовий характер.

Обшук житла чи іншого володіння особи має здійснюватись у відповідності до ст. 14-1, ст. 177 КПК України за вмотивованою постановою судді за винятком невідкладних випадків, пов'язаних з врятуванням життя та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину. У разі невідкладного випадку обшук житла чи іншого володіння має здійснюватися лише у відповідності до ч. 6 ст. 177 КПК України.

Огляд житла чи іншого володіння особи має здійснюватись у відповідності до ст. 14-1; ст. 190 КПК України за вмотивованою постановою судді за винятком невідкладних випадків, пов'язаних з врятуванням життя та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину а також за письмовою згодою володільця з дотриманням вимог ч. 7 ст. 190 КПК України.

Згідно з Постановою № 2 від 28.03.2008 Пленуму Верховного суду України під житлом у значенні, що використовується у статтях 177, 178, 190 КПК п. 7 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» треба розуміти:

1) особистий будинок з усіма приміщеннями, які призначені для постійного чи тимчасового проживання в них, а також ті приміщення, які хоча й не призначені для постійного чи тимчасового проживання в них, але є складовою будинку;

2) будь-яке житлове приміщення, незалежно від форми власності, яке належить до житлового фонду і використовується для постійного або тимчасового проживання (будинок, квартира в будинку будь-якої форми власності, окрема кімната в квартирі тощо);

3) будь-яке інше приміщення або забудова, які не належать до житлового фонду, але пристосовані для тимчасового проживання (дача, садовий будинок тощо).

Згідно з вимогами ст. 17 Закону України від 23.02.2006 № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» відповідно до практики Європейського суду з прав людини поняття «житло» у п. 1 ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод охоплює не лише житло фізичних осіб. Воно може поширюватися на офісні приміщення, які належать фізичним особам, а також офіси юридичних осіб, їх філій та інші приміщення.

Як «інше володіння» слід розуміти такі об'єкти (природного походження та штучно створені), які за своїми властивостями дають змогу туди проникнути і зберегти або приховати певні предмети (речі, цінності). Ними можуть бути, зокрема, земельна ділянка, сарай, гараж, інші господарські будівлі та інші будівлі побутового, виробничого та іншого призначення, камера сховища вокзалу (аеропорту), індивідуальний банківський сейф, автомобіль тощо.

Співробітниками УМДПЛ з метою мінімізації порушень права на приватність в 2009 році постійно здійснювалась аналітична, нормотворча та практична діяльність, належне реагування на кожний із виявлених випадків таких порушень.

Вивчення стану дотримання права на приватність в діяльності ОВС здійснювалося шляхом систематичних аналізів добових зведень, в ході особистих прийомів громадян, розгляду звернень, моніторингу засобів масової інформації, інспектування органів та підрозділів, відвідувань в складі постійно діючих мобільних груп тощо.

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що порушення права на приватність в практичній діяльності ОВС носить системний характер. Порушення права на тілесну приватність фактично було розглянуто в інших розділах звіту, що стосувалися захисту від катувань та жорстокого поводження, порушень права на свободу. Тому в цьому розділі більш детально будуть розглянуті порушення територіальної та комунікаційної приватності.

Варто відмітити, що найбільш поширеними порушеннями права на територіальну приватність є несанкціоновані проникнення з метою огляду житла та іншого володіння особи, у тому числі земельних ділянок, сараїв, гаражів, інших господарських будівель, автомобілів з метою вилучення заборонених предметів.

Що стосується комунікаційної приватності, то мова йде проти-правні зняття інформації з мобільних телефонів затриманих, несанкціоновані отримання роздруківок розмов громадян зі стаціонарних телекомунікацій та мереж мобільного зв'язку.

АНАЛІТИЧНА ТА НОРМОТВОРЧА РОБОТА

В поточному році помічниками Міністра готувалися узагальнені інформаційно-аналітичні матеріали щодо стану дотримання

права на приватність в діяльності ОВС, інформація щодо конкретних випадків порушень права на приватність, що направлялись як на адресу керівництва ГУМВС, УМВС, так і керівництву МВС України.

За результатами аналізу чинного законодавства України та відомчої нормативно-правової бази МВС фахівцями УМДПЛ було підготовлено доповідну записку на ім'я Міністра внутрішніх справ з інформацією про порушення прав людини при проведенні дактилоскопіювання осіб (<http://www.umdpl.info/index.php?id=268214254>).

Помічником Міністра в Миколаївській області було ініційовано юридично-правове обґрунтування неправомірності огляду співробітниками ДАІ автомобіля без санкції суду, адже автомобіль, відповідно до практики Європейського суду з прав людини, належить до володіння особи. Відповідно, несанкціонований його огляд має розцінюватися як порушення права на приватність, яке гарантоване ст.30 Конституції України.

Одним з основних джерел отримання інформації протягом 2009 року залишалися результати відвідування органів та підрозділів постійно діючими мобільними групами, яких за участі помічників Міністра було здійснено 424. Узагальнена інформація щодо дотримання права на приватність на підставі звітів моніторів шоквартально направлялась керівникам ГУМВС, УМВС помічниками Міністра з метою усунення виявлених недоліків та недопущення їх в подальшому. Слід зазначити, що адекватне реагування з боку керівництва відбувалося за кожним з таких інформувальних через налагоджену співпрацю помічників Міністра та керівництва обласних управлінь, особливо в Донецькій, Житомирській, Закарпатській, Миколаївській, Сумській та Черкаській областях.

Як позитивний аспект, необхідно також відзначити налагодження систематичного інформування керівництва ГУМВС, УМВС про стан дотримання права на приватність за результатами аналізу роботи зі зверненнями громадян та інспекційної роботи у Донецькій, Запорізькій, Миколаївській, Сумській, Тернопільській областях. Позитивними прикладами є також розгляд на колегіях ГУМВС, УМВС узагальнених інформацій та аналітичних довідок помічників Міністра щодо дотримання прав людини на приватність:

За результатами інформації помічника Міністра Геми Л.О. 14.07.2009 на розширеному засіданні колегії ГУМВС в Сумській області здійснено виступ, в якому присутнім доведено виявлені факти порушень права громадян на приватність працівниками підрозділів кримінального розшуку, ДІМ та УДАІ. Викладено особисті пропозиції. (Протокол № 7, рішення № 21/1-1948).

Аналогічні приклади мають місце в Житомирській, Запорізькій, Тернопільській областях. Про виявлені факти порушення права на приватність помічниками Міністра інформувалось керівництвом ГУМВС, УМВС. Такі випадки мали місце в Житомирській, Закарпатській, Донецькій, Запорізькій, Миколаївській, Сумській областях.

Так зокрема, 05.05.2009 помічником Міністра в Житомирській області було направлено начальникові УМВС службовий лист «Про дотримання вимог законодавства при проведенні дактилоскопіювання». У листі йшлося про приведення у відповідність до вимог чинного законодавства та нормативно-правових актів МВС України розпорядження УМВС від 25.01.2006 № 16 «Про надання інформації про вилучення слідів, речових доказів та їх направлення для проведення експертиз і досліджень». За наслідками розгляду зазначеного службового листа дію розпорядження УМВС від 25.01.2006 № 16 скасовано.

В Закарпатській області помічником Міністра Кіяком С.Е. також було направлено службовий лист начальникові ГУМВС «Про дотримання вимог законодавства при проведенні дактилоскопіювання». За наслідками розгляду вказаного службового листа у МРВ області було розіслано вказівку щодо припинення випадків безпідставного дактилоскопіювання осіб, доставлених в чергові частини МРВ області. В НДЕКЦ області було запроваджено практику заведення дактокарт по категоріям осіб, які притягувались або до кримінальної, або до адміністративної відповідальності.

РОБОТА ЗА ЗВЕРНЕННЯМИ ГРОМАДЯН ТА ІНСПЕКЦІЙНА РОБОТА

За звітний період на особистих прийомах помічниками Міністра прийнято 124 громадянина з питань порушення права на приватність (Донецьк – 42, Тернопіль – 24, Запоріжжя – 22, Суми – 15, Харків – 12, Миколаїв – 9, Луганськ – 8, Кіровоград – 2, Житомир – 2).

Найбільш характерними випадками порушень права на приватність, озвучених громадянами на особистих прийомах, були наступні:

- звернення громадянки Л. до помічника Міністра в Запорізькій області зі скаргами на протиправні проникнення працівників міліції до її домоволодіння з метою проведення обшуку та огляду.
- звернення громадян Б. та О. до помічника Міністра в Сумській області зі скаргою на протиправне проникнення працівниками міліції до їх домоволодінь з метою проведення обшуку.

В ході особистих прийомів помічниками Міністра від громадян з питань порушення права на приватність прийнято 111 звернень (Донецьк – 48, Запоріжжя – 22, Суми – 17, Миколаїв – 8, Тернопіль – 8, Луганськ – 5, Житомир – 2, Кіровоград – 1).

Як найбільш характерні проблеми дотримання права на приватність, порушені у зверненнях, можна зазначити наступні:

- звернення до помічника Міністра в Миколаївській області від громадянки Д. з заявою на протиправні дії працівників ДАІ, які, порушуючи її право на територіальну приватність, здійснили несанкціонований огляд салону її автомобіля. Ініційована службова перевірка силами УДАІ УМВС не встановила порушень з боку співробітників ДАІ. Помічник Міністра, не погодившись з результатами перевірки, ініціював повторну перевірку силами штабу УМВС, в результаті якої факти, викладені у скарзі, були підтверджені, до дисциплінарної відповідальності притягнуті 2 працівники ДАІ, громадянці Д. принесені вибачення;
- звернення до помічника Міністра в Донецькій області від громадянки П. з про незаконний огляд та незаконне вилучення її майна. В результаті перевірки, яку проводили працівники ВВБ, ІОС, УКЗ, ГУМВС, факти знайшли своє підтвердження. Матеріали були направлені до прокуратури Приморського району м. Маріуполя. За результатами перевірки був звільнений з посади заступник начальника РВ, притягнуті до дисциплінарної відповідальності працівники міліції СДІМ, СДСБЕЗ Приморського РВ;
- звернення до помічника Міністра в Сумській області громадянина І. з заявою про порушення його права на приватність

працівниками Тростянецького РВ в частині розповсюдження копії довідки із УІТ УМВС про притягнення його до кримінальної відповідальності в минулому. Внаслідок цього гр. І. неодноразово відмовляли в працевлаштуванні в провінційному містечку та виникли проблеми з усиновленням дитини з дитячого будинку. Проведеною з ініціативи помічника Міністра службовою перевіркою ІОС УКЗ викладені в зверненні факти підтвердились. В порушенні кримінальної справи відносно начальника сектору ДІМ Тростянецького РВ майора міліції А. прокуратурою було відмовлено. Проте наказом начальника УМВС України в Сумській області за неналежне зберігання службових документів, що сприяло витоку конфіденційної інформації та порушення права на приватність гр. І., в порушення вимог ст. 31 Закону України «Про інформацію» майору міліції А. було оголошено сувору догану, а начальник Тростянецького РВ підполковник міліції Є. отримав догану в якості дисциплінарного стягнення.

В цілому за фактами порушень права на приватність, викладеними в зверненнях громадян, помічниками Міністра ініційовано 107 службових перевірок (Донецьк – 49, Запоріжжя – 22, Суми – 17, Миколаїв – 8, Тернопіль – 3, Черкаси – 3, Житомир – 2, Кіровоград – 1, Луганськ – 1, Харків – 1). З числа зазначених перевірок 15 було проведено працівниками ВВБ (Донецьк – 9, Миколаїв – 2, Тернопіль – 2, Луганськ – 1, Суми -1); 41 перевірка була проведена працівниками ІОС (Донецьк – 33, Суми – 6, Тернопіль – 1, Запоріжжя 1); 51 перевірку здійснили працівники інших служб (Запоріжжя – 21, Суми – 10, Донецьк – 7, Миколаїв – 6, Черкаси – 3, Житомир – 2, Кіровоград – 1, Харків – 1).

З метою виявлення фактів порушень права на приватність в якості інспекційної роботи помічниками Міністра перевірено 258 підрозділів ОВС (Луганськ – 85, Кіровоград – 34, Черкаси – 30, Донецьк – 26, Житомир – 22, Ужгород – 22, Миколаїв – 16, Суми – 7, Тернопіль – 13, Запоріжжя – 3).

Здійснений аналіз дозволяє виокремити наступні чинники, які за своїм впливом є **найбільш вагомими при порушеннях прав людини в цій галузі:**

- незадовільний рівень професійної підготовки співробітників ОВС;
- відсутність належного контролю (а здебільшого – пряма зацікавленість в таких порушеннях) з боку керівництва ОВС;
- відсутність належного контролю з боку наглядових органів;
- відсутність належного реагування з боку судів;
- негативна система кількісних показників, досягнення яких без порушення гарантованих прав людини неможливе.

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

З метою більш повного розуміння необхідності дотримання права людини на приватність в повсякденній діяльності за участі помічників Міністра для працівників ОВС проведено ряд семінарів та тренінгів за участю помічників Міністра:

- в жовтні місяці 2009 року у Донецькому юридичному інституті пройшов дводенний міжнародний семінар «Права та фундаментальні свободи людини, система їх захисту на міжнародному та національному рівні». Під час проведення міжнародного семінару були проведені круглий стіл, тренінги з прав людини. Окремою темою розглядалося й право на приватність, та механізми його захисту;
- проведені семінари в Першотравневому РВ, Вугледарському МВ, ІТТ Маріупольського МУ, Маріупольському МУ, Іллічівському РВ, Приморському РВ, Ворошиловському РВ, Слов'янському РВ, Артемівському РВ, Слов'янському ЛВМЛУ на Донецькій залізниці на теми: «Права людини: основні поняття, механізми захисту», «Міжнародні документи у сфері захисту прав людини»;
- 26.05.2009 р. проведено семінар в приміщенні Сумського міського управління для працівників служб ДІМ, КР, БЗПТЛ, БНОН (150 осіб) на тему «Право на приватність в діяльності ОВС. Відповідальність та практика Європейського суду».

З метою забезпечення прозорості щодо стану дотримання права на приватність в діяльності ОВС за участі помічників Міністра проводилися прес-конференції та круглі столи:

- 14.01.09 року в Миколаївській області відбувся круглий стіл за участі представників Миколаївського фонду «Любисток», правозахисної групи «Незалежна адвокація», Миколаївської обласної організації ВГО «Антикримінальний вибір», Миколаївської обласної колегії спілки адвокатів України, Громадської ради при УМВС. Одне з питань, які обговорювалися за круглим столом – покращення контролю за станом дотримання права на приватність в діяльності органів та підрозділів УМВС;
- 11.06.09 року в Маріупольському міськуправлінні ГУМВС України в Донецькій області відбулася прес-конференція з керівним та особовим складом міськрайвідділів міліції. Учасники прес-конференції розповіли про основні напрямки діяльності по забезпеченню прав людини, в тому числі й права на приватність, навели приклади резонансних випадків по порушенню прав людини в ОВС та відповіли на запитання представників засобів масової інформації;
- 26.11.09 року в Миколаївській області спільно з членами Громадської ради проведена конференція зі студентами вищих навчальних закладів міста на тему: «Стан дотримання права на приватність в діяльності органів та підрозділів УМВС».

Стан дотримання права людини на приватність, діяльність УМДПЛ в цьому напрямку систематично висвітлювалися з засобів масової інформації:

- 14.05.2009 в Сумській області в регіональному виданні «Данкор» № 27 надрукована стаття «Право на приватність» з особистим коментарем помічника Міністра, в якій висвітлені виявлені факти порушень права на приватність працівниками ОВС області та вжиті керівництвом ГУМВС заходи щодо притягнення до відповідальності винних посадових осіб з метою недопущення таких випадків в подальшому. Роз'яснено положення цього права з позицій національного та міжнародного законодавства;
- 25.05.09 друкованому виданню в Миколаївській області «Причорномор'є» дане інтерв'ю на тему: «Порядок реагування помічника Міністра на звернення громадян стосовно порушення співробітниками ОВС їх права на приватність»;

- 01.07.2009 в Черкаській області у газеті «Вечірні Черкаси» № 26 у рубриці «Три запитання до представників закону» розміщений матеріал «Зняли відбитки пальців» та у № 42 від 21.10.2009 – розміщений матеріал «Незаконний огляд».
- 20.07.09 друкованому виданню в Миколаївській області «Николаевские новости» та інтернет-виданню «Преступности – нет» дане інтерв'ю з питань дотримання прав людини на приватність під час здійснення адміністративних процедур підрозділами ДАІ, паспортної служби та дозвільної системи;
- 17.11.09 ЦГЗ УМВС в Миколаївській області з метою подальшого розповсюдження в друкованих ЗМІ та трансляції на місцевих телеканалах помічником Міністра дане інтерв'ю з питань порушення права на приватність учасників дорожнього руху при здійсненні оглядів автомобілів співробітниками ДАІ;

ВЗАЄМОДІЯ З ОРГАНАМИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА НЕУРЯДОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

З метою забезпечення підзвітності ОВС громадянському суспільству у сфері дотримання права людини на приватність помічники Міністра співпрацювали з органами виконавчої влади, неурядовими та міжнародними організаціями:

- в Донецькій області налагоджено взаємодію з представниками ПГО «Маріупольська правозахисна група», ГО «Донецький меморіал», ПГО «Нова наша Україна», Донецької обласної ліги ділових та професійних жінок, Гельсінського фонду з прав людини (Польща), «Центр захисту конституційних прав Грузії» (Грузія), Донецького обласного громадського центру тверезості та оздоровлення «Іскра», Донецького обласного громадського Центру громадських ініціатив «Чайка»;
- у Житомирській області налагоджено взаємодію з цих питань із Житомирським обласним відділенням «Міжнародного товариства прав людини – Українська секція», Житомирським міським громадським благодійним фондом захисту неповнолітніх «Катерина», громадською організацією «Спілка ко-

- лишніх працівників органів внутрішніх справ Житомирської області «Захист та допомога», Житомирським осередком Української асоціації «Міжнародна Амністія»;
- в Запорізькій області налагоджена взаємодія з міським об'єднанням «Громадський захист», Всеукраїнською громадською організацією «Антикримінальний вибір» м. Запоріжжя, благодійною організацією «Центрально-європейський інститут демократичних реформ», обласною громадською організацією «Комітет виборців України», громадською організацією «Департамент прав і свобод людини», громадською організацією «Запорізька правозахисна ліга «Універсал», благодійним фондом «Сподівання» м. Запоріжжя;
 - в Рівненській області на постійній основі налагоджена співпраця з такими громадськими організаціями, як: «Комітет виборців України», «Спілка водіїв», Центр підтримки громадських ініціатив «Чайка», «Антикримінальний вибір». Керівники зазначених організацій включені до складу Громадської ради з питань дотримання прав людини при УМВС у Рівненській області та до складу постійно діючої мобільної групи.
 - в Сумській області налагоджена взаємодія з СМОГМО «Громадське Бюро Правозахист».
 - в Тернопільській області налагоджено взаємодію з представниками ГО «Відродження нації», ГО «Центр правової допомоги», Всеукраїнською ГО Альянс «Майдан»;

ІНШІ ЗАХОДИ, ІНІЦІЙОВАНІ ПОМІЧНИКАМИ

14.10.2009 питання забезпечення міліцією права громадян на приватність було винесене на розширене засідання Громадської ради при ГУМВС України в Черкаській області, на якому були присутні всі керівники галузевих служб, начальники міськрайвідділів міліції області, представники громадських організацій та засобів масової інформації. На засіданні Ради з цього приводу виступили помічник Міністра Батчаєв В.К., члени Ради Шубіна І.В. (про факти проведення безпідставного особистого огляду та зняття інформації з мобіль-

них телефонів співробітниками ПС і підрозділу «Беркут») та Бамбула В.В. (про факти дактилоскопії осіб ромської національності).

За результатами засідання Ради прийняте відповідне рішення, у якому командирам батальйону патрульної служби та роти міліції особливого призначення «Беркут» дана вказівка на інструктажах перед заступанням нарядів на службу акцентувати увагу підпорядкованого особового складу на неприпустимості випадків порушення прав громадян під час перевірки документів і незаконного проведення особистого огляду та зняття інформації приватного характеру з мобільних телефонів. Начальникам територіальних підрозділів внутрішніх справ доручено створити умови для недопущення випадків порушення міліцією прав ромського населення, в першу чергу – фактів проведення безпідставного фотографування та дактилоскопії ромів.

У подальшому рішення Громадської ради закріплене вказівкою начальника ГУМВС від 18.11.2009 № 1-21/15/36 «Про організацію виконання рішення засідання Громадської ради при ГУМВС з питань забезпечення прав людини».

ЗАХОДИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАПЛАНОВАНІ У ЦЬОМУ НАПРЯМКУ НА 2010 РІК

1. Продовження перевірок діяльності органів та підрозділів МВС з цього напрямку, в першу чергу – підрозділів служби дільничних інспекторів міліції, карного розшуку та ДАІ.
2. Підготовка методичного матеріалу та проведення з персоналом територіальних підрозділів ОВС спеціального заняття на тему «Права громадян під час проведення обшуку або огляду житла».
3. Ініціювання внесення змін до нормативно-правових актів, які суперечать національному та міжнародному праву в контексті дотримання права на приватність в діяльності ОВС.;
4. Подання пропозицій керівництву МВС України на підставі узагальнення практики попередження фактів незаконних оглядів, обшуків, незаконного проникнення у володіння особи, надати повноваження помічникам Міністра щодо оз-

- найомлення з матеріалами службових перевірок та висновків до остаточного їх затвердження керівництвом ГУМВС, обов'язкової участі помічників Міністра у складі комісій за фактами та скаргами з ознаками злочину та перевищення службових повноважень.
5. Продовження здійснення контролю за дотриманням права на приватність в діяльності територіальних підрозділів органів внутрішніх справ в ході особистого інспектування, особистих прийомів громадян, розгляду звернень, моніторингу ЗМІ, відвідувань підрозділів в складі постійно діючих мобільних груп.
 6. Здійснення обмінних візитів мобільних груп з метою виявлення фактів порушення права людини на приватність та відповідного реагування на виявлені та проведення спільних інспектувань помічниками Міністра.
 7. З метою виявлення системних порушень права на приватність та запобігання таким порушенням залучати неурядові правозахисні організації, які опікуються правами людини.
 8. Продовження здійснення аналітичної роботи щодо стану дотримання права на приватність при здійсненні органами та підрозділами заходів по боротьбі з незаконним обігом зброї, боєприпасів та вибухівки, наркотичних засобів, фальсифікованої та контрафактної продукції. За результатами аналізу ініціювати залучення співробітників центрального апарату МВС до перевірки фактів, які свідчать про можливе порушення права на приватність (незаконний огляд, незаконний обшук, незаконне проникнення в володіння особи тощо). Ініціювати розгляд результатів перевірки на засіданні Громадської ради при МВС та на засіданнях колегії МВС.
 9. Ініціювання перегляд статистичної звітності за результатами оперативно-службової діяльності ОВС як одного з основних чинників, який спонукає працівників ОВС на порушення права на приватність.
 10. Проведення занять в системі службової підготовки з працівниками ОВС з питань забезпечення права на приватність.

8. | Захист від расизму та дискримінації

МІЖНАРОДНЕ ТА ВІТЧИЗНЯНЕ ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ

«Утвердження і забезпечення прав людини є головним обов'язком держави», – відзначається в ч. 2 ст. 3 Конституції України. У міжнародних документах з прав людини передбачається, що країна, що ратифікувала їх, зобов'язана шанувати і забезпечити всім людям, що знаходяться на її території й у межах її юрисдикції, права людини без будь-яких розходжень, таких як раса, колір шкіри, стать, мова, релігія, політичні або інші погляди, національне або соціальне походження, власність, народження або інший статус.

Ще Загальна декларація прав людини, прийнята ООН у 1948 році, заборонила всі форми расової й іншої дискримінації.

«Будь-яке розрізнення, виняток, обмеження чи перевага, оснований на ознаках раси, кольору шкіри, родового, національного чи етнічного походження, метою або наслідком яких є знищення або применшення визнання, використання чи здійснення на рівних засадах прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній чи будь-яких інших галузях суспільного життя» розуміється як расова дискримінація відповідно до Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. Означена Конвенція, ратифікована Україною в 1969 році, встановила основні зобов'язання до держав-учасниць. Зокрема, відповідно до ст. 5 Конвенції, держави *«зобов'язуються заборонити і ліквідувати расову дискримінацію в усіх її формах і забезпечити рівноправність кожної людини перед законом, без розрізнення раси, кольору шкіри, національного або етнічного походження».*

Згідно зі ст. 14 (Заборона дискримінації) Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, здійснення

прав і свобод *«гарантується без будь-якої дискримінації за ознакою статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних та інших переконань або соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження або інших обставин».*

Заборона дискримінації міститься й у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок, Декларації про ліквідацію всіх форм нетерпимості й дискримінації на основі релігії або переконань та в інших міжнародних документах.

Однією із форм дискримінації є етнічний профайлінг. В своїй 11-й загальнополітичній рекомендації Європейська комісія проти расизму та нетерпимості (ЄКПРН) визначає расовий (етнічний) профайлінг як *«використання правоохоронними органами, без об'єктивних та розумних підстав, таких ознак як раса, колір шкіри, мова, релігія, громадянство, національне чи етнічне походження при контролі, стеженні чи проведенні розслідування».* Наприклад, перевірка документів, доставляння в приміщення міліції, затримка, опитування, збір інформації за ознакою *«характерної»* для іноземця зовнішності. У відповідності з п. 2 ст. 11 Закону України *«Про міліцію»*, міліція має право *«перевіряти у громадян при підозрі у вчиненні правопорушень документи, що посвідчують їх особу...».* Зрозуміло, що зовнішність вихідця з країн Азії та Африки, Закавказзя тощо не може сама по собі бути підставою для підозри таких осіб у вчиненні ними правопорушення. Отже, етнічний профайлінг припускає наявність постійного зв'язку між расою, національністю й протизаконною діяльністю, що є неприпустимим у демократично-му суспільстві.

Особливу тривогу у цьому контексті викликає нав'язування негативних етнічних стереотипів, створення і маніпулювання образами *«кримінального кавказця»*, *«цигана-шахрая»*, *«нігерійця-наркаторговця»*, *«китайської тріади»* тощо, що, на жаль, є притаманним деяким ЗМІ України. Такі вияви можна характеризувати як *«мову ворожнечі».*

Ст. 24 Конституції України гарантує, що: *«Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та*

соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками».

Одночасно й іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, відповідно до ст. 26 Конституції *«користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України»*, – за винятками, що фактично зводяться до обмеження їх політичних прав (обирати та бути обраними).

Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації прямо зобов'язує держави, щоб *«поширення ідей, заснованих на расовій перевазі або ненависті, усяке підбурювання до расової дискримінації, а також всі акти насильства або підбурювання до таких актів, спрямованих проти будь-якої раси або групи осіб інших кольорів шкіри або етнічного походження...»* були оголошені караними за законом злочинами. Європейська комісія проти расизму й нетерпимості (ЕКРН) у «Політичних рекомендаціях загального характеру» також закликає до введення кримінального покарання за такі злочини.

Останніми роками спостерігається активне використання Європейським Судом з прав людини статті 14 Європейської конвенції. Цьому сприяло й набуття чинності у 2005 році Протоколу № 12, який закріпив загальний принцип недискримінації. Протокол був ратифікований Україною в лютому 2006 р. Відповідно до нього, юрисдикція Європейського Суду з прав людини поширюється на всі права, гарантовані національним законодавством, на всі дії чи бездіяльність державної влади.

Держави мають позитивний обов'язок проводити розслідування потенційної наявності расистського мотиву в учинених злочинах. У показовому рішенні в справі «Начова й інші проти Болгарії», Європейський Суд ухвалив, що уряди зобов'язані проводити розслідування можливих расистських мотивів, які лежать в основі актів насильства. Хоча суд і не зажадав прийняття спеціального законодавства проти злочинів на ґрунті ненависті, він недвозначно визнав, що такі злочини вимагають від системи кримінального права відповідних мір, співрозмірних величині заподіяного збитку.

Суд застосував ці принципи й у справі «Сечич проти Хорватії», мова в якому йшла про напад скінхедів на чоловіка з народу рома. У своєму рішенні суд підтвердив, що *«при розслідуванні інциден-*

тів із застосуванням насильства державні органи мають додатковий обов'язок задіяти всі обґрунтовані заходи щодо виявлення будь-якого расистського мотиву, а також установити, зіграла в даних подіях яку-небудь роль етнічна ворожнеча або упередженість, чи ні. Не зробити цього, а також трактувати насильства й жорстокості, пов'язані із проявом расизму, на тих же підставах, що й у випадку злочинів, що не мають расистського підтексту, означало б закривати очі на специфічний характер діянь, що представляють собою особливо злісне порушення основоположних прав».

Українське право також закріплює норми, що стоять на захисті людини від проявів дискримінації та расизму. Зокрема, за порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної приналежності або ставлення до релігії, передбачена кримінальна відповідальність, що закріплено у ст. 161 Кримінального кодексу України: *«умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності або образу почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями».*

Кримінальний кодекс передбачає й додаткове покарання за расово-вмотивовані злочини, що вважається обтяжуючою обставиною. П. 3 ч. 1 ст. 67 ККУ включає до переліку обставин, які обтяжують покарання, *«вчинення злочину на ґрунті расової, національної чи релігійної ворожнечі або розбрату».* Однак, багато правників вважають, що вищезазвані статті Кримінального кодексу не охоплювали весь масив діянь, що можуть бути кваліфіковані як злочини на ґрунті расової, національної та релігійної ворожнечі.

Навіть Комітет з ліквідації расової дискримінації ООН у листопаді 2007 р. зауважував щодо ситуації в Україні: *«Занепокоєння Комітету викликають звіти про незаконні дії міліції та відсутність ефективного захисту у випадках дискримінації й насильства проти етнічних і релігійних меншин, особливо ромів, кримських татар, біженців з Азії й Африки, а також мусульман і євреїв, небажання правоохоронних органів розслідувати ці випадки належним чином, і тенденція до переслідування та тримання під вартою осіб, що здійснюють такі дії, за досить м'якими статтями, такими як «хуліганство».*

Як результат, до парламенту було подано декілька законопроектів, найкращим з яких, на думку експертів, виявився проект

Т.В. Чорновола. Верховна Рада прийняла Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості», № 1707-VI від 5 листопада 2009 року (<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>).

Означеним Законом запроваджено кримінальну відповідальність за скоєння з *мотивів расової, національної або релігійної нетерпимості* таких злочинів, як умисне вбивство (ст. 115 ККУ), умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121 ККУ), умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (ст. 122 ККУ), побої і мордування (ст. 126 ККУ), катування (ст. 127 ККУ), погроза вбивством (ст. 129 ККУ) та ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості (ст. 300 ККУ). За всіма цими злочинами *досудове слідство провадиться слідчими ОВС*, тому у міліції відтепер немає підстав стверджувати, що боротися з проявами расизму немає важелів.

Також підсилено відповідальність за порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії (ст. 161 ККУ), що передбачає відтепер максимальне покарання у вигляді позбавленням волі на строк до 8 років (раніше було до 5 років). Щоправда, досудове слідство за цією статтею провадиться слідчими прокуратури, і практика її правозастосування в Україні є нечисленною.

06.02.2009 р. Генеральною прокуратурою України та Міністерством внутрішніх справ було прийнято спільну вказівку № 11/128 «Про облік злочинів, що вчинені на ґрунті расової, національної чи релігійної нетерпимості, а також результати їх розслідування». Згідно з цією вказівкою запроваджено щомісячний звіт про злочинність на ґрунті расової, національної чи релігійної нетерпимості.

ЗАГАЛЬНА СИТУАЦІЯ ЩОДО ПРОЯВІВ РАСИЗМУ ТА КСЕНОФОбІЇ В УКРАЇНІ ЗА 2009 РІК

Україна є багатонаціональною, поліетнічною державою. Найчисельнішими в Україні є такі 15 національних меншин: росіяни (8,3 млн.), білоруси (275,8 тис.), молдовани (258,6 тис.), кримські та-

тари (248,2 тис., проживають у Криму, що складає 12 % населення АРК), болгары (204,6 тис.), угорці (156,6 тис.), румуни (151 тис.), поляки (144,1 тис.), євреї (103,6 тис.), вірмени (99,9 тис.), греки (91,5 тис.), цигани/рома (47,6 тис.), азербайджанці (45,2 тис.), німці (33,3 тис.), гагаузи (31,9 тис.).

Минулий рік ознаменувався в Україні фінансовою й економічною кризою. Інфляція та безробіття стали звичними бідами для багатьох родин. За таких умов підсилюється вплив екстремістських угруповань, які обіцяють вирішити всі проблеми за допомогою «простих рецептів». Для сучасних націонал-соціалістів (чи то «соціал-націоналістів»), економічна криза — це гарна можливість для перебування нових прихильників, адже вона призводить до:

- зростання соціальної напруженості у суспільстві;
- зростання антиімміграційних рухів, досить часто расистського або націоналістичного напрямку;
- вчинення злочинів стосовно мігрантів на побутовому ґрунті;
- вчинення побутових злочинів з боку мігрантів;
- наявності значної кількості мігрантів, які знаходяться «поза правовим полем» (нелегальні мігранти);
- паразитування на міграції злочинного бізнесу організованих груп (торгівля людьми).

Спроби неофашистів долучити нових людей до своєї діяльності звичай починаються із надання «для ознайомлення» пропагандистських матеріалів — буклетів та брошур відповідного змісту. Після того, як неофіти приймають їхню символіку й ідеї, фашисти починають залучати їх до демонстрацій, роздачі буклетів або розклеювання наліпок. Це призводить до того, що деякі лідери субкультурних груп, що співробітничать із неофашистами, самі приєднуються до профашистських організацій або одержують від них інструкції. Дурною славою в цьому сенсі особливо користуються деякі футбольні фани — потенційні бойовики. Скінхеди — «хранителі цінностей білого середовища», — часто втягують їх у конфлікти на національному ґрунті.

Незважаючи на те, що колишній Президент України неодноразово заявляв, що в Україні немає організацій, які проповідують расистські принципи (зокрема, таку заяву було зроблено 6 грудня на зустрічі з представниками національно-культурних спільнот у Жи-

томирі), в країні відбувається активна діяльність таких праворадикальних об'єднань як:

- ВО «Свобода» Олега Тягнибока, який дозволяє собі публічно виголошувати шовіністичні промови (<http://www.youtube.com/watch?v=7bxudyer7j8>);
- організацій, що входять до так званої «Соціал-Націоналістичної асамблеї» («Слава і честь» (СІЧ), «Патріот України» – української воєнізованої соціал-націоналістичної громадської організації (відповідно до програми, розміщеної на офіційному сайті організації, *«Патріот України» виступає за монорасове мононаціональне суспільство*). Ось лише фрагмент з програми «соціал-націоналістів»: *«Наш Націоналізм є расовим, соціальним, великодержавно-імперським, антисистемним (антидемократичним), самодостатнім, войовничим та безкомпромисним. Свою ідеологію Український Соціал-Націоналізм будує на максималізмі, національно-расовому егоїзмі, любові до свого, нетерпимості до ворожого та активізмі, здатному бути залізним тараном для розтрощення чужої сили, що схоче стати на перешкоді Української Нації та Білої Раси»*);
- автономні праві (ультраправі радикали на своєму сайті зазначають, що окрім інших, ворогами української нації є «жидівська» олігархія, взагалі вся система влади в Україні, а також різноманітні антифашисти, гомосексуалісти, іншорасові мігранти);
- ВО «Тризуб» ім. С. Бандери (відомі екстремістськими діями по відношенню до культурних цінностей, провокаціями на ксенофобському ґрунті);
- Українська націонал-трудова партія (незареєстрована організація, пропагандистські матеріали расистського гатунку на сайті УНТП – малюнки, інформація – компрометують і навмисно формують упереджене ставлення до людей інших національностей).

Серед характерних рис поживавлення расистських та ксенофобських тенденцій в Україні останніми роками можна вважати наступні:

- збільшення чисельності праворадикальних партій та організацій;

- публічні протиправні акції з боку прихильників ультраправого руху та так званого «антифашистського руху»;
- балотування в якості кандидатів в президенти осіб, що публічно висловлювали ксенофобські та антисемітські погляди.

Статистика та моніторинг нападів, вчинених на расовому ґрунті, запроваджене на сайті <http://www.kngu.org/>, свідчить, що вони відрізняються від звичайних не тільки мотивацією правопорушення, але й наслідками для жертви. На відміну від багатьох інших карних діянь, жертва злочинів на ґрунті ненависті вибирається не як особистість, а як представник певної групи. При цьому передається сигнал, призначений не тільки конкретній жертві, але й більш широкому співтовариству, членом якого вона є. Злочини на ґрунті ненависті відбуваються з метою залякати жертву й співтовариство, до якого вона належить.

Увечері 27 березня 2009 року група агресивно налаштованих молодих людей напала на синагогу в Сімферополі. Постраждали 2 людини. Правоохоронці затримали 5 нападників. Двох ініціаторів бійки засудили на 5 діб за дрібне хуліганство, інших відпустили.

Важливо зауважити, що якщо злочини на ґрунті ненависті не виділяють в особливу категорію, а ставляться до них, як і до інших злочинів, їхнє розслідування часто проводиться неналежним чином. Це може проявлятися по-різному. Наприклад, слідчі не вірять показанням жертви або не проводять належного розслідування заяв про наявність мотиву упередження; при визначенні необхідної міри покарання прокуратура знижує ступінь провини правопорушника, а суд не користується власними повноваженнями щодо жорсткості міри покарання з урахуванням мотивів, якими керувався злочинець. Тому одним із основних напрямків діяльності Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС було визначено саме моніторинг заходів протидії расизму та ксенофобії в українському суспільстві.

Неадекватне реагування на протиправні дії екстремістів призводить до того, що останні починають спекулювати під час своїх піар-кампаній на атрибутах державних органів влади. Наприклад, на початку 2009 р. у Києві розповсюджувалася листівка від імені «Українського руху проти нелегальної міграції», в якій буцімто

в якості спільної позиції з Департаментом боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми МВС безапеляційно зазначалося: *«в Україні перебуває зараз біля 500–750 тис. нелегальних мігрантів. Вони завозять нам хвороби, наркотики, злочинність і, навіть, якщо отримують роботу – то за рахунок громадян України, які цієї роботи позбавляються»...*

До речі, МВС України має досить відкриту позицію щодо визнання недоліків у сфері правового реагування на факти національної чи релігійної нетолерантності. Так, виступаючи на Громадських слуханнях «Права людини в діяльності ОВС України» 2 жовтня 2009 року, Міністр внутрішніх справ Юрій Луценко зазначив: *«Не приділена увага в системі підготовки працівників жодного з підрозділів проблемам протидії расизму та неприпустимості расової дискримінації, неприпустимості використання «мови ворожнечі» у виступах посадових осіб ОВС. І це в той час, коли саме ми перші заявили про рішучу боротьбу із проявами расизму та ксенофобії в українському суспільстві».*

ОЦІНКА ЗАХОДІВ, ЗДІЙСНЕНИХ МВС УКРАЇНИ ПРОТЯГОМ 2009 РОКУ

За даними МВС України, у 2009 році було зареєстровано 416 злочинних посягань, учинених відносно громадян країн дальнього зарубіжжя, серед яких 7 – умисних убивств (розкрито – 6), тяжких тілесних ушкоджень – 6 (5), середньої тяжкості тілесних ушкоджень – 6 (4). Умисні вбивства вчинювалися стосовно 2 громадян країн Африки та по одному – Афганістану, Індії, Китаю, Сирії і Туреччини. Для порівняння слід вказати, що у 2008 році відносно іноземців було учинено 403 злочинних посягань, з яких 15 злочинів проти особи, у тому числі вмісних убивств – 12 (розкрито – 11), тяжких тілесних ушкоджень – 13 (10) та середньої тяжкості тілесні ушкодження – 9 (7). Крім того, учинено 38 хуліганських дій, з яких 34 розкрито.

26.06.2009 у місті Києві невстановленою особою вчинено вбивство громадянина Федеративної Республіки Нігерія Ігбодіну Джуліуса Езі-

ке, приватного підприємця. За даним фактом порушено кримінальну справу за ознаками складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 115 (умисне вбивство) КК України. Опрацьовується ряд версій, у тому числі про його вчинення на расовому ґрунті.

Окреме занепокоєння викликають факти вчинення протиправних дій відносно іноземців учасниками радикально налаштованих молодіжних організацій і рухів, до таких належать так звані «скінхеди» та неонацисти. Головною метою їх діяльності, за їх ствердженнями, є боротьба за «чистоту» європеїдної раси шляхом вигнання з України вихідців з країн Африки, Азії та Латинської Америки. З урахуванням цього МВС України протягом 2009 року здійснило ряд заходів.

Серед організаційно-управлінських заходів більшість областей надала перевагу створенню власних планів невідкладних (робочих) дій, взявши за основу міністерський план заходів щодо протидії расизму та ксенофобії. Це, перш за все, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Закарпатська, Кіровоградська, Львівська, Рівненська, Сумська, Харківська області та м. Київ. Були також розроблені вказівки щодо боротьби із злочинами, учинених відносно іноземців, у тому числі – на ґрунті расових проявів та ксенофобії, які направлено в міськрайоргани та галузеві служби. В Донецькій області, наприклад, протягом 2009 року було надіслано 22 таких вказівки за різними напрямками службової діяльності.

У структурі підрозділів карного розшуку Міністерства та ГУМВС України в місті Києві, Дніпропетровській, Львівській, Луганській, Одеській, Харківській областях створено відділи з протидії етнічній злочинності та правопорушенням, пов'язаним з діяльністю радикально налаштованих і неформальних молодіжних рухів та організацій. В управлінні карного розшуку Закарпатської області був створений окремий сектор, на який покладено контроль за організацією роботи по попередженню та розкриттю злочинів, вчинених відносно іноземців. В м. Києві відповідні відділення були створені в структурі кожного райуправління, а в ГУМВС в Сумській області введено посаду оперуповноваженого з розкриття таких злочинів.

Ряд областей (Дніпропетровська, Донецька, Закарпатська, Полтавська, Харківська) повідомили про щомісячне заслуховування на

оперативних нарадах керівництва ГУМВС, УМВС питань щодо попередження та розкриття злочинів, вчинених відносно іноземців. Однак лише 4 області – Луганська, Сумська, Чернігівська, Чернівецька – повідомили про проведення планових та додаткових занять з особовим складом в системі службової підготовки, що передбачають висвітлення питань протидії расизму та ксенофобії.

В центральному апараті Міністерства застосовується практика вивчення матеріалів кримінальних та оперативно-розшукових справ за нерозкритими особливо тяжкими і тяжкими злочинами, де потерпілими є іноземці, та заслуховування керівників слідчо-оперативних груп про хід роботи з установлення осіб, причетних до їх учинення. Приділяється увага належному реагуванню працівників територіальних підрозділів на звернення про вчинення злочинів відносно іноземних громадян та повноті заходів, спрямованих на їх розкриття.

У 8 регіонах з метою ефективного реагування на ситуацію були створені оперативно-слідчі групи з розкриття і розслідування злочинів, вчинених відносно іноземців, а також заведені контрольно-наглядові справи (Волинська, Дніпропетровська, Закарпатська, Кіровоградська, Львівська, Харківська, Чернігівська області, м. Київ). В територіальних міськрайорганах цих регіонів були закріплені досвідчені працівники з моніторингу ситуації. У 7 областях на постійній основі було забезпечено моніторинг інтернет-ресурсів, телеканалів та друкованих ЗМІ щодо наявності проблемних матеріалів у сфері міжнаціональних відносин (Дніпропетровська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Рівненська, Чернігівська).

Щонайменше у 13 ГУМВС, УМВС (Дніпропетровська, Луганська, Донецька, Кіровоградська, Львівська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Чернівецька, Чернігівська області, м. Київ) повідомили про здійснення спеціалізованих оперативних заходів з виявлення прихильників неонацизму та расизму, збору та аналізу інформації щодо таких осіб в межах, передбачених компетенцією МВС України, силами дільничних інспекторів організовано доведення до прихильників ультраправої ідеології вимог законодавства. У більшості зазначених областей регулярно проводилися зустрічі з лідерами фанклубів футбольних команд з метою

своєчасного реагування на поширення серед вболівальників ксенофобських настроїв.

Вимоги міністерства стосовно внесення корегувань до планів комплексного використання сил та засобів були виконані у більшості областей. Відповідно до змін маршрути патрульних нарядів міліції були максимально наближені до навчальних закладів, місць компактного проживання та відпочинку представників іноземних діаспор і етнічних груп. Це дозволило знизити ризик скоєння злочинів проти життя, здоров'я та власності іноземних громадян, про що повідомили 15 областей (Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Луганська, Львівська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Черкаська, Чернівецька області). У м. Києві під посилене спостереження силами патрульної служби було взято 86 місць, а також проводилося постійне оперативне відпрацювання 55 місць збору потенційних прихильників ультраправої ідеології та членів радикальних угруповань.

Систематично проводилися зустрічі працівників міліції з учнями та студентами навчальних закладів. Як повідомили ГУМВС, УМВС України в 12 регіонах, частина таких зустрічей була спеціально присвячена питанням міжетнічної толерантності, запобігання проявів релігійної або національної нетерпимості (Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська області, м. Київ). У м. Києві, наприклад, силами фахівців кримінальної міліції у справах дітей та дільничних інспекторів міліції було проведено 3412 таких виступів перед учнівською молоддю та студентами.

У 2009 році працівниками Департаменту карного розшуку спільно з інститутом Східно-Європейського розвитку було розроблено пам'ятки-рекомендації для іноземних громадян, які перебувають на території України «Ваші права і як їх захистити», а також пам'ятки-рекомендації для працівників міліції «Знаки ненависті: як їх впізнати?» з виявлення за специфічними ознаками осіб, причетних до радикально налаштованих рухів, організації з ними профілактичної роботи.

З метою загальної профілактики було організовано розповсюдження серед учнів та студентів пам'яток з телефонами чергових час-

тин, дільничних інспекторів, «гарячих ліній», «телефонів довіри». Окремо були проведені інструктажі з персоналом приватних служб охорони, які забезпечують громадський порядок на території навчальних закладів та гуртожитків. Така робота регулярно проводилася у 8 регіонах (Донецька, Кіровоградська, Львівська, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Чернівецька області, м. Київ).

В межах спеціальної профілактики працівниками ОВС була організована постійна взаємодія з представниками етнічних меншин та національно-культурних громад Івано-Франківської, Луганської, Сумської, Харківської, Чернівецької, Чернігівської областей та м. Києва, лідерами єврейських громад Волинської, Донецької, Тернопільської областей, мусульманських діаспор Донецької області.

У Донецькій, Луганській та Львівській областях було налагоджено взаємодію з ректоратом вузів та деканатами факультетів, де навчаються іноземні студенти, а також з головами студентських земляцтв.

Реалізації профілактичних заходів сприяли спільні заходи, проведені за участю неурядових організацій, про що повідомили наступні області:

- Луганська: Луганський благодійний фонд «Крок у майбутнє», Благодійний фонд міжнаціональних культурних зв'язків ім. Богатікова, Асоціація народів Луганщини;
- Львівська: Українська асоціація «Міжнародної амністії»;
- Сумська: Українська секція міжнародного товариства прав людини;

З метою поширення інформації з питань протидії расизму та ксенофобії керівництвом та фахівцями щонайменше 8 ГУМВС, УМВС (Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Кіровоградська, Луганська, Рівненська, Харківська, Чернігівська області) були проведені брифінги, прес-конференції, розміщені відеосюжети та коментарі на телебаченні та у засобах масової інформації. Силами центрального апарату Міністерства започаткована спеціальна рубрика «Протидія расизму» на відомчому сайті, взято участь у всеєвропейському тижні проти расизму (14–22 березня). Тільки представниками ДКР та УМДПЛ взято участь у проведенні 84 брифінгів, круглих столів, нарад з представниками інших правоохоронних установ, силових структур, різноманітних громадських організацій, національних діаспор з

питань подолання в країні проявів ксенофобії, запобігання злочинним проявам на ґрунті расової ворожнечі.

Як окремий напрямок, ГУМВС, УМВС підтримувалася необхідна взаємодія з СБУ, іншими правоохоронними органами та державними органами влади (ОДА, міськради) в частині обміну наявною інформацією щодо організації та проведення спільних профілактичних заходів, про що повідомили Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Чернігівська області та м. Київ. Особливу увагу привертає досвід Харківської області, де з метою вирішення питання розгляду в судах матеріалів про адміністративні правопорушення, скоєні представниками радикальних організацій, у лютому 2009 р. була проведена спільна нарада керівництва ГУМВС з працівниками територіального управління державної судової адміністрації.

Разом з тим деякі аспекти існування ультраправого руху перебувають поза правовим полем впливу Міністерства і потребують скоординованих заходів інших органів державної влади та громадських організацій.

З цією метою налагоджено співпрацю з рядом міжнародних організацій: Офіс Верховного Комісара ООН у справах біженців, Міжнародна організація з міграції, ОБСЄ, Британська рада в Україні. Вступив у завершальну стадію процес укладання Меморандуму між МВС України та Бюро демократичних інститутів з прав людини ОБСЄ стосовно професійної підготовки працівників ОВС з питань запобігання правопорушенням, вчинених з мотивів ксенофобії. Активно працюють фахівці центрального апарату Міністерства у складі Міжвідомчої робочої групи з питань протидії ксенофобії, міжетнічній та расовій нетерпимості, створеної на базі Державного комітету України у справах національностей та релігій. Ними внесено низку суттєвих пропозицій до проекту національного Плану заходів щодо протидії ксенофобії, расової та етнічної дискримінації в українському суспільстві на 2010–2012 роки.

19 лютого 2009 року в Управлінні моніторингу дотримання прав людини МВС України Національним координатором від України по взаємодії правоохоронних органів України з ОБСЄ/БДІПЛ з питань протидії расизму та ксенофобії радником Міністра Левченко К.Б.

була проведена робоча зустріч з представниками Служби безпеки України, Державного департаменту з питань виконання покарань, Державного комітету України з питань національностей та релігії щодо підготовки відповіді України на запитальник ОБСЄ стосовно організації роботи в Україні по протидії расизму та ксенофобії. Нею також була взята участь у щорічній нараді національних координаторів з цих питань, що організовується ОБСЄ/БДПЛ у Варшаві.

19 лютого 2009 року фахівцями УМДПЛ було організовано робочу зустріч з представниками інших міністерств та відомств, зібрано інформацію у вигляді стандартизованої анкети про заходи, що здійснюються Україною в сфері протидії злочинам на ґрунті ненависті. Зазначена інформація була відображена у звіті ОБСЄ по злочинам ненависті у регіоні.

2 жовтня 2009 року у Києві в Українському Домі відбулися загальнонаціональні громадські слухання **«Дотримання прав людини в діяльності МВС»**, організовані Міністерством внутрішніх справ України та Харківською правозахисною групою. У слуханнях брали участь Міністр Юрій Луценко, начальники галузевих служб Міністерства, обласних управлінь МВС, помічники Міністра з прав людини, члени профільних комітетів Верховної Ради України, представники Верховного Суду, Генеральної прокуратури, Державного Департаменту з питань виконання покарань, Секретаріату Уповноваженого ВРУ, центральних органів державної влади, міжнародних та українських неурядових громадських організацій, а також дипломатичних місій іноземних держав в Україні.

Робота проводилася у восьми секціях, зокрема – у секції № 6 «Боротьба з дискримінацією, расизмом та ксенофобією. Права іноземців, біженців та шукачів притулку в контексті діяльності МВС», результати були презентовані на пленарних засіданнях. Пропозиції та рекомендації, прийняті на слуханнях, були опубліковані на сайтах ХПГ та МВС з метою обговорення громадськістю, членами громадських рад, інших громадських організацій, працівниками міліції, і після остаточної обробки – передані безпосередньо керівництву МВС.

На виконання Плану МВС України щодо протидії расизму на період до 2009 року УМДПЛ у грудні 2009 року проведено аналіз результатів діяльності ГУМВС, УМВС з цього напрямку, який було

взято за основу при розробці нового плану Міністерства на 2010–2012 роки, який було затверджено розпорядженням МВС від 18.02.2010 № 94. Стан виконання плану доповідався на оперативній нараді керівництва МВС України 14 грудня 2009 року.

ЗАГАЛЬНИЙ СТАН ОПЕРАТИВНОЇ ОБСТАНОВКИ У ЦЬЙ ГАЛУЗІ ДІЯЛЬНОСТІ ДОЗВОЛЯЄ КОНСТАТУВАТИ НАСТУПНЕ

Сьогодні на профілактичних обліках в органах внутрішніх справ перебуває понад 1200 осіб, які вважають себе прихильниками ультраправої ідеології, у тому числі 60 осіб в АР Крим, 150 осіб – у Запорізькій області, 105 – в Одеській, 60 осіб в Харківській області, 126 осіб в Чернігівській області, 793 скінхеда в місті Києві.

Крім того, у м. Києві налічується щонайменше 263 фанатів-хуліганів спортклубів «Динамо-131», «ЦСКА-94», «Арсенал-38», які часто кооптуються із ультраправими групами під час масових заходів. В Чернігівській області зафіксовані прихильники КУН (Конгресу українських націоналістів), які у бійках та нападах участі не приймають, проте здійснюють активні ультра націоналістичні заходи політичного характеру та розміщують відповідну інформацію у інтернет-ресурсах. У Львівській області діє нестійка група послідовників «White Power Skinheads» в межах 30–40 осіб, які не проводять жодних акцій.

Активно діє Харківська обласна громадська організація «Патріот України», 22 представникам якої за рішеннями судів були винесені офіційні попередження за порушення громадського порядку (організація ходи із ксенофобськими гаслами, розповсюдження листівок расистської спрямованості, блокування підходів до пам'ятника). У Кіровограді виявлено 12 громадян, що входять до складу офіційно незареєстрованої Української націонал-трудової партії (УНТП) та притримуються ультраправих поглядів.

За повідомленнями ГУМВС, УМВС, в 2009 році не було зафіксовано злочинів «на ґрунті ненависті», а також антисемітських чи екстремістських виступів у 12 областях (Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Чернігівська, Чернівець-

ка). У 7 областях (Волинська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Луганська, Рівненська, Чернівецька) не було виявлено радикально налаштованих молодіжних угруповань та організацій, також до органів внутрішніх справ не надходила інформація щодо їх діяльності.

АНАЛІТИЧНА ТА НОРМОТВОРЧА РОБОТА

ДОПОВІДНІ ЗАПИСКИ, ПІДГОТОВЛЕНІ МІНІСТРУ ТА КЕРІВНИЦТВУ ОБЛАСТЕЙ, ДОПОВІДІ НА ОПЕРАТИВНИХ НАРАДАХ КЕРІВНИЦТВА ТА ЗАСІДАННЯХ КОЛЕГІЇ

Протягом 2009 р. помічники Міністра підготували 13 доповідних записок на адресу Міністра та керівництва УМДПЛ, службових листів до очільників ГУМВС та УМВС, доповідей на оперативних нарадах керівництва міліції та засіданнях колегії.

13.10.09 р. помічник Міністра по Волинській області Цісарук А. В прийняв участь в розгляді і в обговоренні на оперативній нараді керівного складу УМВС питання «Про стан розкриття та розслідування злочинів, скоєних іноземцями та відносно них, боротьба з етнічною злочинністю». Прийнято відповідне рішення з врахуванням заходів щодо попередження на території області проявів расизму та дискримінації. Також, з ініціативи Громадської ради, УГІР-ФО УМВС України у Волинській області для іноземних громадян, які перебувають на території області, розроблено рекомендації «Корисно знати іноземцям». Рекомендації вручаються всім іноземцям, які звертаються в МРВ області, а також усім іноземним студентам навчальних закладів області.

У Дніпропетровській області помічник Міністра Міняйло В. Л. підготував інформацію керівництву УМДПЛ щодо стану справ з питань расизму та ксенофобії в регіоні. Аналогічна інформація направлена керівництву ГУМВС для проведення службової перевірки та внесення змін до відповідних обліків.

У Донецькій області помічник Міністра Милостний О.В. підготував службовий лист за фактом расистських образ та висловлювань на адресу подружжя У. – громадян Нігерії, що мали місце з боку працівників міліції у Київському РВ м. Донецька.

У Житомирській області помічником Міністра Грибаном П.В. 17.03.2009 направлено службовий лист заступнику начальника УМВС – начальнику штабу щодо організації належного виконання розпорядження МВС від 27.02.2009 № 229 «Про участь МВС у всеєвропейському тижні проти расизму».

В Автономній Республіці Крим помічником Міністра Новіковою М.В. підготовлено доповідну записку на ім'я заступника керівника Апарату Міністра – радника Міністра Левченко К.Б. «Про стан расизму та ксенофобії на території Автономної Республіки Крим та діяльність щодо попередження та протидії цим негативним явищам» від 23.07.2009 р.

Питання захисту від расизму та дискримінації відображались також у службовому листі до начальника УМВС України в Миколаївській області, підготовленому помічником Міністра Швецем С.П.

В Одеській області питання забезпечення права громадян на захист від расизму та дискримінації відображались у 4 службових листах помічника Міністра Толопіла А.П. до міністра та начальника ГУМВС України в Одеській області, в яких були відображені результати вивчення ситуації з дотриманням прав людини представників національних громад, що мешкають на території Одеської області.

У Полтавській області питання захисту від расизму та дискримінації відображались у 7 службових листах помічника Міністра Стучилової А.Л. до керівництва ГУМВС.

Помічником Міністра Гемою Л.О. 10.03.2009 на ім'я начальника УМВС Сумської області була підготовлена доповідна щодо проведення з 14 по 22 березня всеєвропейського тижня проти расизму та інших форм дискримінації. В доповідній викладені пропозиції про необхідність проведення в кожному міськрайоргані відповідних заходів серед особового складу. Для їх проведення помічником Міністра спільно з представниками СМГО «Громадське бюро «Правозахист» підготовлено методичні матеріали за темою: «Расизм – глобальна проблема сучасності».

В Харківській області помічником Міністра Чумаком Ю.В. у квітні було підготовлено виступ на оперативній нараді, присвячений неправомірному розповсюдженню у вагонах Харківського метрополітену листівок ксенофобського характеру організації «Патріот України». У травні підготовлено лист на керівництво ГУМВС з проханням

провести перевірку за матеріалами ЗМІ та Інтернету щодо з'ясування можливих фактів скоєння кримінального злочину групою осіб за фактом нападу, який відбувся, згідно з повідомленнями правозахисників, 10.06.2009 р., в результаті якого декілька осіб, в тому числі – дагестанець, отримали поранення, зокрема, вогнепальні. В жовтні на ім'я начальника ГУМВС Сліпченка А.Є. надіслано службовий лист щодо незаконної діяльності організації «Патріот України».

У Херсонській області питання захисту від расизму та дискримінації відображались у 2 службових листах помічника Міністра Козаренко Н.В.: про проведення занять в системі професійної підготовки «Расизм та ксенофобія в Україні – нові виклики у сфері захисту прав людини. Недопущення використання мови ворожнечі діяльності ОВС»; до Всесвітнього дня пам'яті людей, які померли від СНІДу – про проведення лекцій за участю співробітників районних служб для сім'ї, дітей та молоді з тематики профілактики стигматизації ВІЛ-позитивних та безпечному наданню невідкладної допомоги.

Питання захисту від расизму та дискримінації відображались у службовому листі помічника Міністра Батчаєва В.К. до начальника ГУМВС України в Черкаській області – «Про результати проведеного Громадською радою при ГУМВС дослідження рівня міжетнічної толерантності працівників міліції Черкаської області».

ЗАХОДИ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ У ЦЬЙ ГАЛУЗІ

Співробітниками УМДПЛ було запропоновано наступні заходи щодо вдосконалення нормативно-правової бази у цій галузі.

З ініціативи помічника Міністра по Черкаській області Батчаєва В.К.:

- начальником ГУМВС України в Черкаській області 18.03.2009 підписано розпорядження «Про сприяння Громадській раді при ГУМВС в організації та проведенні заходів щодо підвищення рівня міжетнічної толерантності співробітників ОВС», відповідно до якого начальники галузевих служб і міськрайвідділів зобов'язані забезпечити проведення анкетування підпорядкованого особового складу та проведення у підрозділах курсу лекцій з питань протидії расизму і ксенофобії;

- начальником ГУМВС України в Черкаській області 18.11.2009 підписано розпорядження «Про організацію виконання рішення засідання Громадської ради при ГУМВС з питань забезпечення прав людини», в якому начальники міськрайвідділів зобов'язуються створити умови щодо недопущення випадків порушення працівниками міліції прав ромського населення, в першу чергу проведення дактилоскопіювання та фотографування ромів за відсутності передбачених законодавством підстав.

З ініціативи помічника Міністра по Харківській області Чумака Ю.В.:

- під час проведення Громадських слухань «Дотримання прав людини в діяльності МВС», що відбулися у Києві 2 жовтня, було запропоновано прийняти відповідний відомчий нормативний документ Міністерства, який би чітко закріпив такий припис:

1. Органам та структурним підрозділам МВС відмовитися від поширення інформації із зазначенням етнічного походження (національності, раси) правопорушників, злочинців та осіб, що підозрюються у скоєнні адмінправопорушень та кримінальних діянь.

2. ДЗГ та ВЗГ у своїх повідомленнях замість етнічного походження правопорушників зазначати лише їх характеристику за категоріями «громадянин України» та «не громадянин України».

РОБОТА ЗА ЗВЕРНЕННЯМИ ГРОМАДЯН ТА ІНСПЕКЦІЙНА РОБОТА

Всього помічниками Міністра було прийнято 32 звернення громадян з цієї тематики (під час особистого прийому, поштою, телефоном тощо), за якими ініційовано 10 службових перевірок.

У Вінницькій області в лютому місяці минулого року поступила в ЗМІ заява Г. щодо побиття громадян Сомалі. В ході службового розслідування, яке проводила внутрішня безпека, інформація не підтвердилась.

У Волинській області під час особистого прийому до помічника Міністра звернувся громадянин Росії Т., що мешкає у м. Луцьк, про те, що по відношенню нього за ч. 1 ст.296 КК України Луцьким РВ УМВС в області порушена кримінальна справа, яка направлена до

суду. На зупинці дачного масиву «Промінь» до нього безпричинно пристали двоє громадян за те, що він розмовляв російською мовою, намагались побити. Обороняючись, він причинив тілесні пошкодження нападникам і в результаті сам став звинувачуваним. Враховуючи те, що справа знаходиться в суді, захист інтересів громадянина Т. взяв на себе член Громадської ради Місюк І.В.

Також 27.04.09 р. на особистому прийомі до помічника Міністра звернувся гр. Ш. – виконавчий директор Волинської релігійної громади прогресивного іудаїзму з приводу того, що 02.02.09 р. в стіні зовнішньої сторони будівлі, яка належить громаді, ним виявлено невідомий предмет, зовні схожий на вибуховий пристрій. За зазначеним фактом Луцьким МВ УМВС в області порушена кримінальна справа, створена слідчо-оперативна група, проте результати її роботи досі невідомі. З метою реагування на звернення помічником Міністра ініційовано заслуховування ходу розслідування і відпрацювання висунутих версій по цій кримінальній справі при першому заступнику начальника УМВС України в області, яке відбулося 30.04.09 р.

У Дніпропетровській області заходами помічника Міністра була організована перевірка заяви громадян, встановлено та притягнуто до відповідальності групу осіб, які за місцем проживання в м. Дніпропетровську розмальовували стіни будинків нацистською символікою, вживали непристойні висловлювання на адресу євреїв, кавказців та ветеранів ВВВ. Натхненням до таких дій для них була стаття в ЗМІ «Протоколи сионських мудрецов».

До помічника Міністра у Дніпропетровській області надійшла інформація про діючу групу скінхедів, які отримували неофашистську літературу, агітаційні матеріали, а 19 березня, у день православної Пасхи, були затримані працівниками міліції з метою попередження злочину. У затриманих були вилучені відеоматеріали тренувальних зборів з навичками вбивати людей, відео- та фото- матеріали приміщень місцевої синагоги, радянських пам'ятників.

У Закарпатській області до помічника Міністра через Громадську організацію «Циганське жіноче товариство Берегівщини «Рома культури», 02.11.09 р. звернулись адвокати адвокатської палати м. Санкт-Петербурга (Росія) щодо надання інформації про наявність громадянства України у 3-х громадян ромської народності, затри-

маних правоохоронними органами Російської Федерації. Затримані громадяни перебували в Центрі утримання іноземних громадян, де очікували на видворення за порушення міграційного законодавства РФ за рішенням суду. В зверненні адвокати вказали на складні умови тримання, в яких перебували громадяни України. Згідно інформації, наданої за запитами помічника Міністра до Управління у справах громадянства, міграції та реєстрації фізичних осіб ГУ МВС України в Закарпатській області, Головного управління юстиції в Закарпатській області, особи громадян України встановлені, і відповідна інформація направлена до м. Санкт-Петербурга (Росія). Також 05.09.09 р. в газеті «Правозахист», м. Ужгород, надрукована публікація «Ментовские «Бароны» по-Береговски или да здравствует крепостная кабала ромов» щодо порушення прав ромів, жителів Березівського району, при отриманні паспортів громадян України, протиправної діяльності міліції, приниження прав і гідності ромської національної меншини. В публікації наведені факти порушень прав ромів працівниками Березівського РВ ГУ МВС України в Закарпатській області. Працівниками ІОС УКЗ ГУ МВС проведено службу перевірку по вказаним в публікації фактам.

В АРК в липні 2009 року у ЗМІ було опубліковано відкрите звернення Правління Кримської азербайджанської общини щодо проявів ксенофобії в м. Сімферополі та м. Саки відносно азербайджанців. За фактами, вказаними в зверненні Центральним РВ СМУ ГУМВС України в АР Крим було порушено кримінальну справу за ознаками злочину, передбаченого ч. 2 ст. 296 КК України, проте проявів ксенофобії в рамках розслідування КС не було виявлено.

Помічником Міністра в Одеській області прийнято 3 звернення. Зокрема, від гр. Л. 02.03.09. було отримано Інтернет-ксерокопію звернення до жителів Савранського району, надрукованого від імені керівництва Савранського РВ ГУМВС України в Одеській області, яке містило попередження щодо можливих шахрайських дій з боку осіб циганської національності. Даний документ містив ряд формулювань, розцінених представниками ромської громади та громадських організацій, як публічні та умисно дискримінуючі осіб ромської національності за ознакою національної приналежності. Також 10.08.09 надходила заява від депутатів Ананьївської районної ради,

які повідомили про протиправні дії працівників Ананьївського РВ, що розцінювались як прояви расизму та дискримінації.

У Сумській області 26.02.09 до помічника Міністра по телефону надійшла інформація від ректора Сумського державного університету з приводу того, що останнім часом мали місце випадки вчинення підлітками хуліганських дій стосовно студентів-іноземців із Нігерії, які навчаються на медичному факультеті СДУ (біля гуртожитку за місцем їх проживання). Проведеною з ініціативи помічника Міністра службовою перевіркою фактів расистських чи дискримінаційних проявів відносно студентів-іноземців встановлено не було. Однак з боку місцевих підлітків факти приставань на підґрунті хуліганських дій мали місце. За розпорядженням керівництва УМВС, з метою недопущення в подальшому аналогічних випадків, працівниками ДІМ та ВГРФО з підлітками проведені профілактичні бесіди, студентам-іноземцям роз'яснено алгоритм їх дій в подібних випадках, надані телефони екстрених викликів та «гарячих ліній». Підрозділами ПСМ і ДАІ посилене патрулювання в місцях навчання і проживання студентів-іноземців.

Помічником Міністра по Харківській області протягом 2009 р. прийнято з цього питання 13 громадян України та іноземців. Зокрема, 16.06.09 на особистий прийом звернулися громадянин Йорданії А. та громадянин Лівану Н., які скаржились на те, що 05.06.09 працівник міліції Московського РВ ХМУ, який не представився, побив їх та розбив мобільний телефон, що належить Н., висловлюючи на адресу іноземців образи расистського характеру. За результатами перевірки, ініційованої помічником Міністра, матеріали були передані до прокуратури Московського району м. Харкова. Також 28.07.09 р. на особистий прийом звернулася громадянка П., яка скаржилась на те, що працівники міліції Дергачівського РВ ГУМВСУ в Харківській області незаконно затримали громадян ромської національності Ч. та Ю. – нібито за злісну непокору законному розпорядженню або вимозі працівника міліції. Однак, за наслідками перевірки, порушень не було виявлено. 04.12.09 звернулися громадянин Йорданії М. та громадянин США Т., які скаржились на те, що 02.12.09 їх незаконно утримували в Київському РВ ХМУ ГУМВСУ в Харківській області, при цьому до М. застосовувалися незаконні методи фізичного та психологічного впливу. Також працівник міліції, що

не назвав себе, а представився як «фашист», ображав національні та релігійні почуття громадянина Йорданії. Ініційовано проведення службової перевірки силами ІОС та ВВБ у Харківській області. Всього протягом року ініційовано 7 службових перевірок за означеною проблематикою.

У Черкаській області було прийнято звернення гр. України Т. – вірменина за національністю. Останній у своїй заяві стверджував, що співробітники сектору ГІРФО Звенигородського РВ ГУМВС України в Черкаській області не видають йому паспорт громадянина України замість втраченого і повідомив, що на його думку, така ситуація має місце через його національність. Під час проведення службової перевірки доказів, які б підтверджували упереджене ставлення працівників служби ГІРФО до громадянина Т., не отримано. Встановлено, що громадянин Т. не надав до паспортного підрозділу всі необхідні для отримання паспорта документи. Після роз'яснення заявнику порядку отримання паспорта замість втраченого, і надання ним документів у повному обсязі, гр. Т. був документований паспортом громадянина України.

ПЕРЕВІРЕНІ ПІДРОЗДІЛИ ОВС

Помічниками Міністра при перевірці підрозділів та органів внутрішніх справ приділялася увага діяльності щодо протидії расизму та ксенофобії. Всього було проведено 20 таких перевірок. Так, помічник Міністра по Дніпропетровській області Міняйло В.Л. перевіряв УКР щодо обліку заяв та скарг іноземних громадян відносно наявності ознак расизму.

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

СЕМІНАРИ ТА ТРЕНІНГИ ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ ОВС,
ОРГАНІЗОВАНІ АБО ПРОВЕДЕНІ ЗА УЧАСТЮ ПОМІЧНИКІВ
(НАЗВА/ТЕМАТИКА, КАТЕГОРІЯ ПРАЦІВНИКІВ)

На виконання розпорядження МВС України від 27.02.2009 № 229 «Про участь МВС у всеєвропейському тижні проти расизму» та відповідного рішення Громадської ради при МВС України з пи-

тань забезпечення прав людини, з метою підвищення рівня правової обізнаності працівників органів внутрішніх справ, помічниками Міністра проведено близько 100 семінарів та тренінгів для працівників міліції на означену тематику.

В період з 14 по 22 березня 2009 р. в ГУМВС України в Закарпатській області відзначено всеєвропейський тиждень проти расизму. З метою висвітлення актуальних проблем захисту від проявів ксенофобії та расизму управлінням роботи з персоналом, відділом зв'язків з громадськістю та помічником Міністра організовані та проведені в системі службової підготовки навчання з особовим складом головного управління та всіх підпорядкованих підрозділів на тему: «Расизм – глобальна проблема сучасності».

У Житомирській області за ініціативи помічника Міністра в рамках всеєвропейського тижня проти расизму 19.03.09 р. в органах та підрозділах внутрішніх справ області також були проведені семінари на тему «Расизм-глобальна проблема сучасності».

За травень 2009 р. у рамках службової підготовки з працівниками міськрайорганів ГУМВС України в АР Крим помічником Міністра Новіковою М.В. було проведено 3 заняття на тему «Попередження ксенофобських настроїв у міліцейському середовищі» (08.05.09 – Первомайський РВ, 15.05.09 – Раздольненський РВ, 22.05.09 – Сакський МВ).

У Миколаївській області методичний матеріал на тему «Расизм – проблема сучасності» разом із вказівкою начальника УМВС про проведення заняття з цієї теми направлений до територіальних підрозділів каналами електронної пошти. Заняття в період з 17 по 25.03.09 проведені в органах та підрозділах області.

У Полтавській області помічником Міністра 17.02.09 та 18.02.09 було ініційовано навчання працівників МРВ ГУМВС та БПС Полтавського МУ із залученням громадських, правозахисних організацій. Здійснено 3 демонстрації документального кіно з прав людини Міжнародного мандрівного фестивалю.

За даним напрямком помічником Міністра у м. Севастополь Вілковою О.В. було проведено заняття в рамках службової підготовки про неприпустимість застосування мови ворожнечі при викладі інформації у відомчих ЗМІ. Заняття було проведене для керівного складу УМВС 24.03.09 в рамках тижня проти расизму.

С 10 по 12 березня 2009 року помічником Міністра у Сумській області у співпраці з представниками СМОГ «Громадське бюро «правозахист» і Сумський «прес-клуб» напрацьовані методичні матеріали на тему «Расизм – глобальна проблема сучасності». За цими матеріалами спільно проведені: 14.03.09 р. – семінар для курсантів та викладацького складу СУПППМ (70 осіб); 16.03.2009 р. – семінар для працівників ДІМ, ППСМ, БЗПТЛ, ВГРФО Роменського МВ, Л-Долинського РВ та Недригайлівського РВ; 18.03.09 – семінар для працівників ДІМ, ППСМ, БЗПТЛ, ВГРФО УМВС області; 21.03.09 р. – семінар для працівників ДІМ, ППСМ, ВГРФО, БЗПТЛ Сумського МВ з демонстрацією документального фільму про права людини «Міст через Ванді». Заходи проведені в рамках відзначення всеєвропейського тижня проти расизму та інших форм дискримінації.

У Харківській області 20.03.09 р., за ініціативою та матеріалами помічника Міністра в органах та підрозділах ГУМВС України в Харківській області були проведені заняття з особовим складом на тему «Протидія расизму – одне з головних завдань МВС» за матеріалами. Також у березні проведено заняття з працівниками ПС в рамках службової підготовки на тему «Протидія расизму – одне з головних завдань МВС», де помічник Міністра розповів про дискримінаційний характер етнічного профайлінгу.

За ініціативи помічника Міністра по Херсонській області з 14 по 22 березня були проведені заняття з особовим складом на тему: «Расизм та ксенофобія в Україні – нові виклики у сфері захисту прав людини. Недопущення використання мови ворожнечі в діяльності ОВС». 25.06.09 МГО «Міжнародна амністія» для працівників ВГРФО всіх міськрайорганів УМВС проведено семінар «Права біженців та шукачів притулку». 20.03.09 до всеєвропейського тижня проти расизму для курсантів Херсонського юридичного інституту Харківського університету внутрішніх справ була проведена лекція «Херсон багатокультурний».

Черкаська область: з ініціативи помічника Міністра у період з 16 по 23.03.09 з особовим складом міськрайвідділів ГУМВС України в Черкаській області було проведено заняття на тему «Расизм – проблема сучасності». З цією метою членом Громадської ради Шубіною І.В. та помічником Міністра Батчаєвим В.К. був підготовлений відповідний методичний матеріал, який разом із вказівкою начальника

ГУМВС про проведення заняття був направлений до територіальних підрозділів каналами електронної пошти. У рамках реалізації проекту Громадської ради при ГУМВС України в Черкаській області «Підвищення рівня міжетнічної толерантності працівників правоохоронних органів Черкаської області» проведені заняття на тему «Ксенофобія – виклик сучасності» з демонстрацією навчального фільму 26.11.09 – зі співробітниками підрозділу «Грифон», 27.11.2009 – з працівниками обласного апарату ГУМВС, 01.12.09 – зі співробітниками окремого батальйону патрульної служби при ГУМВС.

У Чернігівській області 19 березня 2009 року в рамках всеєвропейського тижня проти расизму в системі службової підготовки членами Громадської ради при УМВС України в Чернігівській області проведено заняття на тему «Попередження проявів расизму та ксенофобії в українському суспільстві». Також 23 квітня 2009 року в рамках навчання в системі службової підготовки перед співробітниками Управління МВС України в Чернігівській області виступили помічник Міністра Лепеха А.Г. та член Громадської ради, директор Чернігівської міської громадської організації «Юридична клініка БОНА МЕНТЕ» Тухан Едієв. Тема заняття «Ксенофобія – її прояви в світі і в Україні».

Також 3 грудня 2009 року помічники Міністра Козаренко Н.В. (Херсонська область), Архіпов В.І. (Луганська область) та Новікова М.В. (АРК) приймали участь у Всеукраїнському семінарі з питань захисту прав жінок-мігранток в Україні (м. Київ), організованому Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту та МЖПЦ «Ла Страда – Україна».

ПРЕС-КОНФЕРЕНЦІЇ, КРУГЛІ СТОЛИ
(НАЗВА/ТЕМАТИКА, АУДИТОРІЯ)

Помічники Міністра взяли участь у 26 прес-конференціях та круглих столах.

Помічник Міністра по Донецькій області 24.03.09 р. провів з працівниками міліції Вугледарського МВ круглий стіл на тему: «Расизм – глобальна проблема сучасності»; 20.03.2009 року дав інтерв'ю в регіональні ЗМІ «Донецький кряж» та «Большая жизнь Донбасса» з цих питань.

Помічник Міністра Пивоваров В.С. взяв участь у таких заходах: 16.02.09 – круглий стіл експертів на тему «Протидія проявам ксенофобії та расизму в Україні» (організатор – МОМ) 11.03.09 – семінар з протидії ксенофобії та расизму (організатор – ХПГ); 05.05.09 – громадські слухання «Шляхи удосконалення законодавства щодо протидії дискримінації, расизму та ксенофобії в Україні» (організатор – ХПГ); 24.10.09 – конференція з протидії ксенофобії, расизму та антисемітизму, організатор – Європейська мережа молодіжних правозахисних організацій (United).

АР Крим: 11.02.09 р. спільно з членами Громадської ради помічники Міністра прийняли участь у круглому столі «Молодь і неформальні молодіжні об'єднання: реальність та перспективи». 02.03.09 р. – участь у круглому столі «Вивчення прав людини та боротьба з дискримінацією» (Міжнародна благодійна організація Ромський жіночий фонд «Чіріклі») у м. Києві. 11.03.09 р. – участь у круглому столі на тему боротьби проти расизму та ксенофобії, організованому ХПГ (Київ). 16.03.09 р. – участь у круглому столі за результатами моніторингу випадків расизму та ксенофобії в АРК, Слобожанщині, Галичині. 29.10.09 р. – участь у круглому столі з головами сільських рад АР Крим на тему «Попередження ксенофобії та дискримінації в полікультурному суспільстві» (м. Євпаторія).

У Миколаївській області 19.03.09 р. відбулося організоване помічником Міністра розширене засідання Громадської ради при Управлінні МВС України в Миколаївській області з залученням керівників місцевих органів влади та управління, неурядових правозахисних організацій, на якому розглянуті питання про стан протидії расизму та ксенофобії.

У Полтавській області для студентів Кременчуцького ДПУ відбулась презентація громадського звіту помічника Міністра за 2008 рік, в рамках якого викладено інформацію про напрямки роботи, зокрема про протидію ксенофобії та нетолерантності. Також помічник Міністра 11.02.09 взяла участь у засіданні робочої групи з підготовки обласної конференції по програмі реінтеграції мігрантів, у конференції з реінтеграції мігрантів, міграційних процесів та торгівлі людьми 20.03.09 р. та у прес-конференції «За світ без насильства» – 02.12.09 р.

Помічник Міністра по Харківській області в рамках всеєвропейського тижня проти расизму взяв участь у таких заходах: круг-

лий стіл на тему «Чи є расизм і ксенофобія проблемою для Криму та решти України?», що відбувся у Сімферопольському «Інформаційному прес-центрі»; участь у телепрограмі кримськотатарського каналу «Мейдан» (Сімферополь), присвяченій означеній тематиці; круглий стіл, присвячений всеєвропейському тижню проти расизму, який відбувся у Харківському прес-центрі «Майдан Свободи» в прямому ефірі телеканалу «Фора» (Харків); зустріч з працівниками міліції полку поштової служби ГУМВСУ в Харківській області на тему «Протидія расизму – одне з головних завдань МВС»; круглий стіл на тему «Ксенофобія й расизм», організований у консультативному центрі біженців і мігрантів Харківського обласного благодійного фонду «Соціальна служба допомоги»; участь у прямому ефірі програми «Вісті-право» телеканалу «Фора» (Харків), присвяченій проблематиці расизму та ксенофобії на Харківщині та в Україні; виступ із доповіддю на тему «Розповсюдження мігрантофобії на Слобожанщині» на Міжнародній конференції «Україна в європейській та євразійській міграційних системах: регіональні аспекти», організованій «Національним інститутом проблем міжнародної безпеки»; участь у засіданні круглого столу «Міграція – проблеми й шляхи рішення, протидія незаконній міграції, торгівлі людьми, ксенофобії й расизму», організатори – БФ «Соціальна служба допомоги», МОМ.

Помічник Міністра по Херсонській області 17.03.09 р. провела брифінг «Расизм та ксенофобія в Україні – нові виклики у сфері захисту прав людини. Недопущення використання мови ворожнечі в діяльності ОВС».

Чернігівська область: 17.03.09 р. в рамках всеєвропейського тижня проти расизму члени Громадської ради при УМВС України в Чернігівській області провели зустріч з іноземцями та особами без громадянства, які утримуються в Розсудівському пункті тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні; 07.05.09 р. – участь помічника Міністра у круглому столі ЕCRI в Україні з питань протидії расизму та ксенофобії; 03.06.09 р. – участь у роботі круглого столу, проведенні прес-конференції з іноземними журналістами, які відвідали пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, що знаходиться в с. Розсудів Ріпкинського району Чернігівської області; 13.10.09 р. –

участь у семінарі-тренінгу з правових питань, пов'язаних із між-відомчою співпрацею по роботі з незаконними мігрантами в Розсудівському ПТП, в ході проведення якого розглядалися основні проблемні моменти міжвідомчої співпраці МВС, Державної прикордонної служби, Держкомнацрелігій, ВАСУ, адміністративних судів при роботі з незаконними мігрантами.

ПУБЛІКАЦІЇ В ЗМІ

За участі помічників Міністра вийшло 99 публікацій у місцевих та загальноукраїнських ЗМІ, також було розміщено 42 публікації на сайті УМДПЛ, присвячені боротьбі з расизмом та дискримінацією.

У Донецькій області вийшли такі матеріали: 16 березня 2009 року на сайті ГУМВС України в Донецькій області розміщена стаття помічника Міністра «14-22 березня Європа відзначає тиждень проти расизму». 20.03.09 – інтерв'ю помічника Міністра в регіональних ЗМІ «Донецький кряж» та «Большая жизнь Донбасса» по питанням захисту від расизму та дискримінації, проведення тижня проти расизму.

В Автономній Республіці Крим всього вийшло 7 публікацій та матеріалів ЗМІ на цю тематику: 13.03.09 р. на сайті ВЗГ опубліковано інформацію про проведенні заняття в рамках службової підготовки для працівників Кіровського РВ ГУМВС України в АР Крим на тему «Попередження ксенофобських настроїв у міліцейському середовищі». 16.03.09 р., після проведення круглого столу за результатами моніторингу випадків расизму та ксенофобії у АРК, Слобожанщині, Галичині у 2008 – початку 2009 р. був проведений виступ на ТРК «АТР», надане інтерв'ю ТРК «Чорноморочка», радіо «Майдан» та ін. 20.03.09 р. у рамках всеєвропейського тижня проти расизму було надане інтерв'ю газеті «Огни маяка». 05.04.09 р. в газеті «С места происшествия» № 14 розміщено статтю М. Новікової «Ксенофобским настроениям – стоп!». Також вийшов з друку «Практичний посібник для державних службовців та працівників правоохоронних органів. Попередження проявів ксенофобії в полікультурному суспільстві» у співавторстві з помічником Міністра Новіковою М.В.

Помічником Міністра по Полтавській області підготовлено 2 матеріали, виставлених на сайті УМДПЛ.

На сайтах УМДПЛ та УМВС м. Севастополя помічником Міністра 24.03.09 опубліковано статтю «Інформація о криминальних происшествиях не должна быть написана «языком вражды».

У Сумській області всього вийшло 3 матеріали на тематику протидії расизму: 31.03.09 р. на ТРК «Відікон» продемонстровано відеосюжет з коментарем помічника Міністра щодо проведення 14–22 березня 2009 р. в УМВС області заходів з нагоди проведення всеєвропейського тижня проти расизму та інших форм дискримінації. В сюжеті висвітлено і засідання Громадської ради при УМВС, що відбулося 18.03.09 р., на якому одним із питань розглядалась зазначена тема. Аналогічна інформація розміщена в регіональному виданні «Панорама» № 17 від 27.03.09 р.

За участі помічника Міністра по Харківській області у ЗМІ вийшло 25 матеріалів на означену тематику. Зокрема, Чумаком Ю.В. підготовлено наступні інформаційні матеріали: «Протидія расизму – одне з головних завдань МВС», «Чи є расизм і ксенофобія проблемою для Криму та решти України?», «МВС та громадськість – проти расизму» та інші. 23 березня та 9 червня помічник Міністра брав участь у прямому ефірі програми «Культ особистості» на радіо «Нова хвиля» (Харків), присвяченій проблемам расизму та ксенофобії на Слобожанщині та в Україні. 19 червня відбувся прямий ефір у програмі «На часі», присвяченій протидії расизму, на телеканалі «АТВК». 08.12.09 – участь у прямому ефірі програми «Про і контра» (телеканал ОТБ), присвяченій проблемі розповсюдження расизму та ксенофобії. На сайті УМДПЛ розміщено 13 матеріалів на означену тематику.

Помічник Міністра у Херсонській області розмістила на сайті УМДПЛ матеріал І. Макухи «Расизм та ксенофобія в Україні – нові виклики у сфері захисту прав людини».

Черкаська область: 14 матеріалів у ЗМІ:

- у газеті «Іменем закону» (№ 10) опубліковане інтерв'ю з помічником Міністра Батчаєвим В.К. «Національність до злочину не схиляє»;
- в електронному інформаційно-аналітичному виданні «Провінція» – матеріал від 25.04.09 «Черкаська міліція вважає найбільш схильними до правопорушень ромів та кавказців»;

- на веб-сайті «Наддніпрянський громадський портал» – матеріал від 24.04.09 «Чи хоче міліція повертати у паспорт громадянина України графу національність?»;
- на веб-сайті «Наддніпрянський громадський портал» – матеріал від 15.10.09 «Громадськість і міліція обговорили проблеми ксенофобії та расизму».

У Чернігівській області 20.03.09 р. опублікована стаття «Міліції у Чернігові замилювали очі ксенофобією», 10.06.09 р. – у газеті «Чернігівські відомості» стаття «Надійний захист забезпечить Алла Лепеха».

СПІВУЧАСТЬ НЕУРЯДОВИХ ТА МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ,
ЗАЛУЧЕНИХ ДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Помічники Міністра брали участь у 6 міжвідомчих робочих групах, комісіях, комітетах тощо.

Налагоджено співпрацю з 47 державними, неурядовими та міжнародними організаціями, залученими до вирішення проблем у цій галузі прав людини. Зокрема, партнерами УМДПЛ протягом року виступили:

- Гельсінський фонд з прав людини (Польща);
- «Центр захисту конституційних прав Грузії» (Грузія);
- Представництво Міжнародної організації з міграції в Україні;
- Ініціатива різноманіття;
- МГО «Міжнародна амністія»;
- Конгрес національних громад України;
- Міжнародний благодійний ромський жіночий фонд «Чіріклі»;
- Коаліція проти ненависті;
- Міжнародна мережа – Молодіжний Правозахисний Рух (МПД, РФ);
- Українська Гельсінська спілка з прав людини;
- Донецька обласна ліга ділових та професійних жінок;
- Донецький обласний громадський центру тверезості та оздоровлення «Іскра»;
- Донецький обласний громадський Центр громадських ініціатив «Чайка»;

- ГО циганське жіноче товариство Берегівщини «Рома культури» (Закарпаття);
- Миколаївський обласний благодійний фонд «Нове сторіччя»;
- Миколаївський благодійний фонд «Любисток»;
- Миколаївська обласна організація «Незалежна соціальна адвокатура і правозахист»;
- громадська організація «Антикорупційний комітет» (Одеса);
- Одеська обласна колегія адвокатів;
- Полтавський обласний Медіа-клуб;
- Центр сім'ї «родинний дім» (Полтава);
- профспілка «Соціальний прогрес» (Полтава);
- БА «Світло надії» (Полтава);
- СМГО «Громадське бюро «Правозахист» (Суми);
- Сумський «прес-клуб»;
- Харківська правозахисна група;
- Харківський обласний благодійний фонд «Соціальна служба допомоги»;
- громадська організація «Харківський інститут соціальних досліджень»;
- Центр правових та політичних досліджень «ДУМА»;
- коаліція громадських молодіжних організацій Черкаської області «Молода Черкащина»;
- Чернігівська міська громадська організація «Юридична клініка БОНА МЕНТЕ»;
- громадська організація «Чернігівській громадський комітет захисту прав людини».

ІНШІ ЗАХОДИ, ІНІЦІЙОВАНІ ПОМІЧНИКАМИ (КОНКРЕТНІ ПРИКЛАДИ)

Кіровоград:

З метою попередження та недопущення правопорушень стосовно іноземців проводяться зустрічі з іноземними студентами, що навчаються в Кіровоградському Національному технічному університеті та в Державній льотній академії. Під час зустрічей розповсюд-

жуються пам'ятки із зазначенням телефонів керівництва Управління, чергових частин територіальних ОВС та пам'ятки «Як не стати жертвою злочину».

Харків:

05.08.09 р. відбулась робоча зустріч помічника Міністра МВС Чумака Ю.В. та представників БФ «Соціальна служба допомоги» з регіональним радником з правових питань УВКБ ООН Кейт Пулер. За підсумками зустрічі УВКБ ООН та МОМ спрямували листа до СБУ щодо запобігання розповсюдженню ідей расизму та ксенофобії. 06.09.09 р. помічник Міністра провів зустріч з представниками неурядових організацій з 9 країн світу під час акції «Я – людина», присвяченій протидії расизму та ксенофобії, організованій центром «Світ – Україна».

Херсон:

30.04.09 р. – робоча зустріч з головою громадської Ради національних та національно-культурних товариств Херсонської області, керівником Херсонського міського товариства циган Ю. Іваненком, була досягнута домовленість про проведення Херсонським міським товариством циган лекцій на тему культури, звичаїв та традицій ромів для працівників міліції, а також участь помічника Міністра в засіданнях Ради.

Черкаси:

Протягом 2009 року Громадською радою та помічником Міністра Батчаєвим В.К. активно реалізовувались передбачені проектом «Підвищення рівня міжетнічної толерантності працівників правоохоронних органів Черкаської області» заходи, до виконання яких долучились члени Ради Феофілова В.В. (КГМО «Молода Черкащина»), Бамбула В.В. (ГО ромів «Романі-Рота»), Оніщенко С.Б. (інспектор по роботі з іноземними студентами Черкаського державного технологічного університету). У рамках цієї програми проведено опитування іноземних студентів ЧДТУ з метою з'ясування їх думки про поширеність в регіоні проявів расизму і ксенофобії та анонімне анкетування понад 100 співробітників міліції різних галузевих служб для

визначення їх ставлення до цих негативних явищ. Для дослідження також використовувалися методи фокус-груп та інтерв'ювання експертів з організацій національних меншин. Отримані дані оприлюднені у багатьох регіональних засобах масової інформації і широко обговорювались громадськістю Черкаської області.

ЗАХОДИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАПЛАНОВАНІ У ЦЬЙ ГАЛУЗІ НА 2010 РІК

1. Вважається за доцільне звернути увагу керівництва МВС України на необхідність реорганізації існуючого у складі ДКР відділу напрацювання й реалізації стратегії боротьби з етнічною злочинністю, створивши в структурі міністерства окремий відділ, визначений як відповідальний за профілактику злочинів, вчинених на ґрунті расової, національної чи релігійної ворожнечі.
2. Також потребують особливої уваги питання підвищення професійного рівня працівників ОВС з питань адекватного реагування на злочини, вчинені за мотивами расової, релігійної та іншої дискримінації, запобігання упередженого, нетолерантного ставлення до представників етнічних меншин. Це стосується, насамперед, низки заходів, передбачених проектом Меморандуму між МВС та ОБСЄ, а також впровадження рекомендацій з питань запобігання етнічному профайлінгу в діяльності ОВС України, підготовлених фахівцями Британської ради та УМДПЛ.
3. Вважається за необхідне запропонувати своєчасне інформування засобів масової інформації з боку ОВС України за результатами розгляду в судах кримінальних справ в частині оголошення вироків судів стосовно підсудних, які обвинувачуються в учиненні злочинів, вчинених проти іноземців з мотивів їх расової, національної належності або ставлення до релігії.
4. Здійснювати постійний періодичний аналіз нормативно-відомчої бази МВС України з метою виявлення та усунення положень, що можуть призводити до випадків расизму та

- ксенофобії у правозастосовній діяльності, а також до дискримінації представників етнічних та релігійних меншин, іноземців, біженців та осіб без громадянства.
5. У взаємодії з правозахисними організаціями продовжувати спільний моніторинг дотримання прав іноземців та представників національних меншин з боку співробітників ОВС. Ініціювати та підтримати проведення системних досліджень щодо відношення працівників міліції до проблем расизму та ксенофобії.
 6. Систематично проводити аналіз та узагальнення найбільш типових конфліктних ситуацій, з якими стикаються іноземці, представники етнічних та релігійних меншин. Результати надавати на розгляд керівництву МВС для врахування у подальшій роботі.
 7. Вжити заходів щодо недопущення випадків безпідставного зазначення у повідомленнях МВС, ГУМВС, УМВС етнічного походження правопорушників, злочинців та осіб, що підозрюються у скоєнні правопорушень.

ДОДАТОК. Рекомендації міжнародних інституцій

Європейська комісія проти расизму та нетерпимості (ЄКРН), Третя доповідь по Україні, прийнята 29 червня 2007 року. Рекомендації:

123. ЄКРН наполегливо рекомендує українським органам влади визнати все більш помітну присутність груп скінхедів та неофашистів в Україні. Вона рекомендує у зв'язку з цим проводити відповідний моніторинг ситуації у тісному співробітництві з неурядовими та громадськими організаціями.

124. ЄКРН наполегливо радить українським органам влади забезпечити, аби було вжито негайних заходів задля боротьби із злочинами расистського характеру повсюди в країні, включаючи Крим. Вона рекомендує організувати підготовку кожного, хто працює в системі кримінального правосуддя (працівників міліції, прокурорів, суддів, адвокатів), щодо відповідних національних та міжнарод-

них правових стандартів стосовно злочинів расистського характеру. ЄКРН рішуче рекомендує, аби стаття 297 Кримінального кодексу, яка забороняє осквернення могил, застосовувалася би кожного разу, коли це необхідно.

125. ЄКРН рекомендує українським органам влади розробити та втілювати в життя різнобічну програму з боротьби проти расизму та расової дискримінації; залучати до реалізації програми всі сторони, що мають до цього відношення, включаючи представників етнічних меншин, Державний комітет у справах національностей та релігій, а також Уповноваженого з прав людини. Вона також рішуче рекомендує вжити заходів із підвищення обізнаності громадськості, з метою сприяти кращому усвідомленню проблеми всіма складовими частинами українського суспільства. Такі кампанії мають особливо бути спрямовані на молодь, яку також треба залучати до їх реалізації.

ЄКРН рекомендує вжити рішучих заходів з метою вирішення проблем ромів/циган у тому, що стосується освіти, працевлаштування, їхніх відносин із працівниками правоохоронних органів, а також доступу до відповідного житла та медичного обслуговування. Українські органи влади повинні обов'язково стримувати зростаючий прояв насильства скінхедів, що все більше й більше створює атмосферу небезпеки для, крім інших, вихідців з Африки, Азії, Кавказу, Середнього Сходу та євреїв. Українським органам влади рекомендовано створити систему моніторингу за інцидентами антисемітського характеру. ЄКРН рішуче рекомендує органам влади забезпечити вживання працівниками правоохоронних органів адекватних заходів проти скінхедів, особливо якщо вони вчиняють напади на осіб і/або завдають шкоди майну.

**ХАРТІЯ «ОХОРОНА ПРАВОПОРЯДКУ СИЛАМИ ПОЛІЦІЇ
В ПОЛІЕТНІЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ».**

ПРИЙНЯТА НА РОТТЕРДАМСКОЙ КОНФЕРЕНЦІЇ В 1996 Р.

II. 12. Рівні можливості службового росту

Правильна процедура набору кадрів вимагає створення відкритої, неупередженої атмосфери, в якій представники всіх етнічних груп почували б доброзичливе до себе відношення. Необхідно не тільки забезпечити набір співробітників, але й зберегти кадровий

склад, тобто надати гарантії рівних можливостей для службового росту усередині організації. Поліції вдасться залучити до служби талановитих молодих людей з етнічних меншостей, тільки якщо вони повірять, що будуть мати рівні можливості усередині організації. Кожне відділення поліції тільки виграє, якщо на всіх рівнях організації будуть працювати кращі представники етнічних меншостей.

III.8. Упереджене й вороже відношення

Найчастіше коло постійних контактів поліцейських обмежене людьми, що живуть у конфліктному середовищі або діють у конфліктній ситуації... У таких випадках робота поліції може створювати передумови для вироблення ворожого й упередженого відношення до меншостей, що, у свою чергу, може мати несприятливі наслідки. Тому необхідна реалізація проектів, що стимулюють створення позитивного відношення.

V. 5. Співробітники по зв'язках зі співтовариствами етнічних меншин

Окремою проблемою, що вимагає особливої уваги й відповідних рішень, є труднощі або відсутність успіху в налагодженні спілкування зі співтовариствами етнічних меншин. Є позитивний досвід реалізації програм по зміцненню зв'язків між поліцією й співтовариствами етнічних меншин за допомогою призначення спеціальних співробітників по зв'язках з етнічними меншинами.

9. | **Захист прав іноземців, біженців та шукачів притулку**

Задеклароване і реальне ставлення держави до перебування іноземних громадян на своїй території, механізми і принципи регулювання взаємовідносин з іноземцями, обсяги надання їм комплексу визнаних та закріплених міжнародними нормами прав і свобод, забезпечення поширення на іноземців пріоритету прав людини над правами держави безумовно є індикаторами стану розвитку демократії і показниками рівня політичної культури суспільства.

Кожна держава визначає для себе міру довіри до іноземних громадян, яка знаходить своє відображення у встановленні певного правового режиму в'їзду і перебування іноземців у країні.

Орієнтуючись на європейське імміграційне законодавство та стандарти захисту прав людини, Україною обраний національний правовий режим перебування іноземців у державі. Правовий статус іноземного громадянина практично прирівняний до громадянина України і не має принципових відмінностей, іноземці мають ті самі права і свободи та виконують ті самі обов'язки, що і громадяни України, якщо інше не передбачено Конституцією, законами, а також міжнародними договорами України.

Такий принцип взаємостосунків нашої держави та іноземців закріплений положеннями багатьох нормативно-правових документів, у тому числі статтею 26 Конституції України і статтею 2 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства».

Права і свободи іноземних громадян в Україні, порядок вирішення питань їх в'їзду в державу, працевлаштування на її території, несення відповідальності за скоєння порушень законодавства визначаються низкою державних нормативно-правових актів, серед яких основними є:

- Конституція України;
- Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 04.02.1994 року № 3929-ХІІ;
- Закон України «Про імміграцію» від 07.06.2001 року № 2491-ІІІ;
- Закон України «Про біженців» від 21.06.2001 року № 2557-ІІІ;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про Правила в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію» від 29.12.1995 року № 1074;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про запровадження нового порядку оформлення візових документів для в'їзду в Україну» від 20.02.1999 року № 227;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку видачі, продовження строку дії та анулювання дозволів на використання праці іноземців та осіб без громадянства» від 08.04.2009 № 322;
- Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо реалізації права людини на свободу пересування і вільний вибір місця проживання» від 15 червня 2001 року № 435/2001;
- Кодекс України про адміністративні правопорушення.

У звіті про результати роботи Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС за 2008 рік вже давалась стисла оцінка тим правовими колізіям, що існують між нормами міжнародного та національного права у питаннях дотримання прав і свобод іноземців.

Зазначимо, що ті положення Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» та Кодексу України про адміністративні правопорушення, які регламентують засади покарання іноземців, у тому числі і порядок застосування до них процедури видворення, у певній мірі суперечать принципам Загальної декларації прав людини.

По-перше, це можливість призначення іноземному громадянину одночасно декількох видів покарань (накладення штрафу, скорочення терміну перебування в Україні, видворення з держави та заборона в'їзду на її територію) за вчинення одного адміністративного правопорушення. Так, частина перша статті 32 Закону України «Про

правовий статус іноземців та осіб без громадянства» вказує, що іноземний громадянин, який вчинив адміністративне правопорушення, після виконання призначеного йому адміністративного стягнення видворяється з держави. Таким чином процедура видворення застосовується як додатковий каральний захід за вчинення іноземцем адміністративного проступку у минулому, незважаючи на те, що за цей проступок іноземець вже відбув визначене державою покарання.

У такій же площині можливо розглядати і положення статті 25 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» та пункту 17 «Правил в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію» (затверджені постановою Кабінету Міністрів України № 1074-95 р.) відповідно до яких іноземцеві не дозволяється в'їзд в Україну, якщо встановлено факти порушення ним законодавства *під час попереднього перебування в державі*.

Такий стан справ явно суперечить принципу неприпустимості подвоєння відповідальності за вчинений проступок (поєднання двох і більш видів юридичної відповідальності за одне правопорушення).

Привертає увагу і той факт, що підстави і порядок застосування до іноземця таких процедур, як видворення за межі України, скорочення терміну перебування на її території та визначення строку заборони на в'їзд в Україну, які по своїй суті є видами покарань (стягнень), *не прописані* у Кодексі України про адміністративні правопорушення. Стаття 24 вказаного кодексу зазначає, що іноземець може бути видворений з України «за вчинення адміністративного правопорушення, яке грубо порушує правопорядок», але в той же час ця ж стаття 24 КУпАП (*види адміністративних стягнень*) не включає видворення до переліку законодавчо-визначених видів адміністративного стягнення. Крім цього, декларуючи можливість видворення іноземця саме за вчинення адміністративного правопорушення, КУпАП *не містить жодної статті, яка передбачає, що за її невиконання можливе призначення такого стягнення, як видворення з України*. З врахуванням статті 24 КУпАП існуючу в органах внутрішніх справ практику проведення видворення іноземця з України після його притягнення до відповідальності за скоєння адміністративного правопорушення можливо розцінювати, як грубе ігнорування статті 61 Конституції

України (ніхто не може двічі бути притягнутий до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення).

Відповідно до частини другої статті 32 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» органи внутрішніх справ можуть приймати рішення про видворення іноземного громадянина за межі України, якщо його дії «грубо порушують законодавство про статус іноземця та особи без громадянства або це необхідно для захисту *законних інтересів* громадян України». Водночас жодним законодавчим документом не визначений перелік таких грубих порушень, тобто грубість порушення є суб'єктивним оціночним критерієм посадової особи міліції при прийнятті рішення. Поняття «законний інтерес» є суто теоретичним і не має юридично-змістовної характеристики, що призводить до різного тлумачення цього поняття.

Слід зазначити і те, що передбачена вищевказаним Законом можливість проведення видворення іноземного громадянина за порушення законодавства про правовий статус іноземців у певній мірі суперечить статті 203 КУпАП, яка чітко вказує, що порушення іноземцем правил перебування в Україні тягне за собою покарання *тільки у вигляді штрафу*.

Органами внутрішніх справ стосовно іноземців та осіб без громадянства, крім так званого «добровільного видворення» (у паспорт іноземного громадянина за рішенням органу внутрішніх справ проставляється штамп про необхідність у визначений термін виїхати з України), застосовується також процедура примусового видворення або видворення під вартою.

Частина п'ята статті 32 зазначеного Закону передбачає можливість затримання і примусового видворення іноземця з України виключно на підставі постанови адміністративного суду. У той же час пункт 47 Правил в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію (затвержені постановою Кабінету Міністрів України № 1074-95 р.) кваліфікує примусове видворення, як «адміністративне» і вказує, що воно проводиться за санкцією прокурора. Обидва документи при цьому зазначають, що видворення у примусовому порядку проводиться якщо у органів внутрішніх справ є обґрунтовані підстави *вважати*, що іноземець буде ухилятися від добровільного виїзду з країни. Вка-

зане формулювання взагалі є правовим нонсенсом оскільки передбачає застосування до особи покарання та заходів примусу не за вчинення протиправної дії, а лише за можливі наміри таку дію вчинити, в той час коли стаття 62 Конституції України вказує, що обвинувачення не може ґрунтуватись на припущеннях.

Існуюча в Україні законодавча база у багатьох випадках наділяє повноваженнями розв'язувати конфлікти інтересів між іноземцями та державою не судові органи, а органи внутрішніх справ. Так, якщо право прийняти рішення про накладення на іноземного громадянина штрафу за порушення правил перебування в Україні (стаття 203 КУпАП) має виключно суд, то рішення про його видворення, скорочення терміну перебування в державі або встановлення терміну заборони подальшого в'їзду в Україну (від 6 місяців до 5 років) приймає керівник органу внутрішніх справ. І це незважаючи на те, що депортація, припинення реєстрації та заборона в'їжджати у державу порівняно зі штрафом є більш суворими покараннями і без сумніву завдають іноземцю більш значної матеріальної та моральної шкоди.

Можливо зазначити, що законодавством України чітко не врегульовані окремі питання і щодо порядку перебування іноземців на території нашої держави. Стаття 3 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» зобов'язує іноземців, які тимчасово перебувають в Україні, при зміні місця проживання повідомити про це органи внутрішніх справ, у яких зареєстровано їх паспортні документи. Але яким чином – усно чи письмово і якщо письмово, то за якою формою здійснюється таке повідомлення – жодним нормативним документом, у тому числі і МВС України, не обумовлюється, а іноземці, як правило, про необхідність інформування міліції про зміну адреси проживання при реєстрації документів не повідомляються. Вказане створює умови для можливості притягнення іноземців до відповідальності та їх постановки на облік, як порушників правил перебування в Україні з усіма подальшими негативними для них наслідками.

Так, у вересні 2009 року до помічника Міністра у Чернігівській області звернувся громадянин Нігерії Ч. зі скаргою на дії працівників підрозділу ГРФО Прилуцького МВ УМВС України в Чернігівській області, які відмовили йому та його дружині у продовженні терміну перебування в Україні. Проведеною службовою перевіркою було встановлено, що

Ч., який має двох дітей – громадян України, був тимчасово зареєстрований у с.Миколаївка Прилуцького району у власному будинку. Під час проведення перевірки дотримання паспортного режиму співробітники служби ГРФО встановили, що іноземець більшість часу проживає у м. Києві, а будинок у селі використовує як дачу. Це було розцінено як порушення статті 3 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» та на громадянина Нігерії Ч. був накладений штраф розміром 400 гривень.

Через місяць іноземець письмово повідомив паспортний підрозділ Прилуцького райвідділу міліції про те, що він певний час не буде проживати за місцем своєї тимчасової реєстрації у с.Миколаївка. Але працівники служби ГРФО повторно склали адміністративний протокол на громадянина Нігерії Ч. про порушення ним правил перебування в Україні, оскільки у своїй заяві іноземець не вказав адресу свого проживання у м. Києві. Суд, який розглядав адміністративну справу Ч, визнав можливим звільнити його від відповідальності на підставі статті 22 КУпАП, проте співробітниками міліції дії громадянина Нігерії були розцінені як систематичне порушення законодавства України і у подальшому продовженні тимчасової реєстрації у власному домоволодінні в с. Миколаївка йому було відмовлено. У подальшому завдяки втручання у ситуацію помічника Міністра громадянин Нігерії Ч. був зареєстрований.

У своїй діяльності щодо обліку іноземців та осіб без громадянства, контролю за їх перебуванням в Україні та виконанню завдань по боротьбі з незаконною міграцією, органи внутрішніх справ керуються низкою відомчих нормативних документів, серед яких необхідно відмітити:

- наказ МВС України від 31.07.2003 року № 829 «Про затвердження Основних напрямків службової діяльності структурних підрозділів апарату МВС України та відповідних органів і підрозділів ГУМВС, УМВС, УМВСТ, внутрішніх військ МВС України по протидії незаконній міграції»;
- наказ МВС України від 01.12.2003 № 1456 «Про затвердження Інструкції про порядок продовження терміну перебування в Україні іноземців та осіб без громадянства»;
- спільний наказ МВС та Державного комітету у справах охорони державного кордону України від 20.07.2002 № 723/435 «Про затвердження Інструкції про порядок функціонування

в органах внутрішніх справ та органах охорони державного кордону України обліку осіб, затриманих за порушення законодавства України про державний кордон та про правовий статус іноземців»;

Аналізуючи поширеність і діапазон порушень прав іноземних громадян працівниками органів внутрішніх справ, можливо стверджувати, що у більшості випадків такі порушення *пов'язані з виконанням міліцією покладених на неї завдань по боротьбі з нелегальною міграцією*. Проблема нелегальної міграції існує практично у всіх розвинутих європейських країнах, але протидія цьому явищу здійснюється по-різному. Кожна країна вишукує для цього певні форми і методи, які, як правило, відповідають тому рівню загрози безпеці держави, який несе нелегальна міграція. Але чи є адекватними міграційній ситуації заходи, які на сьогодні вживаються Україною у рамках протидії незаконній міграції?

Міліція, як виконавець державної імміграційної політики, у періодичний час опинилась у складній ситуації: з одного боку Україна постійно декларує себе державою, яка розбудовує демократичне суспільство і визнає загальноприйняті людські цінності. З іншого боку окремі положення, прописані у Законах України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про імміграцію», у постановках Кабінету Міністрів України «Про правила в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію» та «Про запровадження нового порядку оформлення візових документів для в'їзду в Україну», Кодекси України про адміністративні правопорушення, не відповідають тим самим цінностям, до яких прагне Україна.

Крім цього, через засоби масової інформації суспільству постійно нав'язується теза про нелегальну міграцію як реальну загрозу для безпеки та державного устрою країни. З нелегальною міграцією намагаються пов'язати діяльність етнічних злочинних угруповань, засобами масової інформації в уявленні пересічного громадянина штучно створюється негативний образ нелегального мігранта – потенційного злочинця та носія небезпечних інфекційних хвороб, претендента на робоче місце та житло, людини з незрозумілим, а тому ворожим світорозумінням. Іноді мова йде навіть про загрозу «етнічної експансії», яка, за твердженням окремих політиків, може знищи-

ти українську культуру в цілому. В результаті останнім часом маємо чітко окреслену тенденцію на зростання у суспільстві різного роду фобій як по відношенню до всіх іноземців, так і до представників окремих етнічних груп. Неприховано вороже ставлення до пресловутих «осіб кавказької національності» — краща тому ілюстрація.

Така імміграційна державна політика та позиція суспільства, сформована перед усім впливом засобів масової інформації, вимагає від міліції звітування перед громадськістю про рішучу боротьбу з незаконною міграцією та досягнуті значимі результати у такій боротьбі, а при відсутності цих результатів, навіть з об'єктивних і незалежних від міліції причин — створення у суспільства уявлення про ефективність своєї роботи в цьому напрямку.

Якщо проаналізувати дані МВС щодо країн походження затриманих нелегальних мігрантів, то з'ясується, що переважна більшість з їх загальної кількості є громадянами Росії, Молдови, Грузії, Вірменії, Узбекистану та інших країн колишнього СРСР. Враховуючи те, що Україною встановлений безвізовий характер перетину кодону для громадян зазначених країн, визнати їх нелегальними мігрантами у «класичному» розумінні цього поняття можливо з великою натяжкою. Більшість таких осіб законно в'їхали в Україну лише з однією метою — отримати роботу та завдяки цьому підвищити рівень добробуту своєї родини. Всі вони бажають законно працевлаштуватись, але законодавство України не дає їм такої можливості. Чи навряд доцільно стверджувати, що перебування таких іноземців в Україні є суттєвою загрозою для державної безпеки, громадського порядку та санітарно-епідеміологічного стану у нашій державі. Фактично зазначена категорія іноземців є «трудовими мігрантами», які вимушено стають «нелегалами» через особливості імміграційної політики України.

Вражає і той факт, що до категорії нелегальних мігрантів часто попадають українці за походженням, які з тих чи інших причин на час розпаду СРСР проживали на території інших союзних республік і через це були визнані громадянами утворених країн СНД. Повертаючись в Україну і маючи право на отримання її громадянства, такі особи за умови несвоечасного оформлення реєстрації в ОВС можуть бути депортовані зі своєї батьківщини. Серед виявлених нелегальних мігрантів досить велика кількість жінок та осіб похилого віку, чия загроза для безпеки України також викликає значний сумнів.

Виникає питання: так чи такі вже значні обсяги справжньої, а не ілюзорної нелегальної міграції іноземців в Україну і чи не є міфом та ступінь загрози від неї українському суспільству? З урахуванням демографічної ситуації у нашій державі, коли кількість населення України зменшується з року в рік, чи дійсно так необхідні ті послідовно-жорсткі заходи по видворенню всіх без виключення нелегальних мігрантів за межі держави?

18-річна історія незалежної України показала, що традиційні репресивні методи боротьби з нелегальною міграцією себе вичерпали і не дозволили отримати належного результату. У січні 2001 року Указом Президента України була затверджена Програма боротьби з незаконною міграцією на 2001–2004 роки. У наступні 5 років програмних документів подібного рівня не приймалось. Необхідність розроблення нової державної програми, програми не жорстокої боротьби, а розумної протидії нелегальній міграції давно назріла. Прийшов час для заміни норм законодавства на більш сучасні, адаптовані до умов сьогодення, більш гуманні та раціональні одночасно.

Збільшення імміграційного діапазону, спрощення порядку отримання іноземцями дозволів на працевлаштування та посвідок на проживання, оголошення міграційної амністії для іноземних громадян, які вже проживають в державі протягом кількох років і практично асимілювались в Україні, створення умов для інтеграції інших етносів в українське суспільство – саме такі відповіді повинна дати Україна на питання: «Як подолати нелегальну міграцію?» І, надаючи такі відповіді, необхідно виходити з того, що процес міграції – це процес боротьби особистості за право на гідне, людське існування, право на гідну працю та її оплату, а ці права захищаються та охороняються міжнародним правом – Загальною декларацією прав людини, Міжнародним пактом про громадянські й політичні права, Європейською конвенцією про захист прав людини та основних свобод і т. ін.

Інша причина скоєння міліцією порушень прав і свобод іноземців під час проведення заходів по протидії незаконній міграції витікає з першої – *негнучка і своєчасно неоновлена імміграційна політика держави та необґрунтовано жорстка позиція суспільства щодо іноземців-порушників* призвели до невірно розставлених пріоритетів у проведенні міліцією роботи по контролю за перебуванням інозем-

ців в Україні та *закріплення таких хибних пріоритетів у відомчій нормативно-правовій базі.*

У теперішній час галузеві служби та територіальні підрозділи міліції націлені перед усім на здійснення каральних функцій стосовно іноземців при практично повній відсутності функцій допоміжно-правового характеру. Кінцеві результати роботи райвідділу міліції по контролю за перебуванням в регіоні іноземців в першу чергу оцінюються за кількістю виявлених, видворених і покараних в адміністративному порядку іноземних громадян. Саме такі показники передбачають статистичні форми звітності, які по своїй суті є визначенням першочергових завдань у проведенні роботи в тому чи іншому напрямку правоохоронної діяльності. Зрозуміло, що підрозділ внутрішніх справ, як і будь-яка державна установа, що звітується про роботу перед вищестоящим органом, намагається показати керівництву результати своєї роботи саме за цими позиціями.

Незважаючи на неодноразово висловлену позицію Міністра внутрішніх справ щодо неприпустимості «відсоткоманії» у звітності, у діяльності галузевих служб Міністерства *продовжує мати місце практика оцінки результативності роботи територіальних підрозділів як у відсотковому співставленні з аналогічним періодом минулого року, так і у порівнянні з результатами роботи інших областей, без врахування рівня їх привабливості для нелегальних мігрантів, обумовленого географічними, економічними та іншими особливостями.* Зменшення кількості виявлених в області нелегальних мігрантів або складених на іноземців адміністративних протоколів традиційно розцінюється керівництвом не як показчик стабілізації імміграційної ситуації в регіоні, а як індикатор погіршення роботи органу внутрішніх справ по протидії незаконній міграції, що в свою чергу є підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності посадових осіб міліції, які відповідають за організацію такої роботи.

Як приклад подібного типу управлінської діяльності можливо навести лист Державної міграційної служби від 03.09.2009, у якому зменшення кількості виявлених нелегальних мігрантів в окремих областях на 2 відсотки розцінюється, як значне послаблення роботи, а від начальників територіальних підрозділів ГРФО вимагається невідкладно активізувати діяльність по виявленню іноземців-порушників, керівники попереджаються, що у випадку нежит-

тя ними відповідних заходів, вони будуть заслухані на нараді при керівництві ДМС.

Таким чином, працівники міліції для отримання, встановлених формами звітності, показників та створення у керівництва позитивного уявлення про свою діяльність в окремих випадках фактично вимушені переводити у категорію нелегальних мігрантів іноземців, які своїми діями, навіть не умисними, порушили правила перебування в Україні. Таку можливість надає їм наказ МВС України № 1456-2003 року у якому зазначається, що нелегальним мігрантом може бути визнаний «іноземець або особа без громадянства, які законно прибули в Україну, але після закінчення визначеного їм терміну перебування втратили підстави для подальшого перебування та ухиляються від виїзду з України». Таке не конкретизоване формулювання призводить до того, що нелегальним мігрантом може бути визнаний іноземець, який з тих чи інших причин своєчасно не звернувся за продовженням терміну перебування в Україні до підрозділу ГРФО і проживав в державі без реєстрації лише протягом однієї доби. Показовим прикладом такої ситуації є наступний випадок.

В липні 2009 року на особистому прийомі до помічника Міністра в Черкаській області звернулась громадянка Грузії Ю., яка повідомила, що за порушення правил перебування в Україні (проживання без реєстрації паспортних документів), ГУМВС України в Черкаській області затверджено рішення про її видворення з держави і у національний паспорт проставлений відповідний штамп про депортацію. Таке рішення іноземка вважала необґрунтовано суворим, а ставлення до неї працівників міліції – упередженим.

Проведеною за ініціатииви помічника Міністра перевіркою було встановлено, що громадянка Грузії Ю. була зареєстрована в Україні у встановленому порядку, але за скоєння адміністративного правопорушення термін її реєстрації в державі був скорочений за рішенням начальника Черкаського райвідділу міліції. При цьому іноземку офіційно зобов'язали виїхати з держави протягом однієї доби, що фактично неможливо зробити. Після того, як у визначений термін громадянка Грузії Ю. межі України не залишила, на неї одразу були оформлені документи про видворення з України. Таким чином, співробітники Черкаського райвідділу спочатку створили умови, за яких громадянка Грузії Ю. не мала можливості

виконати застосоване щодо неї рішення і своєчасно виїхати з України, а після цього дії іноземки розцінили як грубе порушення законодавства і застосували до неї процедуру видворення з держави.

Під час службової перевірки виникли сумніви і щодо обґрунтованості притягнення громадянки Грузії Ю. до адміністративної відповідальності за появу у громадському місці у п'яному вигляді, оскільки через хворобу остання не вживає алкоголь, але довести факт необґрунтованого складання адміністративного протоколу дільничним інспектором міліції було неможливо.

Крім цього, під час співбесіди з громадянкою Грузії Ю. помічником Міністра з'ясовано, що її батько народився на території України і таким чином вона має законодавчо визначені підстави для отримання посвідки на проживання або набуття громадянства України. Працівниками міліції такий факт, при прийнятті рішення про видворення Ю. з держави, до уваги не брався.

Після з'ясування ситуації рішення про видворення громадянки Грузії Ю. було скасовано, їй надані відповідні роз'яснення щодо порядку отримання посвідки на постійне проживання та набуття громадянства України.

У звіті УМДПЛ за 2008 рік вказувалось на необхідність зміни оціночних критеріїв діяльності міліції щодо контролю за перебуванням в Україні іноземних громадян. Персонал ОВС повинен бути орієнтований в першу чергу на надання правової допомоги іноземцям, легалізація яких в Україні законодавчо можлива. Такі зміни зменшать кількість випадків штучного переведення іноземців у категорію нелегальних мігрантів з метою подальшого покарання, сприятимуть реальному залученню міліції до захисту прав людини, незалежно від її громадянства та статусу перебування в державі.

Реформування ставлення міліції до іноземних громадян повинно бути офіційно проголошено керівництвом МВС України та закріплено у відомчих нормативних документах та формах міліцейської звітності, які можуть мати приблизно наступний алгоритм:

1. Виявлено іноземців-порушників –

з них:

1.1. надано правову допомогу в оформленні документів для легалізації перебування в Україні –

1.2. визнано нелегальними мігрантами –

Потребують перегляду окремі відомчі нормативні документи МВС України, які не відповідають вимогам сьогодення, як у питаннях визначення стратегії протидії нелегальній міграції в Україні, так і у питаннях дотримання прав іноземних громадян.

У теперішній час діяльність міліції щодо протидії нелегальній міграції визначає наказ МВС України від 31.07.2003 року № 829 «Про затвердження Основних напрямків службової діяльності структурних підрозділів апарату МВС України та відповідних органів і підрозділів ГУМВС, УМВС, УМВСТ, внутрішніх військ МВС України по протидії незаконній міграції». Вказаний нормативний документ є застарілим і таким, що не може забезпечити отримання необхідного результату. Нелегальна міграція в Україні вже давно втратила стихійний характер. У теперішній час це прибутковий бізнес, організована контрабанда людьми, якою займаються злочинні угруповання – чітко структуровані, з суворою ієрархією, технічно оснащені, з корупційними зв'язками в органах влади та силових структурах. В умовах сьогодення робота міліції повинна бути націлена саме на припинення діяльності таких угруповань – виявлення каналів нелегальної міграції, їх організаторів, перевізників нелегальних мігрантів тощо. Така робота потребує отримання достовірної інформації з використанням агентурних джерел, її аналізу, планування та проведення на високому професійному рівні відповідних оперативно-розшукових заходів із залученням технічних можливостей міліції.

Разом з тим, за таких умов, наказ МВС України № 829-2003 р. покладає основні обов'язки щодо організації та координації роботи служб міліції в питаннях протидії нелегальній міграції не на ГУБОЗ МВС України та його територіальні підрозділи на місцях, а на підрозділи паспортної служби. Слід розуміти, що *працівники служби ГІРФО у силу специфіки своєї діяльності не можуть організувати та забезпечувати ефективну роботу оперативних служб і* поки за організацію та координацію роботи правоохоронних органів щодо протидії незаконній міграції відповідає служба ГІРФО, мішенню для міліції будуть не організовані злочинні угруповання, а іноземці з країн колишнього СРСР на ринках і базарах.

Окремі пункти наказу МВС України № 829-2003 р. містять положення, які порушують права громадян і суперечать законодавству України. Відповідно до статті 11 Закону України «Про міліцію» ор-

ганам внутрішніх справ надається право проводити фотографування та дактилоскопіювання лише окремих категорій осіб: затриманих за підозрою у вчиненні злочину або за бродяжництво, взятих під варту, таких, що звинувачуються у вчиненні злочину, або піддані адміністративному арешту. Проте *пунктом 15 наказу МВС України № 829-2003 р., у порушення положень вказаного Закону, експертній службі ставиться завдання забезпечити фотографування та дактилоскопіювання іноземців, яких міліція відносить до категорії нелегальних мігрантів, а підрозділам інформаційних технологій – формувати відповідну базу обліку цієї категорії іноземців.*

Аналогічне порушення Закону України «Про міліцію» – отримання міліцією відбитків пальців у нелегальних мігрантів, містять положення спільного наказу МВС та Державного комітету у справах охорони державного кордону України від 20.07.2002 № 723/435 «Про затвердження Інструкції про порядок функціонування в органах внутрішніх справ та органах охорони державного кордону України обліку осіб, затриманих за порушення законодавства України про державний кордон та про правовий статус іноземців».

Слід зазначити і те, що процедури видворення іноземців з України, скорочення терміну перебування в державі, а отже і *механізми захисту їх прав і свобод, детально не вписані у жодному наказі або вказівці МВС, що, враховуючи наміри міліції активно протидіяти такому негативному явищу, як нелегальна міграція, є незрозумілим. Жоден нормативний документ МВС України не роз'яснює, яким чином підрозділ ОВС, що оформлює видворення або скорочення терміну перебування в Україні, надає затриманому іноземцю можливість скористуватись правовою допомогою, як це передбачають статті 29 та 59 Конституції України. До теперішнього часу нормативно не визначені і такі важливі питання, як порядок ознайомлення іноземного громадянина з правовими наслідками його видворення з України та інформування іноземця про шляхи оскарження такого видворення. Залишається неврегульованою процедура вилучення національного паспорту іноземця на період оформлення документів для проведення видворення, оскільки відповідно до пункту 41 «Правил в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію» вилучення паспортного документу у іноземця можливе лише у випадку його підробки, фаль-*

сифікації, оформлення для іншої особи або коли іноземця засуджено за вчинення злочину.

Недостатня конкретизація порядку роботи міліції з іноземцями притаманна і іншим документам МВС України, які, декларуючи можливість захисту іноземцями своїх прав і свобод, самого механізму здійснення цього захисту не мають. Так, пункт 18 наказу МВС України № 1456-2003 року передбачає можливість оскарження іноземцем рішення органу внутрішніх справ про відмову у продовженні його терміну перебування в Україні, але обов'язковість повідомлення іноземця про можливість такого оскарження наказ не передбачає. Відповідно до пункту 19 цього ж наказу, у разі невиїзду з України після відмови у продовженні терміну перебування в державі, іноземець визнається незаконним мігрантом, але при цьому наказом не передбачається надання іноземцю можливості певний час перебувати в Україні, що необхідно для придбання проїзних квитків для повернення у країну проживання тощо.

Окремої уваги вимагає контроль за дотриманням з боку правоохоронних органів прав і свобод найбільш незахищеної категорії іноземних громадян – біженців та шукачів притулку. На даний час в Україні діє ряд нормативно-правових актів, які регламентують перебування в державі таких іноземців. Основними з них є:

- Конвенція ООН про статус біженців 1951 року та Протокол щодо статусу біженців 1967 року, ратифіковані Верховною Радою України у 2002 році,
- Конституція України (стаття 26),
- Закон України «Про біженців».

Останній визначає біженця, як особу, яка не є громадянином України і внаслідок цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань, перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.

Але недостатній рівень правової обізнаності персоналу ОВС, їх незрозуміння того, що для біженця прибуття в Україну – це не спосіб покращити рівень свого існування, а вимушений крок і спосіб рятування свого життя або збереження свободи, призводить до ототожнення у свідомості міліціонера поняття «біженець» і «нелегальний мігрант» та викликає однаково негативне ставлення до обох категорій іноземців. Таке хибне уявлення про біженців у працівників ОВС закріплюється і тим, що біженці іноді перетинають державний кордон України приховано, без паспортних документів, обирають однакові з нелегальними мігрантами маршрути та види транспорту, користуються послугами нелегальних перевізників та, як правило, мають за кінцеву мету попасти до однієї з країн Західної Європи і саме там набути статус біженця.

Недостатня правова обізнаність співробітників ОВС є причиною і незабезпечення, передбаченого статтею 8 Закону України «Про біженців», права іноземців передати заяву про набуття статусу біженця саме працівнику міліції або отримати консультацію про порядок подачі такої заяви у орган міграційної служби та інформацію про його адресу.

РОБОТА ЗІ ЗВЕРНЕННЯМИ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

Протягом 2009 року помічниками Міністра Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС отримано **39 заяв** від іноземних громадян та осіб без громадянства. У більшості випадків іноземці повідомляли про довготривале оформлення у підрозділах служби ГРФО документів на право перебувати в державі, оскаржували прийняті щодо них рішення про видворення або відмову у продовженні реєстрації, звертались за консультаціями та наданням правової допомоги.

Так, до помічника Міністра у Волинській області звернувся прибулий з Російської Федерації Д. (особа без громадянства) зі скаргою на дії працівників міліції, які вилучили у нього тимчасову посвідку на постійне проживання і мають намір видворити за межі держави. У ході прове-

деної службової перевірки було встановлено, що посвідка на постійне проживання у Д. була вилучена у зв'язку з скоєнням останнім у минулому злочину на території України. Разом з тим, стаття 12 Закону України «Про імміграцію» встановлює лише можливість, а не обов'язковість, позбавлення іноземця дозволу на імміграцію після відбуття покарання за вчинення злочину. Рішення щодо скасування дозволу на імміграцію і повернення Д. у країну попереднього проживання було надмірно суворе та прийняте без урахування принципу неподільності родини, оскільки Д. з 1994 року перебуває у шлюбі з громадянкою України та має неповнолітнього сина – громадянина України. Таким чином, скасування дозволу на імміграцію та видворення Д. з держави мало би негативні наслідки саме для родини останнього, що у певній мірі суперечить положенням статті 51 Конституції України (сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняється державою).

Враховуючи вищевикладене, помічник Міністра надав Д. відповідну консультацію та рекомендував звернутись до суду з оскарженням рішення про скасування його дозволу на імміграцію. Для надання правової допомоги Д. у суді з ініціативи помічника Міністра залучено співголова Громадської ради при ГУМВС України у Волинській області, який є фахівцем в цій сфері права.

Під час особистого прийому громадян до помічника Міністра у Дніпропетровській області звернувся громадянин Росії М. щодо зволікання у відділі ГРФО ГУМВС у вирішенні питання оформлення документів для набуття ним громадянства України. Під час службової перевірки було встановлено, що працівники паспортного підрозділу безпідставно вимагали у громадянина М. надання довідки про неотримання ним паспорту громадянина України у минулому. Помічником Міністра іноземцю надано відповідні роз'яснення і допомога у зібранні та оформленні у підрозділі служби ГРФО необхідних документів, чим забезпечено право М. на отримання паспорта громадянина України.

У червні 2009 р. до помічника Міністра в Харківській області звернулася громадянка Узбекистану Р. з проханням прискорити процедуру отримання нею дозволу на постійне проживання в Україні, мотивуючи це необхідністю догляду за хворою матір'ю, 1926 року народження. За клопотанням помічника Міністра підрозділ ГРФО прискорив оформлення

необхідних документів і громадянка Узбекистану Р. була документована посвідкою на проживання у стислі терміни.

В окремих випадках іноземці скаржились на незамасковано злочинні дії співробітників міліції.

Так, у травні 2009 року, під час особистого прийому громадян, помічником Міністра в Одеській області була отримана заява громадянина Сирії М., у якій останній повідомляв про вимагання у нього грошей у сумі 5000 доларів США співробітниками Управління по боротьбі з торгівлею людьми ГУМВС України в Одеській області. Про вказаний факт помічник Міністра в Одеській області проінформував начальника ГУМВС, була проведена відповідна службова перевірка, у ході якої отримати докази злочинної діяльності працівників міліції не вдалося, але протиправні дії стосовно іноземця припинились.

Звернення іноземців свідчать і про те, що у діяльності української міліції ще мають місце ганебні випадки упередженого та некоректного відношення до громадян інших країн, поверхового ставлення до розгляду їх звернень та вирішення проблем.

У листопаді 2009 року до помічника Міністра в Одеській області зі скаргою на дії працівників міліції звернувся громадянин Еритреї С. . Іноземець повідомив, що 12.11.2009 року на нього напали та нанесли тілесні ушкодження троє чоловіків. У подальшому С. намагався подати заяву про вчинений стосовно нього злочин до Київського РВ ГУМВС України в Одеській області, але працівники чергової частини у прийнятті заяви відмовили та направили іноземця до Таїрівського райвідділу міліції, проте і у вказаному підрозділі відмовились зареєструвати його заяву. Лише з третьої спроби та за активної участі секретаря Одеської асоціації африканських біженців 16.11.2009р. Київським РВ ОМУ ГУМВС у громадянина Еритреї була прийнята заява про вчинений на нього напад.

Громадянин Нігерії У. повідомив помічника Міністра у Донецькій області про те, що в серпні 2009 року, після вуличного конфлікту, спровокованого невідомим йому чоловіком, він та його дружина (громадянка України) були затримані співробітниками міліції та доставлені до Київського РВ м.Донецька. Під час перебування у райвідділі міліціонери безпідставно провели дактилоскопіювання іноземця та допускали стосовно нього і членів його сім'ї образливі та неприховано расистські вислови. В ре-

зультаті ініційованої помічником Міністра службової перевірки факти порушень прав громадянина Нігерії У. частково підтвердились, за що ряд працівників Київського РВ притягнуті до суворої дисциплінарної відповідальності.

В цілому, за заявами іноземців про порушення їх прав, в органах внутрішніх справ за ініціативи помічників Міністра у 2009 році проведено 10 службових перевірок і розслідувань.

Особлива увага з боку помічників Міністра в Чернігівській та Волинській областях приділялась моніторингу дотримання прав іноземних громадян під час їх утримування у Розсудівському та Волинському пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства (далі у тексті ПТПІ).

Проблема недостатнього фінансування державою проведення заходів по видворенню іноземних громадян загальновідома і не потребує додаткових коментарів: відсутність відповідних коштів не дає можливості забезпечити повернення у країну проживання іноземця, особа якого вже встановлена, внаслідок чого цей іноземець продовжує утримуватись в ПТПІ.

Слід зазначити і те, що у 2010 році набуває чинності укладена між Україною і ЄС угода про реадмісію, умови та можливі наслідки якої викликають у суспільстві неоднозначні відгуки і прогнози. Безумовно, зазначена угода не може призвести до «етнічного дисбалансу» і перетворити Україну у «відстійник» нелегальних мігрантів, але у той же час вимагає невідкладного і остаточного вирішення давніших проблем – посилення контролю за перетином державного кордону та створення в ПТПІ нових місць для перебування іноземців.

Протягом 2009 року помічниками Міністра у Чернігівській та Волинській областях, а також за участі членів Громадських рад при УМВС цих областей, в ПТПІ проводилась активна робота як по наданню іноземцям консультаційної правової допомоги, так і по практичному вирішенню їх нагальних потреб, у тому числі в отриманні статусу біженця та поверненню на Батьківщину.

Так, до Розсудівського ПТПІ (Чернігівська область) 26.03.2009 був поміщений грузинський режисер-сценарист К. Під час співбесіди з останнім членами Громадської Ради при УМВС України в Чернігівській області були встановлені специфічні моменти, не враховані судом при прийнят-

ті рішення про направлення іноземця до спецстанови. Громадська рада звернулась до органів прокуратури з відповідною заявою, в результаті розгляду якої поміщення громадянина Грузії Г. до Розсудівського ПТПП було визнано необґрунтованим і 27 квітня його було звільнено.

За сприяння Громадської ради при УМВС України в Чернігівській області було звільнено з ПТПП с. Розсудів і громадянина Афганістану Р., який отримав статус біженця в Одеській області, але перебував у пункті тимчасового перебування через відсутність відповідних документів.

17.03.2009 у рамках Загальноєвропейського тижня проти расизму та у зв'язку з відзначенням Міжнародного дня з викорінення всіх форм расової дискримінації члени Громадської ради при ГУМВС України в Чернігівській області провели зустріч з іноземцями та особами без громадянства, які утримувались у Розсудівському ПТПП. Під час зустрічі іноземці повідомили про ті проблеми, які виникли при їх перебуванні у пункті, головною з яких є необхідність повідомлення рідних про місце свого знаходження. Утримувані іноземні громадяни звернулись до членів Громадської ради з проханням дозволити їм користуватись мобільними телефонами. Це прохання в усній формі було доведене до керівництва області та вирішене позитивно.

12 травня 2009 року помічник Міністра провела відвідування Розсудівського ПТПП спільно з представниками Чернігівського громадського комітету захисту прав людини та Американської асоціації юристів «Ініціатива з верховенства права» (ABA/ROLi –Україна), у вересні 2009 року було організоване відвідування пункту спільно з представниками Української секції Міжнародного товариства прав людини.

В жовтні 2009 року помічник Міністра в Чернігівській області взяла участь у проведенні у Розсудівському ПТПП семінар-тренінгу з правових питань, на якому розглядались основні аспекти міжвідомчої співпраці МВС, Державної прикордонної служби, Держкомнацрелігій, ВАСУ, адміністративних судів при роботі з незаконними мігрантами.

Помічником Міністра у Волинській області організована постійна співпраця з уповноваженим Верховного комісара ООН по біженцях та громадським об'єднанням «Волинські перспективи» в частині

надання правової допомоги іноземним громадянам, які утримуються у Волинському пункті тимчасового перебування іноземців.

Під час одного з відвідувань Волинського ПТШ помічником Міністра спільно з представниками міжнародних правозахисних організацій та членами Громадської ради до них звернулись громадяни Сомалі, які повідомили, що при затриманні у м. Вінниця вони повідомили працівників сектору ГРФО про намір отримати статус біженців, але у подальшому судом це враховано не було. Іноземцям та захиснику затриманих надано правову допомогу – роз'яснено порядок оскарження рішення суду та окремі положення Закону України «Про біженців» (наявність заяви про набуття статусу біженця призупиняє процедуру видворення іноземця, але не є підставою для зміни органами внутрішніх справ рішення суду про його затримання).

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ. ВЗАЄМОДІЯ З ОРГАНАМИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА НЕУРЯДОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

У 2009 році помічниками Міністра значна увага приділялась інформаційно-просвітницькій діяльності з питань, що стосуються дотримання прав іноземців, біженців та шукачів притулку.

Протягом звітного року помічниками Міністра спільно з представниками громадських організацій проведено з персоналом органів внутрішніх справ **35 занять** відповідної тематики.

Помічником Міністра у Миколаївській області в період з 01 по 10.06.2009 організовано проведення заняття на тему «Дотримання прав іноземців та осіб без громадянства в органах внутрішніх справ» у 25 міськрайорганах міліції. З цією метою помічником Міністра був підготовлений відповідний методичний матеріал, який разом із вказівкою начальника ГУМВС України у Миколаївській області про проведення заняття був направлений до територіальних підрозділів каналами електронної пошти.

17-18.02.2009 помічником Міністра у Полтавській області проведені заняття з тематики дотримання прав іноземців з працівниками батальйону патрульної служби Полтавського міського управління

міліції. Під час занять співробітникам продемонстрований документальний фільм з правової тематики.

21.03.2009 помічником Міністра у Сумській області спільно з представниками СМГО «Громадське бюро «Правозахист» для працівників служби ДІМ та ГРФО проведений семінар на тему «Національне та міжнародне законодавство про права іноземців, біженців та шукачів притулку». Під час семінару відпрацьовано алгоритм дій працівників служби ГРФО при зверненні до них іноземців з клопотанням про набуття статусу біженців.

В травні 2009 року помічником Міністра в Черкаській області та секретарем Громадської ради при ГУМВС (представник громадської організації «Орден правди») проведено заняття з особовим складом відділу СГРФО на тему «Дотримання прав іноземців та осіб без громадянства в органах внутрішніх справ. Існуючі проблеми та шляхи їх вирішення».

З ініціативи та за участю помічника Міністра у Херсонській області МГО «Міжнародна Амністія в Україні» у червні 2009 року проведений семінар «Захист прав біженців та шукачів притулку» для працівників територіальних підрозділів служби ГРФО ГУМВС України в Херсонській області.

Помічниками Міністра у м.Києві в грудні 2009 року проведений тренінг для викладачів Київського училища професійної підготовки працівників міліції за темою: «Основні права і свободи громадян. Запобігання проявам дискримінації за ознаками національності, країни походження та інших ознак».

Протягом 2009 року помічником Міністра у Донецькій області організовано проведення семінарів в Першотравневому РВ, Вугледарському МВ, Маріупольському МУ ГУМВС області, в ході яких розглядалися питання захисту прав іноземців, біженців та шукачів притулку.

Помічники Міністра в областях приймали активну участь у організації прес-конференцій, робочих зустрічей та роботі «круглих столів», під час яких обговорювались аспекти дотримання прав іноземних громадян в Україні.

Помічником Міністра у Луганській області в лютому 2009 року з метою розгляду існуючих проблем щодо дотримання прав іноземців в органах

внутрішніх справ організована зустріч іноземних студентів та адміністрації ЛНПУ ім. Т.Г. Шевченка з співробітниками управління громадської безпеки, служби громадянства імміграції та реєстрації фізичних осіб ГУМВС України в Луганській області.

17-18.02.2009 року помічник Міністр у Сумській області прийняв участь у роботі групи міжвідомчої комісії з вирішення питання про можливість відкриття в області пункту тимчасового перебування нелегальних мігрантів. Було напрацьовано декілька можливих варіантів використання для такого пункту наявних приміщень в Краснопільському, Сумському та В-Писарівському районах області, висновки та пропозиції робочої групи передано до Сумської обласної державної адміністрації для остаточного вирішення питання.

У березні та вересні 2009 року помічник Міністра у Вінницькій області прийняв участь у робочих зустрічах керівників підрозділів громадської безпеки, служби громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб ГУМВС з делегацією Регіонального представництва Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців в Україні та заступником директора департаменту у справах біженців та притулку держкомнацрелігії. Під час зустрічей, у яких також брали участь представники регіональних правозахисних громадських організацій, були обговорені окремі аспекти міграційного законодавства, у тому числі дотримання міліцією прав біженців і шукачів притулку, визначені заходи по взаємодії правоохоронних органів з іншими зацікавленими відомствами.

20.03.2009 року помічник Міністра у Полтавській області взяла участь в організації та проведенні обласної конференції з реінтеграції мігрантів, міграційних процесів та торгівлі людьми.

У квітні 2009 року в ГУМВС України в Закарпатській області відбулась зустріч помічника Міністра з представниками Датської Ради з питань біженців Крістіною Зонголович та Діною Гуд. Під час зустрічі обговорювались шляхи удосконалення існуючих програм по соціальному захисту та адаптації дітей-біженців та шукачів притулку, покращення ставлення до потреб дітей. Особлива увага під час зустрічі приділялась питанням інформування органів державної влади, які опікуються правами дитини в Україні, про факти затримання неповнолітніх нелегальних мігрантів для створення можливості їх соціального захисту. З представниками Датської Ради з питань біженців досягнуто домовленість про їх інформування про випадки затримання непов-

нолітніх нелегальних мігрантів, які пересуваються без супроводу дорослих.

Помічник Міністра у Волинській області та члени Громадської ради при ГУМВС 25.06.2009 року прийняли участь у організованій громадським об'єднанням «Волинські перспективи» робочій зустрічі за участю представників Міжнародної організації з міграції, Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту з питань налагодження ефективної взаємодії при реалізації на території області Державної програми протидії торгівлі людьми на період до 2010 року.

У серпні 2009 року у м.Харкові відбулась робоча зустріч помічника Міністра в Харківській області та членів Громадської ради при ГУМВС з регіональним радником з правових питань УВКБ ООН Кейт Пулером, а у вересні помічник Міністра прийняв участь у роботі «круглого столу» з питань захисту прав біженців, організованого УВКБ ООН.

15.09.2009 року помічник Міністра у Миколаївській області прийняв участь у роботі «круглого столу», де спільно з керівництвом ВГПРФО ГУМВС та представниками Миколаївської обласної організації «Незалежна соціальна адвокація і правозахист» розглядалися проблемні питання захисту прав іноземних громадян.

За участю помічника Міністра в Донецькій області під час дводенного міжнародного семінару «Права та фундаментальні свободи людини, система їх захисту на міжнародному та національному рівні» у жовтні 2009 року проведено «круглий стіл» з обговорення аспектів дотримання прав іноземців.

11.11.2009 року помічником Міністра в Луганській області проведено робочу зустріч з радником Управління Верховного комісара ООН у справах біженців Дмитром Плечко. Предметом обговорення, до якого було залучено керівництво ВГПРФО ГУМВС, стали як загальна міграційна ситуація в області, так і проблеми вимушених переселенців з Абхазії та Грузії.

19.11.2009 року помічник Міністра в Луганській області зустрівся з лідером мусульманської общини м. Луганська для спільного вирішення питання щодо проведення просвітницької роботи серед студентів-мусульман, які навчаються у ВУЗах міста.

Помічники Міністра у АР Крим, Луганській, Херсонській областях прийняли участь у Всеукраїнському семінарі з питань захисту прав жінок-мігрантів в Україні, який проходив 03.12.2009 року у м. Києві.

У Черкаській області питання дотримання міліцією прав іноземних студентів було винесене для розгляду на засідання Громадської ради при ГУМВС, яке відбулось 14.10.2009 року і проходило у поєднанні з регіональними Громадськими слуханнями. У заході прийняли участь всі керівники галузевих служб та міськрайорганів внутрішніх справ області, представники громадських організацій та засобів масової інформації. На засіданні виступив представник деканату по роботі з іноземними студентами Черкаського державного технологічного університету, який навів приклади характерних порушень прав іноземних громадян працівниками міліції, визначив шляхи можливої співпраці міліції та адміністрації ВУЗу у питаннях забезпечення законодавства про правовий статус іноземців. Співголова Громадської ради – начальник ГУМВС України в Черкаській області Лушпійко М.М. підтримав пропозиції громадськості і Радою затверджено ряд рішень щодо покращення рівня дотримання прав іноземних студентів. В тому числі начальникам райвідділів м. Черкаси, відділів ГРФО та БЗТЛ вказано на те, що перевірки дотримання реєстраційного режиму у гуртожитках, де проживають іноземні студенти, необхідно проводити тільки у присутності представників адміністрації навчального закладу. Перед начальником ВГРФО поставлено завдання забезпечити реєстрацію паспортних документів іноземних студентів протягом одного робочого дня, а начальник УГБ зобов'язаний переглянути дислокацію маршрутів нарядів патрульної служби міліції з метою їх максимального наближення до гуртожитків для унеможливлення вчинення протиправних дій стосовно іноземних громадян. У подальшому ці рішення Громадської ради закріплені вказівкою начальника ГУМВС від 18.11.2009 року «Про організацію виконання рішення засідання Громадської ради при ГУМВС з питань забезпечення прав людини».

Помічником Міністра у Полтавській області у 2009 році організовано виступ самодіяльного гурту студентів-іноземців Полтавської аграрної академії для працівників ОВС. Серед студентів-іноземців Української стоматологічної академії та Полтавської аграрної академії поширено буклет «План безпеки», виготовлений Полтавським обласним медіаклубом.

Протягом 2009 року помічники Міністра та члени громадських рад при ГУМВС, УМВС також прийняли участь у **5 прес-конференціях** з питань дотримання прав іноземців і біженців, за їх допомогою у засобах масової інформації було **розміщено 18 матеріалів** з цієї тематики.

**ЗАХОДИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАПЛАНОВАНІ
НА 2010 РІК:**

1. Ініціювати перед ДНДІ МВС України проведення юридичної оцінки відповідності положень законів України, КУпАП, інших нормативно-правових актів, які регулюють перебування іноземців в державі, міжнародним нормам права та розроблення проекту відповідних змін до законодавства України, в першу чергу, до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства».
2. Рекомендувати скасувати як такі, що не відповідають Закону України «Про міліцію», положення наказу МВС України від 31.07.2003 року № 829 «Про затвердження Основних напрямків службової діяльності структурних підрозділів апарату МВС України та відповідних органів і підрозділів ГУМВС, УМВС, УМВСТ, внутрішніх військ МВС України по протидії незаконній міграції» та спільного наказу МВС та Державного комітету у справах охорони державного кордону України від 20.07.2002 № 723/435 «Про затвердження Інструкції про порядок функціонування в органах внутрішніх справ та органах охорони державного кордону України обліку осіб, затриманих за порушення законодавства України про державний кордон та про правовий статус іноземців» в частині проведення дактилоскопії іноземців-порушників та ведення органами внутрішніх справ відповідних баз обліку.
3. Запропонувати ДМС внести зміни до форм звітності підрозділів ГРФО, які повинні передбачати фіксування результатів діяльності територіальних підрозділів по наданню іноземцям функцій допоміжного та консультаційного характеру.

4. Рекомендувати внесення змін до наказу МВС України від 31.07.2003 року № 829 «Про затвердження Основних напрямків службової діяльності структурних підрозділів апарату МВС України та відповідних органів і підрозділів ГУМВС, УМВС, УМВСТ, внутрішніх військ МВС України по протидії незаконній міграції», які переорієнтують діяльність міліції на боротьбу з ОЗУ, причетними до організації і здійснення нелегальної міграції іноземців в Україну. Організаційні та координаційні функції з цього питання покласти не на ДМС, а на ГУБОЗ МВС України.
5. Ініціювати перед ДМС розроблення та затвердження інструкцій щодо порядку проведення органами внутрішніх справ процедур видворення іноземних громадян з України та скорочення їм термінів перебування в державі. Інструкції в обов'язковому порядку повинні містити положення, що гарантували б іноземцям дотримання їх прав і свобод при здійсненні таких процедур.
6. Рекомендувати ДМС внести доповнення до наказу МВС України від 01.12.2003 № 1456 «Про затвердження Інструкції про порядок продовження терміну перебування в Україні іноземців та осіб без громадянства», які конкретизують порядок повідомлення іноземцем органа внутрішніх справ про зміну адреси свого перебування в державі.
7. Продовжити практику здійснення помічниками Міністра УМДПЛ перевірок діяльності підрозділів служби ГРФО з метою контролю за дотриманням прав іноземних громадян, осіб без громадянства, біженців та шукачів притулку.

10.

Реалізація державної гендерної політики, попередження домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми, забезпечення дотримання прав неповнолітніх

Утвердження рівності прав і можливостей жінок і чоловіків є застосовними європейськими цінностями, і вони закріплені в більшості міжнародних правових документів, які утворюють систему координат для майбутньої роботи щодо прав жінок, визначають спрямування дій у галузі гармонізації національного законодавства та правозастосовних заходів.

В основі гендерної політики в Україні лежать загальноприйняті норми, зафіксовані в низці міжнародних правових документів, ратифікованих Верховною Радою України: Загальній декларації прав людини (http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015), Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_207&pass=4/UMfPEGznhhE4h.ZiBkAeAyHI4qks80msh8Ie6), Факультативному протоколі до Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_794&pass=dCCMfOm7xBWME4hEZiBkAeAyHI4qks80msh8Ie6), Конвенції Міжнародної організації праці № 156 про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок, рекомендаціях Ради Європи, Міжнародному Пакті про громадянські та політичні права, підсумкових документах Четвертої Всесвітньої конференції ООН зі становища жінок (Пекін, 1995), резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 1325 «Жінки, мир та безпека» та ін.

**УЧАСТЬ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У РЕАЛІЗАЦІЇ
ДЕРЖАВНОЇ ПРОГРАМИ З УТВЕРДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ
В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

Оскільки Міністерство внутрішніх справ України вже протягом кількох років активно долучається до виконання основних міжнародних зобов'язань України щодо утвердження гендерної рівності в Україні та виконує положення внутрішнього законодавства, зокрема Конституції України, Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2866-15>) та Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 року № 1834 (<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1834-2006-%EF&pass=4/UMfPEGznhhE4h.ZiBkAeAuH14qks80msh8Ie6>), на виконання цих положень було розроблено Стратегію гендерного розвитку органів внутрішніх справ України, а також Програму забезпечення гендерної рівності в ОВС України на період до 2011 року (розміщено на сайті <http://umdpl.info/indekh.php?id=1233847268>).

Стратегія гендерного розвитку органів внутрішніх справ України є гендерною складовою програми національного розвитку України і спрямована на розбудову та утвердження системи гендерної рівності в ОВС шляхом здійснення комплексу заходів для розв'язання гендерних проблем у системі ОВС.

Стратегія заснована на принципі соціально-демократичного підходу, що в свою чергу відповідає Конституції України, яка в ст. 1 проголошує Україну демократичною та соціальною державою. Принцип соціально-демократичного підходу передбачає не тільки надання рівних прав, але і забезпечення рівних можливостей для жінок та чоловіків, що є суттєвим у досягненні кінцевого результату – встановленні гендерної рівності.

Цілями цієї стратегії є розбудова системи гендерної рівності, досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у системі ОВС шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисба-

лансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України.

Основними результатами виконання стратегії у 5-річний термін мають стати:

- підвищення гендерної культури в системі ОВС;
- збільшення кількості жінок в системі ОВС;
- запровадження спеціальних курсів, факультативів з гендерної проблематики в навчальних закладах системи ОВС.

ДІЯЛЬНІСТЬ РОБОЧОЇ ГРУПИ З ГЕНДЕРНИХ ПИТАНЬ

20 березня 2009 року відбулося засідання робочої групи з впровадження гендерних підходів, яка була створена в МВС України в минулому році на виконання рішення Громадської ради при МВС України.

Робочою групою розроблено Програму забезпечення гендерної рівності в органах внутрішніх справ (<http://umdpl.info/index.php?id=1233847268>), яку ухвалено рішенням Громадської ради при МВС України та План МВС України на виконання Державної програми сприяння впровадженню гендерної рівності в українському суспільстві.

У жовтні 2009 року були проведені громадські слухання «Права людини в діяльності ОВС України», де окрема секція була присвячена питанням попередженню гендерного насильства і торгівлі жінками.

Спільно із Програмою рівних можливостей ПРООН в Україні підготовлено і випущено книгу «Жінки в органах внутрішніх справ України».

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОГО ПАРИТЕТУ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Збільшення кількості жінок є сучасною тенденцією розвитку поліцейської діяльності у всіх європейських країнах. Наприклад в поліції Швеції частка жінок-поліцейських дорівнює 35%, в поліції Польщі – майже 50%. В Іраку створено перший за всю історію краї-

ни підрозділ з жінок-поліцейських, покликаний зупинити зростання числа терористичних актів, які вчиняють жінки.

Кількісний та якісний аналіз статистичних даних по комплектуванню органів внутрішніх справ свідчить про позитивну тенденцію залучення жінок до роботи в міліції. Так, станом на 01.01.2010 частка жінок серед атестованих працівників складає 12,7%, тоді як рік тому цей показник дорівнював 11,9%. В той же час загальна частка жінок серед працівників органів внутрішніх справ у 2009 році зменшилась на 0,55% і склала 21,05 %. Станом на 01.01.2010 року цей показник становив 21,6% (див. додаток 1,2).

За ініціативи УМДПЛ спільно з Координатором проектів в Україні Організації з безпеки та співробітництва в Європі започатковано проведення в регіонах тренінгів для дільничних інспекторів міліції органів внутрішніх справ у Дніпропетровській, Житомирській, Запорізькій, Херсонській, Чернівецькій областях та Автономній Республіці Крим, у яких взяли участь 170 керівників служби та 830 дільничних інспекторів міліції.

Крім того, навчальними програмами початкової підготовки працівників органів внутрішніх справ передбачено вивчення питань щодо забезпечення прав та основних свобод людини, гендерної рівності, попередження насильства в сім'ї. Підготовлено та надіслано до ГУМВС, УМВС для включення до тематичних планів зі службової підготовки додаткову тематику занять з питань недопущення порушень громадянських прав і свобод людини.

Упродовж грудня 2009 року Програмою розвитку ООН спільно зі Шведською агенцією SIDA та Мінсім'їмолодьспорту для помічників Міністра проведено навчальний семінар з питань протидії та попередження гендерному насильству.

Також була проведена науково-практична конференція «Забезпечення прав і свобод людини і громадянина в діяльності органів внутрішніх справ України за сучасних умов». Основні проблеми, що обговорювалися протягом роботи конференції, стосувалися забезпечення прав та свобод людини і громадянина в діяльності органів внутрішніх справ України, міграційних процесів в Україні, заходів щодо протидії проявам расизму і ксенофобії, запобігання насильству в сім'ї.

Міністерством взято активну участь у проведенні Національної кампанії «16 днів проти гендерного насильства». Зокрема, організо-

вано надання консультацій співробітниками Департаменту громадської безпеки МВС України на національній «гарячій лінії» з питань гендерного насильства та захисту прав дитини.

Впродовж року помічниками Міністра надавалося сприяння представникам ЗМІ в підготовці публікацій щодо проблематики насильства в сім'ї та шляхів його попередження, оприлюднення позиції МВС щодо цього питання. Для інформування громадськості, привернення уваги та залучення всіх ланок суспільства до вирішення проблеми насильства в сім'ї на офіційному сайті Міністерства розміщувалися відповідні статистичні дані, коментарі фахівців, матеріали щодо даної тематики з регіонів України.

Звіт про діяльність Міністерства був опрацьований та узагальнений працівниками УМДПЛ і направлений до Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту. Він також розміщений на сайті Управління та сайті МВС України (<http://umdpl.info/index.php?id=1249565096>).

Відповідно до нормативно-правових актів, якими визначені умови оплати праці атестованих працівників, державних службовців, службовців та робітників, не передбачають різниці в оплаті праці як жінок, так і чоловіків. Грошове забезпечення атестованого працівника чоловіка або жінки, які обіймають однакові посади, а також заробітна плата вільнонайманого працівника чоловіка або жінки мають однаковий розмір.

Забезпечується постійне висвітлення роботи жінок-міліціонерів, які працюють на різних посадах в органах внутрішніх справ та мають різні звання – від рядових до генерала. Вони ставали героями публікацій у засобах масової інформації, які розповідали про розкриття резонансних злочинів, роботу підрозділів міліції в складних умовах боротьби зі злочинністю.

Ця сфера дотримання прав людини регламентується також низкою міжнародних нормативно-правових актів, що стали невід'ємною частиною національного законодавства. Зокрема Європейська соціальна хартія (http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=94_062), Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_207), Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (http://zakon.nau.ua/doc/?code=994_858), Конвенція ООН про

права дитини (http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-/laws/main.cgi?nreg=995_021&myid=4/UMfPEGznhhE4h.ZiBkAeAyHdlqksFggkRbI1c)

Право людини на життя, в тому числі приватне, особисту недоторканність, заборона насильства, катувань та жорстокого поводження, що проголошені Загальною Декларацією прав людини (http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015) та Конституцією України, виходять за рамки приватності, коли розглядається питання попередження насильства в сім'ї, так саме як і торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми з метою комерційної сексуальної експлуатації, дотримання прав дітей. Іноді державі захищаючи права маленьких громадян від потурання, необхідно переймати відповідальність за їх дотримання від тих батьків, які не виконують своїх обов'язків, нехтуючи життям дітей.

В останні роки особливої уваги набувають питання запобігання насильства в сім'ї (*domestic violence*). В цій сфері діють Закони України «Про попередження насильства в сім'ї» (<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2789-14>), «Про охорону дитинства» (<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2402-14>), Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 № 616 «Про затвердження Порядку розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу» (<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=616-2003-%EF&pass=4/UMfPEGznhhE4h.ZiBkAeAyHdlqksFggkRbI1c>), такі нормативно-правові акти, як спільний наказ про порядок взаємодії суб'єктів соціальної роботи з сім'ями, які опинились у складних життєвих обставинах (<http://www.ovu.com.ua/articles/1267-pro-zatverdzhennya-poryadku-vzaemodiyi-subektiv-sc>) та ін.

Насильство в сім'ї, над дітьми, на жаль, залишається актуальною проблемою для всіх органів державної влади в Україні, в т. ч. і міліції. Ситуація ускладнюється тим, що випадки жорстокого поводження, насильства особливо щодо дітей, дуже важко виявити. Діти рідко наважуються зізнатись, що стали об'єктом насильства. У багатьох випадках діти можуть сприймати погане поводження за нормальне явище, особливо, якщо вони із самого народження вихувались у подібній атмосфері.

У 2009 році в жертвами злочинів вчинених на побутовому рівні стали 1438 жінок, 323 дитини і 270 пенсіонерів (таблиця 1).

Таблиця 1. Відомості про осіб, які потерпіли від злочинів, що вчинені на побутовому ґрунті

		Усього		
		2008	2009	динаміка, %
Усього осіб		4607	4341	-5,8
з них	чоловічої статі	3008	2903	-3,5
	жіночої статі	1599	1438	-10,1
	неповнолітніх (малолітніх)	289	323	11,8
	пенсіонерів	294	270	-8,2

У той же час за даними Департаменту громадської безпеки на обліку в органах внутрішніх справ за вчинення насильства в сім'ї перебуває понад 93,3 тис. осіб, з них 85680 чоловік, 7190 жінок, 457 неповнолітніх, 7043 сім'ї де проживає 13177 дітей, відносно яких вчинюється насильство. До адміністративної відповідальності за вчинення насильства в сім'ї було притягнуто 3260 батьків або осіб, що їх замінюють, ще 36423 батьків притягнуті до відповідальності за невиконання обов'язків по вихованню дітей, а 2298 за матеріалами працівників міліції позбавлені батьківських прав за рішенням судів. Діти страждають, коли стають безпосереднім об'єктом насильства, свідками насильства щодо матері чи інших членів родини, рідних чи близьких людей, та навіть щодо улюбленої тварини.

Аналіз статистичних даних свідчить про зростання кількості дітей, що потерпіли від злочинів, у тому числі від такого виду злочину, як торгівля дітьми (таблиця 2).

Таблиця 2. Відомості про осіб, які потерпіли внаслідок торгівлі людьми

Вид злочину	2008				2009			
	Всього	Жінки	Діти	%	Всього	Жінки	Діти	%
Торгівля людьми або інша незаконна угода про передачу людини (ст. 149 КК України)	342	245	37	82,4	335	214	42	76,1

Одночасно необхідно зазначити, що у більшості випадків (від 82 до 76%) жертвами торгівлі людьми стають жінки та діти.

Жорстоке поводження з дітьми привертає все більше уваги суспільства. Дитина, правами якої нехтують дорослі, принижується у школі та на вулиці, зазнає насильства в сім'ї, живе в умовах, де не задовольняються її основні потреби, виростає нездоровою, агресивною, погано розвивається, часто стає легкою здобиччю кримінальних структур, жертвою протиправних посягань (таблиця 3).

Таблиця 3. Відомості про дітей, які потерпіли від злочинів

		З числа потерпілих неповнолітніх		
		2008	2009	динаміка, %
Усього осіб		10257	10651	3,8
Рівень на 10 тис. населення		2,2	2,3	
потерпіло від	від тяжких та особливо тяжких злочинів	3645	3372	-7,5
	умисних вбивств (та замахів)	65	57	-12,3
	зґвалтувань (та замахів)	194	144	-25,8
	умисних тяжких тілесних ушкоджень	82	64	-22,0
	розбоїв	324	268	-17,3
	грабежів	2630	2205	-16,2
	вимагань	106	99	-6,6
	крадіжок	1344	2207	64,2
	торгівлі людьми	37	42	13,5
ДТП		570	364	-36,1

Припинення і запобігання вищезазначеним негативним проявам, які згідно чинного законодавства мають ознаки злочинів, є одним із завдань діяльності органів внутрішніх справ. Саме тому напрямок попередження насильства в сім'ї, жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми, забезпечення прав неповнолітніх перебуває на постійному контролі помічників Міністра з прав людини.

АНАЛІТИЧНА ТА НОРМОТВОРЧА РОБОТА

Управлінням ведеться постійна робота щодо аналізу положень нормативно-правової бази з питань протидії насильству в сім'ї, жорсткому поводженню з дітьми, торгівлі людьми та приведення

її у відповідність із міжнародними стандартами та сучасними реаліями.

З метою вивчення ситуації щодо повсякденної діяльності органів внутрішніх справ із попередження домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми, забезпечення дотримання прав неповнолітніх за ініціативи міжнародного жіночого правозахисного Центру «Ла Страда – Україна» та УМДПЛ проводився спільний моніторинг виконання державної Програми протидії торгівлі людьми в Україні на 2006-2010 роки (<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14>). В проведенні моніторингу також взяли участь: Офіс координатора проектів ОБСЄ в Україні, Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда – Україна», Центр роботи з жінками, ГО «Надія на майбутнє», ГО Херсонський обласний Центр «Успішна жінка», помічники Міністра з прав людини УМДПЛ МВС України. Результати моніторингу будуть використані при підготовці проекту Державної програми протидії торгівлі людьми на наступний період.

Помічниками Міністра вживається ряд організаційних та практичних заходів, зокрема підготовлено **39 службових доповідних записок та інформаційних листів** Міністру та керівництву обласних управлінь. На оперативних нарадах керівництва та засіданнях колегій ГУМВС, УМВС розглядаються питання щодо попередження домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми та запобігання торгівлі людьми.

За підтримки Міністерства України в справах сім'ї, молоді та спорту та Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні (ПРООН – ЄС) для помічників Міністра був проведений семінар щодо організації моніторингу діяльності ОВС з протидії домашньому насильству. Під час семінару були розроблені рекомендації та індикатори проведення моніторингу, які в подальшому використовувались при проведенні моніторингу.

В абсолютній більшості областей помічниками Міністра були здійснені моніторингові візити до одного або декількох відділів ОВС (всього – **228**). Опрацьовані результати дослідження опубліковані в звіті. Наступні етапи діяльності в цьому напрямку – моніторинг співпраці ОВС з громадськими організаціями та іншими державними органами, а також аналіз співпраці самих помічників Міністра

з такими організаціями. Під час здійснення моніторингу та опрацювання його результатів були напрацьовані різноманітні рекомендації, які після вивчення та узагальнення будуть направлені на розгляд керівництву Міністерства.

РОБОТА ІЗ ЗВЕРНЕННЯМИ ГРОМАДЯН ТА ІНСПЕКЦІЙНА РОБОТА

Під час проведення моніторингу заходів щодо протидії домашньому насильству виявилось, що на сьогоднішній день у більшості випадків реагування здійснюється працівниками міліції.

Відповідно до Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» координація заходів із попередження насильства в сім'ї головним чином покладається на спеціально уповноважений орган виконавчої влади, яким є управління у справах сім'ї та молоді. Нажаль, профілактична та превентивна робота в цьому напрямку, яка повинна проводитися управліннями, відділами сім'ї та молоді або не проводиться взагалі, або проводиться недостатньо, взаємодія між державними установами відсутня. Зусиль лише дільничних інспекторів міліції та працівників кримінальної міліції у справах дітей явно недостатньо, потрібні спільні зусилля державних органів та громадськості. Формування суспільного усвідомлення цієї проблеми, її важливості, поширення інформації про можливі шляхи допомоги потерпілим від насильства громадянам, наявність кризових та реабілітаційних центрів, до яких можна звернутися у складній ситуації, може значно покращити ситуацію.

Так, у 2009 р. до помічників Міністра надійшло **107 звернень** (для порівняння – в 2008 році – **102**) стосовно вчинення насильства в сім'ї, порушення прав дітей та торгівлі людьми. На особистий прийом **звернулось 84 особи** (в 2008 році – 62). У відповідь на звернення громадян помічниками Міністра ініційовано проведення **52 службових перевірки**, з них 7 – підрозділами ВВБ та ІОС, **45** – іншими службами.

У випадку отримання звернень щодо неналежного реагування працівників міліції на факти вчинення насильства в сім'ї, жорстокого поводження з дітьми, помічники Міністра не тільки особис-

то приймали заходи щодо припинення порушення прав громадян, а й залучали до вирішення проблем та надання різнопланової допомоги представників неурядових організацій.

Так, до помічника Міністра в Херсонській області звернулася гр. С. в інтересах гр. М., яку не пускали до квартири її рідний брат та його дружина. Звернення до всіх державних установ, в тому числі і міліції, результатів не дали. У відповіді дільничного на заяву М. щодо позбавлення її житла написано, що між нею та сім'єю брата склалися цивільно-правові відносини. За ініціативи помічника Міністра була проведена службова перевірка, з ініціаторами сімейного насилля (економічного) проведена профілактична бесіда, після якої М. змогла повернутися жити до своєї квартири. М. направлена до громадської приймальні Херсонського обласного Фонду милосердя та здоров'я для надання безкоштовної юридичної допомоги.

До Громадської ради при УМВС в Чернігівській області звернулася гр. К., мешканка с. Шатури Ніжинського району Чернігівської області, яка в своїй заяві вказала, що 3 лютого 2009 року її чоловік на очах у сусідів в стані алкогольного сп'яніння погрожував її вбити та спричинив їй тілесні ушкодження, які згідно акту СМЕ віднесені до легких тілесних ушкоджень. Хоча з 5 по 28 лютого 2009 року Калюжна С.І. знаходилась на лікуванні у районній лікарні, бо отримала закриту черепно-мозкову травму, струс головного мозку, надмірну гематому (яку оперували). У своєму листі до Громадської ради вона скаржиться на необ'єктивність, на її думку, проведеної перевірки працівниками Ніжинського МВ УМВС по факту отримання нею тілесних ушкоджень, так як вони винесли постанову про відмову у порушенні кримінальної справи.

За результатами ініційованої помічником Міністра перевірки працівниками Ніжинського МВ у гр. К. (чоловіка скаржниці) було вилучено мисливську гладкоствольну зброю ТОЗ-25 та ІЖ-43 ЕМ, а матеріали передано для подальшої перевірки в Ніжинську міжрайонну прокуратуру.

До помічника Міністра в Полтавській області звернулася гр. Б., яка скаржилася на неналежне реагування міліції по заявах про систематичне вчинення сімейного насильства щодо неї та двох її малолітніх дітей

чоловіком, колишнім працівником ОВС. Попередньо сім разів зверталася до правоохоронних органів, що підтвердила документально, має висновки двох СМЕ про нанесення чоловіком тілесних ушкоджень легкого ступеню тяжкості, серед яких ушкодження, які підтверджені СМЕ як спроба задушення. В усіх випадках отримувала відмовні матеріали. Захисні приписи не виносились. За протиправні дії чоловік лише раз притягнувся до адміністративної відповідальності у вигляді штрафу.

Призначена за ініціативи помічника Міністра службова перевірка викладені факти підтвердила, винні працівники міліції притягнуті до дисциплінарної відповідальності, відносно кривдника винесено захисний припис. Юристами громадської організації підготовлені та подані клопотання, заяви, позови з метою захисту прав дітей та постраждалої жінки. В даний час в суді вирішується питання щодо розподілу майна між подружжям та виконання зобов'язання щодо утримання неповнолітніх дітей, непрацюючої заявниці, що знаходиться у відпустці по догляду за дитиною до 3-х років.

Помічниками Міністра особисто, а також із залученням представників правозахисних організацій в складі мобільних груп було здійснено перевірки стану організації роботи по протидії сімейному насильству в **288** підрозділах ОВС.

При перевірці помічником Міністра в Черкаській області стану організації роботи по протидії сімейному насильству у Корсунь-Шевченківському райвідділі ГУМВС України в Черкаській області встановлено, що облік осіб, які вчиняли насильство у сім'ї, ведеться тільки у вигляді списку, а відповідні алфавітні картки у підрозділі відсутні. Більшість сімейних дебоширів ставиться на облік із значним запізненням, іноді до 2 місяців. З 47 осіб, які вчиняли сімейне насильство, офіційне попередження про неприпустимість таких дій винесене лише стосовно 19 громадян, при цьому такі данні повідомив начальник сектору ДІМ, будь-які документи (копії попереджень, журнал їх реєстрації тощо) у секторі були відсутні.

Захисні приписи з питань насильства у сім'ї протягом 2009 року взагалі не виносились, незважаючи на те, що окремі кривдники притягувались до адміністративної відповідальності за статтею 173-2 КУпАП декілька разів. За незадовільну організацію роботи по боротьбі із насильством у сім'ї начальнику сектору ДІМ Корсунь-Шевченківського райвідділу оголошено догану.

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКА РОБОТА

За ініціативи помічників Міністра в областях для працівників органів внутрішніх справ проводились навчальні семінари та тренінги з питань попередження насильства в сім'ї, протидії торгівлі людьми, жорстокому поводженню з дітьми. Всього було проведено **42 навчальних семінари**. До проведення семінарів залучалися представники місцевої влади та недержавних громадських організацій.

У липні для помічників Міністра за підтримки Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні було проведено семінар-тренінг «Проблеми моніторингу діяльності органів внутрішніх справ України з протидії насильству в сім'ї», а у грудні «Вдосконалення навиків помічників Міністра з моніторингу діяльності органів внутрішніх справ України з протидії насильству в сім'ї»

Починаючи з грудня Програма розвитку ООН спільно з Мін-сім'їмолодьспорту та Шведською агенцією SIDA проводить серію тренінгів з питань попередження насильства в сім'ї. Програма має на меті формування національної команди тренерів, які після проходження чотирьох етапів навчання проведуть приблизно 1000 тренінгів для дільничних інспекторів системи ОВС України. До цієї групи тренерів увійшли і 9 працівників Управління моніторингу дотримання прав людини, які мають відповідний досвід проведення тренінгів та досвід у сфері попередження домашнього насильства.

З метою налагодження співпраці щодо захисту прав осіб, потерпілих у наслідок насильства в сім'ї, запобігання жорстокому поводженню з дітьми, забезпечення їх прав, помічниками Міністра в областях ініційовано низку навчальних семінарів для працівників ОВС та представників органів виконавчої влади:

- у вересні в м. Ніжин Чернігівської області проведений куштовий семінар – тренінг «Співпраця громадськості, ЦССМ, міліції, служб у справах дітей райдержадміністрацій та КВІ в питаннях профілактики правопорушень серед неповнолітніх», у якому прийняли участь заступник Ніжинського міського голови, представники громадських організацій, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, відділів кримінальної міліції у справах дітей, служб у справах дітей райдержадміністрацій та кримінально-виконавчих інспекцій Ніжинського, При-

луцького, Носівського, Бобровицького, Ічнянського та Бахмацького районів Чернігівської області.

- у листопаді для керівників кримських державних установ проводився семінар на тему «Виконання державної програми протидії торгівлі людьми на період до 2010 року». Семінар було організовано Кримським центром перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування та керівників державних підприємств при Раді Міністрів Автономній Республіки Крим.
- у грудні відбувся науково-практичний семінар: «Соціально-психологічні проблеми насилля в сучасному суспільстві». Організатори семінару: Міністерство освіти і науки України, Луганська обласна державна адміністрація та Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. Семінар проходив на базі кафедри психології університету. Серед 18 виступаючих був і помічник Міністра внутрішніх справ України в Луганській області, який в своєму виступі розповів про теоретичні та практичні проблеми, пов'язані з різними видами та проявами насильства, ознайомив учасників семінару з існуючим міжнародним та національним досвідом боротьби та протидії цьому антисоціальному явищу.

Крім того, у системі службової підготовки, за ініціативи помічників Міністра в Черкаській, Донецькій та Миколаївській областях у кожному органі внутрішніх справ були проведені заняття щодо попередження сімейного насильства. Для цього каналами електронного зв'язку був направлений відповідний методичний матеріал «Сімейне насильство» (підготовлений членом Громадської ради при ГУМВС в Черкаській області Михликом М.М.) та пам'ятка «Про дії дільничного інспектора міліції у разі звернення до нього особи, яка потерпала від насильства у сім'ї». Відповідно до вимог зазначеної вказівки, пам'ятка повинна зберігатись у робочій папці дільничного інспектора міліції, її наявність буде контролюватись при перевірці службової діяльності дільничних. Усього було проведено **113 занять**.

З метою інформування громадськості про діяльність органів внутрішніх справ у сфері протидії торгівлі людьми, попередження насильства в сім'ї, захисту дітей від жорстокого поводження, дотримання їх прав та законних інтересів за ініціативою УМДПЛ і безпосередньо помічників Міністра в областях в регіональних та всеук-

раїнських ЗМІ було опубліковано **76 матеріалів** з названої тематики, проведено **50 прес-конференцій та круглих столів**:

- у березні за ініціативи помічника Міністра та сприянням Сумського «Прес-клубу», СМГО «Міський кризовий центр» в м. Лебедин, в приміщенні педагогічного училища проведено круглий стіл на тему: «Благополуччя сім'ї – міць держави». В роботі круглого столу прийняли участь працівники Лебединського РВ, ВКМСД УВС, представники територіальних відділів у справах сім'ї, дітей та молоді і правозахисних організацій області та ЗМІ. В ході роботи круглого столу обговорені проблемні спекти цього напрямку захисту прав, наведені як позитивні, так і негативні приклади. Учасниками напрацьовано звернення до органів влади, ЗМІ і громадських організацій з розглянутої теми;
- у квітні за участю Миколаївського фонду «Любисток», управління у справах сім'ї та молоді Миколаївської ОДА, служби у справах дітей ОДА, ВГІРФО УМВС, управління освіти та науки ОДА, Головного управління юстиції проведено круглий стіл на тему «Формування ефективної стратегії протидії торгівлі людьми шляхом підвищення кваліфікації державних службовців і освіти та підготовки їх до реалізації заходів регіональної програми протидії торгівлі людьми»;
- у вересні в м. Харків за ініціативи УМДПЛ та правозахисного центру «Ла-Страда – Україна» проводився круглий стіл, присвячений проблематиці боротьби з дитячим порно, модератором якого виступив помічник Міністра по Харківській області Юрій Чумак;
- у жовтні за ініціативи УМДПЛ та за підтримки ПРООН проводився круглий стіл «Права жінок та дітей в Україні – комунікаційний компонент»;
- також у жовтні УМДПЛ спільно з БФ «Порозуміння» за сприяння Швейцарського бюро співробітництва проведено прес-конференцію за результатами впровадження проекту «Стратегії міліції щодо профілактики підліткової злочинності».

Одним з важливих напрямів діяльності УМДПЛ є вивчення та впровадження в роботу органів внутрішніх справ передового міжнародного досвіду, зокрема в сфері захисту прав дітей, які опинились у конфлікті з законом, жінок, що потерпіли внаслідок торгівлі людьми з метою комерційної сексуальної експлуатації. Помічники

Міністра приймали участь у міжнародних конференціях та семінарах присвячених цим питанням, зокрема:

- помічником Міністра в Автономній Республіці Крим у квітні було прийнято участь у семінарі експертів, працюючих у сфері протидії торгівлі людьми в Республіці Беларусь, Республіці Польща та Україна, який відбувся у м. Варшава (Польща). Семінар був організований фундацією Ла Страда-Польща та МВС Польщі у співпраці з партнерськими організаціями Ла Страда-Україна та Ла Страда-Беларусь;
- у жовтні помічник Міністра УМДПЛ в Донецькій області на базі Донецького юридичного інституту пройшов дводенний міжнародний семінар «Права та фундаментальні свободи людини, система їх захисту на міжнародному та національному рівні» в ході якого розглядалися питання з попередження домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми, забезпечення прав неповнолітніх.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ

Права дитини є категорією прав людини, втім діти потребують особливого захисту з боку держави, що передбачено міжнародними документами та національним законодавством України (www.echr.ru).

На існування проблеми із захистом прав дітей наголошував й Комітет ООН з прав дитини у своїх рекомендаціях, після чергового звіту Україні по виконанню Конвенції про права дитини³:

«...35. Комітет також занепокоєний скаргами, що продовжують надходити від дітей, зокрема, дітей ромів (циган), щодо жорстокого поводження та катування з боку працівників правоохоронної системи, та тим, що ці скарги не розслідуються незалежним органом.

36. Комітет рекомендує державі-стороні:

...b) Реагувати на заяви, які звинувачують у катуванні та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видах поводження чи покарання дітей;

³ Розгляд доповідей, які подаються державами-сторонами відповідно до статті 44 Конвенції», CRC/C/15/Add. 191, 2002 р., Розділ D 4.)

- ...d) Ужити негайних заходів щодо припинення міліцейського насильства щодо дітей, які належать до національних меншин, зокрема, ромів (циган), та подолати безкарність, яка домінує в цих актах насильства;
- e) Ужити всіх законодавчих заходів щодо заборони катування та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведження чи покарання;
- f) Забезпечити догляд, реабілітацію, реінтеграцію та компенсацію жертвам...»

Виходячи з особливих потреб дитини, Конвенція про права дитини ООН має досить велику кількість статей, що забороняють будь-які форми насильства. Стаття 37 Конвенції забороняє катування чи інші жорстокі або принижуючі гідність види поведження чи покарання. Стаття 32 Конвенції забороняє економічну експлуатацію дитини в тому числі «...виконання будь-якої роботи, що представляє небезпеку для її здоров'я і фізичного, розумового, духовного, морального та соціального розвитку». Стаття 33 захищає дитину від незаконного вживання наркотичних засобів та психотропних речовин, а також від їх залучення до виробництва таких речовин і торгівлі ними. Стаття 34 захищає дитину від сексуальної експлуатації і сексуальних розбещень, включаючи проституцію і порнографію. Стаття 35 зобов'язує держави докладати всіх зусиль для попередження викрадення дітей, торгівлі дітьми та їх контрабанди. Захист від усіх інших форм експлуатації, що завдають шкоду будь-якому аспекту добробуту дитини, проголошує стаття 36 Конвенції. Стаття 39 Конвенції накладає на державу позитивний обов'язок уживати «...всіх необхідних заходів для сприяння фізичному та психологічному відновленню та соціальній інтеграції дитини, яка є жертвою будь-яких видів нехтування, експлуатації чи зловживань, катувань чи будь-яких жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведження, покарання...».

Важливою є практика Європейського суду з прав людини в контексті цієї проблеми: «До даного часу Європейський суд не осудив однозначно застосування всіх видів тілесних покарань, але одночасно, також, не постановив, що яка-небудь форма фізичного насильства є допустимою. У світлі статті 3 Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод» (*«Нікого не може бути*

піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню») рішення суду стосовно застосування фізичних покарань, як то в приватних школах, так і вдома (справа *А. проти Великобританії*, 1998 р.), є ключовими, тому що однозначно стверджують відповідальність держави за захист від насильства більш слабких осіб, якими є також діти, як удома, так і в будь-якому іншому місці. Суттєвим є також той факт, що Суд розпочав посилались у своїх рішеннях на Конвенцію про права дитини ООН. У справі *А. проти Великобританії* Суд посилається безпосередньо на статтю 37, що також, як і стаття 3 Європейської конвенції, покладає на державу обов'язок захисту від нелюдського та принижуючого гідність поводження або покарання, і на статтю 19, яка рекомендує державам здійснювати захист дітей, які перебувають під опікою батьків або інших осіб, від «усіх форм фізичного та психічного насильства». Внаслідок рішень Комісії і Суду стосовно застосування фізичних покарань в англійських школах уряд Великобританії був змушений увести заборону на застосування фізичних покарань у державних освітніх установах (діє з 1987 року). У 1999 році заборона була поширена також на приватні установи»

Законом України від 17 липня 1997 р. «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» Верховна Рада України надала згоду на обов'язковість для України цих чинних міжнародних договорів і вони, згідно з ч 2. ст. 8 Конституції України, є частиною національного законодавства України. Національні суди України використовують також у своїй правоінтерпритаційній діяльності щодо прав і свобод людини та їх гарантій принципи, методи, правила тлумачення конвенційних норм, які вироблені Європейським судом з прав людини.

Відповідно до ст. 32 вказаної Конвенції зі змінами, внесеними Протоколом № 11 до неї, питання тлумачення і застосування Конвенції та протоколів до неї віднесені до компетенції Європейського суду з прав людини. Україна визнала цю компетенцію, про що спеціально вказано в згаданому законі (<http://www.lawyer.org.ua/?w=r&i=12&d=692>).

Особливу стурбованість викликає порушення одного з основоположних прав людини, яким є право на свободу, що стосується

неповнолітніх громадян. Незважаючи на доведеність керівництву Департаменту у справах дітей існуючої невирішеної проблеми щодо процедури поміщення дітей до приймальників-розподільників ГУМВС, УМВС України в областях, продовжують мати місце окремі порушення щодо цієї категорії дітей.

Відповідно до статистичних даних⁴ у 2009 році до приймальників-розподільників для дітей було поміщено **1034** підлітка (таблиця 4).

На практиці мають місце випадки, коли зацікавлені посадові особи не здійснюють належного контролю за цією ділянкою службової діяльності, в наслідок чого порушуються права дітей, які направляються до спеціальних установ (приймальників-розподільників для дітей) за допущені порушення **правил внутрішнього розпорядку, що виявилися у залишенні території місць навчання або перебування без відповідного дозволу адміністрації**, що не потребує заведення оперативно-розшукової справи категорії «Розшук» (ОРС «Розшук») з боку територіального органу внутрішніх справ.

Так, 29 серпня в селі Мала Білозерка Василівського району Запорізької області працівниками міліції за місцем мешкання батьків, позбавлених батьківських прав, була затримана К., 1995 р. народження, яка 24.08.09 р. без будь-якого дозволу залишила Пологівський притулок для дітей. В своєму поясненні неповнолітня розповіла про причину залишення приюту – бажання поїхати додому, де на протязі 4-ох днів допомагала батькам по господарству. В день затримання її поміщено до приймальника-розподільника для дітей.

04 червня до Вільнянського РВ ГУМВС України в Запорізькій області з Вільнянської центральної районної лікарні надійшла заява про те, що без відома адміністрації лікарняний заклад залишив неповнолітній Б., 03.05.1998 р.н. На підставі цієї заяви, працівниками відділення кримінальної міліції у справах дітей заведено оперативно-розшукову справу. Наступного дня, тобто 05.06.09 р., хлопчика було знайдено за місцем проживання у своєї матері, не позбавленої батьківських прав, та поміщено до приймальника-розподільника для дітей ГУМВС України в Запорізькій області.

⁴ Звіт про роботу підрозділів кримінальної міліції у справах дітей у 2009 році. / Форма 1-НП, затверджена наказом МВС України від 16.01.2008 № 16 за погодженням з Держкомстатом.

Аналогічна хибна практика, що порушує права дітей, спостерігається в дитячих спеціальних установах ГУМВС України в Дніпропетровській області. Без попередніх перевірок місць можливого перебування дітей, ОРС «Розшук» заводились у день реєстрації повідомлень про залишення неповнолітніми місць постійного проживання, або навчання в школах інтернатах з подальшим їх поміщенням

Таблиця 4. Відомості про неповнолітніх осіб, які були поміщені до приймальників-розподільників для дітей

А		
Усього осіб, які тримаються у ПРД		
у тому числі	осіб жіночої статі	
	за віком	до 11 років
		від 11 до 14 років
		від 14 до 16 років
		від 16 до 18 років
	учні навчальних закладів	
	працюючі	
	не працюють і не навчаються	
	мають одного із батьків	
	не мають батьків	
	батьків, яких позбавлені батьківських прав	
	вчинили суспільно небезпечні діяння до досягнення віку, з якого можлива кримінальна відповідальність (ст. 7-3 КПК України)	
	перебували в розшуку	
	самовільно залишили спец. заклади	
	згідно з рішенням суду направляються до спецустанов для дітей	
	доставлені з інших держав СНД	
доставляються в інші держави СНД		
понад встановлений термін		

10. Реалізація державної гендерної політики

в Криворізький приймальник-розподільник для дітей. Такі факти є системними та допущені відносно:

Д., 1993 р.н., була поміщена до приймальника-розподільника для дітей 02.07.2009 на підставі постанови начальника Долгинцівського РВ від 02.07.2009 Інформація про залишення місця проживання зареєстрова-

Перебувало на поч. звітн. пер.	Поміщено у звітн. пер.	Вибуло у звітн. пер.	Перебуває на кінець звітн. пер.
1	2	3	4
34	1034	1004	64
14	347	347	14
2	19	21	
8	292	285	15
17	440	420	37
7	283	278	12
23	936	899	60
11	77	84	4
14	268	261	21
6	255	255	6
10	390	383	17
7	105	104	8
15	708	697	26
	7	7	
7	115	111	11
5	78	63	20
1	36	32	5

на у ЖРЗПЗ від 02.07.2009, постанова про заведення ОРС «Розшук» від 02.07.2009, дитина розшукана та затримана також 02.07.2009;

Б., 1995 р.н., який самовільно залишив школу-інтернат № 9 м. Кривий Ріг, поміщений до приймальника-розподільника для дітей 03.07.2009 на підставі постанови начальника Інгулецького РВ від 02.07.2009. Інформація про залишення місця проживання зареєстрована у ЖРЗПЗ 02.07.2009, постанова про заведення ОРС «Розшук» від 02.07.2009, дитина розшукана та затримана 02.07.2009. За матеріалами справи Б. 11.07.2009 повернутий за місцем навчання;

П., 1994 р.н., поміщений до ПР для дітей з 06.08.2009 на підставі постанови начальника Долгинцівського РВ від 06.08.2009. Інформація про залишення місця проживання зареєстрована у ЖРЗПЗ 06.08.2009, постанова про заведення ОРС «Розшук» від 06.08.2009, дитина розшукана та затримана 06.08.09. П. наголосив, що підставою перебування у спецустанові є його особисте небажання жити разом з матір'ю. Він не залишав свого місця проживання, добровільно погодився на пропозицію працівників міліції перебувати у спецустанові до часу вирішення питання з мамою.

Є., 1992 р.н., поміщена до приймальника-розподільника для дітей 08.07.2009 на підставі постанови начальника Апостолівського РВ від 08.07.2009. Інформація про залишення місця проживання зареєстрована у ЖРЗПЗ 08.07.2009, постанова про заведення ОРС «Розшук» від 08.07.2009, дитина розшукана та затримана 08.07.2009. За матеріалами справи Є. повернута матері 02.08.2009;

К., 1992 р.н., поміщена до приймальника-розподільника для дітей 17.07.2009 р. на підставі постанови начальника Центрально-міського РВ від 17.07.2009 року. Інформація про залишення місця проживання зареєстрована у ЖРЗПЗ 17.07.2009 р., постанова про заведення ОРС «Розшук» від 17.07.2009 р., дитина розшукана та затримана 17.07.2009. За матеріалами справи К. повернута матері 10.08.2009.

Останнім двом дівчатам було більше 17 років, вони мали паспорти громадян України, право вільно переміщатися у межах країни і вільно обирати місце проживання згідно із ст.ст. 2, 13 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання» (<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1382-15&chk=4/UMfPEGznhhE4h.ZiBkAeAyHl4qks80msh8Ie6>).

Наведені приклади свідчать про низький професіоналізм працівників кримінальної міліції у справах дітей, які не вжили достат-

ніх заходів щодо встановлення можливого місця перебування дитини одразу після залишення закладів, де останні перебували, а також відсутність контролю з боку керівництва ОВС, що стало причиною необґрунтованого заведення ОРС «Розшук» і як наслідок – перевищення необхідних меж застосування сили по відношенню до дітей, а саме обмеження їх прав шляхом поміщення до спеціальної установи закритого типу з єдиною метою – статистичної наповнюваності.

Підпункт d пункту 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ) допускає «затримання неповнолітньої особи на підставі законної постанови для виховного нагляду» або «її законне затримання з метою до провадження його до компетентного судового органу». Відповідно до ЄКПЛ термін «неповнолітня особа» має автономне значення і розповсюджується на осіб, яким ще не виповнилося 18 років.

Перша підстава для затримання застосовується у випадках, коли суд або адміністративний орган виносять законне рішення про поміщення (<http://helsinki.org.ua/index.php?id=1150957520>).

Згідно ст. 7 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» (<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=20%2F95-%E2%F0>) до приймальників-розподільників для дітей можуть бути доставлені діти віком від 11 до 18 років, які перебувають у розшуку, тобто відносно яких заводилась оперативно-розшукова справа та здійснювались оперативно-розшукові заходи, спрямовані на встановлення місцезнаходження особи, яка розшукується.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» підставами для проведення оперативно-розшукової діяльності є **наявність достатньої інформації, одержаної в установленому порядку**, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів про осіб безвісно відсутніх.

Отже, відповідно до п. 7.3 «Інструкції з організації розшуку обвинувачених, підсудних, осіб, які ухиляються від відбування кримінального покарання, безвісно зниклих осіб та встановлення невідомих трупів», яка затверджена наказом МВС України від 05.01.2005 № 3дск, для заведення ОРС «Розшук» за фактом зникнення неповнолітньої особи, працівники кримінальної міліції у справах дітей впродовж однієї доби з моменту реєстрації звернення, повинні зібрати у достатньому обсязі матеріали перевірки щодо підтвердження

факту відсутності перебування дітей за місцем проживання батьків, в тому числі позбавлених батьківських прав, бабусь, дідусів, інших близьких родичів, друзів та ін. Заява (повідомлення) про зникнення неповнолітньої особи розглядається особисто начальником ОВС і приймається рішення згідно ст. 97 КПК України.

У той же час чинним на даний час наказом МВС України від 13.07.1996 № 384 Про затвердження Положення про приймальники-розподільники для неповнолітніх органів внутрішніх справ, що зареєстрований в Міністерстві юстиції України 09.08.1996 за № 434/1459, визначаються підстави поміщення підлітків до спеціальної установи. Так, відповідно до п. 3.1 у ПРН можуть бути доставлені неповнолітні віком від 11 до 18 років на термін до 30 діб, які вчинили у віці від 11 до 14 років суспільно-небезпечні діяння, якщо є потреба негайно ізолювати їх (п. 3.1.1); направляються у спеціальні установи для неповнолітніх (п. 3.1.2); самовільно залишили спеціальний навчально-виховний заклад, де вони перебували (п. 3.1.3). Підставою для поміщення неповнолітніх у приймальник-розподільник є: постанова органу дізнання, слідчого, санкціонована прокурором, або постанова суду для неповнолітніх, зазначених у п. 3.1.1. цього Положення; ухвала суду про те, що конкретна особа направляється у спеціальні установи для неповнолітніх, зазначених у п. 3.1.2. цього Положення; постанова, затверджена начальником (або його заступником) міськрайвідділу внутрішніх справ для неповнолітніх, зазначених у п. 3.1.3. цього Положення. У цьому випадку під спеціальними навчально-виховними установами для неповнолітніх розуміються загальноосвітні школи та профтехучилища соціальної реабілітації, підпорядковані Міністерству освіти і науки України. Лише в цьому випадку для поміщення дитини до приймальника-розподільника достатньо постанови, затвердженої начальником (або його заступником) міськрайвідділу внутрішніх справ.

Лише за умови підтвердження факту відсутності особи, яка розшукується у місцях ймовірного перебування, який ґрунтуватиметься на матеріалах перевірки, дитину можна вважати безвісті зниклою, а заведення ОРС «Розшук» вважати обґрунтованим та таким, що відповідає вимогам Закону.

Підтвердженням цьому є роз'яснення Генеральної прокуратури України щодо підстав поміщення неповнолітніх до ПРД, викладені

у листі від 18.06.2009 № 7/3-49. Так, підставою для поміщення до ПРД неповнолітнього, який перебуває у розшуку, обов'язково є наявність заведеної у встановленому порядку оперативно-розшукової справи. Якщо справу не заведено, дитина, яка перебуває без належного догляду має поміщуватися до притулку для дітей чи іншого дитячого закладу соціального захисту.

Одночасно не залишилася поза увагою помічників Міністра практика порушення прав дітей в наслідок несвоечасного закриття ОРС «Розшук» за фактом їх зникнення.

Відповідно до **п. 1 ст. 9-2** Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», оперативно-розшукова справа повинна бути закрита у разі розшуку особи, яка була безвісно відсутньою. Але зазначені вимоги Закону, з відома Департаменту КМСД МВС України, в окремих випадках не виконувалися працівниками кримінальної міліції у справах дітей.

Так, 13.07.2009 до Бердянського МВ ГУМВС України в Запорізькій області, від адміністрації ДОТ «Орлятко», надійшла заява про його залицення вихованцем школи-інтернату № 3 неповнолітнім К., 1994 р.н. 14.07.2009 працівниками кримінальної міліції у справах дітей за цим фактом було заведено ОРС «Розшук».

01.08.2009 К., було затримано працівником міліції у м. Дніпропетровську при намаганні здати металобрухт. Після з'ясування особи його було доставлено до школи-інтернату м. Запоріжжя. В подальшому, заступником директора школи-інтернату було ініційовано поміщення підлітка до психіатричного диспансеру, про що повідомлено працівників міліції. 27.08.2009 працівниками Бердянського міськвідділу К. з психіатричного диспансеру було доставлено у м. Бердянськ. Незважаючи на встановлення місцезнаходження дитини, ОРС, по сумнівним причинам, закрита не була і 29.08.09 неповнолітнього К. поміщено до приймальника-розподільника для дітей.

19.07.2009 неповнолітній Л., 1995 р. народження, залишив територію дитячого оздоровчого лагерью «Орлятко» у м. Бердянську – місце літнього перебування вихованців запорізької школи-інтернату № 3 м. Запоріжжя. 27.08.2009 він прийшов до інтернату, оскільки, з його слів, скупив за друзями. Цього ж дня в інтернат приїхали працівники міліції та відвезли його до м. Бердянська, звідки 29.08.2009 повернули до м. Запоріжжя та помістили у приймальник-розподільник для дітей.

Аналіз дій посадових осіб органів внутрішніх справ при прийнятті рішень щодо заведення ОРС «Розшук» свідчить про наявність грубих порушень вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а саме статті 1 «Завдання оперативно-розшукової діяльності», статті 2 «Поняття оперативно-розшукової діяльності», статті 4 «Принципи оперативно-розшукової діяльності», у тому числі щодо законності, дотримання прав і свобод людини, взаємодії з органами управління і населенням.

Наведені приклади не є вичерпними та свідчать про необхідність невідкладного вирішення на законодавчому рівні внесення відповідних доповнень та змін щодо підстав поміщення підлітків до приймальників-розподільників для дітей.

Зазначені заходи сприяли рішенню Міністра, за яким на теперішній час розроблено проект наказу та положення, які знаходяться у стані погодження та реєстрації. В них зокрема зазначається, що підставою для поміщення підлітків, які перебували у розшуку як безвісті відсутні до приймальника розподільника є **постанова суду про те, що дитина, яка перебуває в розшуку, потребує поміщення до ПРД** (зазначена постанова виноситься судом на підставі мотивованого подання, підписаного начальником ОВС, або його заступником, в якому вказується відомості про заведення ОРС категорії «Розшук». При поміщенні до ПРД дітей, які перебувають у розшуку, працівники міліції надають копію зазначеного подання до суду).

ВЗАЄМОДІЯ З ОРГАНАМИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА НЕУРЯДОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Торгівля людьми, насильство в сім'ї та порушення прав дитини є комплексними проблемами, які потребують комплексного підходу у вирішенні. Помічники Міністра співпрацюють з представниками органів державної влади, що залучені до вирішення вищезазначеного комплексу проблем, а також з недержавними організаціями, які працюють у цьому напрямку.

Успішним прикладом співпраці Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС з іншими органами державної влади та громадськими організаціями в напрямку подолання насильства в сім'ї, торгівлі людьми та жорстокого поводження з дітьми

є Національна кампанія «Стоп насильству!». На місцевому рівні помічники Міністра в Донецькій, Луганській, Херсонській, Миколаївській, Харківській та Полтавській областях взяли участь в організації та проведенні круглих столів та семінарів «Стоп насильству!», під час яких розглядалися проблемні аспекти протидії насильству в сім'ї, з'ясувалися шляхи взаємодії правоохоронних органів та громадськості у протидії насильству на обласному рівні.

У рамках проведення Всесвітньої акції «16 днів проти гендерного насильства» за ініціативи УМДПЛ працівники міліції приймали участь у роботі національної «гарячої лінії» і надавали юридичні консультації жертвам насильства в сім'ї.

Помічники Міністра також беруть участь у роботі різних міжвідомчих робочих груп, комісій, комітетів. Так, помічниця Міністра у Чернігівській області є членом дорадчої ради з питань попередження домашнього насильства та торгівлі людьми, помічник Міністра у Донецькій області бере участь у шоквартальних спільних нарадах при Донецькій ОДА за участю представників органів соціального забезпечення, опікунських рад, органів місцевого самоврядування, благодійних організацій. Помічник Міністра в Луганській області – член обласної координаційної ради з питань подолання безпритульності. Помічник Міністра у м. Севастополі бере участь у координаційній нараді співробітників міської і районних адміністрацій з питань аналізу стану роботи по запобіганню насильству в сім'ї. Помічник Міністра в Одеській області приймає участь в роботі робочої групи міжвідомчого комітету обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді ОДА. Помічник Міністра по Харківській області входить до складу координаційної ради при облдержадміністрації, яка займається питаннями рівності жінок та чоловіків.

Представники УМДПЛ беруть участь у засіданні експертної робочої групи при Міністерстві України у справах сім'ї, молоді та спорту щодо розробки національного механізму перенаправлення потерпілих від насильства в сім'ї.

З метою захисту прав осіб, потерпілих у наслідок насильства в сім'ї, запобігання жорсткому поводженню з дітьми, забезпечення їх прав УМДПЛ співпрацювало з Міжнародною організацією міграції, Офісом координатором проектів в Україні Організації з безпеки та співробітництва в Європі, Програмою розвитку ООН,

Шведським агентством з питань міжнародної співпраці та розвитку (SIDA), Гельсінським фондом з прав людини (Польща).

Помічниками Міністра в регіонах налагоджена співпраця з 58 регіональними та всеукраїнськими недержавними громадськими організаціями, серед яких:

- Волинський ОГО «Гендерний центр»;
- Вінницька ГО «Чоловіки проти насильства»;
- ГО Херсонський Центр «Успішна жінка» ;
- ГО «Прогресивні жінки» (Вінниця)
- Донецька обласна ліга ділових та професіональних жінок;
- Донецький обласний громадський Центр громадських ініціатив «Чайка»;
- Кіровоградська громадська організація «Територія успіху»;
- «Коаліція попередження домашнього насильства» (Закарпаття);
- Луганський обласний благодійний фонд «Підліток» ;
- Миколаївський благодійний фонд «Любисток»;
- Миколаївська обласна організація «Незалежна соціальна адвокація і право захист»;
- Полтавський Центр сім'ї «Родинний ДІМ»,
- Правозахисний центр «Ла-Страда – Україна»;
- Севастопольський жіночий кризовий центр «Час Надії»;
- Сумська обласна філія Всеукраїнського Комітету захисту дітей;
- Український Гельсінський фонд з прав людини,
- Харківський обласний гендерний центр;
- Херсонська ГО «Чоловіки проти насильства»;
- Хмельницький міський центр по роботі з дітьми, жінками та сім'ями «Родинний дім»;
- Центр по роботі з жінками (Луганськ);
- Чернігівська обласна спілка жінок, та інші.

Співпраця з громадськими організаціями дозволяє залучати ресурси недержавних організацій для проведення навчання працівників ОВС, до надання різних видів допомоги потерпілим від торгівлі людьми та насильства в сім'ї. Так, наприклад, в Сумській області для друкування посібника ДІМ та посібника працівникам ВКМСД (500 та 300 примірників) залучено біля 120000 грн (проект СМГМО «Міський кризовий центр» за фінансової підтримки Фонду сприяння демократії посольства США в Україні).

**ЗАХОДИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАПЛАНОВАНІ
НА 2010 РІК**

1. Вивчити питання про проведення експертизи навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників для вищих начальних закладів системи МВС щодо їх відповідності принципам забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.
2. Ініціювати проведення відповідних експертиз нормативно-розпорядчих документів, що видаються Міністерством.
3. Підготувати збірник методичних рекомендацій щодо забезпечення прав жінок та дітей, потерпілих в наслідок насильства в сім'ї, жорстокого поводження, торгівлі людьми, для проведення занять в системі службової підготовки з працівниками ОВС.
4. Із залученням міжнародних та національних громадських організацій, що працюють у сфері захисту прав дітей, попередження насильства в сім'ї, жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми організувати проведення круглих столів, навчальних семінарів та тренінгів з метою впровадження інноваційних методик щодо запобігання цим негативним явищам, роботи з потерпілими особами.
5. У зв'язку із внесенням змін до Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» щодо організації роботи приймальників-розподільників для дітей (ПРД), взяти участь у підготовці проекту Положення про ПРД ОВС України.
6. З метою підвищення рівня обізнаності як працівників підрозділів МВС, так і громадськості, за участю міжнародних та недержавних громадських організацій організувати проведення інформаційних кампаній, круглих столів з питань дотримання гендерного паритету, попередження домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми, забезпечення прав дітей.
7. Вивчення та заслуховування на засіданнях громадських рад питань про стан впровадження гендерних підходів у діяльності ОВС, взаємодії та координації зусиль органів внутрішніх справ, громадських організацій та органів влади щодо

- попередження домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми, забезпечення прав неповнолітніх.
8. Продовжити здійснення контролю помічниками Міністра за діяльністю територіальних підрозділів за цим напрямком з використанням вироблених рекомендацій та індикаторів.
 9. Продовжити роботу щодо вдосконалення чинного законодавства України у сфері попередження насильства в сім'ї, зокрема беручи участь у міжвідомчій робочій групі при Міністерстві України у справах сім'ї, молоді та спорту щодо розробки ефективних механізмів імплементації чинного законодавства та вироблення необхідних змін та доповнень до нього.
 10. Брати участь у роботі міжвідомчих комісій щодо організації взаємодії правоохоронних органів, державних установ та неурядових організацій на виконання положень «Інструкції про порядок взаємодії управлінь у справах сім'ї та молоді та органів внутрішніх справ з питання здійснення заходів із попередження насильства в сім'ї» з урахуванням результатів аналізу звернень до правоохоронних органів та практичного досвіду.
 11. Продовжити роботу над вдосконаленням законодавства у сфері протидії порушенню прав дитини, зокрема вдосконалення законодавства у сфері боротьби із проблемою дитячої порнографії.
 12. Продовжити роботу над вдосконаленням законодавства щодо протидії насильству в сім'ї, зокрема, надання дільничним інспекторам міліції права винесення офіційних попереджень і вручення їх сімейним кривдникам без складання на останніх адміністративних протоколів. Підставою для винесення такого попередження повинна бути заява від особи, яка потерпала від насильства, а попередження виноситись навіть за умови відсутності доказів вчинення такого насильства. При цьому винесення офіційного попередження не повинно бути підставою для постановки особи на відповідний облік і не має нести будь-яких інших наслідків, які призводять до тимчасового обмеження її прав (відмова у реєстрації зброї тощо).

13. Ініціювати внесення змін до діючого законодавства з метою посилення відповідальності за застосування домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми в частині зміни відповідальності – можливість застосування, як покарання, громадських робіт.
14. Ініціювати внесення змін до діючого законодавства з метою відновлення роботи медвитверезників на базі Міністерства охорони здоров'я для направлення до них осіб, які вчинили насильство в сім'ї у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння.
15. Організувати проведення відповідних занять з персоналом ОВС у системі професійної підготовки, зокрема продовжити підтримку проекту Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні «Проведення тренінгів для дільничних інспекторів міліції».
16. Проводити тренінги, семінари, конференції, круглі столи з проблеми попередження домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми, забезпечення прав неповнолітніх. Сприяти постійному інформуванню населення про заходи, які приймаються МВС у напрямку попередження домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми, забезпечення прав неповнолітніх та проблеми, які є.
17. Посилити взаємодію та координацію зусиль органів внутрішніх справ, громадських організацій та органів влади з метою попередження домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми, забезпечення прав неповнолітніх. Ініціювати прийняття спільних планів дій по співпраці міліції, державних органів та громадських організацій у цьому напрямку – для формування ефективної стратегії протистояння зростанню домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми об'єднати правові методи та правоохоронну діяльність с заходами в сфері запобігання, координації та допомоги потерпілим.
18. Прийняти участь у роботі робочих груп з розробки та прийняття обласних програм протидії домашньому насильству та торгівлі людьми.

ДОДАТОК 1**Працює жінок (атестований склад міліції)
станом на 1.01.2010 року**

		штат	факт чис.	Жінки	% від прац.
1	ГУМВС України в АР Крим	8546	7486	870	11,62
2	ГУМВС України в Вінницькій області	5008	4756	389	8,18
3	УМВС України в Волинській області	3078	2847	234	8,22
4	ГУМВС України в Дніпропетровській області	13928	12239	1387	11,33
5	ГУМВС України в Донецькій області	17485	15975	2457	15,38
6	УМВС України в Житомирській області	3982	3662	464	12,67
7	ГУМВС України в Закарпатській області	3375	3193	289	9,05
8	ГУМВС України в Запорізькій області	7146	6659	949	14,25
9	УМВС України в Івано-Франківській області	3064	2763	263	9,52
10	ГУМВС України в Київській області	7393	6845	699	10,21
11	ГУМВС України в м.Києві	15392	14260	1421	9,96
12	УМВС України в Кіровоградській області	3534	3266	381	11,67
13	ГУМВС України в Луганській області	10717	9902	1541	15,56
14	ГУМВС України у Львівській області	7020	6761	582	8,61
15	УМВС України в Миколаївській області	4881	4609	492	10,67
16	ГУМВС України в Одеській області	9431	8886	1504	16,93

10. Реалізація державної гендерної політики

17	ГУМВС України в Полтавській області	5261	4811	478	9,94
18	УМВС України в Рівненській області	3176	2920	359	12,29
19	УМВС України в м.Севастополі	1812	1689	274	16,22
20	ГУМВС України в Сумській області	4411	4104	560	13,65
21	УМВС України в Тернопільській області	3039	2764	245	8,86
22	ГУМВС України в Харківській області	10917	10020	1267	12,64
23	УМВС України в Херсонській області	3865	3602	626	17,38
24	УМВС України в Хмельницькій області	3870	3596	212	5,90
25	УМВС України в Черкаській області	4042	3816	415	10,88
26	УМВС України в Чернівецькій області	2638	2485	183	7,36
27	УМВС України в Чернігівській області	4049	3672	315	8,58
28	УМВС України на Донецькій залізниці	1319	1189	176	14,80
29	УМВС України на Львівській залізниці	1177	1078	85	7,88
30	УМВС України на Одеській залізниці	1242	1110	191	17,21
31	УМВС України на Південній залізниці	1245	1158	116	10,02
32	УМВС України на Південно-Західній залізниці	1448	1267	126	9,94
33	УМВС України на Придніпровській залізниці	1379	1247	159	12,75
34	МВС та підпорядковані підрозділи	4481	4010	809	20,17
35	Всього	183351	168647	20518	12,17

ДОДАТОК 2

*Працює жінок (робітники та службовці)
станом на 1.01.2010 року*

№	регіон	штат	факт чис	Жінки	% від прац
1	ГУМВС України в АР Крим	2225	2069	471	22,76
2	ГУМВС України в Вінницькій області	1330	1295	390	30,12
3	УМВС України в Волинській області	1090	1051	547	52,05
4	ГУМВС України в Дніпропетровській області	3554	3366	2115	62,83
5	ГУМВС України в Донецькій області	4565	4267	1384	32,43
6	УМВС України в Житомирській області	1210	1145	585	51,09
7	ГУМВС України в Закарпатській області	772	753	394	52,32
8	ГУМВС України в Запорізькій області	2146	1988	1180	59,36
9	УМВС України в Івано-Франківській області	1106	1030	555	53,88
10	ГУМВС України в Київській області	2128	1970	697	35,38
11	ГУМВС України в м.Києві	4756	4158	2426	58,35
12	УМВС України в Кіровоградській області	1054	996	603	60,54
13	ГУМВС України в Луганській області	2327	2269	1516	66,81
14	ГУМВС України у Львівській області	2486	2350	1105	47,02
15	УМВС України в Миколаївській області	1490	1471	624	42,42
16	ГУМВС України в Одеській області	2360	2138	1191	55,71

10. Реалізація державної гендерної політики

17	ГУМВС України в Полтавській області	1614	1478	851	57,58
18	УМВС України в Рівненській області	1004	945	598	63,28
19	УМВС України в м. Севастополі	624	584	352	60,27
20	ГУМВС України в Сумській області	1186	1155	673	58,27
21	УМВС України в Тернопільській області	924	860	363	42,21
22	ГУМВС України в Харківській області	2910	2716	754	27,76
23	УМВС України в Херсонській області	1361	1299	707	54,43
24	УМВС України в Хмельницькій області	1100	1014	520	51,28
25	УМВС України в Черкаській області	1163	1153	532	46,14
26	УМВС України в Чернівецькій області	864	807	361	44,73
27	УМВС України в Чернігівській області	1533	1435	824	57,42
28	УМВС України на Донецькій залізниці	60	53	40	75,47
29	УМВС України на Львівській залізниці	42	40	29	72,50
30	УМВС України на Одеській залізниці	67	62	48	77,42
31	УМВС України на Південній залізниці	53	51	0	0,00
32	УМВС України на Південно-Західній залізниці	92	73	51	69,86
33	УМВС України на Придніпровській залізниці	99	96	69	71,87
34	МВС та підпорядковані підрозділи	4859	4269	3047	71,38
35	Всього	54154	50406	25602	50,79

ДОДАТОК 3

СТРАТЕГІЯ ГЕНДЕРНОГО РОЗВИТКУ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Досягнення рівного правового статусу жінок і чоловіків та рівних можливостей для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства, є однією з передумов забезпечення стабільного розвитку українського суспільства на засадах демократії.

Україна підписала ряд міжнародних документів у сфері встановлення гендерної рівності і взяла на себе зобов'язання щодо подолання гендерної дискримінації в Україні.

Оскільки Міністерство внутрішніх справ України вже протягом кількох років активно долучається до виконання основних міжнародних зобов'язань України щодо утвердження гендерної рівності в Україні та виконує положення внутрішнього законодавства, зокрема Конституції України, Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року, Міністерством на виконання цих положень розроблено стратегію гендерного розвитку органів внутрішніх справ України.

Стратегія гендерного розвитку органів внутрішніх справ України є гендерною складовою програми національного розвитку України і спрямована на розбудову та утвердження системи гендерної рівності в ОВС шляхом здійснення комплексу заходів для розв'язання гендерних проблем у системі ОВС.

Стратегія заснована на принципі соціально-демократичного підходу, що в свою чергу відповідає Конституції України, яка в ст. 1 проголошує Україну демократичної та соціальною державою. Принцип соціально-демократичного підходу передбачає не тільки надання рівних прав, але і забезпечення рівних можливостей для жінок та чоловіків, що є суттєвим у досягненні кінцевого результату – встановленні гендерної рівності.

Цілями цієї стратегії є розбудова системи гендерної рівності, досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у системі ОВС шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування

спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України.

Основними результатами виконання стратегії у 5-річний термін мають стати:

- підвищення гендерної культури в системі ОВС;
- збільшення кількості жінок в системі ОВС;
- запровадження спеціальних курсів, факультативів з гендерної проблематики в навчальних закладах системи ОВС.

Дана стратегія використовує у своєму тексті різноманітні терміни, під яким слід розуміти наступне:

- *гендер* (з англ. gender) – соціальна стать. Соціокультурна категорія і колективні уявлення, за допомогою яких біологічні розходження статей перекладаються на мову соціальної і культурної диференціації;
- *гендерна дискримінація* (дискримінація за ознакою статі) – будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі, спрямовані на ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення представниками однієї статі прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, громадській чи будь-якій іншій галузі;
- *гендерна експертиза* – аналіз різного роду документів (чинного законодавства, проектів нормативно-правових актів, навчальних програм тощо) результатом якого є надання висновку щодо їх відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- *гендерна політика* – дії політичних суб'єктів (держави, політичних партій, громадсько-політичних об'єднань, міжнародних інституцій), спрямовані на утвердження партнерства статей у визначенні та втіленні політичних цілей, завдань і методів їх досягнення;
- *гендерна рівність* – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства;
- *гендерна стратегія* – визначення суспільно-значущих кроків, гендерної політики у діяльності соціальних утворень

- (держав, партій, відомств, регіональних організацій тощо), спрямованих на утвердження принципів гендерної рівності, демократії та культури в цілому
- *паритет* – така форма суспільних відносин у політико-правовій сфері, за якої жінкам гарантується рівний з чоловіками статус на підставі фактичного представництва на всіх рівнях та у всіх владних структурах; принцип впровадження полі-

№	Заходи
1	Нормативно-правове забезпечення гендерної політики в органах внутрішніх справ
1.1.	Провести гендерну експертизу законодавчих та нормативно-правових актів, які регламентують трудові правовідносини, а також порядок соціального забезпечення працівників органів внутрішніх справ України.
1.2.	Привести чинне законодавство, нормативно-правові акти у відповідність до принципу рівних прав та рівних можливостей жінок та чоловіків; дотримуватись цих вимог при розробці нових нормативно-правових актів в системі МВС України.
1.3.	У разі необхідності, розробити та внести зміни до існуючої нормативно-правової бази щодо дотримання принципу гендерної рівності в діяльності МВС України.
2	Науково-методичне забезпечення процесів формування та реалізації гендерної політики
2.1	Провести вивчення сучасного стану дотримання гендерної рівності в ОВС шляхом дослідження статистичних даних, проведення опитування та анкетування щодо встановлення громадської думки. За необхідності внести пропозиції щодо вдосконалення відомчої статистики з цього питання. Для виконання необхідно:
	– розробити форму статистичної звітності з метою вивчення кадрового складу ОВС у гендерному вимірі;

10. Реалізація державної гендерної політики

- тики, який враховує різницю між статями, але стверджує, що вони не повинні бути перешкодою для рівного підходу до різних статей
- *рівні права жінок і чоловіків* – відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі
 - *рівні можливості жінок і чоловіків* – рівні умови для реалізації рівних прав жінок і чоловіків

Виконавець	Термін	Примітки
ДЮЗ, УМДПЛ	2–3 квартал 2008р.	
ДЮЗ ,УМДПЛ	Починаючи з 4 кварталу 2008 р.	
ДЮЗ, УМДПЛ	Починаючи з 4 кварталу 2008 р.	
УМДПЛ		
УМДПЛ, ДКЗ		

	– розробити анкету соціального опитування;
	– провести анкетування працівників ОВС;
	– здійснити узагальнення та аналіз статистичної звітності;
	– здійснити узагальнення та аналіз результатів анкетування;
	– провести поглиблене інтервювання працівників ОВС;
	– провести фокус-групи з різними категоріями працівників ОВС;
	– підготувати підсумковий звіт щодо сучасного стану гендерної ситуації в ОВС;
	– ознайомити з результатами проведеного статистичного та соціологічного дослідження працівників ОВС України;
	– підготувати аналітичну брошуру щодо сучасного стану гендерної ситуації в ОВС.
2.2.	За необхідності розробити та вжити необхідні заходи щодо усунення або нейтралізації негативних тенденцій та явищ гендерної дискримінації.
2.2.1	На підставі підсумкового звіту підготувати відповідний План заходів.
2.3.	Провести гендерну експертизу навчальних програм, посібників та іншого методичного забезпечення, для чого:
	– Визначити категорію експертів з числа громадських організацій для залучення до цієї роботи;
	– Визначити категорію експертів з числа працівників ОВС для залучення до цієї роботи;
	– Розробити механізм проведення гендерної експертизи навчальних програм, посібників, методичного забезпечення;
	– Визначити порядок подання матеріалів та проведення їх експертизи.

10. Реалізація державної гендерної політики

УМДПЛ, ДКЗ, ВНЗ		
ДКЗ, ГУМВС, УМВС		
УМДПЛ, ДКЗ, ВНЗ		
УМДПЛ, ДКЗ, ВНЗ		
УМДПЛ		
УМДПЛ		
УМДПЛ, ДКЗ, ВНЗ		
ДКЗ, УМДПЛ		
УМДПЛ, ДКЗ		
УМДПЛ, ДКЗ, ДОН		
ДОН, УМДПЛ, ВНЗ	2 півріччя 2008 р.	
УМДПЛ, ДОН		
УМДПЛ, ДОН		
ДОН, УМДПЛ		
ДОН, УМДПЛ		

2.4.	Провести науково-практичний семінар для членів методичних рад ВНЗ МВС України для навчання методам та технології проведення гендерної експертизи навчальних програм, посібників, методичного забезпечення;
2.5.	Розробити методичні рекомендації, посібники, спеціальні курси, факультативи з гендерної проблематики;
2.6.	Розробити посібники, тренінги, методичні рекомендації (у т. ч. у відео форматі та для самопідготовки) з гендерної проблематики для соціально-гуманітарної підготовки особового складу.
2.7.	Провести конкурс навчальних курсів, тем та програм з гендерної проблематики.
3.	Просвітницько-профорієнтаційне забезпечення процесів формування та реалізації гендерної політики
3.1	Створити систему навчання гендерній тематиці.
3.1.1.	Підготувати команду тренерів-викладачів з гендерної тематики. Забезпечити можливість проведення занять та тренінгів для працівників ОВС усіх регіонів:
	– Визначити кандидатів з числа практичних працівників ОВС;
	– Визначити кандидатів з числа працівників ВНЗ;
	– Визначити місце їх навчання, терміни його проведення та фахівців, які їх будуть навчати
3.2.	Формування у керівного складу ОВС гендерної толерантності та гендерної культури:
	– провести навчальні семінари для працівників Департаменту кадрового забезпечення МВС України: «Гендерно недискримінаційний рекрутинг персоналу в ОВС», «Створення гендерно недискримінаційних умов несення служби в ОВС», «Створення гендерно недискримінаційних умов кар'єрного зростання в ОВС»;
	– провести цикл навчальних семінарів для працівників Департаменту зв'язків з громадськістю та міжнародної діяльності з методики висвітлення гендерно чутливої проблематики;

10. Реалізація державної гендерної політики

УМДПЛ, ДОН, ВНЗ	2 півріччя 2008, далі – постійно	
ДОН, УМДПЛ, ВНЗ	2009 р.	
ДКЗ, УМДПЛ	2009 р.	
ДОН, УМДПЛ, ВНЗ	2009, далі – постійно	
	2009 р.	
УМДПЛ		
ДКЗ, УМДПЛ		
ДОН, ВНЗ, УМДПЛ		
УМДПЛ		
УМДПЛ, ДКЗ.	2008 р.	
УМДПЛ	2008 р.	

	– провести навчальні семінари для керівництва профспілок ОВС з гендерно чутливого соціального захисту працівників ОВС
	– в програму підвищення кваліфікації керівного складу ГУМВС (УМВС) України ввести курс навчальних семінарів з гендерної проблематики
	– запровадити обов’язкове тестування на знання основ гендерно чутливого менеджменту, форм, методів та прийомів вирішення конфліктів, що виникають у сфері відносин «чоловіки-жінки», перед призначенням на керівну посаду.
3.3	Забезпечення гендерно недискримінаційної відомчої освіти
	– Провести методичні семінари, курси, факультативи з гендерної тематики у вузах, училищах початкової підготовки системи МВС України;
	– розробити методичні рекомендації, посібники для офіцерів курсової ланки з формування у курсантів навчальних закладів системи МВС гендерної толерантності, гендерної культури та навичок управління конфліктами, що виникають у сфері відносин «чоловіки-жінки»;
	– провести конкурс навчальних курсів, тем та програм з гендерної проблематики для курсантів навчальних закладів системи МВС;
	– включити до конкурсів студентських робіт теми, пов’язані з гендерними проблемами або застосуванням гендерного підходу при вивченні правових та соціальних проблем;
	– проводити науково-практичні семінари з гендерної проблематики викладачів та науковців навчальних закладів системи МВС України з метою вивчення та узагальнення кращого досвіду за темами: «Впровадження гендерного підходу до відомчої освіти МВС
	України», «Кращий вітчизняний та закордонний досвід впровадження гендерної освіти», «Досвід викладання тем та курсів з гендерної проблематики у ВНЗ системи МВС України», «Перспективи реалізації державної гендерної політики в діяльності органів внутрішніх справ України»;

10. Реалізація державної гендерної політики

УМДПЛ, ДКЗ	2008 р.	
УМДПЛ, ДКЗ	2008 р.	
ДКЗ, УМДПЛ	2008 р.	
ДОН, УМДПЛ	2008–2012 рр.	
УМДПЛ, ДОН, ДКЗ	2008 р.	
ДОН, УМДПЛ	2008 р.	
ДОН	2009–2012 рр.	
ДОН, УМДПЛ	2009–2012 рр.	

	– провести науково-практичні конференції для викладачів ВНЗ МВС України на тему «Гендерна складова навчально-виховного процесу у ВНЗ МВС України»;
	– проведення тренінгів для дівчат-курсантів щодо адаптації до умов навчання та перебування у курсантському середовищі.
3.4.	Забезпечити вивчення в системі службової підготовки всіма працівниками ОВС документів у галузі прав людини та забезпечення гендерної рівності.
3.5.	Проведення просвітницької діяльності щодо гендерної рівності та реалізації гендерної політики:
3.5.1.	Висвітлювати хід та результати діяльності щодо забезпечення гендерної рівності – щомісячно публікувати матеріали з гендерної проблематики у відомчій пресі МВС України.
3.5.2.	Висвітлювати кращий досвід впровадження принципу гендерної рівності.
3.5.3.	За участю міжнародних та неурядових організацій підготувати та видати інформаційну брошуру «Гендерна політика в сучасній Україні» (робоча назва), або «Перспективи гендерного розвитку суспільства» (робоча назва) для широкого розповсюдження серед працівників ОВС України
3.5.4.	Підготувати та висвітити у засобах масової інформації питання:
	– утвердження паритетних відносин;
	– подолання гендерних стереотипів щодо ролі чоловіків і жінок у сім'ї та суспільстві;
	– утвердження духовних цінностей,
	– патріотичного та духовного виховання населення,
	– формування відповідального материнства і батьківства,
	– забезпечення гендерної рівності в ОВС України,
	– попередження насильства в сім'ї,

10. Реалізація державної гендерної політики

ДОН, УМДПЛ	2009 р.	
ДОН	з 2008 р. – постійно	
ДКЗ, ДПЗ	з 2008 р. – постійно	
ДЗГ		
ДЗГ, відомча преса МВС	2008–2012 рр.	
ДЗГ, відомча преса МВС	2008–2012 рр.	
УМДПЛ	2009 р.	
ДЗГ, МД, УМДПЛ	2008, далі – постійно	

	– запобігання торгівлі людьми та інших негативних проявів щодо жінок;
	– приклади успішної діяльності жінок-правоохоронців
3.6.	Провести культурно-мистецькі заходи та інші акції, спрямовані на піднесення ролі жінки та утвердження гендерної культури в ОВС України:
	– провести конкурси;
	– розробити пам'ятні знаки, знаки МВС;
	– тематичні календарі, буклети;
	– виставки образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва «Жінки України».
4	Організаційно-правове, ресурсне забезпечення процесів формування та реалізації гендерної політики
4.1.	Покласти виконання обов'язків щодо виконання гендерної політики на заступників начальників ГУМВС (УМВС) з кадрового забезпечення
4.2.	Систематично розглядати на засіданнях колегій питання щодо забезпечення гендерної рівності в діяльності ОВС України із залученням профспілок та громадських організацій.
4.3.	<i>Розробити механізм забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в системі органів внутрішніх справ Україн.</i>
4.4.	Виробити єдині, гендерно-недискримінаційні умови прийняття на службу.
4.5.	Запровадження гендерно недискримінаційного рекрутингу персоналу в ОВС.
4.6.	Виробити та запровадити єдині, гендерно-недискримінаційних умови прийняття на службу (навчання), її проходження та звільнення з ОВС:
	– створити робочу групу з розробки єдиних, гендерно-недискримінаційних умов прийняття на службу (навчання);
	– створити робочу групу з розробки єдиних, гендерно-недискримінаційних умов проходження служби;

10. Реалізація державної гендерної політики

ДКЗ	2008, далі – постійно	
ГУМВС	2008 р.	
УМДПЛ	2008–2012 рр.	
УМДПЛ		
УМДПЛ	2008 р.	
УМДПЛ	3 2008 р.	
УМДПЛ, ДКЗ	2008–2009 рр.	

	– створити робочу групу з розробки єдиних, гендерно-недискримінаційних умов звільнення з ОВС;
	– розробити єдині, гендерно-недискримінаційні умови прийняття на службу (навчання);
	– розробити єдині, гендерно-недискримінаційні умови проходження служби;
	– розробити єдині, гендерно-недискримінаційні умови звільнення з ОВС.
4.7.	Запобігати випадкам понаднормової тривалості робочого дня і робочого тижня, особливо у разі її невинуватості службовою необхідністю.
4.8	Змінити ставлення керівного складу до понаднормової тривалості робочого дня і робочого тижня підлеглих. Керівники, які систематично вимагають понаднормового затримання своїх підлеглих, мають розцінюватися як такі, що не вміють ефективно організувати діяльність підлеглих, та як такі, що завдають непоправної шкоди сім'ям правоохоронців / Забезпечити обов'язковий облік та оплату роботи працівників надурочний час, вихідні та святкові дні.
4.9.	Забезпечити рівні можливості жінкам та чоловікам – працівникам ОВС щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків
4.10.	Запровадити заходи щодо підтримки сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства працівників ОВС
4.11.	Започаткувати гендерно чутливий соціальний захист як окремий напрямок діяльності профспілок ОВС
4.12.	Запровадити політику квотування при створенні резерву на заміщення керівних посад (з урахуванням відсотка жінок у підрозділі)
4.13.	Запровадити процедури обов'язкового винесення мотивованого, аргументованого, розгорнутого рішення кадрових комісій у випадку звільнення жінок з ОВС або у разі відмови їй у призначенні на керівну посаду
4.14.	Створити належні умови для навчання дівчат-курсантів та служби жінок – працівників ОВС. Забезпечити дотримання санітарно-гігієнічних норм в умовах праці

10. Реалізація державної гендерної політики

УМДПЛ, ДКЗ	2008–2009 рр.	
Зацікавлені підрозділи	2008 р. – постійно	
Зацікавлені підрозділи		
Зацікавлені підрозділи	2008 р. – постійно	
Зацікавлені підрозділи	2008 р. – постійно	
ДКЗ		
УМДПЛ	2008 р. – постійно	
	2008 р. – постійно	
ДОН, вузи	2009 р.	

4.15.	Забезпечити обов'язкове навчання основам менеджменту діяльності керівника ОВС, формам, методам та прийомам вирішення конфліктів, що виникають у сфері відносин «чоловіки-жінки» перед призначенням на керівну посаду
5	Міжнародне та міжгалузеве співробітництво МВС України щодо забезпечення процесів формування та реалізації гендерної політики
5.1.	Брати участь у роботі координаційно-консультаційної Гендерної ради при Міністерстві України у справах сім'ї, дітей та молоді
5.2.	Провести спільне засідання колегій Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства України у справах сім'ї, дітей та молоді з питань впровадження гендерної політики та протидії домашньому насильству
5.3.	Вивчити існуючий досвід участі правоохоронних відомств у процесах реалізації гендерної політики в державах Європейського співтовариства та країнах СНД
5.4.	Організувати постійну співпрацю з міжнародними організаціями (Програмою розвитку ООН, Організацією з безпеки та співробітництва в Європі, Радою Європи) в галузі реалізації гендерної політики, підписання відповідних угод з ними
5.5.	Ініціювати створення української філії Міжнародної асоціації жінок-поліцейських
5.6.	Організувати навчання у сфері гендерної політики за участю ресурсів міжнародних організацій
6	Моніторинг діяльності у сфері реалізації та впровадження гендерної політики
6.1.	Аналіз ситуації
6.2.	Розробка індикаторів – кількісних та якісних показників оцінки стану утвердження гендерної рівності
6.3.	Періодичні зрізи та моніторинг змін

10. Реалізація державної гендерної політики

УМДПЛ, ДГБ	постійно	
УМДПЛ, ДГБ	2008 р.	
ДЗГ та МЗ, УМДПЛ	2008-2009 рр.	
УМДПЛ, ДЗГ та МЗ	2008 р.	
ДЗГ та МЗ	2009–2010 рр.	
УМДПЛ	2008–2009 рр.	
УМДПЛ	2008–2012 рр.	
УМДПЛ	2008 р.	
УМДПЛ	постійно	

11. | **Захист прав учасників дорожнього руху**

Суспільні відносини у сфері дорожнього руху регулюються як національним, так і міжнародним законодавством. Законодавством визначені права, обов'язки і відповідальність суб'єктів – як учасників дорожнього руху, так і посадових осіб органів державної влади, які забезпечують державне управління у зазначеній сфері.

Найширше коло обов'язків порівняно з іншими категоріями учасників дорожнього руху покладене на водіїв транспортних засобів (засобів підвищеної небезпеки). Законодавством передбачена адміністративна відповідальність водіїв транспортних засобів за неналежне виконання покладених на них обов'язків, а у разі настання суспільно небезпечних наслідків – кримінальна. Підвищені вимоги з боку держави до водіїв, власників та співвласників транспортних засобів щодо обов'язків та заходів впливу за неналежне їх виконання обумовлено тим, що неналежне виконання цих обов'язків створює небезпеку життю та здоров'ю інших учасників дорожнього руху. Але такі заходи впливу з боку держави можуть застосовуватись не інакше, ніж відповідно до процедури та у випадках, встановлених законом. Правовідносини держави та людини (у тому числі учасника дорожнього руху) регулюються Конституцією та законами України. Оскільки забезпечення безпеки дорожнього руху покладено на Державну автомобільну інспекцію МВС, саме посадові особи ДАІ переважно представляють державу у правовідносинах з учасниками дорожнього руху.

Окремо слід наголосити, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права (ст. 8 Конституції України), відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави (ст. 3 Конституції України). Так, зокрема:

- правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством (ч. 1 ст. 19 Конституції України);
- жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідом (ч. 3 ст. 28 Конституції України).
- не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду (ч. 2 ст. 30 Конституції України). Як «інше володіння» слід розуміти..., автомобіль тощо (абз.3 п.11 Постанови Пленуму ВСУ від 28.03.08 № 2).
- кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю ... Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право власності є непорушним (ст. 41 Конституції України);
- закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними (ч. 3 ст. 57 Конституції України);
- кожен має право на правову допомогу. ... Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав (ч. 1 ст. 59 Конституції України);
- ніхто не може бути підданий заходу впливу в зв'язку з адміністративним правопорушенням інакше як на підставах і в порядку, встановлених законом. Проведення в справах про адміністративні правопорушення здійснюється на основі суворого додержання законності. Застосування уповноваженими на те органами і посадовими особами заходів адміністративного впливу провадиться в межах їх компетенції, у точній відповідності з законом (ст. 7 КУпАП);
- оскільки органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ч. 2 ст. 19 Конституції України), **співробітники ДАІ при реалізації своїх повноважень повинні неухильно дотримуватись наведених критеріїв законності.**

З урахуванням останньої тези співробітниками УМДПЛ Апарату Міністра з метою мінімізації порушень прав учасників дорожнього

руху в 2009 році постійно здійснювалась аналітична, нормотворча та практична діяльність, здійснювалося належне реагування на кожний із виявлених випадків таких порушень.

АНАЛІТИЧНА ТА НОРМОТВОРЧА РОБОТА

Вивчення стану дотримання прав людини в діяльності ДАІ помічниками Міністра здійснювалося в ході особистого прийому громадян, інспектування, вивчення матеріалів за зверненнями громадян, адміністративних проваджень стосовно учасників дорожнього руху, дисциплінарних проваджень, порушених прокуратурою стосовно співробітників ДАІ, публікацій ЗМІ, аналізу судової практики та інших заходів.

Узагальнена інформація, аналітичні матеріали щодо стану дотримання прав учасників дорожнього руху, а також інформація по конкретним випадкам порушень прав громадян з боку співробітників ДАІ з відповідним нормативно-правовим обґрунтуванням направлялися як керівництву ГУМВС, УМВС так і керівництву МВС України.

Керівництву ГУМВС, УМВС у звітному періоді направлені 94 таких аналітичних матеріалів та інформації (Миколаїв – 52, Донецьк – 20, Полтава – 10, Харків – 3, Суми – 3, Закарпаття – 3, Волинь – 1), зокрема:

- 27.04.2009 року помічником Міністра Батчаєвим В.К. начальникові ГУМВС в Черкаській області направлена узагальнена інформація щодо суттєвого збільшення скарг на дії інспекторів ДПС, їх некоректну поведінку по відношенню до учасників дорожнього руху та необхідність забезпечення якісного розгляду таких скарг. На підставі зазначеного службового листа начальником ГУМВС прийняте відповідне управлінське рішення, згідно якого начальником УДАІ ГУМВС у територіальні підрозділи підпорядкованої служби направлена вказівка щодо неприпустимості порушення прав водіїв і необхідності посилення контролю за діями підлеглих з боку керівників районних підрозділів ДАІ;
- 15.06.2009 року помічником Міністра Чумаком Ю.В. начальникові ГУМВС в Харківській області направлена інформація

- з відповідними пропозиціями щодо наявності на дорогах області дорожніх знаків, встановлених всупереч діючому законодавству, за порушення яких співробітники ДАІ неправомірно притягують водіїв до відповідальності. На підставі службового листа помічника Міністра начальником ГУМВС дана вказівка начальникові УДАІ ГУМВС про надання приписів відповідним службам щодо демонтування таких знаків;
- 22.07.2009 року помічником Міністра Швецем С.П. начальникові УМВС в Миколаївській області направлена аналітична довідка щодо системних порушень прав людини з боку співробітників ДАІ та неналежного реагування на такі порушення з боку керівництва УДАІ УМВС. Згідно вказівки начальника УМВС зазначена довідка стала предметом розгляду на оперативній нараді та підставою вжиття заходів організаційного характеру;
 - 01.10.2009 року помічником Міністра Батчаєвим В.К. начальникові ГУМВС в Черкаській області направлена узагальнена інформація щодо незадовільної якості проведення службових перевірок співробітниками УДАІ ГУМВС за скаргами на дії співробітників ДАІ з наведенням конкретних прикладів необ'єктивного розгляду звернень громадян. За службовим листом проведено службову перевірку, у результаті якої закрито ряд адміністративних проваджень стосовно учасників дорожнього руху. Начальникам територіальних відділів ДАІ направлено розпорядження про максимально уважне ставлення до розгляду звернень громадян про порушення їх прав та забезпечення проведення компетентної та об'єктивної службової перевірки по кожному зверненню. Крім цього, у системі службової підготовки з інспекторами ДПС проведені додаткові заняття з питання прав громадян при їх притягненні до адміністративної відповідальності.

Слід відзначити налагоджену співпрацю помічників Міністра та керівництва обласних ОВС щодо «інформування—реагування» в Житомирській, Черкаській, Миколаївській, Сумській, Харківській областях.

Двічі пропозиції стосовно діяльності підрозділів ДАІ з відповідним нормативно-правовим обґрунтуванням направлялися керівникам центрального апарату МВС, зокрема:

- щодо приведення відомих нормативних документів, що регламентують діяльність ДАІ, у відповідність до Закону України «Про виконавче провадження»;
- щодо ефективності діяльності підрозділів ДАІ та відповідності її діючому законодавству при здійсненні адміністративної практики в частині винесення постанов про накладення адміністративних стягнень та їх виконання.

Позитивними прикладами є також розгляд на колегіях та оперативних нарадах ГУМВС, УМВС узагальнених інформацій та аналітичних довідок помічників Міністра щодо дотримання прав учасників дорожнього руху:

- за результатами інформації помічника Міністра Геми Л.О. 14.07.2009 на розширеному засіданні колегії ГУМВС в Сумській області здійснено виступ, в якому присутнім доведено виявлені факти порушень прав учасників дорожнього руху працівниками підрозділів ДАІ. Викладено особисті пропозиції;
- 20.07.2009 року помічник Міністра Гема Л.О. виступив з доповіддю на оперативній нараді при начальникові ГУМВС в Сумській області, у якій звернув увагу на порушення прав учасників дорожнього руху, які носять системний характер, запропонував заходи щодо усунення причин та умов, які сприяють таким порушенням;
- 19.10.2009 року помічником Міністра Лепехою А.Г. на нараді з підведення підсумків роботи ВДАІ УМВС в Чернігівській області ініційований розгляд питань забезпечення права власності громадян при вилученні транспортних засобів, забезпечення прав учасників дорожнього руху, дотримання прав людини в діяльності ДАІ.

Аналогічні приклади мають місце в Житомирській, Черкаській, Дніпропетровській, Запорізькій областях.

Помічниками Міністра здійснювалися також заходи по вдосконаленню нормативно-правової бази у галузі захисту прав учасників дорожнього руху:

- з ініціативи помічника Міністра Батчаєва В.К. начальником ГУМВС України в Черкаській області підписане розпорядження від 18.11.2009 № 1-21/15/36 «Про організацію виконання рішення засідання Громадської ради при ГУМВС з питань забезпе-

- чення прав людини». Згідно вказаного розпорядження начальника УДАІ ГУМВС зобов'язаний вжити заходів щодо підвищення рівня взаємодії підпорядкованої служби з громадськістю, не рідше ніж раз на півроку проводити «круглі столи» за участю керівників ДАІ та представників «Спільки водіїв Черкаської області», а також залучати фахівців із громадських організацій до проведення спеціалізованих правових занять з співробітниками ДАІ.
- помічником Міністра в Миколаївській області Швецем С.П. здійснюється юридично-правовий аналіз відомчих нормативних документів, що регламентують діяльність підрозділів ДАІ, на працюються пропозиції по ініціюванню змін до них з метою приведення їх у відповідність законам та Конституції України.

РОБОТА ЗА ЗВЕРНЕННЯМИ ГРОМАДЯН ТА ІНСПЕКЦІЙНА РОБОТА

У 2009 році спостерігалось стрімке збільшення випадків оскаржень дій співробітників ДАІ, що є одною з ознак незадовільного стану дотримання прав людини у цій галузі.

За звітний період на особистих прийомах помічниками Міністра прийнято 159 громадян з питань порушення їх прав співробітниками ДАІ (Миколаїв – 53, Суми – 36, Донецьк – 20, Харків – 19, Черкаси – 8, Полтава – 7, Житомир – 5, Закарпаття – 5, Чернігів – 4, Волинь – 2). У 2008 році з питань спірних правовідносин з співробітниками ДАІ помічниками Міністра було прийнято лише 27 громадян.

Найбільш характерними випадками порушень прав громадян співробітниками ДАІ, озвучені громадянами на особистих прийомах, були наступні:

- до помічника Міністра Мілостного О.В. звернувся гр. Я. зі скаргою на дії співробітників ДАІ ГУМВС в Донецькій області, пов'язані з відсутністю складу правопорушення та фальсифікацією доказів при притяженні до адміністративної відповідальності за порушення ПДР. Ініційованою службовою перевіркою факти, викладені у скарзі, підтвердилися. Проведення по справі закрито. Співробітники ДАІ були притягнуті до

- дисциплінарної відповідальності. Матеріали перевірки, згідно ст.97 КПК України, для прийняття рішення направлені в прокуратуру м. Донецька;
- до помічника Міністра Геми Л.О. звернувся гр. Ш. зі скаргою на дії співробітників ДАІ та ДСБЕЗ Сумської області, пов'язані з протиправним затриманням транспортного засобу, доставлянням його до райвідділу, вилученням реєстраційних документів, грубою та нетактовною поведінкою. Була ініційована службова перевірка, в результаті якої факти, викладені у скарзі, підтвердилися. Співробітники ДАІ та ДСБЕЗ, причетні до протиправних дій, були притягнуті до дисциплінарної відповідальності.

Помічниками Міністра від громадян прийнято 181 звернення з питань порушення їх прав співробітниками ДАІ: (Миколаїв – 53, Черкаси – 31, Суми – 28, Донецьк – 24, Харків – 21, Полтава – 7, Житомир – 5, Закарпаття – 5, Чернігів – 5, Волинь – 2), **що майже у шість разів більше, ніж за попередній звітний період. У 2008 році помічниками міністра отримано лише 32 таких звернення.** Жодне із звернень громадян не залишене поза увагою помічників Міністра, у разі підтвердження фактів, викладених у зверненнях, порушені права заявників поновлені.

Приклади найбільш поширених видів порушень прав учасників дорожнього руху, викладені у зверненнях, які в масштабах держави мають системний характер:

- до помічника Міністра Мілостного О.В. звернувся гр. П. зі скаргою на дії співробітників ДАІ ГУМВС в Донецькій області, пов'язані з фальсифікацією доказів та відсутністю складу правопорушення при притягненні до адміністративної відповідальності за порушення ПДР. Ініційованою службовою перевіркою факти, викладені у скарзі, підтвердилися. Проведення по справі закрито. Співробітники ДАІ, причетні до протиправних дій, притягнуті до дисциплінарної відповідальності. Матеріали перевірки згідно ст.97 КПК України для прийняття рішення направлені в прокуратуру м. Донецька;
- до помічника Міністра Цисарука А.В. звернувся гр. П. зі скаргою на дії співробітників Демидівського РВ УМВС в Волинській області, пов'язані з протиправним вилученням та утримуван-

- ням належного йому автомобіля. Ініційованою службовою перевіркою факти, викладені у скарзі, підтвердилися. Автомобіль повернуто власникові. Співробітники ОВС, причетні до протиправних дій, притягнуті до дисциплінарної відповідальності;
- до помічника Міністра Грибана П.В. звернувся гр. К. зі скаргою щодо неналежної та упередженої перевірки працівниками ДАІ Житомирської області матеріалів дорожньо-транспортної пригоди, учасниками якої були автор звернення та працівник міліції. Наслідком упередженої перевірки, на думку скаржника, стало складання відносно нього адміністративного протоколу за ст. 124 КУпАП. Ініційованою службовою перевіркою факти, викладені у скарзі, підтвердилися. Протиправно складений протокол скасовано. Співробітники ДАІ, причетні до протиправних дій, притягнуті до дисциплінарної відповідальності;
 - до помічника Міністра Гемі Л.О. звернувся гр. П. зі скаргою на дії співробітників ДАІ Сумської області, пов'язані з фіксацією ознак сп'яніння всупереч вимогам діючого законодавства, фальсифікацією матеріалів адміністративного провадження в частині відмови від проходження огляду та внесення до протоколу фіктивних свідків. Ініційованою службовою перевіркою факти, викладені у скарзі, підтвердилися. Співробітники ДАІ, причетні до протиправних дій, притягнуті до дисциплінарної відповідальності. Матеріали перевірки згідно ст. 97 КПК України для прийняття рішення направлені в прокуратуру. Адміністративне провадження в результаті судового розгляду закрито у зв'язку з відсутністю складу правопорушення;
 - до помічника Міністра Батчаєва В.К. звернувся гр. І. зі скаргою на дії працівників ДАІ Черкаської області, пов'язані з фіксацією порушень ПДР за допомогою технічних засобів, які не мають свідоцтва про проходження метрологічної перевірки і в зв'язку з цим не можуть використовуватись для фіксації порушень. Ініційована службова перевірка. Факти, викладені у скарзі, в результаті перевірки підтвердилися. Адміністративне провадження закрито. Співробітники ДАІ, причетні до протиправних дій, притягнуті до дисциплінарної відповідальності;
 - до помічника Міністра Батчаєва В.К. звернувся гр. Д. зі скаргою на дії працівників ДАІ Черкаської області, пов'язані з позбавлен-

- ням права на юридичну допомогу при притягненні до адміністративної відповідальності. Ініційованою службовою перевіркою факти, викладені у скарзі, підтвердилися. Адміністративне провадження закрито. Співробітники ДАІ, причетні до протиправних дій, притягнуті до дисциплінарної відповідальності;
- до помічника Міністра Швеця С.П. звернувся гр. К. зі скаргою на дії працівників ДАІ Миколаївської області, пов'язані з неодноразовим протиправним примушуванням до проходження медичного огляду на стан сп'яніння всупереч порядку, встановленому законодавством. Була ініційована службова перевірка, матеріали якої тричі поверталися помічником Міністра на доопрацювання у зв'язку з неякісним її проведенням. В результаті перевірки факти, викладені у скарзі, підтвердилися. Співробітники ДАІ, причетні до протиправних дій, притягнуті до дисциплінарної відповідальності;
 - до помічника Міністра Швеця С.П. звернувся гр. В. зі скаргою на дії працівників ДАІ Миколаївської області, пов'язані з ігноруванням вимог ст. 14-1 КУпАП при притягненні до відповідальності за три адміністративні порушення особи, яка ці порушення не скоювала. Була ініційована службова перевірка, матеріали якої тричі поверталися на доопрацювання у зв'язку з неякісним її проведенням. Факти, викладені у скарзі, в результаті перевірки підтвердилися. Адміністративні провадження закриті. Співробітники ДАІ, причетні до протиправних дій, притягнуті до дисциплінарної відповідальності;
 - до помічника Міністра Чумака Ю.В. звернувся гр. А. зі скаргою на дії працівників ДАІ Харківської області, пов'язані з притягненням до адміністративної відповідальності за порушення ПДР при відсутності доказів вчиненого правопорушення. Ініційованою службовою перевіркою факти, викладені у скарзі, підтвердилися. Адміністративне провадження закрито. Співробітники ДАІ, причетні до протиправних дій, притягнуті до дисциплінарної відповідальності;
 - до помічника Міністра Стучилової А.Л. звернувся гр. К. зі скаргою на дії працівників ДАІ Полтавської області, пов'язані з притягненням до адміністративної відповідальності за порушення ПДР за відсутності доказів, грубою та нетактовною

- поведінкою. Ініційована службова перевірка. Факти, викладені у скарзі, в результаті перевірки підтвердилися. Адміністративне провадження закрито. Співробітники ДАІ, причетні до протиправних дій, притягнуті до дисциплінарної відповідальності;
- до помічника Міністра Новікової М.В. звернувся гр. М. зі скаргою на дії працівників ДАІ АР Крим, пов'язані з притягненням до адміністративної відповідальності за порушення ПДР за відсутності доказів, грубою та нетактовною поведінкою, позбавленням права на юридичну допомогу при прийнятті рішення. Ініційована службова перевірка. Факти, викладені у скарзі, в результаті перевірки підтвердилися. Адміністративне провадження закрито. Співробітники ДАІ, причетні до протиправних дій, притягнуті до дисциплінарної відповідальності;
 - до помічника Міністра Козаренко Н.В. звернувся гр. С. зі скаргою на дії працівників ДАІ Херсонської області, пов'язані з притягненням до адміністративної відповідальності за порушення ПДР, ігноруючи наявність обставин, передбачених ст. 18 КУпАП (крайня необхідність). Ініційована службова перевірка. Факти, викладені у скарзі, в результаті перевірки підтвердилися. Адміністративне провадження закрито. Співробітники ДАІ, причетні до протиправних дій, притягнуті до дисциплінарної відповідальності;
 - до помічника Міністра Швеця С.П. звернувся гр. Б. зі скаргою на дії працівників ДАІ Миколаївської області, пов'язані з порушенням встановленого законодавством порядку огляду на стан сп'яніння, фальсифікацією матеріалів адміністративного провадження, протиправним вилученням транспортного засобу. Співробітники УДАІ, які проводили службову перевірку, ініційовану помічником Міністра, виявилися неспроможними провести її об'єктивно, а тому проведення повторної перевірки було доручено СВБ ГУБОЗ МВС. В результаті повторної перевірки факти, викладені у скарзі, підтвердилися. Співробітники ДАІ, причетні до протиправних дій, притягнуті до дисциплінарної відповідальності. Матеріали перевірки згідно ст.97 КПК України для прийняття рішення направлені в прокуратуру. Адміністративне провадження в результаті судового розгляду закрито у зв'язку з відсутністю складу правопорушення.

В цілому за фактами порушень прав учасників дорожнього руху, викладеними в зверненнях громадян, помічниками Міністра ініційоване 161 службове розслідування (Миколаїв – 72, Черкаси – 27, Донецьк – 24, Суми – 9, Харків – 6, Полтава – 6, Житомир – 6, Закарпаття – 5, Чернігів – 4, Волинь – 2).

5 розслідувань проведено співробітниками ВВБ (Миколаїв – 3, Черкаси – 1, Полтава – 1). 28 розслідувань проведено співробітниками ІОС (Донецьк – 8, Черкаси – 8, Суми – 5, Харків – 3, Житомир – 2, Чернігів – 1, Закарпаття – 1).

128 розслідувань проведено співробітниками інших служб (Миколаїв – 69, Черкаси – 18, Донецьк – 16, Полтава – 5, Житомир – 4, Суми – 4, Закарпаття – 4, Чернігів – 3, Харків – 3, Волинь – 2).

З метою вивчення стану дотримання прав учасників дорожнього руху в якості інспекційної роботи помічниками Міністра перевірено 35 підрозділів ДАІ (Житомир – 15, Суми – 11, Миколаїв – 6, Полтава – 2):

- помічником Міністра Гемою Л.О. під час відвідування Роменського МВ УМВС в Сумській області виявлені факти складання актів огляду та тимчасового затримання транспортних засобів без присутності свідків. Під час відвідування Білопільського РВ УМВС в Сумській області виявлені факти невнесення вилучених посвідчень водіїв до Журналу обліку посвідчень водіїв, що знаходяться на тимчасовому зберіганні в підрозділі. За виявленими недоліками ініційована службова перевірка, винні посадові особи притягнуті до дисциплінарної відповідальності, порушення усунуті.

Аналіз діяльності підрозділів ДАІ, який щоденно здійснюється помічниками Міністра, дозволяє зробити висновок, що порушення конституційно гарантованих прав водіїв, власників та співвласників транспортних засобів з боку співробітників ДАІ носять, без перебільшення, масовий характер. Переважна більшість проваджень в справах про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху здійснюється всупереч нормам міжнародного права, Конституції та законам України.

Найбільш поширені порушення прав учасників дорожнього руху пов'язані з порушеннями права на власність при тимчасових затриманнях ТЗ, яке має ознаки злочину, передбаченого статтею 289

КК України, порушеннями вимог законодавства при оглядах на стан сп'яніння, позбавленням права на юридичну допомогу при застосуванні заходів впливу та притягненні до відповідальності, порушеннями права на територіальну приватність при несанкціонованих оглядах автомобілів з метою вилучення заборонених предметів, притягнення до адміністративної відповідальності за відсутності доказів скоєння правопорушення, фальсифікація доказів по справах, використання для фіксації правопорушень технічних засобів та приладів, заборонених для такого використання законодавством, неналежний розгляд звернень у разі оскарження дій співробітників ДАІ тощо. Зокрема:

- відповідно до статті 41 Конституції України ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Згідно зі статтею 319 Цивільного кодексу України власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд. Діяльність власника може бути обмежена чи припинена лише у випадках і в порядку, встановлених законом. Підстави тимчасового затримання ТЗ визначені ч. 1 ст. 265-2 КУпАП, яка передбачає, що у разі наявності підстав вважати, що водієм вчинено визначені Кодексом правопорушення, працівник ДАІ тимчасово затримує ТЗ шляхом блокування або доставляє його для зберігання на спеціальний майданчик чи стоянку (якщо розміщення затриманого ТЗ суттєво перешкоджає дорожньому руху). Закон не надає працівнику ДАІ права вибору щодо того, який саме захід застосувати при виявленні правопорушення — заблокувати ТЗ правопорушника чи доставити його для зберігання на спеціальний майданчик чи стоянку. Законом встановлено, що тимчасове затримання ТЗ шляхом доставляння його для зберігання на спеціальний майданчик чи стоянку можливе лише у тому разі, якщо розміщення затриманого ТЗ суттєво перешкоджає дорожньому руху (ч. 1 ст. 265-2 КУпАП, ст. 52-1 ЗУ «Про дорожній рух»). У разі тимчасового затримання ТЗ працівник ДАІ зобов'язаний надати особі можливість повідомити про затримання ТЗ та своє місцезнаходження іншу особу за власним вибором і вжити заходів щодо повернення автомобіля до місця постійної дислокації (ч. 2 ст. 265-2 КУпАП). При цьо-

му необхідно враховувати і те, що згідно з Порядком, затвердженим Постановою КМУ від 17.12.08 № 1102, у разі можливості усунення адміністративного порушення на місці його виявлення, доставляння автомобіля на спеціальний майданчик чи стоянку не здійснюється. **Але на практиці зазначені вище норми співробітниками ДАІ ігноруються, тимчасово затримані автомобілі практично у всіх випадках без врахування обставин доставляються на спецмайданчики чи стоянки, можливість вжити заходів щодо повернення автомобіля до місця постійної дислокації водіям не надається, що призводить до порушення прав, гарантованих ст. 41 Конституції України. До причин та умов, які спонукають до зазначеного виду порушень, слід віднести намагання співробітників ДАІ уникнути покарання за невиконання планового відомчого показника «кількість евакуйованих ТЗ на арештмайданчик», а також можлива зацікавленість посадових осіб ДАІ в оплатному зберіганні ТЗ, оскільки переважна більшість спецмайданчиків та стоянок належить комерційним структурам;**

- згідно ч. 6 ст. 265-2 КУпАП та пункту 3 Порядку, затвердженого Постановою КМУ від 17.12.08. № 1102 доставляння тимчасово затриманих автомобілів здійснюється лише за допомогою спеціальних автомобілів – евакуаторів. Будь-якого іншого способу доставляння на розсуд співробітників ДАІ законодавством не передбачено. Відповідно до пункту 3 зазначеного порядку співробітники ДАІ у разі неможливості доставляння ТЗ до місця зберігання мають провести його затримання шляхом блокування з дотриманням умов безпеки дорожнього руху. **Але доставляння ТЗ на спецмайданчики чи стоянки при тимчасовому затриманні у більшості випадків здійснюється у спосіб інший, ніж за допомогою спецавтомобілів – евакуаторів. Досить часто доставляння здійснюється шляхом керування затриманим ТЗ до місця зберігання співробітником ДАІ або іншою особою без згоди власника;**
- за змістом ч.6 ст.265 КУпАП, Порядку, затвердженого Постановою КМУ від 17.12.08 № 1102; Порядку, затвердженого спільним наказом МВС, Мінфіну та Мінекономіки № 369/1105/336, платні послуги з доставки тимчасово затри-

- маних (примусово вилучених) ТЗ до місця зберігання та їх зберігання надаються лише за згодою замовника. Існування такої згоди відстороненого від керування водія примусово вилученого автомобіля неможливе за визначенням, а тому ініціаторами (замовниками) транспортування та зберігання тимчасово затриманих (примусово вилучених) ТЗ є саме ДАІ. Отже, оплата за надання зазначених послуг має здійснюватися за рахунок ДАІ, як замовника цих послуг. **Але посадові особи ДАІ, використовуючи владні повноваження, примушують саме водіїв, власників та співвласників транспортних засобів сплачувати послуги (переважно на користь комерційних структур) за транспортування і зберігання тимчасово вилучених ТЗ;**
- згідно ч. 2; ч. 3 ст. 265-2 КУпАП транспортний засіб може бути тимчасово затриманий на строк не більше трьох днів з моменту затримання, а після закінчення триденного строку особа має право звернутись за отриманням затриманого ТЗ. Таке звернення є обов'язковим для його виконання незалежно від стадії вирішення справи про адмінправопорушення. **На практиці ця норма Закону навмисно ігнорується з метою примушування громадян вчинити певні дії або утриматись від їх вчинення (здійснити оплату за доставляння і зберігання ТЗ, оплатити штрафи, не змінювати право власності на ТЗ у разі примусового виконання постанови тощо) у спосіб, прямо заборонений Законом;**
 - за змістом ч. 1 ст. 266 КУпАП огляду на стан сп'яніння має передувати відсторонення особи від керуванням транспортним засобом. Але співробітники ДАІ досить часто примушують водіїв керувати автомобілем до місця проведення огляду, виправдовуючи свої дії тим, що до отримання результатів огляду відсутні підстави для відсторонення, ігноруючи те, що у такому випадку відсутні також підстави і для проведення огляду. Такі дії призводять до порушення прав водіїв, гарантованих ч. 1 ст. 19 Конституції України та наслідків, передбачених ч. 5 ст. 266 КУпАП, згідно якої огляд особи на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, проведений з порушенням вимог цієї статті, вважається недійсним;

- згідно ст. 30 Конституції України проведення огляду в іншому володінні особи допускається не інакше як за вмотивованим рішенням суду, а автомобіль, згідно Постанови Пленуму ВСУ № 2 від 28.03.08, є іншим володінням особи. Отже, несанкціонований огляд салону автомобіля є прямим порушенням прав, гарантованих ст. 30 Конституції України. **Співробітниками ДАІ систематично здійснюються несанкціоновані огляди та обшуки салонів автомобілів з метою виконання планових показників по вилученню заборонених предметів тощо;**
- відповідно до ч. 2 ст. 266 КУпАП огляд водія на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння проводиться працівником міліції у присутності двох свідків з використанням спеціальних технічних засобів. Частина 3 зазначеної статті передбачає проведення огляду в закладі охорони здоров'я, але лише у разі незгоди водія (відповідним чином зафіксованої) на проведення огляду працівником міліції та у разі незгоди з результатами огляду, проведеного працівником міліції. Інших підстав для проведення огляду в закладі охорони здоров'я (на розсуд співробітника ДАІ, відсутність у співробітника ДАІ спеціальних технічних засобів для проведення огляду на місці зупинки тощо) ні Законом ні Постановою КМУ від 17.12.08 № 1103 не передбачено. **На практиці співробітники ДАІ примушують водіїв до проходження огляду в медичних закладах при підозрі на наявність ознак алкогольного сп'яніння без проведення огляду на місці зупинки, що призводить до порушення прав, гарантованих ч. 1 ст. 19 і ч. 3 ст. 28 Конституції України та наслідків, передбачених ч. 5 ст. 266 КУпАП, згідно якої огляд особи на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, проведений з порушенням вимог цієї статті, вважається недійсним. Основні причини таких порушень – відсутність у співробітників ДАІ спеціальних технічних засобів для проведення огляду на стан сп'яніння та невідповідність Закону Інструкції, затвердженої спільним наказом МВС і МОЗ від 09.09.09 № 400/666, в частині порядку направлення водіїв з ознаками наркотичного сп'яніння для проведення огляду;**

- згідно п. 8 Порядку, затвердженого Постановою КМУ від 17.12.08 № 1103 у разі відмови водія від проведення огляду в закладі МОЗ співробітник ДАІ складає протокол про адмінправопорушення із зазначенням ознак сп'яніння та дій водія щодо ухилення від огляду у присутності двох свідків. Іншого порядку складання протоколу у разі відмови водія від огляду законодавством не передбачено. Проте досить поширеною є практика складання співробітниками ДАІ протоколів цієї категорії без свідків, на підставі зробленого лікарем запису, що водій відмовився від проходження огляду. Такі дії співробітників ДАІ суперечать вимогам діючого законодавства, призводять до припинення адміністративних проваджень у судовому порядку;
- згідно ч. 4 ст. 256 КУпАП при складанні протоколу особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, роз'яснюються його права і обов'язки, передбачені ст. 268 цього Кодексу, про що робиться відмітка у протоколі. **На практиці співробітники ДАІ водіям при складанні протоколів їхні права не роз'яснюють, чим обмежують їхнє право на захист та порушують вимоги законодавства. До причин, які призводять до цього виду порушень, слід віднести низький рівень знань співробітниками ДАІ вимог КУпАП, намагання протиправно спростити процедуру складання протоколу та недосконалість форми протоколу, яка не передбачає особистого підпису водія, який би свідчив про таке роз'яснення;**
- згідно ч. 1 ст. 268 КУпАП особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, має право при розгляді справи користуватися юридичною допомогою адвоката чи іншого фахівця у галузі права. **Водії при винесенні стосовно них постанов співробітниками ДАІ позбавляються права на юридичну допомогу всупереч гарантіям, передбаченим ч. 1 ст. 59 Конституції України;**
- згідно ч. 2 ст. 33 КУпАП при накладенні стягнення враховуються характер вчиненого правопорушення, особа порушника, ступінь його вини, майновий стан, обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність. **Зазначені правила накладення стягнення співробітниками ДАІ ігноруються, обставини не враховуються, будь-які матеріали, які б свідчили про такі обставини, в матеріалах адміністративних проваджень відсутні;**

- згідно ч. 5 ст. 258 КУпАП у разі виявлення правопорушення, зафіксованого за допомогою працюючих в автоматичному режимі спеціальних технічних засобів, копії постанови та матеріалів надсилаються особі протягом трьох днів з дня винесення такої постанови. Проте мають місце чисельні випадки несвоечасного надсилання, або не надсилання взагалі зазначених постанов правопорушникам. У підрозділах ДАІ є в наявності поштові реєстри, які можуть свідчити лише про відправку кореспонденції, але будь-які матеріали, які б свідчили саме про отримання постанов правопорушниками, взагалі відсутні. Про наявність фактів притягнення до відповідальності в переважній більшості особи дізнаються тільки під час проходження технічного огляду та реєстрації (перереєстрації) ТЗ. **При цьому працівники ДАІ відмовляють їм у проходженні техогляду і реєстрації (перереєстрації) з посиланням на ст.ст. 34, 35 ЗУ «Про дорожній рух».** Крім того, для отримання копій постанов громадян змушують сплачувати кошти у якості оплати за послугу. Такими діями громадяни позбавляються можливості скористатися правом, передбаченим ч. 2 ст. 14-1 КУпАП, позбавляються права оскарження, передбаченого ст. 287 КУпАП, протиправно примушуються до сплати додаткових коштів;
- згідно ст.ст. 304, 305 КУпАП вирішення питань, зв'язаних з виконанням постанови та контроль за виконанням постанови покладено на орган (посадову особу), який виніс постанову. Постанова підлягає примусовому виконанню після закінчення п'ятнадцятиденного терміну з дня її винесення та звертається до виконання органом (посадовою особою), який виніс постанову (ст. 299 КУпАП). Виконується постанова відповідно до ч. 1 ст. 300 КУпАП уповноваженим на те органом (підрозділом ДВС). Якщо постанову не було звернуто до виконання протягом трьох місяців з дня її винесення, вона виконанню не підлягає. **Значна кількість постанов, винесених працівниками ДАІ, до виконання у підрозділі ДВС протягом встановленого законом терміну не звернута, виконанню не підлягає.** Але співробітники ДАІ продовжують виконувати ці постанови, застосовуючи способи, які суперечать діючому законодавству;

- згідно пункту 18.10 Інструкції, затвердженої наказом МВС від 27.03.09 № 111 співробітникам ДАІ заборонено використовувати під час несення служби технічні засоби та прилади, які не сертифіковані в Україні та не пройшли перевірку, або мають свідоцтво про перевірку, термін дії якого сплинув. **На практиці співробітники ДАІ фіксують порушення ПДР за допомогою не облікованих фотоапаратів, відеокамер, мобільних телефонів тощо. Зафіксовану цими засобами інформацію використовують у якості доказів по справах адміністративних проваджень.**

Зазначений перелік системних порушень з боку співробітників ДАІ далеко не вичерпний.

Особливу увагу слід звернути на неналежний розгляд звернень громадян у разі оскаржень дій ДАІ. Керівники всупереч вимогам наказу МВС від 10.10.04 № 1177 в суть звернень не вникають, достатніх заходів для об'єктивного вирішення поставлених авторами звернень питань не вживають, причини та умови, які спонукають громадян скаржитись, не з'ясовують та не усувають. Безпосередні виконавці при здійсненні перевірок за зверненнями з їх авторами переважно не спілкуються, перевірки в переважній більшості полягають в неправомірному оправдуванні протиправних дій співробітників ДАІ, заходи щодо захисту конституційних прав громадян не вживаються. Досить часто мають місце випадки позбавлення авторів звернень можливості скористатися правами, визначеними статтею 18 Закону України «Про звернення громадян».

Найбільш вагомими чинниками, які впливають на порушення прав людини в цій галузі є:

- незадовільний рівень професійної підготовки співробітників ДАІ;
- відсутність належного контролю (а здебільшого пряма зацікавленість в таких порушеннях) з боку керівництва;
- відсутність належного контролю з боку наглядових органів;
- відсутність належного реагування з боку судів;
- негативна система кількісних показників, досягнення яких без порушення гарантованих прав людини неможливе;
- недосконалість нормативно-правової бази, якою регламентована діяльність підрозділів ДАІ.

Така ситуація потребує більш активного втручання керівництва МВС України, помічників Міністра з прав людини, підготовки та

подання обґрунтованих пропозицій керівництву МВС щодо усунення причин та умов, які сприяють таким порушенням.

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

З метою більш повного розуміння необхідності дотримання прав учасників дорожнього руху в повсякденній діяльності за участі помічників Міністра для працівників ДАІ проведено ряд занять:

- помічником Міністра Гемою Л.О. проведено 2 заняття з співробітниками ДАІ Сумської області з питань дотримання ними прав людини під час здійснення адміністративної практики та надання адміністративних послуг;
- за матеріалами, підготовленими помічником Міністра Швецем С.П., в підрозділах ДАІ Миколаївської області проведено 7 занять з питань дотримання прав людини при здійсненні адміністративної практики;
- помічник Міністра Чумак Ю.В. взяв участь у семінарі для співробітників ДАІ Харківської області з питань дотримання прав людини при здійсненні адміністративної практики.

З метою забезпечення прозорості щодо стану дотримання права на приватність в діяльності ОВС за участі помічників Міністра проводилися прес-конференції та круглі столи:

- 25.05.09 за участі помічника Міністра Швеця С.П., керівництва Державної виконавчої служби в Миколаївській області, керівництва ДАІ УМВС в Миколаївській області проведено круглий стіл на тему: «Пропозиції щодо усунення порушень прав людини при примусовому виконанні постанов ДАІ про притягнення до адмінвідповідальності за порушення ПДР».
- 08.10.09 за участі помічника Міністра Чумака Ю.В. в м. Харкові проведено засідання координаційної науково-технічної ради з організації дорожнього руху, організоване «Товариством учасників руху».

Стан дотримання прав учасників дорожнього руху, діяльність УМДПЛ в цьому напрямку систематично висвітлювалися з засобів масової інформації:

- в Сумському регіональному друкованому виданні «Ваш шанс» № 51 надруковано інформацію з коментарем помічника Міністра про проведення для працівників ДПС та ДАІ занять з питань дотримання працівниками УДАІ прав людини під час здійснення адміністративної практики та надання адміністративних послуг;
- 20.07.09 друкованому виданню «Николаевские новости» та Інтернет виданню «Преступности Нет» помічником Міністра дане інтерв'ю з питань дотримання прав людини при здійсненні адміністративних процедур співробітниками підрозділів ДАІ; 17.11.09 ЦГЗ УМВС з метою подальшого розповсюдження в друкованих ЗМІ та трансляції на місцевих телеканалах помічником дане інтерв'ю з питань дотримання прав учасників дорожнього руху в контексті діяльності ОВС.
- помічником Міністра Чумаком Ю.В. на протязі звітнього періоду у місцевих ЗМІ здійснено 6 виступів, присвячених необхідності запровадження флікерів з метою профілактики травматизму на дорогах.

ВЗАЄМОДІЯ З ОРГАНАМИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА НЕУРЯДОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

З метою розбудови режиму «прозорості» та підзвітності ОВС громадянському суспільству щодо стану дотримання прав учасників дорожнього руху помічниками Міністра до співучасті в вирішенні зазначеної проблеми залучалися органи виконавчої влади, неурядові та міжнародні організації:

- у Миколаївській області з помічником Міністра у цій галузі найбільш активно співпрацювали Миколаївська обласна організація «Незалежна соціальна адвокація і правозахист» та Миколаївське відділення ВГО «Антикримінальний вибір»;
- у Рівненській області на постійній основі налагоджена співпраця з ГО «Спілка водіїв»;
- у Сумській області до співучасті із зазначеного напрямку залучалися СМГО «Громадське бюро «право захист» та Асоціація «Юридична допомога»;

- у Харківській області налагоджено плідну співпрацю з ХОО «Штаб моніторингу правоохоронної діяльності міліції з питань захисту прав учасників дорожнього руху та ГО «Товариство учасників руху». Встановлено контакти з ГО «Громадський контроль» щодо співпраці з моніторингу безпеки дорожнього руху у Харкові;
- у Черкаській області налагоджено взаємодію з цих питань із «Спілкою водіїв Черкаської області» та ГО «Військо Запорізьке».

УЧАСТЬ ПОМІЧНИКІВ У МІЖВІДОМЧИХ РОБОЧИХ ГРУПАХ, КОМІСІЯХ, КОМІТЕТАХ ТОЩО

У звітному періоді помічники Міністра приймали участь у роботі міжвідомчих утворень, де розглядалися питання стосовно дотримання прав учасників дорожнього руху.

Так, помічник Міністра Чумак Ю.В. – учасник засідань координаційної науково-технічної ради з організації дорожнього руху, організованого «Товариством учасників руху». Помічники Міністра Лепеха А.Г. та Цісарук А.В., будучи депутатами Чернігівської обласної та Луцької міської рад відповідно виносили питання стосовно дотримання прав учасників дорожнього руху на розгляд відповідних органів місцевого самоврядування. Помічник Міністра Швець С.П., будучи членом регіонального відділення Секретаріату Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини при Головному управлінні юстиції в Миколаївській області, на обговорення засідань виносив питання щодо відповідності нормативно-правової бази, якою регламентована діяльність підрозділів ДАІ, законам та Конституції України, міжнародному законодавству.

ІНШІ ЗАХОДИ, ІНІЦІЙОВАНІ ПОМІЧНИКАМИ:

- *за ініціативи помічника Міністра Цісарука А.В. Громадською радою при УМВС України у Волинській області прийняте відповідне рішення, згідно якого в м. Луцьку проведена акція під умовною назвою «Скажи хабарям – НІ!». Основна мета заходів – недо-*

- пущення фактів дачі хабарів працівникам ДАІ. Захід висвітлено як загальнодержавними, так і місцевими ЗМІ.
- за ініціативи помічника Міністра Батчаєва В.К. питання дотримання прав учасників дорожнього руху 14.10.2009 винесене для розгляду на розширене засідання Громадської ради при ГУМВС України в Черкаській області. Запрошені на засідання представники «Спілки водіїв Черкаської області» у присутності керівників галузевих служб, начальників міськрайвідділів міліції області, представників громадських організацій та засобів масової інформації доповіли про системні факти порушень прав водіїв з боку інспекторів ДПС. Радою прийняте відповідне рішення щодо покращання стану дотримання прав учасників дорожнього руху. Згідно рішення Громадської ради, начальником ГУМВС прийняте управлінське рішення, яким керівництво УДАІ ГУМВС зобов'язане здійснити конкретні заходи щодо недопущення порушень прав людини з боку співробітників ДАІ.
 - помічником Міністра Швецем С.П. налагоджена практика проведення щотижневих робочих зустрічей з адвокатами Миколаївської області, які спеціалізуються на наданні юридичної допомоги учасникам дорожнього руху у випадках порушення їхніх прав співробітниками ДАІ. В ході таких зустрічей узагальнюються випадки порушень прав людини, які мають системний характер, напрацьовуються механізми протидії причинам та умовам, що призводять до таких порушень;
 - за ініціативи помічника Міністра Свірця В.В. до порядку денного засідання Громадської ради з питань дотримання прав людини при Рівненському УМВС від 18 березня 2009 року було включено пропозицію щодо проведення працівниками УДАІ Рівненської області акції: «ДАІ проти хабарів». Відповідно, управлінням ДАІ в Рівненській області було виготовлено буклети в яких містилась інформація про відповідальність за провокацію та дачу хабара посадовим особам. Буклети схожого змісту були передані працівникам УДАІ представниками ГО «Спілка водіїв», які є членами Громадської ради. До проведення акції було залучено представників Громадської ради, які являються працівниками ЗМІ. Так, за проведенням заходу спостерігали власний кореспондент Радіо «Свобода» Валентина Романюк

та заступник головного редактора відомого тижневика «Рівне Вечірнє» Сергій Штурхецький. Проведення акції набуло широкого розголосу у засобах масової інформації Рівненщини. Зокрема, з цього приводу було показано сюжет в новинах на телеканалі: «Рівне-1», висвітлено в друкованих та Інтернет виданнях.

У 2009 році помічниками Міністра розпочата аналітична робота по вивченню ефективності та відповідності діючому законодавству діяльності підрозділів ДАІ в частині винесення постанов по справах про адміністративні правопорушення та виконання цих постанов.

ЗАХОДИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАПЛАНОВАНІ У ЦЬЙ ГАЛУЗІ НА 2010 РІК:

1. ініціювати внесення змін до нормативно-правових актів, які суперечать національному та міжнародному праву в контексті дотримання прав учасників дорожнього руху в діяльності ОВС;
2. продовжити здійснення контролю за дотриманням прав учасників дорожнього руху в діяльності підрозділів ДАІ в ході особистого інспектування, особистих прийомів громадян, розгляду звернень, моніторингу ЗМІ;
3. ініціювати створення постійно діючих мобільних груп з моніторингу дотримання прав учасників дорожнього руху, підзвітних Громадським радам при ГУМВС, УМВС. До складу груп ввести представників громадських організацій, які опікуються правами людини у цій галузі. Започаткувати обмінні візити таких мобільних груп;
4. на підставі узагальнення негативних тенденцій в діяльності підрозділів ДАІ, що призводять до системних порушень прав людини, ініціювати відповідні перевірки силами центрального апарату МВС за участі помічників Міністра;
5. з урахуванням негативних тенденцій в частині дотримання прав людини в діяльності підрозділів МРЕВ ДАІ, встановлених в ході роботи зі зверненнями громадян, організувати проведення загального моніторингу роботи зазначених підрозділів;

6. підготувати методичні матеріали та організувати проведення з особовим складом підрозділів ДАІ систематичних занять на теми дотримання прав людини в їхній діяльності;
7. продовжити здійснення аналітичної роботи щодо ефективності та відповідності діючому законодавству діяльності підрозділів ДАІ в частині винесення постанов по справах про адміністративні правопорушення та виконання цих постанов в контексті дотримання прав людини. Результати доповіді керівництву МВС, запропонувати заходи щодо усунення причин та умов, які сприяють виявленим недолікам;
8. ініціювати перегляд статистичної звітності за результатами службової діяльності підрозділів ДАІ, як одного з основних чинників, який спонукає співробітників ДАІ на порушення прав учасників дорожнього руху.

12. | Підвищення професійного рівня персоналу ОВС в галузі прав людини

Одним з пріоритетів у роботі помічників Міністра є участь в організації та проведенні освітніх заходів з питань забезпечення прав людини та в науково-методичному супроводженні діяльності МВС України щодо забезпечення прав людини. Ця діяльність пов'язана з існуючою в ОВС системою професійної підготовки особового складу міліції, яка реалізується через такі напрямки, як початкова, службова, післядипломна та самостійна підготовки персоналу.

Помічниками Міністра робота проводиться як самостійно, так і за участю членів громадських рад, представників правозахисних та інших громадських організацій. При цьому ставиться завдання уникати будь-якого дублювання вже існуючих механізмів та структур відомчої освіти, оскільки мова йде про надання додаткової, професійно значущої інформації щодо питань захисту прав людини відповідно до міжнародних стандартів та національного законодавства.

З метою удосконалення системи професійної освіти та внесення в зміст навчального процесу необхідних змін щодо покращення висвітлення проблем захисту та дотримання прав людини в діяльності міліції, помічниками Міністра надавалися доповідні керівництву ГУМВС та УМВС України. Вирішенню проблем, що в них підіймалися, багато в чому сприяло відповідне реагування з боку керівництва.

ОРГАНІЗАЦІЙНА РОБОТА ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ

Як вже зазначалося раніше, з метою підвищення рівня захисту прав та свобод людини в діяльності ОВС працівниками УМДПЛ бу-

12. Підвищення професійного рівня персоналу ОВС в галузі прав людини

ло розроблено наказ МВС України від 16.09.2009 року № 404. Пункт 7 цього наказу покладає на Департамент освіти та науки, Департамент кадрового забезпечення та УМДПЛ обов'язок провести аналіз стану та ефективності вивчення питань дотримання прав людини під час підготовки фахівців, підвищення кваліфікації та спеціалізації працівників органів внутрішніх справ на базі вищих навчальних закладів МВС, в училищах професійної підготовки працівників міліції та системі службової підготовки. У разі необхідності вжити заходів щодо запровадження навчальних програм та курсів з проблематики дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ. Передбачити обов'язкове щорічне складання заліків з тематики прав людини в системі професійної підготовки.

Крім того, відповідно до п. 8 зазначеного вище наказу Академія управління МВС, Департамент кадрового забезпечення та УМДПЛ мають передбачити під час проведення комплексного випробування за результатами навчання осіб, зарахованих на висунення на посади номенклатури МВС, перевірку знань (іспит) з питань дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ.

З ініціативи помічника Міністра в **Миколаївській області** протягом 2009 року начальником УМВС України підписано 11 вказівок про проведення у територіальних підрозділах міліції додаткових занять з питань дотримання прав людини. Методичні матеріали для проведення таких занять надавалися помічником Міністра. У подальшому методичний матеріал каналами електронної пошти направлявся до міськрайвідділів області разом із вказівкою начальника УМВС про проведення заняття, а керівники територіальних підрозділів звітувались про його проведення помічнику Міністра.

З ініціативи помічника Міністра в **Херсонській області** протягом 2009 року на ім'я начальника УМВС України були направлені 3 службових листа про проведення у територіальних підрозділах міліції додаткових занять з питань дотримання прав людини, а саме:

- «Про забезпечення дотримання вимог рішення Конституційного суду від 30.19.2009 № 1-23\2009 (право на правову допомогу) під час допиту свідків»;
- «Про проведення занять в системі професійної підготовки «Расизм та ксенофобія в Україні – нові виклики у сфері за-

- хисту прав людини. Недопущення використання мови ворожнечі діяльності ОВС»;
- до Всесвітнього дня пам'яті людей, які померли від СНІДу «Про проведення лекцій за участю співробітників районних служб для сім'ї, дітей та молоді з тематики профілактики стигматизації ВІЛ-позитивних та безпечному наданню невідкладної допомоги». Методичні матеріали для проведення таких занять готувались як особисто помічником Міністра, так і правозахисними організаціями.

В АР Крим згідно розпорядження заступника начальника ГУМВС України в АРК – начальника УКЗ № 7/2179 від 08.10.2008 затверджено графік проведення занять із питань дотримання прав людини з працівниками міськрайорганів ГУМВС України в Автономній Республіці Крим у 2008-2009 навчальному році помічником Міністра в Автономній Республіці Крим Новіковою М.В. на теми «Попередження ксенофобських настроїв у міліцейському середовищі», «Попередження торгівлі людьми».

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

Окремим напрямком роботи УМДПЛ є проведення інформаційно-просвітницьких заходів для служб та підрозділів ОВС з питань забезпечення прав людини.

Працівниками центрального апарату УМДПЛ протягом 2009 року проводилися регулярні заняття зі слухачами Академії управління – кандидатами на посади керівників міськрайвідділів загальною кількістю більше 230 осіб. Крім того, було проведено серію занять для працівників структурних підрозділів центрального апарату МВС, зокрема Департаменту кадрового забезпечення, Департаменту по боротьбі із торгівлею людьми, Департаменту освіти та науки.

В рамках спільної діяльності УМДПЛ та Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда – Україна» до програми навчання магістрів Академії управління МВС України було включено курс з питань протидії торгівлі людьми та нелегальній міграції. Представниками МЖПЦ «Ла-Страда» було також передано до Ака-

12. Підвищення професійного рівня персоналу ОВС в галузі прав людини

демії управління МВС України біля 100 примірників книжок з цієї проблематики.

З метою покращання підготовки персоналу, підвищення його готовності до виконання обов'язків в умовах, пов'язаних з ризиком для життя та здоров'я, забезпечення належного громадського порядку та протидії злочинності протягом 2009 року на базі ГУМВС, УМВС у рамках службової професійної підготовки проводились навчальні семінари та заняття із співробітниками ОВС, до яких залучались керівники галузевих служб ГУМВС, УМВС, досвідчені працівники та викладачі відомчих ВНЗ, представники громадських організацій та члени громадських рад в регіонах.

Так, помічником Міністра в **АР Крим** Новіковою М.В. у 2009 році особисто проведено 5 семінарів з питань дотримання прав людини («Попередження ксенофобських настроїв у міліцейському середовищі», «Попередження торгівлі людьми») з працівниками місьрайорганів ГУМВС України згідно відповідному розпорядженню по ГУМВС. Навчання працівників кримської міліції з тематики прав людини проводилось у рамках службової підготовки та підвищення кваліфікації.

Крім того, протягом 2009 року для проведення навчання в системі службової підготовки особового складу кримської міліції було налагоджена співпраця з громадськими організаціями. В 2009 році Координатор проектів ОБСЄ в Україні спільно з МВС продовжив проведення тренінгів для працівників служби дільничних інспекторів міліції, направлених на посилення ролі дільничних у протидії торгівлі людьми, їх обізнаності щодо методів запобігання цьому явищу, ідентифікації та перенаправлення постраждалих осіб, та допомоги у переслідуванні злочинців.

У рамках проекту ОБСЄ проведено 6 семінарів-тренінгів для дільничних інспекторів віддалених та сільських регіонів Криму, а саме: в смт. Ніжньогірській (Ніжньогірський РВ, Джанкойський РВ, Советський РВ), в смт. Леніно (Ленінський РВ, Кіровський РВ, Керченське МУ, Судацький МВ) та м. Ялта (Ялтинське МУ, Алуштинський МВ, Алупкінський МВ), а також для дільничних інспекторів Сімферопольського МУ ГУМВС України в АР Крим.

Якщо у 2008 році за програмою ОБСЄ отримали навчання 151 співробітник органів внутрішніх справ Криму, зокрема 99 дільнич-

них інспекторів міліції п'яти віддалених районів, то в 2009 році таке навчання з питань протидії торгівлі людьми отримали більш ніж 170 працівників ОВС Криму, з них 154 дільничних інспекторів міліції практично з усіх районів півострову.

Помічником Міністра в **Вінницькій області** крім постійних виступів перед особовим складом органів та підрозділів внутрішніх справ області з питань дотримання прав людини, проводилися зустрічі зі студентами навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Київського національного університету внутрішніх справ.

У березні 2009 року відбулася семінар-нарада з питань забезпечення прав людини для керівників та особового складу ЛУ на Придніпровській залізниці.

На базі та території спецкомплексу установ Дніпропетровського МУ ГУМВС в області, за участі помічника Міністра проведено навчальний семінар з питань дій конвойних нарядів міліції під час виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних з конвоюванням затриманих, взятих під варту осіб та забезпечення безумовного дотримання прав людини.

З ініціативи помічників Міністра в **Донецькій, Миколаївській та Черкаській областях** проведені додаткові заняття з питань дотримання прав людини у всіх територіальних підрозділах:

- «Нормативно-правові підстави діяльності постійно діючої мобільної групи в діяльності ОВС, як превентивного механізму протидії порушенням прав людини»;
- «Права людини при затриманні чи арешті. Українське законодавство та міжнародні стандарти»;
- «Права людини: основні поняття, механізми захисту»;
- «Стандарти дотримання прав людини: права на життя, свободу від тортур, особисту свободу»;
- «Право громадян на свободу мирних зібрань»;
- «Міжнародні документи з прав людини у діяльності органів міліції»;
- «Дотримання прав іноземців та осіб без громадянства в органах внутрішніх справ».

Помічником Міністра в **Донецькій області** проведено особисто заняття в Першотравневому РВ, Вугледарському МВ, ІТТ Маріуполь-

12. Підвищення професійного рівня персоналу ОВС в галузі прав людини

ського МУ, Маріупольському МУ, Іллічівському РВ, Приморському РВ, Ворошиловському РВ, Слов'янському РВ, Артемівському РВ, Слов'янському ЛВМ ЛУ на Донецькій залізниці з питань дотримання прав людини.

В Житомирській області помічником Міністра організовані та проведені за його участі 61 семінар та тренінг для працівників ОВС, з них: 15 – за тематикою «Нормативно-правове забезпечення заборони катувань та нелюдського поводження в діяльності ОВС», «Права осіб в місцях утримання», «Право на приватність», 45 – за тематикою «Расизм-глобальна проблема сучасності».

10.12.2009 року помічниками Міністра у м. **Київ** за участю представників громадських організацій «Наш світ» та «Соціальна дія» проведено семінар з викладацьким складом Київського училища початкової підготовки працівників міліції на тему «Права і свободи громадян. Етнічний профайлінг в органах внутрішніх справ».

Спільно з викладачами училища професійної підготовки працівників міліції помічником Міністра в **Київській області** проведено семінар для працівників ОВС з метою підвищення рівня знань у напрямку дотримання законності і прав людини при виконанні своїх службових обов'язків.

Помічником Міністра в **Луганській області** протягом року було проведено п'ять зустрічей з працівниками міліції, які проходять навчання та підвищують свою кваліфікацію в ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. Помічник Міністра взяв участь у складанні методичних рекомендацій щодо висвітлення проблем прав людини під час проведення занять в системі службової підготовки співробітників міліції в Луганській області. Методичні рекомендації розіслано у всі міські та районні органи.

Крім цього, Архіпов В.І. постійно протягом року проводив консультації з проблем захисту прав людини для співробітників різних підрозділів ГУ МВС України в Луганській області.

10 грудня 2009 року у ГУМВС України в Луганській області під час проведення чергового заняття в системі службової підготовки перед присутніми співробітниками міліції (230 осіб) виступив помічник Міністра з доповіддю на тему: «Права і обов'язки громадян України. Права людини в діяльності ОВС». Архіпов В.І. розповів про причини та наслідки порушення прав людини, які нажаль ще мають

місце в діяльності міліції. Зупинився на процесі формування національного та відомчого механізму захисту прав людини. Присутніх було ознайомлено з результатами діяльності помічника Міністра в Луганській області за 2009 рік.

Помічником Міністра внутрішніх справ з прав людини в **Одеській області** почато викладання курсу лекцій з прав людини для співробітників ГУМВС України. Лекції проводилися у період лютого по грудень 2009 року в межах навчально-методичної підготовки особового складу райвідділів ГУМВС України в Одеській області для керівного складу ОВС: начальників відділів громадської безпеки, служб дільничних інспекторів міліції, відділів (секторів) кримінального розшуку, ізоляторів тимчасового тримання, ВДАІ, командирів стройових підрозділів, а також для молодих фахівців підрозділів кримінальної міліції, відділів громадської безпеки та слідства. Загалом за 2009 рік спеціалізоване навчання пройшли 164 представника керівного складу ОВС і 133 молодих фахівця.

19 лютого 2009 року для працівників спецпідрозділу на базі «Беркут» при УМВС України у **Рівненській області** помічником Міністра проведено навчальний семінар на тему «Міжнародні стандарти дотримання прав людини в діяльності ОВС». Під час проведення заходу розповсюджені брошури «Права затриманих», «Права затриманих: міжнародні стандарти», «Дотримання прав людини у діяльності працівників міліції». Демонструвався документальний фільм: «Врятувати рядового Міхеєва». Участь у проведенні навчального заходу взяли співголова Громадської ради при Рівненському обласному управлінні МВС спільно з представником Львівської організації «Твоє право». Протягом року, спільно з ГО Центр підтримки громадських ініціатив «Чайка» проводились навчальні семінари для працівників СДІМ з питань протидії домашньому насильству.

21.03.2009 помічником Міністра в **м. Севастополь** проведено заняття для керівництва УМВС щодо запобігання використанню мови ворожнечі. 16.05.2009 року в УМВС України в м. Севастополі відбулися заняття в рамках службової підготовки за участі помічника Міністра. Одне з питань, якому було приділено увагу – діяльність Громадської ради при МВС України та Громадської ради при УМВС України в м. Севастополі з питань дотримання прав людини.

12. Підвищення професійного рівня персоналу ОВС в галузі прав людини

27.10.2009 за участі Вілкової О.В. проведено заняття в рамках службової підготовки для представників 12 підрозділів УМВС, які займаються питаннями професійної підготовки «Питання захисту прав людини – виклик часу. Громадські слухання щодо забезпечення прав людини», а 4.12.2009 – заняття в рамках службової підготовки в Гагарінському РВ «Міжнародні правові акти та ключові документи в галузі забезпечення прав і свобод людини».

21 квітня 2009 року у приймальнику-розподільнику для дітей ГУМВС України в **Харківській області** відбулася зустріч помічника Міністра з працівниками кримінальної міліції у справах дітей, з дільничними інспекторами міліції, представниками служби у справах дітей та управління у справах сім'ї та молоді Харківської держадміністрації.

23 квітня Чумак Ю.В. провів зустріч з адвокатами, правоохоронцями та правозахисниками на тему «УМДПЛ як інституція МВС із захисту прав людини», в рамках організованого ХПГ семінару «Підвищення майстерності з захисту прав людини у кримінальному процесі». 22.05.09 разом з адвокатами Офісу безоплатної правової допомоги ним було проведено навчання для працівників Київського РВ Харківського МУ ГУМВС щодо налагодження співпраці в рамках пілотного проекту надання безоплатної правової допомоги.

Також 16.05.09 Чумак Ю.В. провів сесію в рамках Всеукраїнської правничої школи з прав людини, організованої Лігою студентів України та Асоціацією правників України. Тема виступу «УМДПЛ як інституція МВС з захисту прав людини». 19 червня Чумак Ю.В. виступив перед працівниками міліції на тему недопущення катувань, перед проведенням фахівцями ХІСД соціологічного опитування з питань поширеності незаконного насильства в органах внутрішніх справ України. 09.11.2009 ним було проведено заняття з працівниками Жовтневого РВ ХМУ ГУМВСУ щодо роботи електронного реєстраційного терміналу. 11.12.2009 Чумак Ю.В. в рамках службової підготовки організував для працівників міліції (ДІМ, КМСД) кінопоказ документального фільму «Діти з Ленінградського», присвячений Дню прав людини та 20-річчю Конвенції ООН про права дітей.

З ініціативи помічника Міністра Козаренко Н.В. 28.03.2008 в системі службової підготовки проведені заняття з особовим складом га-

лузових служб апарату УМВС України в Херсонській області по вивченню міжнародних стандартів прав затриманих та діяльності мобільних груп. На виконання розпорядження МВС України від 27.02.2009 № 229 «Про участь МВС у всеєвропейському тижні проти расизму» та рішення засідання Громадської ради при МВС України з питань забезпечення прав людини, з метою підвищення рівня правової обізнаності працівників ОВС з 14 по 22 березня були проведені заняття з особовим складом на тему «Расизм та ксенофобія в Україні – нові виклики у сфері захисту прав людини. Недопущення використання мови ворожнечі в діяльності ОВС». Помічником Міністра також були проведені наступні заняття:

- 20.03.09 до всеєвропейського тижня проти расизму для курсантів ХЮІ ХНУВС проведена лекція «Расизм та ксенофобія в Україні – нові виклики у сфері захисту прав людини» та лекція «Херсон багатокультурний».
- 24.07.09 семінар для правоохоронних органів «Діяльність органів внутрішніх справ України із забезпечення прав людини» за підтримки офісу координатора проектів ОБСЄ в Україні та ХІСД.
- 25.06.09 – семінар «Захист прав біженців та шукачів притулку». У семінарі взяли участь 24 співробітники УМВС.

Згідно рекомендацій УМДПЛ, з початку нового навчального року в розклад занять для обов'язкового вивчення в системі службової підготовки УМВС України в **Хмельницькій області** внесена додаткова тематика. В системі службової підготовки працівників УМВС із залученням фахівців-юристів, викладачів ВНЗ обласного центру, практичних працівників, протягом 2009 року проведені заняття за темами:

1. Поняття та види основних прав і свобод людини. Права і обов'язки громадянина України, іноземця та особи без громадянства та їх відмінності.
2. Міжнародні правові акти та ключові документи в галузі забезпечення прав і свобод людини.
3. Вимоги законодавчих та відомчих нормативно-правових актів з питань прав мігрантів та шукачів притулку.
4. Актуальні питання забезпечення правопорядку в країні та основні напрямки вирішення завдань поставлених перед правоохоронними органами.

5. Проблеми протидії расизму, расовій дискримінації та ксенофобії.
6. Поняття корупції за законодавством України. Практика застосування антикорупційного законодавства.
7. Причини та умови, які сприяють виникненню корупції та заходи щодо їх усунення.
8. Відповідальність осіб рядового і начальницького складу органів та підрозділів внутрішніх справ за порушення законодавства в службовій діяльності та корупційні діяння.

Аналогічні теми занять включені а плани занять по службовій підготовці в усіх МВ–РВ області. Щотижня (середа) на засіданні кадрової комісії УМВС за участі помічника з прав людини, особи, що претендують на заняття тих чи інших посад, демонструють свої знання з забезпечення прав людини в діяльності ОВС. Таке нововведення має позитивний результат та сприяє розширенню знань працівників міліції в сфері прав людини.

З ініціативи помічника Міністра в **Черкаській області** протягом 2009 року начальником ГУМВС підписано 5 вказівок про проведення у територіальних підрозділах міліції додаткових занять з питань дотримання прав людини. Методичні матеріали для проведення таких занять готувались як особисто помічником Міністра, так і членами Громадської ради. У подальшому методичний матеріал каналами електронної пошти направлявся до міськрайвідділів області разом із вказівкою начальника ГУМВС про проведення заняття, а керівники територіальних підрозділів звітувались про його проведення помічнику Міністра. Семінарські заняття та тренінги з персоналом ОВС проводили безпосередньо члени Громадської ради при ГУМВС та помічник Міністра Батчаєв В.К. У 2009 році такі заняття проведені з наступної тематики:

- «Дотримання прав іноземців та осіб без громадянства в органах внутрішніх справ. Існуючі проблеми та шляхи їх вирішення» — з особовим складом служби ГІРФО;
- «Право громадян на свободу мирних зібрань» — з особовим складом батальйону патрульної служби.

- «Ксенофобія – виклик сучасності» – з особовим складом обласного апарату ГУМВС, підрозділу «Грифон», окремого батальйону патрульної служби.

Протягом 2009 року за ініціативи та за участі Докаша М.В. в **Чернівецькій області** проведено 14 навчальних семінарів та тренінгів для співробітників органів та підрозділів внутрішніх справ області, а саме:

- 27.01.2009 року на базі Чернівецького училища професійної підготовки працівників міліції навчальний семінар для викладачів та курсантів на тему «Чинне законодавство України та міжнародні документи про попередження та захист прав постраждалих від торгівлі людьми. Взаємодія міліції з іншими структурами та організаціями в Чернівецькій області у ідентифікації, перенаправленні та наданні допомоги потерпілим»; 29.01.2009 року на цю ж тему для співробітників Сторожинецького РВ, а 02.04.2009 для співробітників Кіцманського РВ. 07.05.2009 року проведено навчальний семінар для працівників Першотравневого РВ, та відділу боротьби зі злочинами пов'язаними з торгівлею людьми УМВС України в Чернівецькій області.

Проведені навчальні семінари: 26.02.2009 р. для співробітників Кельменецького РВ; 05.03.2009 – для працівників Хотинського РВ УМВС; 19.03.2009 для співробітників Новоселицького РВ УМВС; 15.10.2009 року, для співробітників Вижницького РВ УМВС; 14.05.2009 року для співробітників Герцаївського РВ УМВС.

26.03.2009 р. – для співробітників Шевченківського РВ УМВС та відділу по боротьбі з незаконним обігом наркотиків УМВС України в Чернівецькій області на тему: «ВІЛ – інфекція. Профілактика на робочому місці».

16.04.2009 року проведено навчальний семінар для співробітників Глибочького РВ УМВС на тему: «Шляхи вдосконалення профілактичної роботи співробітників ОВС щодо попередження насильства в сім'ї»; 29.10.2009 року – для співробітників Заставнівського РВ УМВС на цю ж тему.

13–14.06.2009 року М.В. Докаш взяв участь у семінарі-тренінгу «За рівні права та можливості». Правозахисна програма для літніх людей «Разом ми можемо».

12. Підвищення професійного рівня персоналу ОВС в галузі прав людини

Окремо варто відмітити й семінари та тренінги, які організовувалися безпосередньо для помічників Міністра з метою підвищення їх професійного рівня в галузі прав людини. Протягом 2009 року для помічників Міністра було проведено 6 таких заходів:

1. Ефективні механізми захисту прав людини в діяльності правоохоронних органів. Тренінг проводився 25-28 березня в м. Харкові за фінансової підтримки Міжнародного фонду «Відродження».
2. Проблеми ефективного функціонування національного механізму запобігання домашньому насильству. Тренінг проводився 9–11 липня в с. Глебівка, Київської області за фінансової підтримки Представництва ООН в Україні.
3. Розробка алгоритму нічних візитів мобільних груп з моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС. Семінар проводився 24–27 вересня в м. Судак, АР Крим за фінансової підтримки Ради Європи.
4. Роль помічників Міністра у здійсненні моніторингу діяльності ОВС в сфері протидії насильству в сім'ї. Тренінг проводився 14–15 грудня в с. Глебівка, Київської області за фінансової підтримки Представництва ООН в Україні.
5. Протидія етнічно-вибірковому підходу в діяльності ОВС. Тренінг проводився 14–15 грудня в с. Конча-Заспа, Київської області за фінансової підтримки посольства Великої Британії в Україні.
6. 2 Тренінги з підготовки національної команди тренерів для дільничних інспекторів міліції з проблем протидії насильству в сім'ї. Тренінги проводилися в період 20–27 грудня в с. Маньківка, Черкаської області за фінансової підтримки Представництва ООН в Україні.

ВЗАЄМОДІЯ З ОРГАНАМИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА НЕУРЯДОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Співпраця УМДПЛ у цій галузі відбувалась з Харківською правозахисною групою, Харківським інститутом соціальних дослід-

жень, Міжнародним жіночим правозахисним центром «Ла Страда – Україна» тощо.

Помічник Міністра Лепеха А.Г. співпрацювала з Чернігівською обласною Спілкою жінок України, міською громадською організацією «Центр гендерних ініціатив», благодійною організацією «Чернігівський жіночий правозахисний центр», управлінням у справах сім'ї та молоді Чернігівської облдержадміністрації, Чернігівським обласним центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Помічник Міністра в Миколаївській області активно співпрацював з громадськими організаціями Миколаївська обласна організація «Незалежна соціальна адвокація і правозахист» та Миколаївське відділення ВГО «Антикримінальний вибір».

Помічниками Міністра в регіонах налагоджена співпраця з регіональними та всеукраїнськими недержавними громадськими організаціями, серед яких:

- Волинський ОГО «Гендерний центр»;
- Вінницька ГО «Чоловіки проти насильства»;
- ГО Херсонський Центр «Успішна жінка» ;
- ГО «Прогресивні жінки» (Вінниця);
- ГО «Айболіт» (АР Крим).
- Донецька обласна ліга ділових та професіональних жінок;
- Донецький обласний громадський Центр громадських ініціатив «Чайка»;
- Жіночий правозахисний центр «Співдружність» (АР Крим).
- Кіровоградська громадська організація «Територія успіху»;
- «Коаліція попередження домашнього насильства» (Закарпаття);
- Кримська республіканська асоціація «Пам'ять Чорнобилю» (АР Крим).
- Кримський центр соціальної допомоги та захисту «Альфа» (АР Крим).
- Луганський обласний благодійний фонд «Підліток» ;
- Миколаївський благодійний фонд «Любисток»;
- Миколаївська обласна організація «Незалежна соціальна адвокація і право захист»;
- Неправительственная женская благотворительная организация «Надежда и будущее» (АР Крим);

- Полтавський Центр сім'ї «Родинний ДІМ»,
- Правозахисний центр «Ла-Страда – Україна»;
- Севастопольський жіночий кризовий центр «Час Надії»;
- Сумська обласна філія Всеукраїнського Комітету захисту дітей;
- Український Гельсінський фонд з прав людини,
- Харківський обласний гендерний центр;
- Херсонська ГО «Чоловіки проти насильства»;
- Хмельницький міський центр по роботі з дітьми, жінками та сім'ями «Родинний дім»;
- Центр по роботі з жінками (Луганськ);
- Чернігівська обласна спілка жінок, та інші.

Співпраця з громадськими організаціями дозволяє залучати ресурси недержавних організацій для проведення навчання працівників ОВС.

ІНШІ ЗАХОДИ, ІНІЦІЙОВАНІ ПОМІЧНИКАМИ МІНІСТРА

4 грудня 2009 року представниками центрального апарату УМДПЛ разом із Державним науково-дослідним інститутом, Київським регіональним центром Академії правових наук та МЖПЦ «Ла-Страда» було організовано та проведено міжнародну науково-практичну конференцію «Забезпечення прав і свобод людини і громадянина в діяльності ОВС України за сучасних умов». В конференції взяли участь понад 150 правозахисників, практичних працівників ОВС, науковців та аспірантів.

Громадською радою при ГУМВС України в **Черкаській області** протягом 2009 року реалізовувалась програма «Підвищення рівня міжетнічної толерантності працівників правоохоронних органів Черкаської області», якою передбачається проведення інформаційної та просвітницької роботи з цього питання серед персоналу ОВС. На початковому етапі було проведено анонімне анкетування іноземних студентів навчальних закладів м. Черкаси та 100 працівників міліції (анкети розроблені заступником співголови Громадської ради Феофіловою В.В. та помічником Міністра Батчаєвим В.К.), також ви-

користувалися методи фокус-груп (з іноземцями, представниками національних меншин та правоохоронцями) та інтерв'ювання експертів з організацій національних меншин. У подальшому на підставі отриманих даних проведено аналіз рівня ксенофобії серед працівників міліції та визначені національності найбільшого відсторонення.

З урахуванням здійсненого дослідження проблеми, Громадською радою була розпочата робота по зменшенню ксенофобських настроїв серед міліціонерів: проведені відповідні заняття у міськрайвідділах ГУМВС, до кожного територіального підрозділу направлений навчальний посібник «Ксенофобія – виклик сучасності» (підготовлений КГМО «Молода Черкащина), із залученням міліціонерів та представників нацменшин знятий навчальний фільм з однойменною назвою.

Протягом листопада-грудня тренерами КГМО «Молода Черкащина» проведені відповідні тренінги з начальниками міськрайорганів та працівниками обласного апарату ГУМВС, співробітниками спецпідрозділу «Грифон», працівниками окремого батальйону патрульної служби.

10 грудня помічник Міністра МВС в **Харківській області** Чумак Ю.В. виступив перед студентами Чугуївського професійного ліцею з нагоди Дня прав людини та презентував бібліотеці освітнього закладу літературу на правозахисну тематику. У Чугуївській міськрайонній газеті «Красная звезда» була опублікована стаття, присвячена означеному заходу.

29.04.2009 в Херсонському юридичному інституті Харківського національного університету внутрішніх справ відбулася науково-практична конференція «Історія, сучасність та перспективи розвитку Центру правової допомоги населенню». В ході конференції обговорювався 10-річний досвід роботи Центру правової допомоги населенню, які надає безкоштовну юридичну допомогу мешканцям Херсону та області. В центрі працюють студенти та курсанти інституту під керівництвом своїх викладачів. **Помічник Міністра в Херсонській області** Козаренко Н.В. підтримала роботу Центру та розповіла про досвід роботи юридичних клінік в ВУЗ України та зарубіжжя.

**ЗАХОДИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАПЛАНОВАНІ
У ЦЬЙ ГАЛУЗІ НА 2010 РІК**

1. Організувати у всіх регіонах України просвітні заходи з нагоди Дня прав людини та Всеукраїнського тижня права у грудні 2010 р.
2. Ввести спеціальний курс з дотримання прав людини під час виконання службових обов'язків в учбових програмах училищ професійної підготовки працівників міліції (УПППМ), які безпосередньо підпорядковуються департаменту кадрового забезпечення МВС, а в областях начальнику ГУМВС, УМВС.
3. Розробити тематику занять та направити відповідні пропозиції до Управління професійної підготовки ДКЗ МВС.

13.

Розбудова режиму «прозорості» та підзвітності ОВС громадянському суспільству

Проблема прозорості останнім часом все частіше згадується при характеристиці різних соціальних інституцій у контексті демократизації державного і суспільного життя в Україні. Багато в чому це пов'язано з вивченням міжнародних стандартів та адаптацією досвіду країн Європейського Союзу, в якому прозорість визнано одним із принципів, що впливає з ідеї утвердження правового співтовариства. У результаті, на думку вітчизняних науковців, політиків, експертів, прозорість постає обов'язковою характеристикою соціальних комунікацій, насамперед, за участю органів державної влади, фінансових установ, засобів масової інформації, громадських організацій.

Органи державної влади сьогодні виступають в авангарді декларування принципу прозорості. Згадки про нього знаходимо у положеннях нормативно-правових актів, що регулюють діяльність цих органів або вироблення державної політики в окремих сферах (галузях).

Режим «прозорості» та підзвітності суспільству, як принцип комунікації органів державної влади з населенням, має передбачати *забезпечення поінформованості населення про діяльність органів внутрішніх справ та формування розуміння цієї діяльності*. Підрозділи ОВС України мають бути достатньо відкриті для форм зовнішнього контролю, в тому числі – контролю громадського. Основна відомча статистика (чисельність особового складу, гендерний баланс, розмір бюджету тощо) має бути доступна для суспільства, а прохання громадян та організацій про доступ до інформації мають розглядатися в розумний строк із детально вмотивованою відповіддю в разі відмови. Суспільство також повинно без зайвих зусиль мати доступ

до інформації, що стосується планування роботи міліції в цілому, реалізації запланованих заходів та результатів роботи.

Таким чином, перелік завдань для органів внутрішніх справ відповідно до засад стратегії правоохоронних органів у сучасному суспільстві містить наступні положення:

- встановлення ефективного громадського контролю.
- демократична та ефективна система підзвітності суспільству.
- партнерські відносини із населенням.

В практиці більшості європейських країн проблема встановлення підзвітності в роботі правоохоронних органів вирішується шляхом визначення механізмів, за якими суспільство може контролювати дії правоохоронців та бути впевненим, що вони діють в рамках закону. В якості одного з таких механізмів виступають органи державної влади, які здійснюють так званий «зовнішній» контроль за діяльністю органів внутрішніх справ. В Україні такими є органи судової влади, прокуратури, комітети Верховної Ради, місцеві органи самоврядування, офіс омбудсмена. Іншим механізмом, встановлення якого йде не від вимог уряду, а від управлінських потреб самої поліцейської організації, є підрозділи «внутрішнього» контролю – відділи внутрішніх розслідувань, службових перевірок, розгляду скарг громадян на дії поліцейських тощо. Взаємодія форм зовнішнього та внутрішнього контролю дозволяє європейцям гарантувати належний рівень підзвітності поліції державним установам та суспільству в цілому. Проте у демократичному суспільстві, окрім відомчого та державного контролю, набуває своєї виключної важливості елемент громадського цивільного контролю як гарантія рівноправної участі населення в процесі управління державою.

Принцип підзвітності суспільству, таким чином, розглядає наявність державного, громадського та відомчого контролю над діями поліції, а також готовність та відкритість самої поліції до здійснення таких форм контролю.

Стосовно ж України слід визнати, що схема діяльності органів внутрішніх справ, хоча і зазнала певного реформування, однак, як і раніше, залишається у рамках традиційного «силового» підходу, орієнтованого на боротьбу зі злочинністю як на основний вид правоохоронної діяльності. Такий підхід характерний для більшості постсоціалістичних країн і досить повно втілює уявлення нашого

суспільства щодо функцій та завдання ОВС як центрального борця зі злочинністю. Підрозділи ОВС позиціонують себе як професійно підготовлений контингент, основним призначенням якого є боротьба зі злочинністю та ефективна охорона правопорядку. Загальна діяльність підрозділів сфокусована на розслідуванні й припиненні злочинів. Значна увага приділяється розвитку високотехнологічних систем спостереження, розшуку та ідентифікації злочинців, методів оперативно-розшукової діяльності. Такий стиль діяльності викликає щонайменше дві проблеми стосовно рівня «прозорості».

По-перше, робота з населенням здійснюється не для рівноправної участі в охороні правопорядку, а переважно як засіб збору оперативної інформації й негласного контролю за правопорушниками.

По-друге, віддаючи перевагу розвитку технологічних засобів контролю над злочинністю і методам оперативно-розшукової діяльності, органи внутрішніх справ не можуть у своїй роботі стати досить відкритими для громадського контролю. Все це значно підвищує ризик виникнення серед правоохоронців корупції та неетичної поведінки.

На ці недоліки в організації роботи міліції з населенням і громадськими організаціями неодноразово вказувало керівництво міністерства. Одночасно, незважаючи на розширення мережі громадських організацій і підвищення їх активності протягом останніх 5 років, необхідно вказати на досить слабкий контроль за діяльністю ОВС з боку громадських організацій. Відсутність єдиної системи моніторингу суспільної думки, діючої системи обміну конструктивними пропозиціями щодо підвищення ефективності роботи громадських організацій, їх оптимального залучення до проблем подолання негативних явищ у суспільстві знижує «прозорість» повсякденної правоохоронної діяльності, сприяє розвитку соціальної ізоляції в підрозділах ОВС.

Нормативно-правову базу для вдосконалення діяльності органів внутрішніх справ України у цьому напрямку складають наступні документи:

1. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» 23 лютого 2006 року <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3477-15>.

2. Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» від 19 червня 2003 року <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=975-15>.
3. Закон України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 року.
4. Указ Президента України від 07.09.2008 № 109 «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування» <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=109%2F2008>.
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2009 № 1302 «Про додаткові заходи щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1302-2009%EF&key=4/UMfPEGznhhv93.ZiZlg7ceHI42Us80msh8I e6](http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1302-2009%EF&key=4/UMfPEGznhhv93.ZiZlg7ceHI42Us80msh8I%e6).
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2007 р. № 1035-р «Про схвалення Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства» <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1035-2007-%F0>.
7. Наказ МВС від 11.08.2008 № 389 «Про внесення змін до Положення, затвердженого наказом МВС від 31.08.2006 № 894 «Про організацію діяльності постійно діючих мобільних груп з моніторингу забезпечення прав і свобод людини та громадянина в діяльності органів внутрішніх справ» <http://umdpdpl.info/index.php?id=1238067517>.
8. Наказ МВС України від 27.12.2005 № 1243 «Про Громадську раду при Міністерстві внутрішніх справ України з питань забезпечення прав людини» <http://www.umdpdpl.info/index.php?id=1221912225>.
9. Наказ МВС України від 16.09.2009 № 404 «Про забезпечення прав людини в діяльності органів внутрішніх справ України» <http://www.umdpdpl.info/index.php?id=1258975452>
10. Директива міністра внутрішніх справ від 18.02.2008 № 1 «Про актуальні питання забезпечення правопорядку в країні та основні напрямки вирішення завдань, поставлених перед пра-

воохоронними органами України Главою держави та Урядом України на 2008 рік» (затверджена наказом МВС України від 25.02.2008 № 86 «Про оголошення рішення розширеного засідання колегії МВС України»).

ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ

Право громадян на отримання інформації про діяльність органів державної влади є одним з базових прав. Воно гарантується як міжнародними документами, ратифікованими Україною (ст.ст. 18 та 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права), так і національним законодавством, включаючи Конституцію України, Закони України «Про інформацію», «Про звернення громадян», іншими нормативними документами. Заклики до необхідності його дотримання з боку державних структур містяться в низці документів Ради Європи, зокрема, в рекомендаціях «Про доступ до офіційних документів», «Про доступ до інформації, що перебуває в розпорядженні органів влади», «Про повідомлення третім сторонам персональних даних, які зберігаються в державних органах», «Про доступ до офіційних документів»; Резолюції ПАРЄ «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною» тощо.

Так, ст. 34 Конституції України гарантує кожному право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію. Ст. 9 Закону «Про інформацію» говорить, що «всі громадяни України, юридичні особи і державні органи мають право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних їм для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій. Реалізація права на інформацію громадянами, юридичними особами і державою не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб. Кожному громадянину забезпечується вільний доступ до інформації, яка стосується його особисто, крім випадків, передбачених законами України».

Право громадян на інформацію є подвійним: з одного боку, це право на отримання інформації, з іншого, це право на збереження

особистої інформації (право на приватність). Саме з такого подвійного змісту права на інформацію витікають практичні колізії, які фіксуються в практичній діяльності органів внутрішніх справ України.

Аналіз практики підготовки відповідей керівництвом ОВС на звернення та клопотання громадян, які стосуються отримання інформації щодо заходів реагування керівництвом відповідних ОВС на їх попередні скарги на неправомірні дії по відношенню до них з боку працівників міліції, в разі, коли такі неправомірні дії були підтверджені (повністю або частково), показує, що нерідко такі звернення громадян не задовольняються, або задовольняються не в повному обсязі, що, зі свого боку, призводить до порушення прав громадян на доступ до інформації (з текстом доповідної з цього питання можна ознайомитись за електронною адресою: <http://www.umdp1.info/index.php?id=1268209748>).

Так, коли заявник бажає отримати інформацію щодо здійснених за результатами службової перевірки заходів, щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності винних осіб, йому відмовляється на підставі ст. 31 Закону України «Про інформацію» та наказу МВС України № 1177 від 10.10.2004 «Про затвердження Положення про порядок роботи зі зверненнями громадян і організації їх особистого прийому в системі Міністерства внутрішніх справ України» (п. 9.2). Наказ затверджено в Міністерстві юстиції України 26 жовтня 2004 р. за № 1361/9960.

Аргументом при цьому є те, що надання інформації про зміст подібних наказів порушує права на особисту інформацію тих працівників міліції, яких вони стосуються, і що факт надання такої інформації може бути оскарженим ними в судовому порядку.

Дійсно, стаття 31 Закону України «Про інформацію» містить норму, відповідно до якої «забороняється доступ сторонніх осіб до відомостей про іншу особу, зібраних відповідно до чинного законодавства державними органами, організаціями і посадовими особами». Пункт 9.2. наказу МВС України № 1177 фактично повторює це положення: «забороняється доступ сторонніх осіб до відомостей про іншу особу, зібраних відповідно до законодавства».

Але перелічені закони містять норми й іншого плану, які гарантують доступ громадян до інформації, в тому числі й конфіденцій-

ної інформації про особу. Ці норми закріплені в статті 32 Конституції України: «Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини».

Закон України «Про інформацію» також містить наступні норми, які закріплюють права громадян на отримання інформації стосовно дій або бездіяльності посадових осіб, представників органів державної влади, що призвели до порушення їх прав.

Стаття 30 чітко визначає, що не може визначатися як інформація з обмеженим доступом, або конфіденційна інформація, що є власністю держави і знаходиться в користуванні органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності, яка стосується, в тому числі, «стану справ із правами і свободами людини і громадянина, а також фактів їх порушень», а також про «незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб». Ця ж стаття конкретизує норму статті 32 Конституції України щодо можливості поширення інформації з обмеженим доступом без згоди її власника, «якщо ця інформація є суспільно значимою, тобто якщо вона є предметом громадського інтересу і якщо право громадськості знати цю інформацію переважає право її власника на її захист». Відмова в доступі до такої інформації, або приховування її можуть бути оскаржені до суду (ст. 31 Закону «Про інформацію»). Особа звільняється від відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом, якщо суд встановить, що ця інформація є суспільно значимою (ст. 47 цього ж Закону).

Стаття 35 Закону «Про інформацію» гарантує громадянам право на оскарження відмови в наданні інформації за допомогою суду. «Якщо на скаргу, подану до органу вищого рівня, дається негативна відповідь, запитувач має право оскаржити цю відмову до суду. У разі, коли запитувач звернувся до суду, обов'язок доводити законність відмови чи відстрочки задоволення запиту покладається на відповідача – державну установу.

Суд має право для забезпечення повноти та об'єктивності розгляду справи запитати офіційні документи у можливості ознайомлення з якими було відмовлено, і, вивчивши їх, прийняти рішення

про обґрунтованість (або необґрунтованість) дій посадових осіб державної установи. Якщо відмову або відстрочку визнано необґрунтованою, суд зобов'язує державну установу надати запитувачу змогу ознайомитися з офіційним документом і постановляє окрему ухвалу щодо посадових осіб, які відмовили заявнику.

Необґрунтована відмова у наданні можливості для ознайомлення з офіційними документами або порушення визначеного терміну її надання без поважних причин тягнуть за собою дисциплінарну або іншу відповідальність посадових осіб державних установ у порядку, встановленому законами України». Крім того, «запитувачі мають право робити виписки з наданих їм для ознайомлення офіційних документів, фотографувати їх, записувати текст на магнітну плівку тощо».

Стаття 48 повторно закріплює право на судовий порядок оскарження неотримання інформації: «у разі незадоволення скарги, поданої до органу вищого рівня, заінтересований громадянин або юридична особа мають право оскаржити протиправні дії посадових осіб до суду».

Необґрунтована відмова від надання відповідної інформації, а також необґрунтоване віднесення окремих видів інформації до категорії відомостей з обмеженим доступом тягне за собою «дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно з законодавством України» (ст. 41 Закону «Про інформацію»).

Відповідно до статті 18 Закону України «Про звернення громадян», громадяни, які подали скарги, мають право знайомитися з матеріалами перевірки, а також бути присутнім при розгляді заяви чи скарги.

Наведені вище тексти статей Закону України «Про інформацію», а також Закону України «Про звернення громадян» красномовно свідчать, що обмеження прав громадян в доступі до інформації, яка міститься у відомчих наказах щодо заходів реагування на скарги, суперечать чинному законодавству України.

Закріплене в статті 32 Конституції України, законах України «Про інформації» та «Про звернення громадян» право на поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди в інтересах прав людини має лежати в основі підходу МВС України щодо надання

інформації громадянам. Водночас, відомчий наказ МВС України від 10.10.2004 № 1177, в п. 9.2. не відповідає нормам Конституції України та чинного законодавства в частині дотримання права громадян на отримання інформації, яка стосується їх прав, і має бути змінений у відповідності до Конституції України, законів України «Про інформацію» та «Про звернення громадян». Ці зміни мають стосуватися перш за все визначенню механізму ознайомлення громадян з текстами наказів та інших документів, які стосуються прав громадян та становлять великий суспільний інтерес. Тим більше, що внесення змін до наказу МВС № 1177 є одним з пунктів Плану заходів МВС України на виконання рекомендацій, які були висловлені в доповіді стосовно дотримання прав людини в Україні Комісаром Ради Європи з прав людини Т. Хаммербергом.

Затримка у приведенні відомчого наказу МВС № 1177 у відповідність із нормами чинного законодавства є серйозною перешкодою на шляху до реалізації права громадян на законний доступ до інформації. Крім того, його практичне застосування призводить до зростання кількості повторних звернень громадян до органів внутрішніх справ, зростання кількості скарг на ОВС з цього приводу, які надходять на адресу прокуратури та Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, що не сприятиме покращенню іміджу міліції України.

Нагальною потребою практичного застосування норм статті 31 Закону України «Про інформацію» є також звернення до Конституційного Суду України з поданням про роз'яснення механізму їх застосування в інтересах прав людини.

З метою нормативного врегулювання вищевказаної проблеми працівниками УМДПЛ було розроблено наказ МВС України від 16.09.2009 року № 404, окремий пункт якого передбачає створення в МВС робочої групи з підготовки проектів нормативно-правових документів щодо подальшого спрощення процедури ознайомлення громадян з результатами службових перевірок за їх заявами та зверненнями щодо неправомірних дій працівників міліції. До складу групи увійшли представники УМДПЛ, Департаменту кадрового забезпечення, Служби внутрішньої безпеки, департаментів документального забезпечення та режиму, громадської безпеки, інших департаментів та служб.

Існує також проблема недоступності багатьох внутрішніх нормативно-правових актів МВС.

На сьогодні на сайті МВС розміщені основні закони, які необхідні для діяльності МВС, міжнародні угоди МВС, регуляторні акти та понад 500 внутрішніх нормативно-правових актів. Водночас кількість нормативно-правових актів, ухвалених МВС, сягає декількох десятків тисяч. Лише невелика частина з них зареєстрована в Міністерстві юстиції. Неодноразово виникали ситуації, коли працівники ОВС навіть не знали про накази МВС, якими вони повинні були керуватися в своїх діях.

З огляду на це членами Громадської ради при МВС неодноразово обговорювалося питання щодо необхідності складення єдиного реєстру нормативних актів МВС в Інтернеті з подальшим забезпеченням відкритого доступу до відкритих нормативно-правових актів.

Це завдання треба виконувати поетапно.

По-перше, потрібно скласти список усіх нормативно-правових актів.

По-друге, перевести його в електронний вигляд.

По-третє, поступово заносити на сайт МВС ті нормативно-правові акти, які там відсутні, але зареєстровані в Міністерстві юстиції — їх можна взяти з комп'ютерної правової системи «Ліга:Закон», куди вони потрапляють автоматично.

По-четверте, треба розробити зручний інтерфейс для пошуку потрібних документів.

Що ж стосується, умовно кажучи, частково відкритих документів, тобто документів, частина яких є відкритою, а частина даних з яких не може бути надана, то МВС має опанувати відомий принцип свободи інформації «Засекречується інформація, а не документ». Необхідно переглянути усі внутрішні нормативні акти МВС з грифом «Для службового користування» (ДСК) під кутом зору цього принципу і визначити, яка частина цих документів є відкритою і може надаватися за запитом. Застосування грифу обмеження доступу ДСК для деяких актів взагалі є сумнівним. Наприклад, навіщо гриф ДСК для наказу, яким регламентуються правила поведінки затриманих в ІТТ (нещодавно цей гриф був знятий), або наказу, яким регламентується діяльність судової міліції тощо?

З метою поширення доступу громадськості до основних результатів діяльності МВС працівниками УМДПЛ було розширено кількість матеріалів, що знаходяться на відомчому сайті міністерства (www.mvs.gov.ua) у рубриках «Права людини» та «Проти расизму». Помічниками Міністра в регіонах також регулярно здійснюється моніторинг та своєчасне поповнення відомчих сайтів ГУМВС, УМВС.

Для своєчасного інформування працівників ОВС стосовно новин у галузі захисту прав людини УМДПЛ у травні 2008 року було започатковано видання 8 випусків електронно-інформаційного бюллетеню «Моніторинг», які згодом стали складовою самостійного сайту управління (www.umdpl.info), розробленого за сприянням Харківської правозахисної групи. На сайті розміщена основна інформація стосовно працівників УМДПЛ (біографія, контактні адреси та телефони), нормативні акти, що регулюють діяльність ОВС України, результати роботи управління за основними напрямками, інформація про поточну діяльність помічників Міністра, відображається робота Громадської ради при МВС України із забезпечення прав людини та громадських рад при ГУМВС та УМВС, робота мобільних груп із моніторингу дотримання прав людини, висвітлюються актуальні питання правозахисту.

РОЗГЛЯД СКАРГ ТА ЗАЯВ ГРОМАДЯН

Роботі зі зверненнями громадян, організації їх особистого прийому як пріоритетному напрямку діяльності органів виконавчої влади було приділено значну увагу помічниками Міністра в областях. На цьому напрямі діяльності у минулому році працівниками УМДПЛ було вжито ряд заходів.

Перш за усе, спільні прийоми громадян керівництвом обласних управлінь разом із членами громадських рад запроваджено у всіх ГУМВС, УМВС.

По-друге, помічниками Міністра організовано та здійснюється особистий прийом громадян в областях. Протягом 2009 року працівниками УМДПЛ здійснено прийом понад 3,7 тис. громадян (2677 – 2008 р.), від яких прийнято більше 2,8 тис. звернень (1827 – 2008 р.).

Найбільша кількість звернень громадян приходить на Дніпропетровську (331 звернення), Харківську (294 звернень), Донецьку (290

звернень), Херсонську (171 звернення), Миколаївську (152 звернення), Запорізьку (127 звернень), Луганську (121 звернення) області.

За розглянутими зверненнями помічниками Міністра ініційовано проведення 2016 (1233 – 2008 р.) службових перевірок, у тому числі силами працівників Служби внутрішньої безпеки – 214, Інспекції з особового складу – 621, інших служб – 1181.

Окремо слід відзначити здійснення помічниками Міністра моніторингу роботи зі зверненнями громадян, організації їх особистого прийому керівництвом 966.

Під час моніторингів органів і підрозділів внутрішніх справ помічниками Міністра виявляються непоодинокі факти формального розгляду звернень громадян, несвоєчасні надання відповідей заявникам та винесення необгрунтованих постанов про відмову у порушенні кримінальної справи. Виявляються порушення, які мають системний характер та притаманні для всіх регіонів держави, зокрема:

- ігнорування вимог пункту 4.1. Положення, затвердженого наказом МВС від 10.10.2004 № 1177 в частині обов'язковості спілкування безпосередніх виконавців при здійсненні перевірок з авторами звернень;
- неналежний рівень нормативно-правового обґрунтування та вмотивованості прийнятих рішень за зверненнями;
- незабезпечення прав громадян, передбачених ст.18 Закону України «Про звернення громадян» в частині їх участі у перевірці поданої скарги чи заяви та ознайомлення з матеріалами перевірки.

Виявлення окремих недоліків під час такого моніторингу в обов'язковому порядку супроводжувалося з боку помічників Міністра наданням практичної та методичної допомоги.

12.02.2009 під час відвідування помічником Міністра в Сумській області Гемою Л.О. Роменського МВ та вивчення стану розгляду скарг і звернень громадян встановлено, що дільничний інспектор міліції В., отримавши ще 23.01.2009 на особистому прийомі скаргу громадянки К. з приводу пошкодження паркану в її домогосподарстві автомашиною сусіда, в порушення вимог наказу МВС України № 1177 скаргу відповідним чином не зареєстрував, перевірку не провів та відповіді скаржниці не надав. Порушення щодо реєстрації скарги усунуте під час відвідування, за висновками ініційованої службової перевірки, що була здійс-

нена УГБ УМВС, дільничного інспектора міліції та його безпосереднього керівника притягнуто наказом начальника УМВС до дисциплінарної відповідальності.

13.05.2009 до помічника Міністра у Черкаській області Батчаєва В.К. звернувся громадянин М. зі скаргою на необґрунтоване притягнення до адміністративної відповідальності інспектором ДПС ВДАІ м. Черкаси молодшим сержантом міліції Г. Зазначена скарга була направлена помічником Міністра для проведення службових перевірок одночасно до УДАІ та в інспекцію з особового складу УКЗ ГУМВС. В результаті службової перевірки, яка проводилась УДАІ, дії інспектора ДПС були визнані правомірними. В той же час службовою перевіркою проведеною ІОС УКЗ ГУМВС, у діях інспектора Г. були встановлені порушення – не забезпечення права громадянина М. скористатись допомогою фахівця у галузі права під час складання адміністративного протоколу та прийняття по ньому рішення.

22.07.2009 до помічника Міністра в Миколаївській області Швеця С.П. звернувся громадянин К. зі скаргою щодо його протиправного доставляння працівниками ДАІ в заклад охорони здоров'я для проведення огляду на стан сп'яніння. Проведеною силами УДАІ УМВС службовою перевіркою порушень з боку працівників міліції встановлено не було. При здійсненні перевірки безпосередній виконавець з автором звернення не спілкувався, в результаті чого, за наслідками розгляду скарги, було винесено не обґрунтоване та невмотивоване рішення. Помічником Міністра було ініційовано повторну перевірку, яка також була проведена неякісно, мотиви відмови у задоволенні скарги були надумані. У зв'язку з прийняттям необґрунтованого та невмотивованого рішення помічником Міністра було ініційовано повторну перевірку, яку також було проведено неякісно, та за надуманими мотивами відмовлено у задоволенні скарги. Помічником Міністра за зазначеною скаргою було втретє ініційовано перевірку з вимогою вжити заходів реагування щодо безпосередніх виконавців попередніх перевірок за скаргою. Лише в результаті втретє проведеної перевірки факти, викладені у скарзі, знайшли своє підтвердження, до дисциплінарної відповідальності притягнуто 3 працівники ДАІ за неправомірні дії стосовно автора

звернення і 2 працівники УДАІ УМВС за неякісні перевірки звернення.

ПІДТРИМКА ДІЯЛЬНОСТІ МОБІЛЬНИХ ГРУП

З 2004 року МВС України підтримується діяльність мобільних груп з моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС, створених спільно з активістами неурядових організацій як один з елементів національного механізму запобігання тортурам.

Мобільні групи з моніторингу дотримання конституційних прав та свобод людини та громадянина функціонують на підставі наказу МВС від 31 серпня 2006 року № 894. Мобільні групи виконують наглядові функції. Й хоча висновки мобільних груп, які містяться в моніторингових звітах, носять рекомендаційний характер, викладена у звітах інформація щодо порушень прав людини та громадянина є підставою для обов'язкового проведення службових перевірок.

Варто підкреслити, що основна мета мобільних груп полягає не у покаранні працівників міліції, які припустили певні порушення прав людини у своїй діяльності, а у спробі зробити систему ОВС більш прозорою та підзвітною для громадянського суспільства, адже до складу кожної мобільної групи мають входити не менш двох представників громадських правозахисних організацій.

Координацію діяльності мобільних груп покладено на начальників відповідних ГУМВС, УМВС України. Персональний склад мобільних груп, графіки відвідувань органів та підрозділів, осіб, відповідальних за організацію діяльності мобільних груп та вирішення інших питань щодо їх діяльності, визначаються на засіданнях громадських рад із питань забезпечення прав людини при ГУМВС, УМВС.

Основними завданнями мобільних груп є виявлення та аналіз фактів порушень прав людини з боку працівників ОВС, зміцнення стосунків між населенням та міліцією, здійснення моніторингу спільно з представниками громадських та правозахисних організацій. Наразі у роботі мобільних груп беруть участь щонайменше 100 представників правозахисних та громадських організацій. Загальна

картина їх активності може бути частково відображена наступним розподілом здійснених візитів до підрозділів ОВС (табл. 1).

**Табл. 1. Кількісний розподіл виїздів мобільних груп
по областям станом на 01.01.2010**

№	Реґіон	Перевірено підрозділів ОВС
1.	АР Крим	13
2.	Вінницька обл.	13
3.	Волинська обл.	10
4.	Дніпропетровська обл.	0
5.	Донецька обл.	18
6.	Житомирська обл.	15
7.	Закарпатська обл.	6
8.	Запорізька обл.	11
9.	Івано-Франківська обл.	13
10.	Кіровоградська обл.	10
11.	м. Київ	3
12.	Київська обл.	34
13.	Луганська обл.	19
14.	Львівська обл.	8
15.	Миколаївська обл.	9
16.	Одеська обл.	15
17.	Полтавська обл.	17
18.	Рівненська обл.	3
19.	м. Севастополь	9
20.	Сумська обл.	7
21.	Тернопільська обл.	0
22.	Харківська обл.	15
23.	Херсонська обл.	31
24.	Хмельницька обл.	15
25.	Черкаська обл.	18
26.	Чернівецька обл.	89
27.	Чернігівська обл.	23
Всього		424

Під час візиту до України наприкінці 2006 року Комісар Ради Європи з прав людини Томас Хаммарберг надав високу оцінку таким позитивним змінам, як підвищення відповідальності та прозорості діяльності МВС України, започаткування і підтримка роботи мобільних груп з моніторингу дотримання прав людини. Т. Хаммарберг також відзначив той факт, що запроваджений ними механізм спільних інспекцій ізоляторів тимчасового тримання доказав ефективність такої форми цивільного контролю та сприяв суттєвому покращанню умов утримання у спецустановах міліції. Завдяки ефективній роботі мобільних груп протягом 2005-2009 років вдалося значно покращити умови утримання затриманих та заарештованих осіб у 310 ізоляторах тимчасового тримання (75% від загальної кількості). Завдяки спільній роботі МВС України та правозахисних організацій виїзди мобільних груп зарекомендували себе як стала форма громадського контролю, що відображає також щорічна динаміка моніторингових візитів (рис. 1).

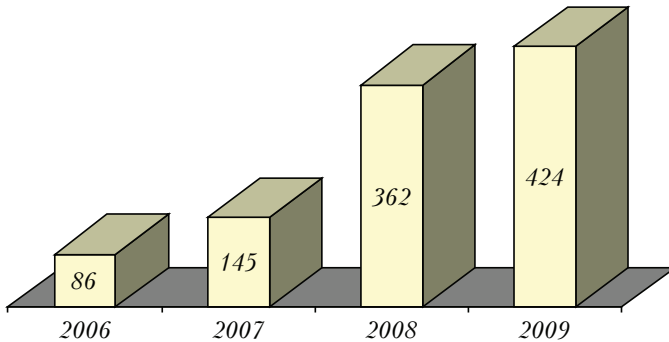

Рис. 1. Кількість виїздів мобільних груп до спецустанов міліції

Моніторингові спостереження мобільних груп є також додатковим джерелом інформації про стан справ у низових підрозділах міліції.

За результатами візиту до Орджонікідзевського РВ ХМУ ГУМВСУ в Харківській області мобільної групи з моніторингу дотримання конституційних прав та свобод громадян в діяльності органів внутрішніх справ, що відбувся 13.05.2009 року, було виявлено факт порушення прав

людини, що виразилося в утримуванні у райвідділі близько 18 годин 3-х громадян, без складання протоколу затримання та забезпечення їх відповідними процесуальними правами, без харчування. Було ініційовано проведення службової перевірки, за результатами якої 3-х працівників міліції притягнуто до дисциплінарної відповідальності.

За ініціативою УМДПЛ було поширено повноваження постійно діючих мобільних груп з моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС. Відповідно до наказу МВС України від 11.08.2008 № 389 членам мобільних груп надано право здійснювати раптові перевірки територіальних підрозділів ОВС, в тому числі – у нічний час. Зазначений наказ було одночасно перевірено на відповідність основним положенням законодавства Європейського Союзу та зареєстровано в Міністерстві юстиції. Діяльність мобільних груп, таким чином, було максимально наближено до алгоритму інспекційних відвідувань місць несвободи, які здійснюються експертами Європейського комітету проти тортур.

Спільно з фахівцями Харківського інституту соціальних досліджень за підтримки ОБСЄ було проведено 2 семінари зі специфіки нічних візитів для членів мобільних груп та помічників Міністра, розроблено алгоритм таких відвідувань.

Протягом 2009 року здійснено 29 нічних моніторингових візитів до територіальних ОВС.

08.10.2009 о першій годині ночі мобільна група прибула до Смілянського МВ ГУМВС України в Черкаській області. Під час огляду службових приміщень підрозділу було встановлено, що у кабінеті карного розшуку перебуває громадянин Г., 1989 року народження. Під час співбесіди з останнім з'ясовано, що він був затриманий працівниками міліції та доставлений до Смілянського МВ ще о 16.00 07.10.2009 для складання протоколу про адміністративне правопорушення за статтею 185 КУпАП за втечу від працівників міліції, яка мала місце 01.09.2009.

У подальшому мобільною групою було з'ясовано, що перебування громадянина Г. у Смілянському МВ з 16.00 07.10.2009 до 01.15 08.10.2009 (понад 9 годин, у тому числі і у нічний час) не зафіксовано ані в книзі обліку доставлених, ані в журналі запрошених і відвідувачів, не повідомлено родичів затриманого. Протокол про адміністративне затри-

мання на нього був складений ст. оперуповноваженим карного розшуку, який повідомив, що особисто громадянина Г. не затримав, а протокол склав за дорученням свого керівництва.

У самому протоколі про адміністративне затримання не вказана дата та час затримання громадянина Г., дата його ознайомлення з своїми правами, огляд затриманого проведено за відсутності понять. На вимогу затриманого не надано можливості скористатися юридичною допомогою фахівця з області права.

Заяву останнього разом із зібраними мобільною групою матеріалами було направлено для проведення службової перевірки до ІОС УКЗ ГУМВС. За результатами перевірки двом працівникам карного розшуку, які приймали участь у затриманні громадянина Г. та оперативному черговому чергової частини Смілянського МВ оголошено догани, матеріали службової перевірки направлені до Черкаської обласної прокуратури для прийняття рішення в порядку ст. 97 КПК України.

Проте, як засвідчила практика, такі візити не завжди до вдоволи керівникам окремих ОВС.

Так, у ніч з 13 на 14 лютого 2009 року членів постійно діючої мобільної групи з моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС було недопущено для проведення моніторингу до ІТТ Білогірського РВ ГУМВС України в АР Крим.

За вказаним фактом було проведено службову перевірку, за результатами якої за порушення вимог наказів МВС України № 60дск-05, № 894-06, № 197-08 заступника начальника – начальника штабу Білогірського РВ майора міліції З. та чергового ІТТ цього ж райвідділу старшого лейтенанта міліції К. притягнуто до дисциплінарної відповідальності.

Працівниками Управління продовжується практика обмінних виїздів членів мобільної групи однієї області до інших регіонів.

У лютому 2009 року помічник Міністра в Черкаській області Батчаєв В.К. виїжджав до Закарпатської області, де прийняв участь у роботі мобільної групи з моніторингу дотримання прав людини у Хустському міськвідділі. Крім цього, такі виїзди відбулися в Донецькій області та м. Києві.

З огляду на необхідність додаткових нормативно-правових підстав діяльності мобільних груп помічниками Міністра було проведено додаткову роботу. Так, в Житомирській області видано наказ про затвердження повноважень членів мобільної групи терміном на один рік, який виключає потребу у наданні приписів щоразу при необхідності виїзду до конкретного ОВС для здійснення моніторингу тому, що дія наказу розповсюджується на всі органи і підрозділи внутрішніх справ області. З огляду на цей досвід забезпечується раптовість моніторингових візитів у будь-який час доби.

ПІДТРИМКА ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ РАД

Як продовження напрямку на встановлення режиму прозорості та підзвітності українському суспільству, з 2005 року при МВС України було створено Громадську раду з питань забезпечення прав людини як консультативно-дорадчий орган, який здійснює громадський контроль за дотриманням прав людини в діяльності ОВС. До складу Громадської ради входять представники керівництва МВС України та громадських організацій правозахисного спрямування, які відомі своєю активною діяльністю в галузі захисту прав людини.

З часу свого створення відбулося 12 засідань Громадської ради при МВС України. З персональним складом Громадської ради, нормативно-правовою основою її діяльності, а також з усіма рішеннями та протоколами можна ознайомитися на сайті УМДПЛ за адресою: http://www.umdpl.info/index.php?r=1_2.

З 2006 року започатковані аналогічні громадські ради в усіх областях. Основними напрямками діяльності рад наразі є: дотримання прав громадян на стадії затримання та досудового слідства, під час виборчої кампанії; захист прав мігрантів та біженців; повага до приватного життя; протидія ксенофобії та расизму; освіта в галузі прав людини; захист прав неповнолітніх; попередження домашнього насильства, торгівлі людьми; дотримання гендерної рівності в діяльності ОВС; правова та соціальна захищеність працівників міліції.

До складу регіональних рад, сформованих протягом 2006–2007 років з переважною більшістю в них представників громадськості, входили 24 члена міжнародних, 152 представника всеукраїнських та регіональних неурядових організацій (НУО), 12 науковців вищих навчальних закладів, 30 працівників ЗМІ (теле- та радіоканалів, газет, прес-центрів). Станом на 1 січня 2010 року ситуація щодо якісного складу громадських рад дещо змінилася на краще (рис. 2).

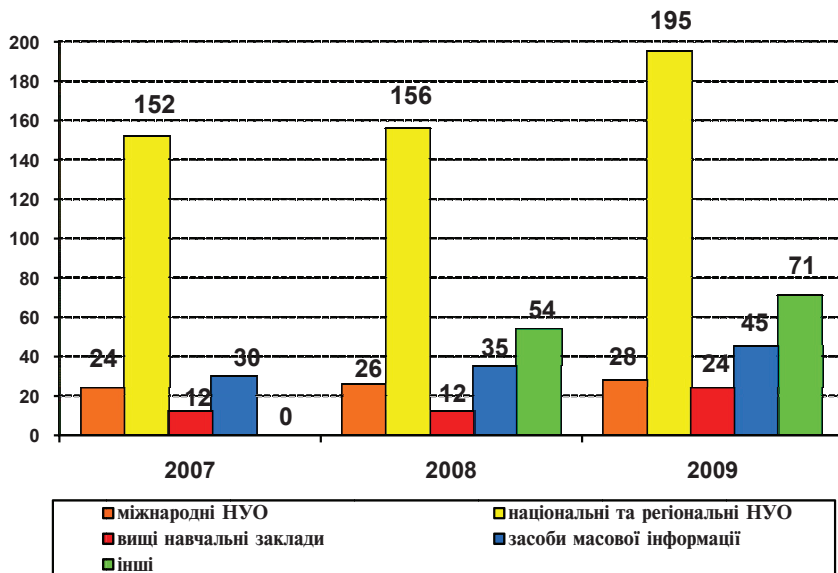

Рис. 2. Кількість представників громадського суспільства у складі рад областей

Як відповідальні секретарі громадських рад, помічники Міністра ініціювали та спільно із правозахисниками підготували проведення 86 засідань, оновлення складу рад з дотриманням вимог щодо переважної більшості в них представників громадськості. Силами працівників центрального апарату УМДПЛ було організовано проведення 2 засідань громадської ради при МВС України.

Наразі середній відсоток представників громадянського суспільства в радах при обласних управліннях МВС України складає 60% з певними відмінностями по областях:

№	Область	Питома вага представників громадськості	
		2007	2008
1.	АР Крим	62%	45%
2.	Вінницька область	81%	67%
3.	Волинська область	53%	45%
4.	Дніпропетровська область	57%	54%
5.	Донецька область	64%	68%
6.	Житомирська область	54%	58%
7.	Закарпатська область	36%	44%
8.	Запорізька область	60%	53%
9.	Івано-Франківська обл.	50%	55%
10.	Київська область	58%	50%
11.	місто Київ	55%	61%
12.	Кіровоградська область	55%	56%
13.	Луганська область	61%	55%
14.	Львівська область	47%	47%
15.	Миколаївська область	56%	58%
16.	Одеська область	67%	53%
17.	Полтавська область	60%	80%
18.	Рівненська область	54%	47%

13. Розбудова режиму «прозорості» та підзвітності ОБС

Питома вага представників громадськості	Статус представлених організацій
2009	
44%	національні та регіональні НУО – 10, ЗМІ – 1
65%	Міжнародні НУО – 1, національні та регіональні НУО – 6, вищі навч.заклади – 1, ЗМІ – 3, інші – 6
61%	Міжнародні НУО – 2, національні та регіональні НУО – 9, вищі навч.заклади – 2, інші – 4
64%	Національні та регіональні НУО – 6, вищі навч.заклади – 2, ЗМІ – 5, інші – 1
58%	Міжнародні НУО – 1, національні та регіональні НУО – 9, ЗМІ – 1
62%	Міжнародні НУО – 2, національні та регіональні НУО – 6, ЗМІ – 2, вищі навч.заклади – 1, інші – 2
50%	Національні та регіональні НУО – 1, вищі навч.заклади – 2, інші – 5
58%	Міжнародні НУО – 2, національні та регіональні НУО – 6, ЗМІ – 1, вищі навч.заклади – 2
52%	Міжнародні НУО – 2, національні та регіональні НУО – 1, ЗМІ – 4, інші – 5
50%	Міжнародні НУО – 4, національні та регіональні НУО – 2, ЗМІ – 1, вищі навч.заклади – 2, інші – 4
61%	Міжнародні НУО – 3, національні та регіональні НУО – 11, ЗМІ – 1, інші – 4
55%	Національні та регіональні НУО – 7, ЗМІ – 1, інші – 2
48%	Національні та регіональні НУО – 7, ЗМІ – 2, інші – 2
59%	Міжнародні НУО – 2, національні та регіональні НУО – 13, вищі навч.заклади – 1, інші – 3
58%	Національні та регіональні НУО – 7, ЗМІ – 1, інші – 3
59%	Національні та регіональні НУО – 3, ЗМІ – 3, вищі навч.заклади – 1, інші – 3
88%	Міжнародні НУО – 1, національні та регіональні НУО – 14, ЗМІ – 4, вищі навч.заклади – 2, інші – 8
50%	Національні та регіональні НУО – 6, ЗМІ – 5, інші – 4

19.	місто Севастополь	65%	53%
20.	Сумська область	73%	71%
21.	Тернопільська область	53%	62%
22.	Харківська область	71%	70%
23.	Херсонська область	70%	57%
24.	Хмельницька область	50%	61%
25.	Черкаська область	28%	62%
26.	Чернівецька область	59%	59%
27.	Чернігівська область	73%	67%
Середня питома вага	60%	57%	60%

Працівниками УМДПЛ також підтримувалися ініціативи громадськості, спрямовані на захист прав окремих категорій населення та які виходили за межі безпосередньої компетенції органів внутрішніх справ.

В результаті взаємодії з організаціями та громадами релігійної спрямованості, Громадська рада при ГУМВС України в Черкаській області надала суттєву матеріальну допомогу у поліпшенні умов перебування громадян в ізоляторах тимчасового тримання.

В липні 2009 року з ініціативи помічника Міністра Батчаєва В.К. та за допомогою громадської організації «Орден правди», головою якої є секретар Громадської ради при ГУМВС Євтушенко П.В., Громадська рада при ГУМВС безкоштовно отримала від благодійних релігійних громад 200 простирادل, 100 наволочок та 100 рушників на загальну суму

13. Розбудова режиму «прозорості» та підзвітності ОВС

65%	національні та регіональні НУО – 6, вищі навч.заклади – 1, ЗМІ – 2, інші – 2
71%	Міжнародні НУО – 1, національні та регіональні НУО – 12, ЗМІ – 2, вищі навч.заклади – 1, інші – 1
60%	Міжнародні НУО – 1, національні та регіональні НУО – 7, ЗМІ – 1, інші – 1
70%	Міжнародні НУО – 1, національні та регіональні НУО – 15, ЗМІ – 2, вищі навч.заклади – 1, інші – 3
72%	Міжнародні НУО – 1, національні та регіональні НУО – 11, вищі навч.заклади – 1
61%	Міжнародні НУО – 2, національні та регіональні НУО – 4, ЗМІ – 2, інші – 3
63%	Національні та регіональні НУО – 8, вищі навч.заклади – 1, інші – 1
59%	Національні та регіональні НУО – 7, ЗМІ – 1, вищі навч.заклади – 2, інші – 3
69%	Міжнародні НУО – 2, національні та регіональні НУО – 8, інші – 1
60%	Міжнародні НУО – 28 Всеукраїнські та Регіональні НУО – 195 ЗМІ – 45 Вищі навч.заклади – 24 Інші – 71

7 900 гривень, які передані до ізоляторів тимчасового тримання для видачі утримуваним.

В 2009 році в Розсудівській пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства Чернігівським громадським комітетом захисту прав людини в рамках проекту «Технічне співробітництво та зміцнення потенціалу урядів України та Молдови для реалізації угод про реадмісію з Європейським Союзом» GUMIRA (ГУМІРА), що виконується Міжнародною організацією з міграції за підтримки Європейського Союзу передано санітарно-гігієнічні засоби, одяг, взуття, медичні препарати та іншу допомогу на суму **біля 52 тис. грн.**

В ІТТ Чернігівської області передано за підтримки благодійних, громадських організацій області м'ючі засоби (мило, пральний порошок, ін-

ше); канцтовари (папір, 1000 шт. ручок), більше 100 кг постільної білизни на суму більше 6 тис. грн.

Діяльність громадських рад та заходи, вжиті міністерством за результатами їх роботи, були предметом окремого інформування Урядового уповноваженому Європейського суду у захисті прав людини протягом року.

Організаційна підтримка та вдосконалення нормативно-правової бази громадських ініціатив здійснювалися як один з напрямків діяльності помічників Міністра у сфері забезпечення режиму прозорості та підзвітності суспільству. Іншим напрямком був процес постійного та своєчасного інформування центрального апарату міністерства, керівництва областей стосовно проблем, які існують в діяльності органів внутрішніх справ та потребують на оперативне реагування. Протягом минулого року стосовно стану організації роботи громадських рад та мобільних груп працівниками УМДПЛ було підготовлено 6 доповідних на адресу Міністра, 176 доповідних керівництву областей, зроблено чисельні виступи на засіданнях колегії ГУМВС, УМВС областей та оперативних нарадах.

Одним з найважливіших досягнень роботи громадських рад можна вважати **проведення 2 жовтня 2009 року в Українському Домі перших громадських слухань щодо дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ**. Слухання проводились за ініціативи Харківської правозахисної групи, Громадської ради при МВС з питань забезпечення прав людини в діяльності ОВС та Міністра внутрішніх справ. Під час слухань більш, ніж 150 представників громадських та міжнародних організацій – адвокатів, науковців та інших учасників, які цікавляться проблематикою дотриманням прав людини в діяльності правоохоронних органів – розглянули проблемні питання в цій сфері.

Громадські слухання склалися з пленарного засідання та роботи в секціях за окремими сферами дотримання прав і свобод громадян. На початку заходу перед учасниками виступив Міністр внутрішніх справ України Ю.В. Луценко, який в своїй промові розкрив складність та суперечливість сучасних викликів, які стоять перед системою органів внутрішніх справ, яка поступово трансформується у сервісну організацію європейського типу.

Під час пленарного засідання виступили такі відомі правозахисники та представники органів державної влади, як Є.Захаров – співголова Харківської правозахисної групи, та В. Лутковська – заступник Міністра юстиції України.

Під час слухань працювали 8 секцій, тематика яких була сформована за пропозиціями правозахисних організацій відповідно до найбільш актуальних питань діяльності ОВС України:

1. Право на життя в контексті діяльності МВС. Захист від катувань та інших видів поганого поводження. Право на свободу та особисту недоторканність. Умови утримання під вартою в місцях позбавлення волі, підпорядкованих МВС. Мобільні групи.
2. Право на приватність (аспекти, які стосуються МВС). Право на доступ до інформації, яка знаходиться в розпорядженні МВС.
3. Насильство в сім'ї та діяльність ОВС. Боротьба з торгівлею людьми. Права дитини в контексті діяльності МВС.
4. Освіта в галузі прав людини в контексті діяльності МВС. Громадський контроль над діяльністю МВС. Громадські ради.
5. Аспекти права власності, які стосуються МВС. Скарги на незаконні дії або бездіяльність міліції. Корупція в МВС. Діяльність ДАІ.
6. Боротьба з дискримінацією, расизмом та ксенофобією. Права іноземців, зокрема, біженців та шукачів притулку в контексті діяльності МВС.
7. Свобода мирних зібрань, свобода об'єднань і діяльність МВС.
8. Гендерна рівність в діяльності МВС. Права працівників органів внутрішніх справ.

Проведення виступів та дискусій у кожній секції проходило під спільним керівництвом представників від неурядових організацій та МВС України. Усі матеріали, напрацьовані учасниками слухань, були презентовані на заключному пленарному засіданні. Результати доповідей та дискусій, оформлені у вигляді рекомендацій, були передані керівництву МВС. Після детального аналізу та впорядкування вони будуть винесені на розгляд засідання колегії МВС для прийняття відповідних рішень.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГІВ І СЕМІНАРІВ

Організація спеціального навчання у галузі розбудови режиму «прозорості» та підвітності суспільству правоохоронної діяльності працівників ОВС посідала окреме місце у робочих планах помічників Міністра. Основними партнерами УМДПЛ у цьому процесі були і залишаються фахівці Харківського інституту соціальних досліджень (ХІСД). З 2004 року вказаний інститут спільно з МВС України започаткував та активно підтримує діяльність мобільних груп, громадських рад, здійснює систематичне навчання представників громадськості, які входять до їх складу, науково-методичне забезпечення механізмів цивільного контролю за діяльністю ОВС України.

Протягом 2009 року працівниками УМДПЛ та фахівцями ХІСД (Кобзін Д.О., Черноусов А.М.) було також організовано серію тренінгів для учасників мобільних груп з урахуванням міжнародних вимог, що постають перед Україною у зв'язку із необхідністю створення найближчим часом національних механізмів превенції тортурам та жорстокому поводженню у місцях несвободи.

23 липня 2009 року за підтримки Офісу Координатора ОБСЄ в Україні, Харківського інституту соціальних досліджень та УМДПЛ в Херсоні був проведений регіональний рекрутинг-тренінг для учасників мобільних груп з моніторингу дотримання прав та свобод громадян в ОВС. В заході приймали участь курсанти Херсонського юридичного інституту та нові учасники мобільних груп.

23 червня 2009 року за підтримки Офісу Координатора ОБСЄ в Україні, Харківського інституту соціальних досліджень та УМДПЛ в м. Сімферополь був проведений регіональний рекрутинг-тренінг для учасників мобільних груп з моніторингу дотримання прав та свобод громадян в ОВС. В заході приймали участь викладачі та студенти старших курсів юридичного факультету Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського та нові учасники мобільних груп. 12 учасників рекрутинг-семінару отримали сертифікати ХІСД з навчання мобільних груп моніторингу дотримання прав та свобод громадян в ОВС.

24 червня в Кримському прес-клубі відбулась прес-конференція помічників Міністра Марини Новікової та Арсена Османова разом з експертами ОБСЄ Денисом Кобзіним і Андрієм Черноусовим з нагоди Міжнародного дня у підтримку жертв катувань.

В ході прес-конференції до відома представників засобів масової інформації були доведені результати діяльності помічників Міністра з прав людини, постійно діючих мобільних груп з моніторингу дотримання конституційних прав і свобод людини та громадянина в діяльності органів внутрішніх справ. Також журналістам було презентовано проект Харківського інституту соціальних досліджень «Попередження тортур та поганого поводження у місцях тримання під вартою».

Всього протягом року було підготовлено більш 70 нових учасників мобільних груп у 8 областях: Волинській, Донецькій, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Херсонській та Автономній Республіці Крим.

Беручи до уваги специфіку діяльності та ресурси регіональних організацій, окремі семінари були організовані та проведені помічниками Міністра самостійно (Луганська, Миколаївська, Полтавська, Чернігівська обл.).

Питання діяльності громадських рад, результатів візитів мобільних груп, окремих напрямків взаємодії громадянського суспільства з органами внутрішніх справ були предметом обговорення 340 прес-конференцій та «круглих столів», проведених помічниками Міністра протягом 2009 року.

Одночасно представниками УМДПЛ надавалися матеріали до засобів масової інформації, готувалися самостійні публікації, а також проводилися виступи на радіо та телеканалах. Питанням розв'язання механізмів цивільного контролю за діяльністю ОВС, налагодження партнерських стосунків місцевих громад з правоохоронними органами були присвячені 1411 публікацій помічників Міністра в друкованих засобах масової інформації та Інтернет-ресурсах. Досить активною в цьому напрямку була робота помічників Міністра в Харківській (240 публікацій), Черкаській (104 публікації), Автономній республіці Крим (78 публікацій), Чернігівській (57 публікацій) областях.

Спільно з Міжнародним жіночим центром «Ла Страда – Україна» було підготовлено буклет про діяльність УМДПЛ англійською мовою «Розвиток системи моніторингу дотримання прав людини в діяльності», який видано накладом 500 примірників ().

**ОКРЕМА ПОДЯКА ПАРТНЕРАМ УМДПЛ, ЯКІ ДОПОМАГАЛИ
ЗДІЙСНЮВАТИ ЗАХОДИ У ЦІЙ ГАЛУЗІ ДІЯЛЬНОСТІ:**

1. Комітет з питань законності Сумської ОДА.
2. Рада Міністрів АРК.
3. Служба у справах дітей Запорізької ОДА.
4. Служба у справах дітей Чернігівської ОДА.
5. Управлінням у справах сім'ї та молоді Львівської ОДА.
6. Управлінням у справах сім'ї та молоді Чернігівської ОДА.
7. «Луганська правова фундація» (м. Луганськ).
8. Асоціація професійних журналістів та рекламістів Житомирщини.
9. Благодійна організація «Центральний європейський інститут демографічних реформ» (Запоріжжя).
10. Благодійний фонд «Віртус» (Дніпропетровськ).
11. Благодійний фонд «Мангуст» (Херсон).
12. Благодійний фонд «Салюс» (Львів).
13. Вільна профспілка працівників освіти і науки (Полтава).
14. Вінницька правозахисна група.
15. Всеукраїнська громадська організація «Антикримінальний вибір».
16. Волинське обласне відділення «Міжнародного товариства прав людини – Українська секція».
17. ГО «Айболіт» (АР Крим).
18. ГО «Право і демократія» (Львів).
19. ГО «Асоціація безпеки підприємництва та особистості» (Львів).
20. ГО «Громадські ініціативи» (Кіровоград).
21. ГО «Донецький меморіал».
22. ГО «Захист прав громадян» (Львів).
23. ГО «Міжнародна амністія».
24. ГО «Міжнародний комітет захисту прав людини».
25. ГО «Народний контроль» (Дніпропетровськ).
26. ГО «Надія і майбутнє» (АР Крим).
27. ГО «Незалежна соціальна адвокація і право захист» (Миколаїв).
28. ГО «Панонія» (Ужгород).
29. ГО «Рівненський центр «Соціальне партнерство».

30. ГО «Спілка колишніх працівників органів внутрішніх справ Житомирської області «Захист та допомога».
31. ГО «Твоє право» (Львів).
32. ГО «Центр допомоги «Людина» (Івано-Франківськ).
33. ГО «Чернігівській громадській комітет захисту прав людини».
34. ГО «Юнка» (Львів).
35. Громадянська мережа «ОПОРА».
36. Дніпропетровський обласний центр з питань прав людини
37. Єврейське товариство «Аріель» (АР Крим).
38. Жіночий правозахисний центр «Співдружність» (АР Крим).
39. Житомирська обласна громадська організація «Комітет виборців України».
40. Житомирське обласне відділення «Міжнародного товариства прав людини – Українська секція».
41. Житомирське обласне відділення ВДГО «Громадський контроль».
42. Житомирський міський громадський благодійний фонд захисту неповнолітніх «Катерина».
43. Житомирський осередок Української асоціації «Міжнародна Амністія».
44. Західноукраїнський центр «Жіночі перспективи» (м. Львів).
45. Івано-Франківське обласне відділення «Міжнародного товариства прав людини – Українська секція».
46. Кіровоградська асоціація «Громадські ініціативи».
47. Кіровоградський обласний клуб «За правову державу».
48. Координаційна Рада громадського руху м. Запоріжжя.
49. Кримська республіканська асоціація «Пам'ять Чорнобилю».
50. Кримський центр соціальної допомоги та захисту «Альфа».
51. Луганська обласна громадська організація «Комітет виборців України».
52. Луганська обласна організація «Наш вибір» (м. Свердловськ).
53. Маріупольська правозахисна група.
54. Миколаївська обласна колегія спілки адвокатів України.
55. Миколаївський фонд «Любисток».
56. Міжнародна благодійна організація «Український освітній центр реформ».

57. Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда – Україна».
58. ММГО «М'АРТ».
59. Рівненська обласна громадська організація «Комітет виборців України».
60. Рівненське обласне об'єднання громадян «Центр підтримки громадських ініціатив «Чайка».
61. Харківський інститут соціальних досліджень.
62. Харківська правозахисна група.
63. Херсонська обласна громадська організація «Комітет виборців України».
64. Чернігівська ГО «Юридична клініка БОНА МЕНТЕ».
65. Чернігівська обласна ГО «ОПОРА».
66. Чернігівська обласна організація Співки жінок України.
67. Чернігівське обласне відділення ВГО «Громадський контроль».

ЗАХОДИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАПЛАНОВАНІ НА 2010 РІК

1. З метою активізації роботи громадських рад ініціювати проведення на базі міністерства робочої зустрічі співголів та секретарів громадських рад;
2. Підтримувати практику спільного прийому громадян керівництвом ГУМВС, УМВС з членами громадської ради.
3. Продовжити практику моніторингу стану виконанням працівниками органів і підрозділів внутрішніх справ ГУМВС, УМВС чинного законодавства щодо роботи зі зверненнями громадян і організації їх особистого прийому;
4. Один раз на квартал проводити розширені робочі наради з питань забезпечення прав людини помічника Міністра, членів громадської ради, мобільної групи, правозахисних організацій, ЗМІ з керівництвом ГУМВС, УМВС, керівництвом основних служб та підрозділів.
5. Не рідше одного разу на тиждень здійснювати особисті прийоми громадян безпосередньо в ГУМВС, УМВС. Інформацію про дні та години особистого прийому громадян довести до відома громадян шляхом її розміщення в ЗМІ та на офіцій-

них сайтах мережі Інтернет. Під час кожного відвідування МВ, РВ області здійснювати особисті прийоми громадян;

6. Реалізувати підписання проекту розпорядження МВС України «Про вдосконалення прийому громадян та роботи з їх зверненнями».
7. Проводити заняття у системі службової підготовки для міськрайвідділів за визначеною тематикою із запрошенням відомих правозахисників, фахівців та експертів, політологів, спеціалістів НУО. Сприяти розробці та направленню до підрозділів відповідних методичних матеріалів щодо проведення навчальних заходів.

| Аннотация

ВЫЗОВЫ СОВРЕМЕННОСТИ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

Вызовы современности, встающие перед органами внутренних дел Украины, являются производными от проблемных вопросов общего характера, нуждающихся в решении со стороны украинского общества. Вместе с тем, в отличие от вызовов общесоциальных, органы внутренних дел должны реагировать в первую очередь на те из них, которые оказывают негативное влияние на криминогенную ситуацию в стране и детерминируют проявления криминальной активности в обществе. В своем обобщенном виде упомянутые вызовы могут быть условно разделены между тремя сферами деятельности ОВД – противодействие преступности, обеспечение прав человека в ходе служебной деятельности должностных лиц ОВД, реформирование системы органов внутренних дел.

Первая сфера связана, прежде всего, с появлением таких новых криминальных явлений, как торговля людьми, киберпреступность, рейдерство, транснациональная торговля оружием, детская проституция, нелегальный игорный бизнес. Обеспечение прав человека в ходе реализации правоохранительных функций формирует второй блок вызовов в связи с подписанием Украиной ряда международных соглашений и государственным курсом на евроинтеграцию. С необходимостью реагировать на новые виды преступлений и действовать при этом в строгом соответствии с международными стандартами

связан третий блок вызовов, которые касаются проблем реформирования системы органов внутренних дел. К таким проблемам относится установление режима политической незаангажированности ОВД Украины, усовершенствования организационной структуры и перераспределения функций, обеспечение высокого уровня подотчетности обществу, реорганизации системы подготовки и обучения персонала.

В разделе основной акцент сделан на дальнейшее усовершенствование деятельности ОВД в сфере обеспечения прав человека, среди которых выделены следующие направления:

1. Ревизия и разработка нормативно-правовой и методической базы деятельности подразделений, отвечающих за рассмотрение жалоб и заявлений граждан на неправомерные действия сотрудников ОВД, с учетом требований действующего законодательства и практики Европейского суда по правам человека. Введение в практику работы органов и подразделений внутренних дел обязательного внесения в журналы регистрации заявлений и сообщений о совершенных или готовящихся преступлениях тех заявлений и сообщений граждан, которые касаются неправомерных действий работников ОВД, в составе которых имеются признаки преступления.
2. Установление во всех подразделениях ОВД систем видеонаблюдения с целью предупреждения незаконных действий сотрудников. Определение объектов и мест расположения видеоаппаратуры, необходимого количества технических средств; разработка порядка установления, технического обслуживания аппаратуры, сохранения и использования полученной информации, а также определение субъектов, на которых возлагается осуществление контроля за исправностью аппаратуры и проведения фиксации действий работников ОВД.
3. Обеспечение бесперебойного функционирования во всех подразделениях «телефонов доверия», с помощью которых лица, задержанные по подозрению в совершении преступления или в административном порядке могут сообщать информацию о состоянии соблюдения их прав и законных интересов

- во время их пребывания в спецучреждениях милиции или в комнатах для задержанных.
4. Создание действенной системы очищения органов внутренних дел от работников, нарушающих служебную дисциплину и законность, допускающих поступки, несовместимые с пребыванием на службе, нарушающих конституционные права и свободы граждан.
 5. Завершение реконструкции спецучреждений и обеспечение надлежащих медико-санитарных условий в помещениях досудебного содержания под стражей.
 6. Предоставление бесплатной правовой помощи задержанным и арестованным лицам с использованием потенциала местных правозащитных организаций.
 7. Расширение полномочий общественных советов при ГУВД, УВД по вопросам обеспечения прав человека, а также мобильных групп в соответствии с принципами Факультативного протокола к Конвенции против пыток. Поддержка активного сотрудничества с общественными советами с одновременным расширением в их составе удельного веса представителей общественности.
 8. Создание единой системы обучения личного состава в сфере соблюдения прав человека на базе учебных заведений системы МВД и в рамках занятий по служебной подготовке. Поддержка деятельности управления мониторинга соблюдения прав человека в деятельности ОВД, созданного в структуре Аппарата Министра, а также соответствующего научно-методического центра, созданного при Государственном научно-исследовательском институте МВД Украины.
 9. Повышение уровня социальной защиты сотрудников ОВД, усовершенствование социально-психологической работы с персоналом с акцентом на формирование гуманистически-ориентированной корпоративной этики.
 10. Защита права на частность (противодействие незаконным обзорами, обыскам, незаконное проникновение во владение лица, несанкционированное прослушивание телефонов и тому подобное)

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРАВА НА СВОБОДУ ОТ ПЫТОК И ЖЕСТОКОГО ОБРАЩЕНИЯ

Противодействие случаям пыток и жесткого обращения в органах внутренних дел можно признать одним из наиболее сложных заданий в деятельности УМДПЛ. Именно факты пыток и избиения граждан в милиции влекут широкий общественный резонанс, вызывают справедливое возмущение населения и создают в воображении рядового украинца негативный образ милиционера-преступника. Без сомнения, именно пытки и противоправное применение физического насилия в органах внутренних дел являются главным фактором, обуславливающим недоверие к стражам порядка со стороны населения, той причиной, из-за которой общественность фактически отказывается сотрудничать с милицией и видеть в ней защитника и партнера.

В 2009 специалистами Харьковского института социальных исследований при организационной поддержке УМДПЛ было проведено общенациональное исследование уровня распространенности пыток и жестокого обращения в деятельности органов внутренних дел. Согласно полученным данным, почти половина населения (49%) считает, что практика применения пыток и жестокого обращения является распространенной в деятельности украинской милиции. Понятно, что подобное представление о работе милиции в глазах общественности вряд ли способствует формированию доверия и желания сотрудничать.

В целом, прослеживается тенденция перемещения фактов незаконного насилия с этапа задержания на этап расследования. Так, если количество пострадавших от побоев и неподобающего поведения в ходе задержания снизилось в период с 2003 по 2009 годы, то количество пострадавших от тех же действий в ходе расследования несколько увеличилось, и составляет на сегодня около 490 тыс. ежегодно. Количество же лиц, которые согласно данным исследования, стали жертвами пыток в течение года составляет около 113 тыс.

В то же время незаконное насилие в силовых структурах всегда было и в настоящее время является явлением латентным, явлением, существование которого не афишируется и скрывается в любой стране мира, в том числе и в Украине. Необходимо понимать, что

из-за специфики применения дисциплинарных наказаний в органах внутренних дел, когда начальник привлекается к дисциплинарной ответственности за проступок, совершенный его подчиненным, ни один руководитель отраслевой службы или райотдела не заинтересован в выявлении факта совершения насилия в подчиненном ему подразделении, а значит – в проведении объективного и беспристрастного служебного расследования.

Следует принимать во внимание и тот факт, что целью пыток и избивание граждан, как правило, является получение признания в совершении преступления, приводящее к его «раскрытию». Учитывая то, что деятельность подразделения милиции, а следовательно и компетентность его начальника, традиционно оценивается именно по этим показателям, насилие к гражданам иногда применяется работниками милиции по молчаливому согласию их руководителей.

Кроме того, сотрудники органов внутренних дел понимают, что пытки являются тяжким преступлением, влекущим за собой ответственность в виде лишения свободы, а потому тщательным образом маскируют такое преступление и применяют определенные виды пыток (электрический ток, противогаз), которые не оставляют видимых следов на теле. В свою очередь, это создает значительные трудности для эффективного расследования таких фактов. То же касается и случаев жестокого обращения с задержанными лицами (оставление граждан в наручниках в течение длительного времени, их долговременное принудительное содержание в подразделениях милиции без предоставления воды и еды, угрозы физической или другой расправой в отношении данных лиц или их близких и т. п.)

Невзирая на указанные выше проблемы, в 2009 году сотрудниками УМДПЛ была проведена значительная работа по искоренению этого негативного явления. В течение 2009 года помощниками Министра в областях было получено 209 обращений граждан о нарушении работниками милиции их права на свободу от пыток и жестокого поведения, инициировано проведение 154 служебных проверок.

Значительным шагом вперед в вопросах усиления контроля над качеством служебных расследований стало подписание приказа МВД Украины от 16.09.2009 № 404 «Об обеспечении прав челове-

ка в деятельности органов внутренних дел», которым предусмотрено обязательное ознакомление помощников Министра, как инициаторов проведения служебных расследований по фактам нарушений прав человека, с проектами выводов этих расследований. Это дает возможность помощникам Министра влиять на ход и качество служебных проверок путем внесения своих замечаний и предложений.

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРАВА НА СВОБОДУ И ЛИЧНУЮ НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ, СОБЛЮДЕНИЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА ПРИ ОСУЩЕСТВЛЕНИИ ЗАДЕРЖАНИЯ И АРЕСТА

Проблема соблюдения прав граждан на свободу и личную неприкосновенность, особенно при осуществлении ареста и задержания работниками милиции, остаётся одной из самых актуальных.

О распространённости фактов нарушения этих основоположных прав человека свидетельствуют обращения граждан к помощникам Министра во время личных приемов. Так, в 2009 году было зарегистрировано более 200 жалоб граждан, по которым инициировано **184 служебные проверки**, из них 30 были проведены подразделениями службы внутренней безопасности ГУБОП МВД Украины, 80 – инспекцией по личному составу ГУМВД, УМВД в областях, Автономной Республике Крым, г. Киеве и Севастополе.

Среди основных причин неуважительного отношения к правам людей со стороны работников милиции, особенно со стороны младшего руководящего состава, прежде всего их низкий профессиональный, моральный и культурный уровень, неудовлетворительное отношение к выполнению своих должностных обязанностей, а также самонадеянность на «традиционное» оправдание их действий непосредственными начальниками при проведении служебных проверок.

Благодаря принципиальной позиции помощников Министра в областях, членов мобильных групп по мониторингу соблюдения конституционных прав и свобод граждан были предотвращены множественные нарушения прав граждан, которые безосновательно

задерживались работниками милиции, помещались в комнаты для задержанных ОВД, приемники-распределители. Так, в Запорожской области в нарушение ведомственных актов, вплоть до апреля 2009 года, в приемник-распределитель для лиц, занимающихся бродяжничеством, помещались лица, в отношении которых были возбуждены уголовные дела и было вынесено судом решение о содержании под стражей.

Продолжают иметь место факты нарушения прав несовершеннолетних, которые помещаются в приемники-распределители для детей на основании немотивированных решений начальников органов внутренних дел. Особенно это касается детей, находящихся в розыске.

Остаются системными нарушение прав граждан, содержащихся в комнатах для задержанных по подозрению в незаконном обороте наркотических веществ в малых дозах. Как пример, факты направления изъятых веществ для проведения исследования уже после освобождения задержанных лиц. Среди граждан, помещенных в комнаты для задержанных, были и такие, у которых изъятое при задержании вещество, по результатам исследования, не являлось наркотическим.

Особого внимания заслуживают неоднократные факты и системные случаи принудительного дактилоскопирования граждан, особенно выходцев из кавказского региона, стран Африки та Ближнего Востока даже в том случае, если эти граждане не относятся к тем категориям, дактилоскопирование которых является обязательным. Общая численность таких лиц в Украине намного превышает общую численность задержанных по подозрению в совершении преступления, за бродяжничество, взятых под стражу, обвиняемых в совершении преступления или поданных административному аресту.

На протяжении года, с целью предупреждения фактов нарушений прав человека со стороны работников органов внутренних дел, помощниками Министра было подготовлено **более 150 докладных записок** и служебник писем, которые направлялись на рассмотрение Министра, а также для рассмотрения и соответствующего оперативного реагирования руководству ГУМВД, УМВД в областях, Автономной Республике Крым, г. Киеве и Севастополе.

Для преодоления этих негативных явлений в деятельности органов внутренних дел, помощниками Министра было организовано и проведено более **170 семинаров** и тренингов для работников милиции и военнослужащих внутренних войск МВД Украины

Тем не менее, несмотря на многочисленные усилия, предпринимаемые работниками УМДПЛ в регионах, а именно проведение обучения персонала в системе служебной подготовки, участие в работе коллегий, оперативных совещаний, заседаний общественных советов, процесс изменения отношение большинства работников подразделений и органов внутренних дел к соблюдению прав человека идет очень медленно. Не всегда их удается переубедить в необходимости неукоснительного соблюдения и обеспечения конституционных прав и свобод граждан в процессе выполнения своих служебных обязанностей.

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРАВА НА МИРНЫЕ СОБРАНИЯ

По данным МВД Украины, в 2009 г. на территории государства прошло 156,5 тысячи массовых мероприятий (в 2008 году – более 153,7 тис.; увеличение на 1,8%) в участием более 61,5 млн. человек (более 64,7 млн. чел.; уменьшение на 5%). Самыми массовыми акции были на территории Львовской области – более 6,06 млн. человек приняли участие в более 10,4 тис. акциях, Ровенской – за участием более 4,85 млн. человек проведено более 3,85 тис. мероприятий, Тернопольской – за участием более 4,4 млн. человек проведено более 8,72 тис. массовых мероприятий, Днепропетровской – более 4,19 млн. человек приняли участие в более 6,31 тис. массовых мероприятиях, Одесской – при участии более 4,14 млн. человек проведено более 5,7 тис. мероприятий.

В обеспечении охраны общественного порядка и безопасности во время проведения массовых мероприятий и других акций было задействовано до 823,2 тис. (более 879,2 тис.; уменьшение на 6,4%) работников органов внутренних дел.

Не смотря на увеличение общей численности мирных собраний в 2009 году количество жалоб, критических публикаций и замечаний со стороны правозащитных организаций по сравнению с прошлым 2008 годом уменьшилось. Данная тенденция показывает положительную динамику роста профессиональной подготовки работников милиции, задействованных в охрану общественного порядка, а также большую работу, проделанную УМДПЛ совместно с ДГБ МВД Украины по внедрению и закреплению международных стандартов в деятельности милиции и пониманию роли в обеспечении прав граждан на мирные собрания.

Анализируя информацию помощников Министра о состоянии соблюдения права на мирные собрания со стороны органов внутренних дел можно прийти к выводам, что наиболее распространены нарушениями данного права являются:

- не реагирование милицией на конфликты, которые возникают во время противостояния между застройщиками и гражданскими активистами, протестующими против строительства;
- применение силы и специальных средств защиты против участников мирных собраний со стороны правоохранительных органов;
- недостаточная координация действий работников правоохранительных органов с участниками мирных собраний по предотвращению столкновений, предварительному согласованию мест проведения и маршрутов следования, особенно во время возникновения контр-демонстраций.

С целью улучшения нормативно-правовой базы, регулирующей соблюдения права на мирные собрания со стороны правоохранительных органов помощниками Министра подготовлено ряд рекомендаций и докладных для руководства территориальных подразделений и центрального аппарата МВД Украины.

С целью соблюдения прав граждан и предупреждения фактов жесткого поведения со стороны правоохранительных органов в Днепропетровской области, за инициативой помощника Министра Миняйла В.Л., внедрена система видеонаблюдения в местах, где проводятся массовые мероприятия в городах: Днепропетровск, Кривой Рог, Павлоград, Днепродзержинск и Николаполь

За инициативой помощника Министра в Одесской области Толопило А.М. на совещаниях главного управления дважды рассматривался вопрос соблюдения права на мирные собрания со стороны правоохранительных органов.

При участии помощника Министра в Николаевской области Швеца С.П. разработаны методические рекомендации на тему «Право граждан на свободу мирных собраний». По указанию начальника УМВД рекомендации направлены в территориальные подразделения для проведения занятий по свободе мирных собраний.

В Сумской области на имя начальника УМВД помощником Министра Гемой Л.О. подготовлены предложения о проведении дополнительных занятий в системе служебной подготовки по теме обеспечения общественного порядка и соблюдения прав граждан во время проведения митингов, демонстраций и других массовых мероприятий.

За инициативой помощника Министра Батчаева В.К. начальником ГУМВД Украины в Черкасской области подписано распоряжение от 18.11.2009 № 1_21/15/36 «Про организацию исполнения решения заседания Общественного совета при ГУМВД по вопросам соблюдения прав человека». В распоряжении перед начальниками горрайорганов была поставлена задача по обеспечению законности реализации гражданами своего права на мирные собрания во время проведения мероприятий, связанных с предвыборной кампанией и выборами Президента Украины.

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРАВА СОБСТВЕННОСТИ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ УКРАИНЫ

Право собственности является одним из основополагающих прав человека в современном демократическом обществе. Согласно положениям Конституции Украины ограничение данного права в части принудительного отчуждения объектов права собственности может быть применено в качестве исключения, и только в условиях военного или чрезвычайного положения. Конфискация имущества

осуществляется исключительно по решению суда в случаях, объеме и порядке, установленных законом.

В соответствии со ст. 1 Закона Украины «О милиции» защита права собственности граждан от противоправных посягательств относится к основным задачам милиции. В то же время, работникам милиции предоставляется право изымать предметы, материальные ценности и документы, находящиеся в собственности либо пользовании юридических и физических лиц, в качестве вещественных доказательств при документировании преступлений или административных правонарушений, для обеспечения решения суда в части конфискации имущества, а также предметов и документов, оборот которых запрещен (пп. 6, 7, 9, 23, 24 ст. 11 Закона Украины «О милиции»).

Конституция Украины защищает граждан от неправомерных действий должностных лиц, в том числе действий, связанных с незаконным ограничением права собственности. Так, в ст. 56 Конституции указывается, что государство гарантирует право каждому гражданину на возмещение материального и морального вреда, причиненных незаконным решением, действиями или бездействием органов государственной власти, их должностных лиц при осуществлении ими своих полномочий.

Мониторинг соблюдения права собственности в деятельности органов внутренних дел был одним из приоритетных направлений работы помощников Министра в 2009 году. В течение года по данным вопросам помощниками Министра было принято 310 граждан, 336 обращений и заявлений, инициировано 240 служебных проверок.

Как свидетельствует анализ обращений граждан, к наиболее распространенным нарушениям права собственности в деятельности органов внутренних дел можно отнести:

- противоправное задержание и доставление работниками ГАИ транспортных средств для их хранения на специальных площадках или стоянках;
- противоправное привлечение граждан к административной ответственности за нарушение правил дорожного движения в виде штрафа;

- изъятие при обысках и выемках предметов и документов, которые вопреки требованиям ст. 186 УПК Украины не имеют значение для дела, не принадлежат обвиняемому или подозреваемому, и не относятся к предметам и документам, которые в соответствии с законом изъяты из обращения;
- нарушения, связанные с невозвращением вещественных доказательств, ценностей и другого имущества;
- нарушения, обусловленные ненадлежащим расследованием преступлений, посягающих на право собственности граждан.
- нарушения, связанные с задержками выплат определенных видов денежного обеспечения лицам, уволившимся из органов внутренних дел.

Значительное количество граждан обращалось к помощникам Министра и по вопросам нарушения их права собственности на земельные паи. Однако, в большинстве случаев, данные вопросы выходили за пределы компетенции органов внутренних дел, так как жалобы касались затягивания судебных процессов либо обжалования судебных решений. В подобных случаях деятельность помощников Министра сводилась к оказанию консультативной помощи.

В качестве перспективных направлений работы УМДПЛ в сфере противодействия нарушениям права собственности со стороны работников ОВД следует отметить:

- проведение целевого изучения ситуации в сфере обеспечения законности изъятия, состояния учета и хранения вещественных доказательств, ценностей и другого имущества, а также при принятии решений по возвращению изъятого имущества;
- проведение с руководителями следственных подразделений, подразделений по борьбе с экономической преступностью, уголовного розыска, дознания, борьбы с незаконным оборотом наркотиков, ГАИ занятий, непосредственно посвященных вопросам обеспечения права собственности граждан в деятельности ОВД.

**ПРАВО НА ПРИВАТНОСТЬ В УКРАИНЕ
ГАРАНТИРОВАНО КОНСТИТУЦИЕЙ УКРАИНЫ,
ПРИ ЭТОМ ДАННОЕ ПРАВО МОЖЕТ БЫТЬ ОГРАНИЧЕНО
ВО ВРЕМЯ ПРОВЕДЕНИЯ ОПЕРАТИВНО – РОЗЫСКНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ,
ДОЗНАНИЯ И ДОСУДЕБНОГО СЛЕДСТВИЯ**

Основания и порядок осуществления мероприятий, связанных с отмеченными ограничениями, могут осуществляться лишь в суровом соответствии из КПК Украины, законами Украины «Об оперативно – розыскной деятельности», «О милиции», «Об организационно-правовых основах борьбы с организованной преступностью».

Анализ деятельности органов и подразделов внутренних дел, который ежедневно осуществляется помощниками Министра, позволяет сделать вывод, что нарушение вышеупомянутых требований в практической деятельности ОВС носит системный характер. Наиболее распространенными нарушениями права на приватность являются несанкционированные проникновения с целью обзора жилья и другого владения лица, в том числе земельных участков, сараев, других хозяйственных зданий и автомобилей с целью исключения запрещенных предметов.

В ходе инспекционной работы помощников Министра и работы с обращениями граждан были выявлены случаи нарушений права на коммуникационную приватность (снятие информации из мобильных телефонов задержанных, несанкционированные получения распечаток разговоров граждан из стационарных телекоммуникаций и сетей мобильной связи).

В отчетном году помощниками Министра были подготовлены и направлены обобщенные информационно-аналитические материалы о состоянии соблюдения права на приватность в деятельности ОВД, которые направлялись как на адрес руководства ГУМВД, УМВД и центрального аппарата МВД.

За отчетный период на личных приемах помощниками Министра принято 124 гражданина по вопросам нарушения права на приватность (Донецк – 42, Тернополь – 24, Запорожье – 22, Сумы – 15, Харьков – 12, Николаев – 9, Луганск – 8, Кировоград – 2, Житомир – 2).

Наиболее характерными случаями нарушений права на приватность были жалобы на противоправные проникновения работников

милиции в частные домовладения с целью проведения обыска и осмотра.

В целом за фактами нарушений права на приватность помощниками Министра инициировано 107 служебных проверок (Донецк – 49, Запорожье – 22, Сумы – 17, Николаев – 8, Тернополь – 3, Черкассы – 3, Житомир – 2, Кировоград – 1, Луганск – 1, Харьков – 1). С целью выявления фактов нарушений права на приватность в качестве инспекционной работы помощниками Министра проверено 258 подразделений ОВД (Луганск – 85, Кировоград – 34, Черкассы – 30, Донецк – 26, Житомир – 22, Ужгород – 22, Николаев – 16, Сумы – 7, Тернополь – 13, Запорожье – 3).

При участии помощников Министра для работников ОВД проведен ряд семинаров и тренингов по праву на приватность:

- в Донецком юридическом институте прошел двухдневный международный семинар «Права и фундаментальные свободы человека, система их защиты на международном и национальном уровне». Во время проведения международного семинара был проведен круглый стол и тренинг по праву на приватность;
- перед студентами Восточноукраинского национального университета им. В. Даля выступил помощник Министра в Луганской области Архипов В.И. по данной тематике;
- проведен семинар в помещении Сумского городского управления для работников служб УИМ, УР, БЗПТЛ, БНОН на тему «Право на приватность в деятельности ОВД. Ответственность и практика Европейского суда».

С целью обеспечения подотчетности ОВД гражданскому обществу в сфере соблюдения права человека на приватность помощники Министра наладили активное сотрудничество с органами исполнительной власти, неправительственными и международными организациями. Среди которых можно выделить:

- «Донецкий мемориал»;
- Хельсинского фонда по правам человека (Польша);
- «Центр защиты конституционных прав Грузии» (Грузия), Донецкого областного общественного Центра общественных инициатив «Чайка»;

- «Международное общество прав человека – Украинская секция», Житомирский городской общественный благотворительный фонд защиты несовершеннолетних «Екатерина»;
 - Житомирская ячейка Украинской ассоциации «Международная Амнистия»;
 - городское объединение «Общественная защита»;
 - благотворительной организацией Центрально-Европейский институт демократических реформ»;
 - Всеукраинская общественная организация «Комитет избирателей Украины»;
 - ОО «Союз водителей»;
 - СМОГМО «Общественное Бюро Правозахист»;
 - ОО «Центр правовой помощи»;
 - Всеукраинская общественная организация Альянс «Майдан».
-

ЗАЩИТА ОТ РАСИЗМА И ДИСКРИМИНАЦИИ

Несмотря на то, что в заявлениях Президента неоднократно подчеркивалось, что в Украине не существует организаций, исповедующих неонацистскую идеологию, в стране активно действует ряд праворадикальных объединений: ВО «Свобода», ВО «Тризуб» им. С. Бандеры, Социал-Националистическая ассамблея организаций, автономные ультраправые радикалы, неофициальная организация «Украинская национал-трудовая партия». В качестве наиболее характерных черт активизации расистских и ксенофобских тенденций в Украине можно отметить следующие:

- увеличение числа праворадикальных партий и организаций;
- публичные противоправные акции сторонников ультраправового движения и так называемого «антифашистского движения»;
- баллотирование в качестве кандидатов в президенты лиц, публично высказывающих ксенофобские и антисемитские взгляды.

На этом фоне в 2009 году в Украине было зафиксировано 445 преступных посягательств в отношении граждан дальнего зарубежья. Среди них 8 умышленных убийств (раскрыто 6), 6 случаев причинения тяжких телесных повреждений (раскрыто 5), 7 случаев нанесения телесных повреждений средней тяжести (раскрыто 4). В структуре преступлений, совершенных относительно представителей дальнего зарубежья, по своему удельному весу преобладают следующие: разбой (71% от всех случаев разбоя, совершенных против иностранцев), хулиганство (59,6%), грабеж (52%), нанесение телесных повреждений средней степени (36,8%), кражи (28,4%). Факты убийства и причинения тяжких телесных повреждений в отношении неграждан СНГ имели место в 22,3% всех преступлений, совершенных против иностранцев.

С учетом данной обстановки на профилактических учетах в ОВД находилось более 1200 лиц, причисляющих себя к последователям ультраправой идеологии, в том числе 60 лиц в АР Крым, 150 лиц – в Запорожской области, 105 – в Одесской, 60 лиц в Харьковской области, 126 лиц в Черниговской области и 793 скинхеда в г.Киеве.

Для своевременного реагирования на проявления расизма и ксенофобии помощниками Министра было подготовлено 14 докладных записок на имя руководства МВД, а также ряд служебных писем в адрес руководителей ГУВД, УВД. Основные требования министерства в этой сфере были доложены также на оперативных совещаниях руководства и заседаниях коллегии.

Одним из наиболее важных документов 2009 года является проект ведомственного Плана мероприятий по противодействию расизму и ксенофобии на период до 2012 года, разработанный сотрудниками УМДПЛ совместно с департаментами министерства. Также при активном участии УМДПЛ был разработан проект национального Плана мероприятий по противодействию проявлениям расизма и ксенофобии в украинском обществе на 2010–2012 годы. По инициативе УМДПЛ в период с 14 по 22 марта 2009 г. МВД Украины впервые среди органов исполнительной власти приняло участие в проведении пан-европейской недели против расизма, что получило высокую оценку со стороны ОБСЕ и европейских институций.

В ходе служебной деятельности помощниками Министра было проведено 20 целевых проверок подразделений ОВД с целью изучения практики реагирования милиции на заявления граждан по

фактам ксенофобии и расизма. В этой связи было рассмотрено 32 заявления граждан, по результатам которых инициировано 10 служебных проверок. Кроме того, помощники Министра приняли участие в работе 6 межведомственных групп, комиссий и комитетов, посвященных проблеме предупреждения проявлений нетолерантности, расизма и дискриминации по национальному признаку.

Основной акцент в работе УМДПЛ был сделан на организацию мероприятий образовательного и информационно-просветительского характера. Так, в течении года помощниками Министра было проведено около 100 семинаров для работников милиции с целью повышения их уровня профессиональных знаний в области противодействия расизму. С этой же целью помощники Министра приняли участие в 32 пресс-конференциях и круглых столах. При участии УМДПЛ вышло 99 публикаций по указанным вопросам в местных и национальных СМИ, а также размещено 42 тематических публикации на сайте УМДПЛ. Реализация всего объема работы в этом направлении стала возможной благодаря взаимодействию, налаженному с 47 государственными, неправительственными и международными организациями.

ЗАЩИТА ПРАВ ИНОСТРАНЦЕВ, БЕЖЕНЦЕВ И ИСКАТЕЛЕЙ УБЕЖИЩА

Причинами нарушений прав иностранцев, беженцев и искателей убежища являются, прежде всего, правовые коллизии миграционной политики, не устраненные отечественным законодателем. Кроме того, отсутствие гибкости и современных подходов в вопросах миграционной политики привели к неверной расстановке приоритетов в проведении милицией работы по контролю пребывания иностранцев в Украине и закреплению таких неверных приоритетов в ведомственной нормативно-правовой базе. Поэтому наряду с пересмотром стратегии МВД Украины противодействия нелегальной миграции, в деятельности милиции необходимо ставить вопрос об изменении оценочных критериев работы с иностранцами.

Результаты личного приема иностранцев помощниками министра показали, что большинство проблем последних было связано с волокитой со стороны должностных лиц ОВД при оформлении документов на право пребывания в стране, с необоснованными решениями органов внутренних дел о выдворении иностранцев или отказе им в продлении регистрации. В отдельных случаях иностранцы жаловались на неприкрыто преступные действия работников милиции, которые стали предметом инициированных помощниками министра служебных проверок

Обращения иностранцев, беженцев и искателей убежища свидетельствуют также о наличии среди работников милиции предубежденного и некорректного отношения к выходцам из других стран, поверхностного отношения к рассмотрению их заявлений и решению их проблем. В 2009 году помощниками министра при поддержке Британского совета и Международной организации по миграции разработаны рекомендации по предупреждению этнического профайлинга в действиях работников милиции и осуществлено 35 семинаров по данной тематике.

Особое внимание было уделено условиям содержания иностранных граждан и лиц без гражданства в Рассудовском и Волыньском пунктах временного пребывания, где силами помощников министра была организована консультативная правовая помощь и привлечение для оказания такой помощи представителей общественных советов при областных управлениях МВД Украины.

**УЧАСТИЕ В РЕАЛИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ГЕНДЕРНОЙ ПОЛИТИКИ,
ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ДОМАШНЕГО НАСИЛИЯ,
ЖЕСТОКОГО ОБРАЩЕНИЯ С ДЕТЬМИ,
ТОРГОВЛИ ЛЮДЬМИ, ОБЕСПЕЧЕНИЕ СОБЛЮДЕНИЯ
ПРАВ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ**

Утверждение равноправия и реализации возможностей женщин и мужчин являются основополагающими принципами построения европейского общества, закрепленными в большинстве междуна-

родных правовых документов, которые определяют направления по гармонизации национального законодательства и правоприменительной практики.

Стратегия гендерного развития в органах внутренних дел, является составляющей национального развития и направлена на проведение комплекса мероприятий, направленных на решение гендерных проблем в системе ОВД.

Количественный и качественный анализ статистических данных по комплектованию ОВД свидетельствуют о позитивных тенденциях в соблюдении гендерного баланса. Так, по состоянию на 01.01.2010 составляющая женщин среди аттестованного личного состава равнялась 12,7%, тогда как год назад она была на уровне 11,9%.

В соответствии со всеми нормативными документами, регламентирующими оплату труда сотрудников милиции, денежное обеспечение аттестованного сотрудника мужчины или женщины, также как и вольнонаемного работника мужчины и женщины, имеют одинаковый размер.

Для формирования гендерного паритета в органах внутренних дел обеспечивается постоянное освещение работы женщин-милиционеров на разных должностях в органах внутренних дел. Они становятся героями публикаций, в которых рассказывается об участии женщин в раскрытии резонансных преступлений, работу в сложных условиях противодействия преступности.

За данными МВД Украины на учете в органах внутренних дел за совершение насилия в семье состоят более **93,3** тыс. человек. Из этого количества **85680** мужчин, **7190** женщин, **457** несовершеннолетних. Также на учете состоят **7043** семьи, в которых проживает **13177** детей, относительно которых за данными милиции совершалось насилие. К административной ответственности за совершение насилия в семье над детьми было привлечено **3260** родителей, еще **36423** родителей или же лиц, которые выполняют их заменяют, привлекались к ответственности за невыполнение родительских обязанностей по воспитанию детей, **2298** за материалами, собранными работниками криминальной милиции по делам детей, лишены родительских прав судами.

Одновременно необходимо отметить, что в большинстве случаев (от 82% до 76%) жертвами торговли людьми становятся женщины и дети.

В 2009 году помощниками Министра по данному направлению рассмотрено **107** обращений граждан (в 2008 – 102), на личный прием обратились **84** человека (в 2008 – 62). Эти данные свидетельствуют о возрастающей проблеме оказания помощи гражданам, пострадавшим в результате насилия в семье, торговли людьми. По данным фактам подготовлено **93** служебных информационных письма и докладных записок Министру и руководству областных управлений внутренних дел. Инициировано **52** служебные проверки, из них **7** – подразделениями службы внутренней безопасности и инспекции по личному составу, **45** – другими службами.

Для работников органов внутренних дел, по инициативе помощников Министра, проводились обучающие семинары, тренинги по вопросам предупреждения и реагирования на факты насилия в семье, профилактики торговли людьми, недопущения жестокого обращения с детьми. Всего было проведено **42** семинара и тренинга, **113** занятий в системе служебной подготовки.

С целью информирования общественности о деятельности органов внутренних дел в сфере защиты прав детей, недопущении жестокого обращения с ними, предупреждению насилия в семье по инициативе УМСПЧ в средствах массовой информации было опубликовано 76 материалов, проведено 50 пресс-конференций и круглых столов.

Права ребенка требуют особой защиты, так как дети – особый субъект и это предусмотрено в международных и национальных правовых документах. На практике еще имеют место факты, когда заинтересованные должностные лица не контролируют соответствующим образом это направление служебной деятельности. Так, в специальные учреждения, которыми являются приёмники-распределители для детей, помещаются несовершеннолетние за нарушение правил внутреннего распорядка, а именно за оставление территории мест обучения без соответствующего разрешения администрации, что не требует заведения оперативно-розыскного дела «Розыск».

На сегодняшний день идет Министерством разрабатывается новое Положение о приёмниках-распределителях для детей, где предусмотрено помещение несовершеннолетних, которые находятся в розыске исключительно по постановлению суда.

Примером успешного сотрудничества Управления с центральными органами государственной власти, общественными организациями в направлении предупреждения насилия в семье, торговли женщинами и детьми, жестокому обращению с детьми, стала Национальная кампания «Стоп насилию!» и «16 дней против гендерного насилия».

В течении года помощники Министра также принимали участие в работе разных межведомственных групп, комитетов, комиссий.

ЗАЩИТА ПРАВ УЧАСТНИКОВ ДОРОЖНОГО ДВИЖЕНИЯ

Наиболее широкий круг обязанностей в сравнении с другими категориями участников дорожного движения возложен на водителей транспортных средств. Законодательством предусмотрена административная и уголовная ответственность водителей транспортных средств за несоблюдение правил дорожного движения.

Это связано, прежде всего, с тем, что автомобиль является источником повышенной опасности. Повышенная требовательность к водителям со стороны государства обусловлена также тем, что ненадлежащее выполнение водителями предписанных обязанностей может повлечь общественно-опасные последствия, создать опасность для жизни и здоровья граждан. Однако эти и другие санкции могут применяться к водителям не иначе как в соответствии с процедурами и в случаях определенных законодательством. Поскольку обеспечение безопасности дорожного движения возложено на Государственную автомобильную инспекцию МВД Украины, должностные лица которой представляют государство в правоотношениях с участниками дорожного движения.

Изучение вопроса о соблюдении прав человека в деятельности ГАИ, помощниками Министра осуществлялось во время личных

приёмов граждан, инспектирования органов внутренних дел, изучения материалов обращений граждан, административных дел в отношении участников дорожного движения, результатов служебных проверок и расследований в отношении работников ГАИ, публикаций в средствах массовой информации и др.

Обобщенные информации, аналитические материалы, касающиеся проблемы соблюдения прав участников дорожного движения, а также информации по конкретным случаям нарушения прав граждан со стороны работников ГАИ, с соответствующими обоснованиями, направлялись руководству МВД, ГУМВД, УМВД в областях.

В 2009 году во время личных приёмов помощниками Министра по вопросам нарушения прав работниками ГАИ было **принято 159 граждан, рассмотрено 181 обращение**. Проинспектировано **35 подразделений ГАИ**. Ни одно из обращений не осталось без внимания и соответствующего реагирования.

Анализ деятельности подразделений ГАИ, который практически ежедневно осуществляется помощниками Министра, позволяет сделать вывод о массовом характере нарушений конституционных прав граждан — участников дорожного движения. В большинстве случаев эти нарушения имеют место при составлении и процедуре оформления административных дел по нарушению правил дорожного движения, которая не соответствует, а часто и нарушает нормы Конституции Украины и международного права.

Наиболее распространенными нарушениями прав участников дорожного движения, остаются:

- нарушения права на собственность при задержании и изъятии транспортного средства, которое имеет признаки преступления, что предусмотрено ст. 289 Уголовного кодекса Украины;
- нарушение права на юридическую помощь при осмотрах на наличие признаков опьянения, нарушение права на территориальную неприкосновенность при проведении осмотров транспортных средств в домовладениях граждан с целью изъятия вещественных доказательств;
- фальсификация доказательств, использования для фиксации нарушения правил дорожного движения технических средств и приборов запрещенных для такого использования;

- некомпетентное и необъективное рассмотрение соответствующими руководителями обращений граждан на действия работников ГАИ.

Всего было направлено **94 докладных записок и информационных писем**. В результате рассмотрения руководством областных управлений, начальникам территориальных подразделений ГАИ направлялись соответствующие распоряжения, относительно обеспечения максимального компетентного и объективного рассмотрения обращений граждан, проведения дополнительных занятий в системе служебной подготовки с инспекторским составом ДПС по вопросам соблюдения конституционных прав граждан.

По фактам нарушения прав участников дорожного движения помощниками Министра инициировано 161 служебное расследование.

В 2009 году УМДПЛ начата аналитическая работа по изучению эффективности деятельности подразделений ГАИ в части вынесения постановлений по делам об административных правонарушениях и ее соответствия действующему законодательству.

ПОВЫШЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО УРОВНЯ ПЕРСОНАЛА ОВД В ОБЛАСТИ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА

Организация и проведение образовательных мероприятий по вопросам обеспечения прав человека остается одним из приоритетных направлений деятельности помощников министра как составляющая часть научно-методического сопровождения деятельности МВД в области профессионального образования персонала. Данный вид деятельности реализуется по таким направлениям, как первоначальная, служебная, последипломная и самостоятельная подготовка личного состава.

Образовательный компонент реализуется помощниками министра как самостоятельно, так и совместно с членами общественных советов и представителями общественных организаций. С этой целью в областях налажено постоянное взаимодействие с 26 региональными и всеукраинскими негосударственными организациями.

На уровне МВД Украины наиболее активно взаимодействие в сфере образовательных инициатив проходило с Программой развития ООН, Харьковской правозащитной группой, Международной организацией по миграции, Харьковским институтом социальных исследований.

При этом в качестве основной цели является избегание дублирования системы ведомственного образования, поскольку речь идет о предоставлении дополнительной, профессионально-важной информации по различным аспектам соблюдения прав человека применительно к специфике служебной деятельности.

Всего в течение 2009 года помощниками министра было организовано 493 семинара и тренинга для сотрудников ОВД, Из них в Черкасской области – 150, в Житомирской – 66, в Черниговской области – 36. Только сотрудники центрального аппарата управления приняли участие в организации 18 учебных семинаров и тренингов для сотрудников столичных подразделений. По инициативе помощников министра в Донецкой, Николаевской и Черкасской областях были организованы дополнительные занятия по вопросам обеспечения прав человека во всех территориальных подразделениях. В АР Крым обучение по вопросам противодействия торговле людьми прошли 170 сотрудников ОВД, из них 154 участковых.

В настоящее время работниками управления инициированы анализ и унификация всех учебных курсов в области прав человека, преподающихся в учебных заведениях системы МВД Украины.

РАЗВИТИЕ РЕЖИМА «ПРОЗРАЧНОСТИ» И ПОДОТЧЕТНОСТИ ОВД ГРАЖДАНСКОМУ ОБЩЕСТВУ

Режим «прозрачности» и подотчетности обществу, как принцип коммуникации органов государственной власти с населением, должен предусматривать обеспечение информированности населения о деятельности органов внутренних дел и формирование понимания этой деятельности. Таким образом, перечень задач для органов внутренних дел в соответствии с принципами стратегии правоохран-

тельных органов в современном обществе содержит следующие положения:

- установление эффективного общественного контроля;
- демократическая и эффективная система подотчетности обществу;
- партнерские отношения с населением.

Следует признать, что схема деятельности органов внутренних дел, хотя и претерпела определенное реформирование, однако по-прежнему в рамках традиционного «силового» подхода, ориентированного на борьбу с преступностью как на основной вид правоохранительной деятельности. Однако подобный стиль деятельности вызывает как минимум две проблемы относительно уровня «прозрачности».

Во-первых, работа с населением осуществляется не для равноправного участия в охране правопорядка, а преимущественно как средство сбора оперативной информации и негласного контроля за правонарушителями.

Во-вторых, отдавая предпочтение развитию технологических средств контроля над преступностью и методам оперативно-розыскной деятельности, органы внутренних дел не могут в своей работе стать достаточно открытыми для общественного контроля. В свою очередь это значительно повышает риск возникновения среди правоохранителей коррупции и неэтичного поведения.

Несмотря на расширение сети общественных организаций и повышения их активности на протяжении последних 5 лет, необходимо отметить достаточно слабый контроль за деятельностью ОВД со стороны общественных организаций. Отсутствие единой системы мониторинга общественного мнения, эффективных механизмов привлечения общественных организаций к проблемам преодоления негативных явлений в обществе снижает «прозрачность» повседневной правоохранительной деятельности, способствует развитию социальной изолированности в подразделениях ОВД.

С целью формирования эффективной системы общественного контроля за деятельностью органов внутренних дел при Министерстве и региональных управлениях МВД, начиная с 2005 года, была создана система общественных советов и мобильных групп по мониторингу соблюдения прав человека.

Как ответственные секретари общественных советов, помощники Министра инициировали и совместно с правозащитниками подготовили проведение в 2009 году 86 заседаний. Силами работников центрального аппарата УМДПЛ было организовано проведение 2 заседаний общественного совета при МВД Украины. Одним из важнейших достижений работы общественных советов можно считать проведение 2 октября 2009 года в Украинском Доме первых общественных слушаний по соблюдению прав человека в деятельности органов внутренних дел.

По инициативе УМДПЛ были расширены полномочия постоянно действующих мобильных групп по мониторингу соблюдения прав человека в деятельности ОВД. В соответствии с приказом МВД Украины от 11.08.2008 № 389 членам мобильных групп было предоставлено право осуществлять внезапные проверки территориальных подразделений ОВД, в том числе в ночное время.

С целью обеспечения права граждан на информацию, в частности на получение информации относительно мер реагирования руководством соответствующих ОВД на их жалобы на неправомерные действия по отношению к ним со стороны работников милиции, работниками УМДПЛ было инициировано создание в МВД рабочей группы по подготовке проектов нормативно-правовых документов для дальнейшего упрощения процедуры ознакомления граждан с результатами служебных проверок по их заявлениям и обращениям на неправомерные действия работников милиции.

Стоит отметить и проблему, которая заключается в непредоставлении гражданам возможности знакомиться с нормативно-правовой базой МВД. На сегодня на сайте МВД находятся основные законы, необходимые для деятельности МВД, международные договора МВД, регуляторные акты и свыше 500 внутренних нормативно-правовых актов. Вместе с тем количество нормативно-правовых актов, принятых МВД, достигает нескольких десятков тысяч. В связи с этим, членами Общественного совета при МВД неоднократно обсуждался вопрос о необходимости составления единого электронного реестра нормативных актов МВД в с последующим обеспечением открытого доступа к несекретным нормативно-правовым актам.

С целью расширения доступа общественности к основным результатам деятельности МВД работниками УМДПЛ было увеличено количество материалов, находящихся на ведомственном сайте министерства (www.mvs.gov.ua), а также на собственном сайте УМДПЛ (www.umdpl.info). Помощниками Министра в регионах также регулярно осуществляется мониторинг и своевременное пополнение ведомственных сайтов ГУМВД, УМВД.

Одновременно представителями УМДПЛ предоставлялись материалы к средствам массовой информации, готовились самостоятельные публикации, а также проводились выступления на радио и телеканалах. Вопросам развития механизмов гражданского контроля за деятельностью ОВД, налаживания партнерских отношений между общественностью и правоохранительными органами были посвящены 1411 публикаций в печатных средствах массовой информации и Интернет-ресурсах.

Додаток

| Інформація про працівників Управління

Заступник керівника Апарату Міністра – радник Міністра

Левченко Катерина Борисівна

Левченко Катерина Борисівна – державний службовець 5 рангу, призначена на посаду в січні 2008 р.

Народний депутат України У скликання (2006–2007), працювала в Комітеті Верховної Ради з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності. Автор та ініціатор законопроектів про вдосконалення

законодавства щодо попередження насильства в сім'ї, посилення захисту прав дітей, впровадження гендерної рівності. Член Парламентської Асамблеї ОБСЄ (2006–2007).

Член Громадської ради при МВС України з питань забезпечення прав людини (2005-т/ч). Експерт ОБСЄ, ЮНІФЕМ, ПРООН, МОП/ІПЕК, інших міжнародних організацій у сфері захисту та дотримання прав людини, прав жінок, протидії торгівлі людьми, запобігання гендерного насильства, розвитку гендерної політики.

Доктор юридичних наук (2004), кандидат філософських наук (1993), доцент (1997). Автор більш ніж двохсот наукових праць та навчальних посібників та підручників у сфері правознавства, теорії управління, захисту прав людини, формування гендерної політики, захисту прав дитини, діяльності органів внутрішніх справ, соціальної педагогіки та соціології.

Громадська діяльність: засновник та президент Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда-Україна» (1997 – т/ч), член робочої групи Всесвітньої Ради церков проти торгівлі людьми (1999–2004), Голова Міжнародної Асоціації Ла Страда (2004–2006), координатор Всеукраїнської мережі з протидії комерційній сексуальній експлуатації дітей (з лютого 2008 р.) тощо/

Робочі мови: українська, російська, англійська.

Начальник управління з моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС Апарату Міністра

Мартиненко Олег Анатолійович

Мартиненко Олег Анатолійович – державний службовець 7 рангу, призначений на посаду 22 лютого 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при МВС України з питань забезпечення прав людини. До цього часу працював на посаді радника міністра внутрішніх справ з прав людини та гендерних питань.

Доктор юридичних наук, доцент. У листопаді 2007 року захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук «Злочини серед працівників ОВС України: їх детермінація та попередження».

Після закінчення у 1989 р. Харківського державного університету за фахом «психологія» працював у Курязькій колонії ім. Макаренка для неповнолітніх, очолював психологічну службу Управління виконання покарань Харківської області. З 1993 р. працював в Харківському національному університеті внутрішніх справ на посадах заступника начальника факультету, начальника науково-дослідної кримінологічної лабораторії, професора, начальника кафедри кримінального права і кримінології.

Протягом 1999–2003 рр. перебував у миротворчих місіях на території Боснії-Герцеговини та Косово, учасник бойових дій.

Робочі мови: українська, російська, англійська, сербсько-хорватська (зі словником).

Помічник Міністра – начальник відділу регіонального контролю
Управління моніторингу дотримання прав людини
в діяльності ОВС Апарату Міністра

Белоусов Юрій Леонідович

Белоусов Юрій Леонідович – підполковник міліції, призначений на посаду 14 березня 2008 року. До цього часу працював на посаді заступника начальника науково-дослідної лабораторії соціальної та психологічної роботи в ОВС Харківського національного університету внутрішніх справ, а також на громадських за-

садах – на посаді директора Харківської міської громадської організації «Харківський інститут соціальних досліджень». З 2007 по 2008 рік входив до складу Громадської ради при МВС з питань забезпечення прав людини.

Кандидат соціологічних наук. У травні 2003 року захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук «Інституціоналізація профілактики наркотизму в Україні».

У 1999 р. закінчив Харківський національний університет внутрішніх справ за спеціальностями «Правознавство» та «Соціальна робота». Після закінчення університету навчався в ад'юнктурі, працював на посадах викладача, старшого викладача, старшого наукового співробітника, заступника начальника науково-дослідної лабораторії Харківського національного університету внутрішніх справ.

Робочі мови: українська, російська, англійська.

Старший інспектор з особливих доручень Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС Апарату Міністра

Теличкін Іван Олексійович

Теличкін Іван Олексійович – призначений на посаду 14 березня 2008 року. Закінчив Харківський національний університет внутрішніх справ. До цього часу працював оперуповноваженим Управління по боротьбі зі злочинами пов'язаними з торгівлею людьми ГУМВС України в Київській області.

Серед основних посадових обов'язків – аналіз та узагальнення поточних звітів громадських рад при МВС, ГУМВС, УМВС України з питань забезпечення прав людини, мобільних груп з моніторингу дотримання конституційних прав і свобод людини та громадянина в діяльності ОВС. Забезпечує постійний контроль за виконанням рішень громадських рад при ГУМВС, УМВС України, надає консультативну та організаційно-методичну допомогу структурним, територіальним органам та підрозділам внутрішніх справ України з питань забезпечення прав людини в їх діяльності.

Робочі мови: російська, українська, англійська.

Головний спеціаліст Управління моніторингу захисту прав людини в діяльності ОВС Апарату Міністра

Лазаренко Олексій Олександрович

Лазаренко Олексій Олександрович – призначений на посаду 21 листопада 2009 року. Державний службовець 9 рангу.

Народився 08.01.1970 в м. Миколаєві. Освіта вища юридична, закінчив Національну академію внутрішніх справ України. До цього часу проходив службу в органах внутрішніх справ України на посадах середнього та старшого начальницького складу, в тому числі з 2001 по 2007 рік очолював підрозділ кримінальної міліції у справах дітей ГУМВС України в Київській області, з 2007 по 2009 рік очолював відділ профілактики правопорушень серед дітей Департаменту кримінальної міліції у справах дітей МВС України, полковник міліції у запасі. Починаючи з 2004 року залучався в якості консультанта, тренера, національного, міжнародного експерта з питань попередження насильства в сім'ї, жорстокого поводження з дітьми, ювенальної юстиції. Має сертифікати тренера (ЕСРАТ'2006, ASL AGIS'2008).

Серед основних посадових обов'язків – проведення моніторингу діяльності міжнародних та національних громадських організацій у сфері сприяння органам внутрішніх справ України щодо захисту прав дитини, забезпечення реалізації Конвенції ООН про права дитини, підготовка аналітичних доповідей, доповідних записок, пропозицій, рекомендацій з цих питань. До кола функціональних обов'язків входить підготовка пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правових актів України згідно з вимогами міжнародних та національних договорів у галузі прав людини та прав дитини, а також рішеннями Європейського суду з прав людини.

Робочі мови: українська, російська, англійська (зі словником)

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра в Автономній Республіці Крим

Новікова Марина Валентинівна

Новікова Марина Валентинівна – помічник Міністра, призначена на посаду 2 квітня 2008 року.

Народилася 21 жовтня 1958 року. У 1983 році закінчила Уральський державний університет (м. Єкатеринбург, Росія) за спеціальністю «Філософія». Кандидат філософських наук, доцент. Працювала доцентом, професором, завідуючою кафедри, заступником директора з навчально-методичної роботи в різних кримських вузах, у т. ч. у Кримському юридичному інституті Національного університету внутрішніх справ. Підполковник міліції у відставці. З 2003 року є заступником Голови правління кримського правозахисного центру «Співдружність». В 2006 році увійшла до складу Громадської ради з дотримання прав людини при ГУМВС України в Автономній Республіці Крим як відповідальний секретар та координатор мобільної групи з моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС України.

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра в Автономній Республіці Крим

Османов Арсен Русланович

Османов Арсен Русланович – помічник Міністра, призначений на посаду 30 квітня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при ГУМВС України в Автономній Республіці Крим.

Народився 13 травня 1979 року у м. Сергана, Узбекистан. В 2003 році закінчив Таврійський національний університет за фахом «правознавство». Протягом 2000–2008 рр. працював у правозахисних громадських організаціях. Здійснював керівництво наступними проектами: «Надійний правовий захист для журналістів кримських незалежних ЗМІ» (2003–2004 рр.); «Права людини в Криму» (2003–2004 рр.), «Позиція громадськості стосовно урядових пріоритетів і інституалізація урядових консультацій з громадськістю» (2004 р.).

Юридична практика:

2000–2001 рр. – Ліга кримськотатарських юристів «Ініціум».

2001–2004 рр. – Кримський незалежний центр політичних дослідників і журналістів.

2002–2005 рр. – Комітет з моніторингу свободи преси в Криму.

2006–2008 рр. – ПП «Юридичний консалтинг центр».

Робочі мови: російська, українська, англійська (зі словником).

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра в Вінницькій області

Олійник Федір Миколайович

Олійник Федір Миколайович – призначений на посаду з серпня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при УМВС України у Вінницькій області.

Народився 26 лютого 1955 року. У 1977 році закінчив історичний факультет Вінницького державного педагогічного інституту, вчитель історії та права. З 1983 року по 1996 рік – працівник органів внутрішніх справ УМВС України в Вінницькій області. З 1 січня 1997 року по 1 березня 2005 року – керівник кадрового апарату управління податкової міліції. З 1 березня 2005 року по серпень 2008 року начальник управління кадрів ДПА у Вінницькій області.

Робочі мови: українська, російська, німецька зі словником.

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра МВС України у Волинській області

Цісарук Антон Вікторович

Цісарук Антон Вікторович – помічник Міністра, призначений на посаду 17 квітня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при УМВС України у Волинській області.

Народився 18 серпня 1957 року. У 1992 році закінчив Українську академію внутрішніх справ. У 2008 році – курси підвищення кваліфікації Академії управління МВС України.

Депутат Луцької міської ради. Заступник голови постійної комісії законності, правопорядку з прав людини і депутатської етики. У роботі Громад-

ської ради активно бере участь з січня 2008 року.

Є ініціатором створення і підтримки діяльності Волинського обласного благодійного фонду «Правопорядок і безпека громадян» (працює з 2001 року понині), створення і підтримки в місті Луцьку навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа-інтернат I-III ступенів – правознавчий ліцей із посиленою фізичною підготовкою» (створено 2007 року), а також є розробником обласної комплексної програми профілактики правопорушень на 2007–2009 роки.

Робочі мови: українська, російська, німецька зі словником.

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра МВС України в Дніпропетровській області

Міняйло Володимир Леонідович

Міняйло Володимир Леонідович – помічник Міністра, призначений на посаду 16 квітня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при УМВС України в Дніпропетровській області.

Народився у 1955 році в м. Запоріжжя. Має чотири вищі освіти у галузі будівництва, банківської справи, правознавства, управління органами внутрішніх справ.

З грудня 1981 року по грудень 2005 року працював на посадах керівного та начальницького складу органів внутрішніх справ в підрозділах боротьби з економічною злочинністю, боротьби з організованою злочинністю, внутрішній безпеці УМВС України в Запорізькій, Дніпропетровській областях, МВС України. Остання займана посада – заступник начальника Департаменту внутрішньої безпеки ГУБОЗ МВС України. З 2006 по 2008 рр. очолював громадську приймальню Міжнародної громадської організації «Міжнародний комітет захисту прав людини».

Учасник групи розробників законопроектів при Президентові України щодо створення у 1996–1997 рр. Національного бюро розслідувань, а також законопроекту «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». Є співавтором нормативно-правових документів, які регламентують діяльність підрозділів кримінальної розвідки ГУБОЗ МВС України; безпосередньо очолював розробку та запроваджував проект тестування при здачі вступних іспитів у вищих навчальних закладах МВС України. Є ініціатором та розробником проекту декларування доходів посадовими особами номенклатури МВС України.

Полковник міліції у відставці, ветеран органів внутрішніх справ.

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра МВС України в Донецькій області

Милостний Олексій Вікторович

Милостний Олексій Вікторович – помічник Міністра, призначений на посаду 9 квітня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при ГУМВС України в Донецькій області з питань забезпечення прав людини.

Народився 18 березня 1960 року в с. Шахтарське, Великоновоселківського району, Донецької області у робочій сім'ї. Освіта – вища технічна, економічна за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістра. Навчається заочно на правовому факультеті Бердянського інституту підприємства.

Після служби у військово-морському флоті з березня 1995 по 2007 рр. проходив службу в органах внутрішніх справ України на посадах дільничного інспектора міліції, старшого дільничного інспектора міліції, виконуючого обов'язки начальника Служби дільничних інспекторів міліції, заступника начальника райвідділу.

Переможець огляду-конкурсу професійної майстерності «Кращий співробітник служби дільничних інспекторів міліції Донецької області» у 2004 р. та 2007 р. З 2001 по 2007 рік був кращим дільничним інспектором міліції Маріупольського міського управління ГУМВС України в Донецькій області. У червні місяці 2007 року став призером республіканського конкурсу огляду «Кращий співробітник Служби дільничних інспекторів міліції». Переможець міського конкурсів «Маріуполець 2004 року», «Маріуполець 2007 року» в номінації «За зміцнення законності і правопорядку, профілактику правопорушень, правороз'яснювальну роботу і захист прав громадян».

З 30 грудня 2007 року – пенсіонер МВС України.

Робочі мови: українська, російська, англійська (зі словником).

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра в Житомирській області

Грибан Петро Васильович

Грибан Петро Васильович – помічник Міністра, призначений на посаду 20 березня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при УМВС України в Житомирській області з питань забезпечення прав людини.

Народився 11 червня 1964 року в с. Пулино-Гута Червоноармійського району Житомирської області. Освіта – вища юридична за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістра.

1982 до 1984 року проходив строкову службу в лавах внутрішніх військ МВС СРСР. З 1984 до 2007 року працював в органах внутрішніх справ України на посадах молодшого, середнього та старшого начальницького складу. З 2005 до 2007 року проходив службу на посаді помічника Міністра внутрішніх справ України (представника в Управлінні МВС України в Житомирській області) відділу представників Міністра Апарату Міністра МВС України.

Робочі мови: українська, російська.

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра МВС України в Закарпатській області

Кіяк Степан Емеріхович

Кіяк Степан Емеріхович – помічник Міністра, призначений на посаду 9 квітня 2008 року.

Народився 3 жовтня 1964 року в м. Чоп Закарпатської області. В 1995 р. закінчив Національну академію внутрішніх справ України за спеціальністю «Правознавство», кваліфікація – юрист.

Пенсіонер, ветеран ОВС, полковник міліції у відставці.

З 1984 року по 2007 рік працював в органах внутрішніх справ України та податкової міліції ДПА України на посадах середнього та старшого начальницького складу. Звільнений в 2007 році за віком з посади заступника начальника УМВС України в Закарпатській області.

Робочі мови: українська, російська, угорська.

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра в Запорізькій області

Павленко Володимир Іванович

Павленко Володимир Іванович – помічник Міністра, призначений на посаду 2 квітня 2008 р.

Народився 19 квітня 1957 р. в м. Запоріжжя в сім'ї робочого.

З квітня 1975 по травень 1977 р. проходив військову службу в лавах Радянської Армії. В 1982 році закінчив Волго-

градську вищу слідчу школу МВС СРСР за фахом правознавство. Після закінчення навчального закладу працював на різних посадах начальницького складу УМВС України в Запорізькій області.

Нагороджений медалями «За бездоганну службу» 1 ступеню, «За сумлінну службу» 2, 3 ступенів, відомчими відзнаками МВС «За відзнаку в службі» 1, 2 ступенів, Почесним знаком МВС. Неодноразово заохочувався правами Міністра внутрішніх справ України.

Полковник міліції у відставці з 30 грудня 2005 р.

Робочі мови – українська, російська.

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС Апарату Міністра в Івано-Франківській області

Костів Василь Васильович

Костів Василь Васильович – помічник Міністра, призначений на посаду 16 квітня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при Івано-Франківському обласному УМВС, до цього часу – співголова Громадської ради.

В 1984 році закінчив Івано-Франківський медичний інститут за спеціальністю лікар-терапевт. В 2002 році – Українську академію державного управління за фахом «Державне управління». Магістр державного управління.

Член правління Міжнародного Товариства прав людини – Українська секція, голова правління Коломийського відділення.

З 2007 року приймає активну участь в роботі мобільних груп з моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС в Івано-Франківській області.

Робочі мови: українська, російська, німецька зі словником.

Помічник Міністра відділу регіонального контролю Управління
моніторингу дотримання прав людини в ОВС
Апарату Міністра МВС України в м. Києві

Овсянников Віктор Борисович

Овсянников Віктор Борисович – помічник Міністра, призначений на посаду 11 березня 2008 року.

Народився 14 вересня 1951 року в м. Києві. Має дві вищі освіти. У 1978 році закінчив Київський політехнічний інститут (інженер-електрик), у 1989 році – Київську вищу школу міліції МВС СРСР (юрист).

У період з липня 1979 по грудень 2000 року проходив службу на посадах керівного та начальницького складу органів внутрішніх справ України. Пройшов шлях від старшого інспектора охорони до заступника начальника Головного управління адміністративної служби міліції МВС України (начальник управління охорони громадського порядку, начальник управління паспортної, реєстраційної та міграційної роботи).

У квітні-травні 1986 року брав безпосередню участь у ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. З вересня 2001 року на державній службі. По грудень 2003 року працював головним консультантом, заступником завідувача відділу Головного управління з питань судової реформи, діяльності військових формувань та правоохоронних органів Адміністрації Президента України. З січня 2004 року по теперішній час головний спеціаліст Апарату Міністра, помічник Міністра внутрішніх справ України.

Полковник міліції у відставці, ветеран органів внутрішніх справ. Заслужений юрист України.

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра МВС України в м. Києві

Пивоваров Вадим Сергійович

Пивоваров Вадим Сергійович – помічник Міністра, призначений на посаду 24 квітня 2008 року. До цього часу працював на посаді заступника виконавчого директора, координатора проектів Української Гельсінської спілки з прав людини.

Народився 21 червня 1976 року в м. Дніпрорудне Запорізької області. У 2000 році закінчив Запорізьку державну інженерну академію.

За час роботи (з 2004 року) в УГСПЛ брав активну участь в організації та проведенні тренінгів, семінарів, конференцій, круглих столів, форумів, серед яких необхідно виділити: навчальний курс для адвокатів/юристів «Використання національних і міжнародних механізмів для захисту прав людини в стратегічних справах» (квітень 2007 р. – квітень 2008 р.), 4 тренінгові курси спільно з ОБСЄ з питань протидії торгівлі людьми для представників неурядових організацій, адвокатів/юристів (березень-листопад 2007 р.), щорічні Форуми правозахисних організацій (2004, 2005, 2006 рр.) й ін.

В якості експерта-радника входить до тематичної групи ООН з посилення громадянського суспільства в Україні, яка була створена згідно Рамкової програми допомоги ООН 2006-2010 (UNDAF, 2006-2010).

Робочі мови: українська, російська, англійська

Помічник Міністра відділу регіонального контролю Управління
моніторингу дотримання прав людини в ОВС
Апарату Міністра МВС України в Київській області

Терпеливець Михайло Степанович

Терпеливець Михайло Степанович – помічник Міністра, призначений на посаду 5 квітня 2008 року. До цього часу перебував на посаді радника начальника ГУМВС України в Київській області.

Народився 14 вересня 1951 року. Має дві вищі освіти. У 1983 році закінчив Дніпропетровський ордену Трудового Червоного Прапора сільськогосподарський

інститут, кваліфікація – економіст, у 2005 році – Національну академію внутрішніх справ України за спеціальністю «Правознавство», кваліфікація – юрист.

З 1972 по 1994 рр. перебував на посадах інженера з організації праці, начальника частини, начальника відділу, заступника начальника з загальних питань управління виправної трудової установи УВС Дніпропетровської області. З 1994 по 1998 рр. обіймав посаду начальника управління виконання покарань МВС України в Тернопільській області. В період 1998 – 2005 обіймав керівні посади в ГУМВС України в Київській області та управління МВС України на Південно-Західній залізниці. З 2005 по 2007 рр. працював помічником Міністра внутрішніх справ України.

З 2006 р. курує роботу мобільної групи з питань дотримання прав людини в ІТТ в Київській області.

Нагороди, почесні звання: «Хрест слави», Почесний знак МВС України, «За відзнаку в службі» I ступеня, «За безпеку народу» II ступеня, «За розвиток науки, техніки й освіти» II ступеня.

Робочі мови: українська, російська.

Помічник Міністра відділу регіонального контролю Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра МВС України в Кіровоградській області

Жученя Віктор Семенович

Жученя Віктор Семенович – помічник Міністра, призначений на посаду 2 квітня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при УМВС України в Кіровоградській області з питань забезпечення прав людини, координатор роботи постійно діючої мобільної групи з моніторингу забезпечення прав і свобод людини та громадянина в діяльності ОВС.

Народився 2 квітня 1958 року в с. Мал Цепцевич Сарненського району Рівненської області. У 1989 році закінчив Київську вищу школу МВС за спеціальністю «Правознавство», кваліфікація – юрист. З 1978 року по 1999 рік працював в органах внутрішніх справ України на посадах середнього та старшого начальницького складу. Звільнений в 1999 році за віком з посади заступника начальника штабу УМВС в Кіровоградській області. З 1999 року по 2002 рік – начальник відділу методичного та кадрового забезпечення обласного центру соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді Кіровоградської обласної державної адміністрації

Підполковник міліції у відставці.

Робочі мови: українська, російська.

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра МВС України у Львівській області

Гаталяк Тарас Іванович

Гаталяк Тарас Іванович – помічник Міністра, призначений на посаду 26 квітня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при ГУМВС України в Львівській області з питань забезпечення прав людини.

Народився 5 листопада 1970 року в м. Івано-Франківськ. В 1993 закінчив радіотехнічний факультет Львівського політехнічного інституту, отримав диплом з відзнакою за спеціальністю «інженер-радіотехнік». На даний час навчається заочно у Львівському національному університеті ім. Івана Франка по спеціальності «Правознавство».

З 2005 є активістом Громадянської мережі ОПОРА, член контрольно-ревізійної комісії. Працював в програмах «Моніторинг дотримання прав людини у спецстановах Департаменту виконання покарань України», «Збереження історико-архітектурної спадщини Львова», «Прозорість влади у затвердженні тарифів», «Розробка Генерального плану м. Львова», «Розробка стратегії розвитку м. Львова», моніторинг «Львівщина – рік після виборів», брав участь у моніторингу виборів 2006, 2007 років, соціологічному опитуванні щодо довіри населення Львівщини до міліції.

З 2006 року є активістом Альянсу «МАЙДАН».

Робочі мови: українська, російська, англійська, польська.

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра МВС України в Луганській області

Архіпов Валерій Іванович

Архіпов Валерій Іванович – помічник Міністра, призначений на посаду 23 квітня 2008 року.

Народився 13 червня 1960 року в м. Луганськ. Освіта – вища, педагогічна – за спеціальністю «Історія», юридична – за спеціальністю «Правоохоронна діяльність». Кандидат політичних наук, доцент. Член Громадської ради з питань забезпечення прав людини при УМВС України в Луганській області.

Архіпов В.І. очолює обласний центр «Чоловіки проти насильства», є експертом з гендерних питань Програми розвитку ООН в Україні. Неодноразово готував та особисто проводив семінари-тренінги для співробітників міліції. Професор кафедри кримінології та соціології Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Є.О. Дідоренка. Був членом гуманітарної секції Громадської колегії при голові обласної державної адміністрації з проблем координації діяльності громадськості та влади. Активно займається правозахисною діяльністю. Бере активну участь у роботі обласної секції асоціації соціологів України. Полковник міліції у відставці. Нагороджений нагрудними знаками «За відзнаку в службі» I і II ступеня, «Відмінник освіти України», медаллю «За 10 років сумлінної служби» та «За 15 років сумлінної служби», а також грамотою голови Луганської обласної державної адміністрації та голови Луганської обласної ради.

Робочі мови: українська, російська, англійська (зі словником).

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС МВС України в Миколаївській області

Швець Сергій Петрович

Швець Сергій Петрович – помічник Міністра, призначений на посаду 2 квітня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при УМВС України в Миколаївській області з питань забезпечення прав людини, координатор роботи постійно діючої мобільної групи з моніторингу забезпечення прав і свобод людини та громадянина в діяльності ОВС.

Народився 14 травня 1959 року в с. Колмазово Ольшанського району Кіровоградської області. В 1999 році закінчив Київську національну академію внутрішніх справ за спеціальністю «Правознавство», кваліфікація – юрист.

З 1983 року по 2005 рік працював в органах внутрішніх справ України на посадах середнього та старшого начальницького складу. Звільнений в 2005 році за віком з посади начальника Первомайського відділу УБОЗ УМВС України в Миколаївській області.

Пенсіонер, ветеран ОВС, підполковник міліції в відставці.

Робочі мови: українська, російська.

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра в Одеській області

Толопіло Андрій Павлович

Толопіло Андрій Павлович – помічник Міністра, призначений на посаду 23 квітня 2008 року.

Народився 25 грудня 1971 р. в м. Одеса. Освіта – вища юридична за спеціальністю «Правознавство», магістр права. З відзнакою закінчив Міжнародний інститут трудових і соціальних відносин (галузеві юридичні дисципліни і міжнародне право). Має досвід діяльності у правозахисних програмах та проектах. Діяльністю з захисту прав людини займається з 1999 року.

З лютого 2006 р. – член Громадської ради з питань забезпечення прав людини при Міністерстві внутрішніх справ України. З 2006 по 2008 рік є куратором (від Громадської ради при МВС України) громадських рад з питань забезпечення прав людини, що діють при регіональних управліннях МВС України в Одеській, Миколаївській, Кіровоградській областях України.

Здійснював технічну правову допомогу проектам неурядових організацій в Україні, Російській Федерації, Грузії, Вірменії, Киргизстані, Таджикистані та Білорусі з питань забезпечення дотримання прав уразливих категорій населення. Має досвід експертної і технічної роботи, в т.ч. у складі міжнародних експертних та урядових технічних груп, має досвід участі в законопроектній діяльності.

Робочі мови: українська, російська, англійська (зі словником).

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра МВС України в Полтавській області

Стучилова Антоніна Леонідівна

Стучилова Антоніна Леонідівна – помічник Міністра, призначена на посаду 6 травня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при ГУМВС України в Полтавській області.

Народилася 06 травня 1967 року у с. Козелець Козелецького району Чернігівської області.

В 1990 році закінчила Ніжинський державний педагогічний інститут ім. М.В. Гоголя, отримала спеціальність «Російська мова та література», кваліфікація «Вчитель».

З 2005 року навчалася в Полтавському інституті економіки і права Міжнародного університету розвитку людини «Україна» за спеціальністю «Правознавство».

2002 – 2004 рр. – працювала помічником уповноваженого Державного комітету з регуляторної політики і підприємництва по захисту прав підприємців; вела тренерську роботу з правозахисних, освітніх програм, бізнес-планування та менеджменту; неодноразово брала участь у навчальних семінарах, тренінгах з правозахисної, гендерної та іншої тематики.

2004 – 2008 рр. займалася громадсько-політичною діяльністю (була головою РО НСНУ; заступником координатора ПООГР «Народна Самооборона»; головою РО ВГО «Антикримінальний вибір». Депутат районної ради, голова фракції, секретар простійної депутатської комісії з освіти, культури, сім'ї, спорту, молоді, ЗМІ та духовного відродження), керівник Громадської приймальні.

Робочі мови: українська, російська.

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності
ОВС Апарату Міністра в Рівненській області

Свірець Вячеслав Володимирович

Свірець Вячеслав Володимирович – помічник Міністра, призначений на посаду 30 квітня 2008 року. До цього часу перебував на посаді заступник голови правління Рівненської обласної громадської організації «Комітет виборців України», адвокат.

Народився 12 серпня 1979 року у м. Рівне. Освіта вища юридична, закінчив Харківську національну юридичну академію ім. Ярослава Мудрого, спеціалізація – правознавство. кваліфікація – юрист.

З 2003 року працював консультантом з правових питань Рівненської обласної громадської організації «Комітет виборців України». З лютого 2007 року заступник Голови правління Рівненської обласної громадської організації «Комітет виборців України».

Приймав участь у проектах «Громадський правозахист в малих містах та селах Рівненщини», «Водії проти корупції. Крок вперед», «Корупції – стоп!!!», «Громадський адвокат».

Під час виборчих кампанії здійснював правове консультування громадян щодо попередження порушень та захисту їх виборчих прав, надавав практичну правову допомогу.

Робочі мови: українська, російська.

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра МВС України в м. Севастополь

Вілкова Ольга Василівна

Вілкова Ольга Василівна – помічник Міністра, призначена на посаду 16 квітня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради з питань забезпечення прав людини при УМВС України в м. Севастополі.

Народилася 23 квітня 1965 року в м. Держинську Горьківської (нині – Нижегородської) області в Росії. У 1982 році закінчила середню школу в м. Держинську, працювала в дитячій бібліотеці. В 1988 році закінчила історичний факультет Горьківського державного університету.

Працювала в середній школі вчителем історії та суспільствознавства, далі у відділі ЗАГС м. Держинська на різних посадах.

З 1990 року проживає у м. Севастополь. Працювала на різних посадах на Севастопольському приладобудівному заводі, у міській адміністрації.

З 2003 року працювала менеджером, координатором проєктів у громадській організації «Севастопольська правозахисна група».

Приймала участь в якості регіонального координатора у всеукраїнському проєкті «Проти катувань та жорстокого поводження» та у декількох мережевих проєктах з аналогічною тематикою. У 2006-2007 рр. в якості координатора реалізовувала у Севастополі проєкт, спрямований на правову підтримку затриманих, заарештованих та підсудних, які знаходяться у Севастопольському ІТТ та Сімферопольському СІЗО. З 2005 року є членом, а згодом координатором, мобільної групи з моніторингу дотримання прав людини в устано-

вах ОВС у Севастополі. Брала участь у двох національних конференціях учасників мобільних груп. Пройшла навчальний курс для членів мобільних груп у жовтні 2006 року. В 2006 році закінчила Вищий курс з прав людини в Гельсінському Фонді з прав людини у Варшаві.

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра МВС України в Сумській області

Гема Леонід Олександрович

Гема Леонід Олександрович – помічник Міністра, призначений на посаду 11 квітня 2008 року.

Народився 18 вересня 1958 року в с. В. Вистороп Лебединського району Сумської області.

Освіта – вища юридична.

Пенсіонер ОВС, підполковник міліції у відставці.

З 1980 до 2001 року працював в органах внутрішніх справ України на посадах молодшого та середнього начальницького складу. З 2005 по 2007 рік працював на посаді помічника Міністра внутрішніх справ України (представника в УМВС України в Сумській області) Апарату Міністра МВС України.

Робочі мови: українська, російська.

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС Апарату Міністра в Тернопільській області

Омельчук Ігор Костянтинович

Омельчук Ігор Костянтинович – помічник Міністра, призначений на посаду 9 квітня 2008 р. Відповідальний секретар Громадської ради при УМВС України в Тернопільській області з питань забезпечення прав людини.

Народився 11 серпня 1965 року в с. Іловиця Шумського району Тернопільської області. Освіта – вища юридична, у 1997 році закінчив Національну академію внутрішніх справ України, спеціальність – правознавство.

З 1987 до 2008 роки працював в органах внутрішніх справ України на посадах молодшого, середнього та старшого начальницького складу. З 2005 до 2007 року проходив службу на посаді помічника Міністра внутрішніх справ України (представника в УМВС України в Тернопільській області).

Робочі мови: українська, російська.

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра в Харківській області

Чумак Юрій Володимирович

Чумак Юрій Володимирович – помічник Міністра, призначений на посаду 23 квітня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради з питань забезпечення прав людини при ГУМВС України в Харківській області. До цього часу працював заступником редактора бюлетеня Харківської правозахисної групи «Права людини».

Народився 12 жовтня 1971 року в м. Павлоград Дніпропетровської області. У 1993 році закінчив Белгородський педагогічний державний інститут. Спеціальність: історія, педагогіка. Кваліфі-

кація: вчитель історії, соціально-політичних наук, методист з виховної роботи. Здобувач кафедри політології філософського факультету Харківського національного університету ім. Каразіна.

Працював вчителем історії в Кочетоцькій середній школі-інтернаті та загальноосвітній школі № 8 м. Чугуєва. У 2001-2003 рр. – головний спеціаліст по зв'язках з політичними партіями і громадськими організаціями виконавчого комітету Чугуївської міської ради. У 2004 р. працював заступником директора Чугуївської радіокомпанії, головним редактором газети «Новини Чугуєва».

Був тренером для членів виборчих комісій у 2007 р. та 2006 р., для офіційних спостерігачів у 2004 р., є досвід роботи міжнародного спостерігача за виборами у Російської Федерації 2003 р.

Робочі мови: українська, російська, англійська (зі словником).

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра в Херсонській області

Козаренко Наталя Володимирівна

Козаренко Наталя Володимирівна – помічник Міністра, призначена на посаду 28 червня 2008 року.

Народилася 7 січня 1969 року у м. Херсон. Освіта – вища. В 1992 році закінчила Одеський інженерно-будівельний інститут, в 1996 – факультет права та додаткової освіти Херсонського державного педагогічного інституту за спеціальністю «Правознавство».

З 1998 року до цього часу працювала керівником та юристом громадської приймальні Херсонського обласного Фонду милосердя та здоров'я, з 2001 по 2008 – кореспондент газети «Вгору». У 2000–2001 – юрист Центру правового захисту населення (проект надання безкоштовної юридично допомоги мало захищеними верствам населення Херсону та Херсонської області)

Здійснювала керівництво та працювала в програмах та проектах «Громадський моніторинг порушень виборчих прав громадян України під час підготовки та проведення виборів до Верховної Ради України і органи місцевого самоврядування 2002 року» (2002 р.), «Партнерство за прозоре суспільство» (2002–2004 рр.), «Мережа едвокасі-НДО в 10-ти містах України» (2002–2006 рр.), «Покращення ситуації з правами людини в Україні шляхом подання правової допомоги силами неурядових організацій» (2004–2006 рр.), «Правова допомога сільському населенню шляхом створення 4-х районних пунктів едвокасі» (2006–2007 рр.).

Одна із ведучих рубрики – «Консультації юриста» на веб-сайті «ХОФМЗ» – «UArgavo», в інтернет-журналі «PRAVO», консультант web-сайту «Юрист-XXI».

Робочі мови: українська, російська.

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра в Черкаській області

Батчаєв Володимир Крузович

Батчаєв Володимир Крузович – помічник Міністра, призначений на посаду 23 квітня 2008 року.

Народився 21 січня 1963 року у м. Москва, з 1965 року постійно проживає у м. Черкаси.

Освіта вища інженерна, в 1989 році закінчив Черкаський філіал Київського політехнічного інституту.

З травня 1982 року по червень 1984 року служив у Збройних Силах колишнього СРСР. З 22 серпня 1986 по 2007 квітня 2008 перебував на службі в органах внутрішніх справ. Службу проходив на посадах молодшого, середнього та старшого начальницького складу УМВС України в Черкаській області. Під час служби в ОВС виконував функціональні обов'язки, які мають безпосереднє відношення до сфери контролю за дотриманням прав людини в діяльності правоохоронних органів.

Робочі мови: українська, російська.

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра МВС України в Чернігівській області

Лепеха Алла Григорівна

Лепеха Алла Григорівна – помічник Міністра, призначена на посаду 16 квітня 2008 року.

Народилась у 1958 році в с. Деснянка Чернігівського району Чернігівської області. Закінчила Слов'янський державний педагогічний інститут Донецької області в 1979 році, факультет психології та педагогіки та Чернігівський державний педагогічний інститут ім. Т.Г. Шевченка, історичний факультет у 1991 році.

Трудовий стаж починається з 1979 року. Працювала на громадській, господарській роботах, помічником-консультантом народного депутата України, останні шість років – директором благодійної організації «Чернігівський жіночий правозахисний центр».

Діяльністю з захисту прав людини займається з 1999 р.

Пройшла курс навчання в українській літній школі з прав людини у Варшаві у вересні 1999 році. Брала участь у семінарі з моніторингу прав людини, який проходив у Варшаві з 12 по 19 грудня 1999 року.

Робочі мови: українська, російська, німецька (зі словником).

Помічник начальника УМВС з питань дотримання прав людини
в Хмельницькій області

Роля Микола Васильович

Роля Микола Васильович – помічник начальника УМВС з питань дотримання прав людини, призначений на посаду з 7 червня 2008 року.

Народився 07 серпня 1962 року в с. Гвардійське Хмельницького району Хмельницької області. Закінчив Горьківську вищу школу МВС СРСР у 1988 році за спеціальністю «Правознавство», магістратуру НАВСУ у 2002 році. Проходив службу на різних посадах оперативних підрозділів УМВС України в Хмельницькій області.

З 2003 року по 2008 рік – начальник відділу внутрішньої безпеки в Хмельницькій області.

Робочі мови: українська, російська

Помічник начальника УМВС з питань дотримання прав людини в Чернівецькій області

Докаш Микола Іванович

Докаш Микола Іванович – помічник начальника УМВС з питань дотримання прав людини. Народився 12.06.1954 в с. Іракліївка Могилів-Подільського району Вінницької області.

У 1981 році закінчив Горьківську вищу школу МВС СРСР за спеціальністю «Правознавство», кваліфікація – юрист.

З 1981 року по 2001 рік проходив службу на різних посадах середнього та старшого начальницького складу УМВС України в Чернівецькій області. Звільнений в 2001 році за віком з посади Першого заступника начальника УМВС України в Чернівецькій області – начальника Управління по боротьбі з організованою злочинністю.

З 2001 року по 2008 рік – заступник генерального директора ТОВ «Фармацевтична фірма «Центр-Буковина» з розвитку та захисту бізнесу.

Полковник міліції у відставці.

Робочі мови: українська, російська.

| Зміст

Перелік скорочень	3
Вступ	7
1. Сучасні виклики у діяльності органів внутрішніх справ.....	9
2. Забезпечення права на свободу від катувань та жорстокого поводження.....	28
3. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, дотримання прав людини при проведенні затримання, арешту	36
4. Покращення умов утримання в спецстановах міліції	60
5. Забезпечення права на мирні зібрання.....	81
6. Забезпечення права власності в діяльності органів внутрішніх справ	95
7. Захист права на приватність (протидія незаконним оглядам, обшукам, незаконному проникненню у володіння особи, несанкціонованому прослуховуванню телефонів	109
8. Захист від расизму та дискримінації.....	122
9. Захист прав іноземців, біженців та шукачів притулку.....	160

10. Реалізація державної гендерної політики, попередження домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми, забезпечення дотримання прав неповнолітніх	187
11. Захист прав учасників дорожнього руху.....	240
12. Підвищення професійного рівня персоналу ОВС в галузі прав людини.....	264
13. Розбудова режиму «прозорості» та підзвітності ОВС громадянському суспільству.....	280
Анотація	312

ДОДАТОК

Інформація про працівників Управління	341
---	-----

Наукове видання

**ПРАВА ЛЮДИНИ
В ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МІЛІЦІЇ – 2009**

ISBN 966-8919-96-1

Відповідальний за випуск *Захаров Є.Ю.*
Редактори: *Белоусов Ю.Л., Левченко К.Б., Мартиненко О.А.*
Комп'ютерна верстка *Мірошниченко О.А.*

Підписано до друку 05.05.2010
Формат 60 x 84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Тип Таймс
Друк офсетний. Умов. друк. арк. 14,17 Умов. фарб.-від. 15,33
Умов.- вид. арк. 15,63. Наклад 1000 прим.

Харківська правозахисна група
61002, Харків, а/с 10430
<http://khp.org>
<http://library.khp.org>

Видавництво «Права людини»
61112, Харків, вул. Р. Ейдемана, 10, кв. 37
Свідоцтво Державного комітету телебачення і радіомовлення України
серія ДК № 3065 від 19.12.2007 р.

Надруковано на обладнанні Харківської правозахисної групи
61002, Харків, вул. Іванова, 27, кв. 4